

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Rigorózní práce

Liturgický priestor v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave

Autor práce: PhDr. PaedDr. Tomáš Švingál

Studijní obor: Teologie

2022

Rigorózní práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji rigorózní práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své rigorózní práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Hřiňovej, 19.8.2022

Tomáš Švingál

Pod'akovanie

Ďakujem konzultantovi rigoróznejšej práce doc. ThDr. Rudolfovi Svobodovi za rady, pripomienky a metodického vedenia práce.

Obsah

Úvod.....	8
1 Dejinný vývoj liturgie a teológia kresťanského chrámu.....	11
1.1 Ďalší historický prehľad.....	13
1.2 Liturgia a priestor.....	15
1.3 Umenie v liturgickom priestore	20
1.3.1 Obrazy v chráme.....	20
1.3.2 Hudba v chráme.....	22
1.4 Požiadavky na aktérov	25
1.4.1 Požiadavka na klérus	25
1.4.2 Požiadavka na umelca / architekta	27
1.5 Ako má dnes vyzerat' liturgický priestor? (Kritériá pre cirkevné stavby)	28
1.6 Polemika nad reformou koncilu	33
1.7 Východiská pri posudzovaní liturgického priestoru	44
1.8 Osobný názor	48
2 Liturgické zariadenie a miesta v liturgickom priestore	52
2.1 Titul chrámu	52
2.2 Presbytérium	53
2.2.1 Oltár.....	54
2.2.2 Ambona	63
2.2.3 Miesto pre celebranta a pomocníkov.....	69
2.2.4 Iné zariadenie nachádzajúce sa v presbytériu.....	72
2.3 Miesta pre veriacich – loď kostola.....	81
2.3.1 Lavice	82
2.3.2 Chór	83
2.3.3 Miesto pre zbor / scholu a hudobné nástroje	84
2.3.4 Spovednica / spovedná miestnosť	86

2.3.5 Krstiteľnica / baptistérium	88
2.3.6 Iné miesta v liturgickom priestore	92
2.3.7 Iné zariadenie liturgického priestoru	95
3 Dejiny a priestor Katedrály sv. Šebastiána	100
3.1 História ordinariátu	100
3.1.1 Špecifické postavenie Ordinariátu OS a OZ SR.....	102
3.2 História Rače – Krasňan.....	103
3.3 Náboženský život vo farnosti Rača – Krasňany	104
3.3.1 História pred postavením chrámu.....	105
3.3.2 História po postavení chrámu	109
3.4 Dnešná podoba miesta chrámu Katedrály sv. Šebastiána	112
3.5 Katedrála v kontexte dnešného mesta	113
3.6 Obnova liturgického priestoru na Slovensku	115
4 Katedrála sv. Šebastiána	117
4.1 Kostol	117
4.1.1 Projektová dokumentácia chrámu sv. Šebastiána.....	117
4.1.2 Základná štruktúra chrámu sv. Šebastiána	118
4.1.3 Titul chrámu	119
4.2 Presbytérium	119
4.2.1 Oltár.....	119
4.2.2 Ambona	121
4.2.3 Miesto pre celebranta a pomocníkov.....	122
4.2.4 Iné zariadenie nachádzajúce sa v presbytériu.....	124
4.3 Miesta pre veriacich – loď kostola.....	125
4.3.1 Lavice	125
4.3.2 Chór	125
4.3.3 Spovednica / spovedná miestnosť	126

4.3.4 Miesto pre zbor / scholu a hudobné nástroje	127
4.3.5 Krstiteľnica / baptistérium	128
4.3.6 Iné miesta v liturgickom priestore	131
4.3.7 Iné zariadenie liturgického priestoru	133
4.4 Dodatok: Výklad mozaík na stenách katedrály	137
Záver	142
Použitá literatúra	145
Zoznam skratiek	153
Prílohy	155
Príloha č. 1. Rudolf Schwarz – skica	155
Príloha č. 2. Foto oltára – nového (vpredu) a tridentského (vzadu)	156
Príloha č. 3. Liturgický priestor katedrály pred prestavbou liturgického priestoru ..	157
Príloha č. 4. Liturgický priestor katedrály po prestavbe liturgického priestoru	159
Príloha č. 5. Oltár a ambona	160
Príloha č. 6. Architektonické prevedenie ambony v katedrále	164
Príloha č. 7. Katedra biskupa	165
Príloha č. 8. Miesto pre kňaza a diakona	166
Príloha č. 9. Abakus	167
Príloha č. 10. Bohostánok a večné svetlo	168
Príloha č. 11. Lavice pre veriacich	171
Príloha č. 12. Chór	173
Príloha č. 13. Mesto pre zbor / scholu a hudobné nástroje	174
Príloha č. 14. Spovednica	176
Príloha č. 15. Krstiteľnica	178
Príloha č. 16. Miesto pre veľkonočnú sviecu	179
Príloha č. 17. Miesto na úschovu posvätných olejov	181
Príloha č. 18. Sakristia	182

Príloha č. 19. Veža a zvony.....	184
Príloha č. 20. Krížová cesta.....	185
Príloha č. 21. Konsekračné kríže.....	186
Príloha č. 22. Vstupná a bočná brána chrámu; vitráž sv. Floriána.....	188
Príloha č. 23. Pamätné tabule a základný kameň	192
Príloha č. 24. Pastoračné centrum	195
Príloha č. 25. Misijný kríž.....	196
Príloha č. 26. Katedrála exteriér.....	197
Príloha č. 27. Projektové návrhy kostolov	198
Návrh č. 1	198
Návrh č. 2	199
Návrh č. 3	199
Návrh č. 4	200
Návrh č. 5	200
Príloha č. 28. Kostol v Hurbanove	201
Príloha č. 29. Využívanie Katedrály sv. Šebastiána na iné než liturgické účely	202
Abstrakt.....	203
Abstract.....	204

Úvod

Konštitúcia o posvätnej liturgii *Sacrosanctum concilium* v siedmom bode uvádza, že Kristus je stále prítomný vo svojej Cirkvi, najmä v liturgických úkonoch.¹

Z tohto dôvodu Cirkvi záleží na tom, aby veriaci neboli prítomní na tomto tajomstve viery ako cudzí a nemí pozorovatelia, ale aby ho pomocou obradov a modlitieb dobre chápali a na posvätnom úkone sa zúčastňovali vedome, aktívne² a s úžitkom,³ aby sa poučili Božím slovom pri stole jeho slova, občerstvili sa pri stole Pánovho tela a vzdávali Bohu vdaky; a keď prinášajú nepoškvrnenú obeť, aby sa nielen rukami kňaza, ale spolu s ním naučili obetovať samých seba a skrze Krista – prostredníka – sa deň čo deň zdokonaľovali v jednote s Bohom a medzi sebou, aby napokon bol Boh všetko vo všetkých.⁴

Táto prax určuje predovšetkým kňazom⁵ „náležite pestovať liturgickú náuku a liturgické umenie, aby im zverené kresťanské spoločenstvá pomocou ich liturgickej služby čoraz dokonalejšie velebili Boha, Otca i Syna i Ducha Svätého.“⁶

Pravým miestom kde sa slávi liturgia je kostol, chrám. Chrám ako taký prešiel rôznymi historickými zmenami. Po Druhom vatikánskom koncile sa táto pokoncilová obnova chápania bohoslužobného priestoru začala uskutočňovať aj na Slovensku. V našej práci sa chceme zaoberať konkrétnym pokoncilovým riešením liturgického priestoru v Katedrále sv. Šebastiána⁷.

Hlavným cieľom tejto práce je na príklade Katedrály sv. Šebastiána⁸ v Bratislave (projekt kostola zrealizovaný v roku 2009) sa zaoberať týmto liturgickým priestorom vytvoreným po Druhom vatikánskom koncile. Chceme zhodnotiť a zanalyzovať tento

---

1 Porov. SC 7.

2 Koncil nám kladie ako hlavnú požiadavku aktívnu účasť, ku ktorej prispieva to, aby veriaci čo najlepšie videl a počul (mikrofóny sa stali nevyhnutným doplnkom mobiliára: oltára, ambony a sedesu), aby sa zapájal zrakom, sluchom, hlasom, ako aj každým svojím postojom.

3 Porov. SC 11.

4 Porov. SC 48.

5 Toto sa zdôrazňuje už počas prípravy na kňazstvo počas štúdia teológie v seminári. Porov. SC 16.

6 PO 5. Na inom mieste sa hovorí, že štúdium dejín liturgie sa vyžaduje nielen z dôvodov kultúrnych, ani nielen preto, aby seminarista mohol jedného dňa vykonávať posvätné obrady s patričným poriadkom, pôvabom a dôstojnosťou, ale predovšetkým preto, aby sa vychoval v dôvernom a úzkom spojení s Kristom – Kňazom a sa stal svätým vysluhovateľom sviatostí. Porov. MD časť štvrtá, II.

7 Katedrálny chrám ako hlavný chrám diecézy má byť vzorom pre celú diecézu – má ísť o akúsi výkladnú skriňu. Porov. CE 44, 46.

8 Na Slovensku sú iba tri chrámy s patrocíniom sv. Šebastiána. Ide o chrámy v *Dol'anoch* (kaplnka z roku 1708), *Ražňanoch* (kaplnka z roku 1831) a v *Stupave* (miestna časť Mást – filiálny kostol z roku 1701). Potom sú ešte kaplnky s patrocíniom sv. Fabiána a Šebastiána v *Beluši*, *Spišskej Starej Vsi*, *Veľkej Lesnej*, vojenská kaplnka v *Seredi* a zaniknutá v *Trnave*.

chrám, nakoľko vyhovuje požiadavkám koncilu ustanovených Katolíckou cirkvou z rôznych jej prejavov riadneho Učiteľského úradu a tiež obsiahnutého v liturgických knihách, nariadeniach a inštrukciách. Práca bude na základe teoretických poznatkov obsiahnutých a vyjadrených v dokumentoch Cirkvi po Druhom vatikánskom koncile hodnotiť liturgický priestor v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave.

Táto práca môže v mnohom napomôcť pri stavbe a projektovaní nových kostolov, ako aj pri prestavbe tých starých. Tiež môže napomôcť nielen študentom teológie, ale aj teológom, od ktorých sa očakáva, že budú vedieť dať umelcom vhodné rady pri tvorení ich diel⁹ ako postupovať pri tvorbe koncilového projektovania chrámu. Môže teda ísť o akési vademékum pre tých, ktorí sa chcú zaoberať architektúrou chrámov s jej základnými líniami, ktoré vytýčil Druhý vatikánsky koncil.¹⁰

Práca je rozdelená na štyri veľké kapitoly. V prvej kapitole *Dejinný vývoj liturgie a teológia kresťanského chrámu* stručne popisujeme z pohľadu dejín slávenia kresťanskej liturgie vývin a význam liturgie a priestoru kde sa slávi, pretože ten vždy existuje v určitej dejinnej tradícii. Dejiny vývoja liturgie a priestoru sú poznačené mnohými rokmi inkulturácie a snáh jednotlivcov či skupín. Druhá kapitola s názvom *Liturgické zariadenie a miesta v liturgickom priestore* sa zaoberá aktuálnymi liturgickými požiadavkami kladenými po Druhom vatikánskom koncile – teda to ako je koncipovaný liturgický priestor v cirkevných dokumentoch a liturgických knihách tak, ako to chcel koncil vychádzajúc z konštitúcie o Posvätnéj liturgii (*Sacrosanctum concilium*). Tu nám ako východisko slúžia predovšetkým pokoncilové a aktuálne liturgické knihy a cirkevné dokumenty, ktoré sa zaoberajú sakrálnym priestorom (jeho architektúrou, funkcionalitou a funkčnosťou, umeleckým stvárnením, liturgicko-ekleziologicko-symbolickou vhodnosťou a správnosťou). V tejto fáze chceme prezentovať aj názory odborníkov (liturgistov) na danú problematiku. Tretia kapitola

---

9 Porov. OT 16; SC 129.

10 Z hľadiska histórie sa všeobecný cirkevný snem prvýkrát konal v roku 325. Periodicita snemov je približne raz za storočie.

Druhý vatikánsky koncil ako všeobecný cirkevný snem zvolal dňa 11.10.1962 pápež Ján XXIII., ktorý však počas jeho konania zomrel. Snem pokračoval a zakončil sa v roku 1965 za pontifikátu Pavla VI. Druhý vatikánsky koncil je v poradí 21. všeobecným cirkevným snemom. Predstavuje v minulom storočí najvýznamnejší kvalitatívny skok vo vzťahu Katolíckej cirkvi navonok i vo vnútri. Priniesol do Katolíckej cirkvi otvorenie sa novej dobe. Výsledkom koncilu sú 4 konštitúcie, 9 dekrétov a 3 deklarácie, pričom za najpodstatnejšie sa považujú konštitúcie a dekréty. Na jednu konštitúciu *Sacrosanctum concilium* (schválená ako prvá 4.12.1963) sa chceme v tejto práci častejšie odvolávať. V tomto zmysle ako posledný koncilový dokument je *Kódex kánonického práva*, ktorý vyhlásil Ján Pavol II. v príslušnej apoštolskej konštitúcii ako zákony posvätnéj disciplíny. Toto právo je z právneho hľadiska jasným a nedvojznačným výrazom a tieto normy tvoria súhrn najvyšších právnych pravidiel Katolíckej cirkvi, s ktorými sa tiež chceme častejšie v práci zaoberať.

Dejiny a priestor Katedrály sv. Šebastiána nás už vovádza do konkrétneho chrámu a liturgického priestoru, kde popisujeme dejiny a priestor miesta, kde sa postavil chrám sv. Šebastiána. V štvrtej kapitole prinášame už konkrétnu prezentáciu riešenia liturgického priestoru v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave. V tejto časti teda aplikujeme a hodnotíme, nakoľko sa duch Druhého vatikánskeho koncilu jeho predpisov a nariadení ohľadom stavby, architektúry a liturgického zariadenia uplatnil a zrealizoval.

1 Dejinný vývoj liturgie a teológia kresťanského chrámu

Pri zrode kresťanskej liturgie stojí Ježiš Kristus, ktorý je hlavným liturgom.¹¹ Ježiš je tým, kto oslavuje Boha a prináša spásu svetu. Treba si uvedomiť, že Ježiš sa sám zúčastňoval počas svojho pozemského života na liturgii židovského národa – chodil do synagógy on¹² i jeho rodičia,¹³ avšak máme tu i Ježišov kritický postoj voči zdôrazňovaniu toho, čo je vonkajšie – predpovedal zbúranie jeruzalemského chrámu (v r. 70 po Kr.),¹⁴ a tým len zdôraznil koniec čisto rituálneho kultu v chráme.¹⁵

V tomto kontexte je dobré si všimnúť, že Ježiš častejšie stoloval s rôznymi ľuďmi.¹⁶ Aj prvá sv. omša v dejinách sa vlastne udiala pri stolovaní Ježiša s apoštolmi¹⁷ – pri Poslednej večeri.¹⁸

Novozákonné spisy hovoria častejšie o bohoslužobnom zhromaždení než o mieste jeho konania. Nie je to Boží dom, svätyňa či chrám. Za vlastný chrám Novej zmluvy je považovaný Kristus. Podľa Jn 2,13-22 sa za chrám označuje on sám. A tak sa do budúcnosti ukazuje, že miestom Božej prítomnosti bude nekonečne vyvýšený Pán a nie jeruzalemský chrám. Teraz už neexistuje na zemi žiadny určitý okrsk, ktorý by bol jediným legitímnym miestom pre uctievanie Boha. Boh je naopak uctievaný tam, kde je Kristus, to znamená v celom svete.¹⁹ Takto začína s Ježišom a v ňom nový chrámový kult, nový vek uctievania Boha, kedy bude uctievaný v Duchu a pravde (Jn 4,23n). Označuje teda niečo budúce, eschatologické, kde bude Kristus všetko vo všetkých. Liturgia, ktorú zažívame tu na zemi je vopred zakusovaním tej nebeskej liturgie, ktorá sa slávi vo svätom meste Jeruzaleme, kam smerujeme ako pútnici, kde sedí Kristus po pravici Boha ako služobník svätyne a pravého stánku.²⁰ Liturgia je radosťou a tešením sa na to, že raz budeme pozeráť na Boha takého aký je, v bezpečnej

---

11 Porov. SC 7; KKC 1135-1137, 1187.

12 Mk 11,27; Mk 14,49; Jn 7,14, Jn 8,20; Lk 4,16-21 a iné. Ježiš sa zúčastňoval aj na liturgii v synagóge nielen v jeruzalemskom chráme, ale aj v iných synagógach Mk 1,21; Mk 1,39; Mk 6,2; Jn 6,59; Jn 18,20.

13 Jeho rodičia chodievali každý rok do Jeruzalema na veľkonočné sviatky. Keď mal dvanásť rokov, tiež išli, ako bývalo na sviatky zvykom (Lk 2,41-42).

14 O tom ako bol zničený jeruzalemský chrám píše Jozef Fávius v Židovskej vojne. Porov. FLAVIUS, Válka židovská II, VII 1.

15 Mk 13,2.

16 Porov. Mk 2,15; Lk 7,36; Lk 14,1; Lk 15,1; Mt 11,19.

17 Keď Kristus Pán chcel so svojimi učeníkmi sláviť veľkonočnú večeru, pri ktorej ustanovil obeť svojho Tela a Krvi, rozkázal pripraviť veľké prestreté večeradlo (Lk 22,12).

18 SC 47. Túto Poslednú večeru slávil Ježiš pod spôsobom chleba a vína, aby na druhý deň obetoval sám seba, krvavou obeťou na kríži.

19 Porov. ADAM, Liturgika, s. 400.

20 SC 8.

nádeji, že pohľad na jeho tvár naplní človeka vykupujúcou radosťou. Tak ani smútočná bohoslužba nie je plačom nad mŕtvym, ale sa deje vo vedomí vzkriesenia – a to vedie aj v takomto prípade k radosti a optimizmu.²¹

Preto liturgiu prvých troch storočí označujeme aj pojmom „domácia liturgia“,²² pretože sa slávila v domácich spoločenstvách²³ v jednotlivých súkromných domoch²⁴ zrejme majetnejších kresťanov²⁵ či na miestach na to určených (otázkou zostávajú katakomby – ak aj áno, tak len v obmedzenom množstve ľudí kvôli kubatúre vzduchu). Dom, ako taký, vieme, že je viacúčelový a keď sa zhromaždenie zväčšovalo, začala sa vyhradzovať pre spoločenstvo už samostatná budova a kresťanský chrám nadobudol označenie *domus ecclesiae* (dom „Cirkvi“, zhromaždenie Božieho ľudu) a neskôr sa skrátene slovo *ecclesia*²⁶ (zhromaždenie, Cirkev) používalo nielen pre živé spoločenstvo, ale aj pre dom, ktorý dáva prístrešie tomuto spoločenstvu.²⁷ Názov *eklézia* teda neznamená budovu, ale zhromaždenie. A tak prvotná Cirkev kresťanov vstupuje do dejín ako Cirkev bez chrámu. Mnohí kresťania sa v tomto čase stretávali na liturgii v tzv. improvizovanom režime.²⁸

---

21 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 49-50.

22 Porov. CABAN, Dejiny kresťanskej liturgie v staroveku, s. 48.

23 1 Kor 14,23; Rim 16,23. Mimočodom takáto je víza budúcnosti – narastajúci nedostatok kňazov a zmenšujúce sa obce môžu viesť k hlbšiemu prepojeniu životného a liturgického spoločenstva. Keď sa musí stále väčší počet nedel'ných bohoslužieb konať bez kňaza, budú sa laici silnejšie zapojovať tiež do liturgií. Viera sa bude vo veľkej miere odovzdávať v rodinách skrze prvky rodinnej liturgie. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 210.

24 Rim 16,3-5; Rim 16,11; Flp 4,22. Názorným príkladom je domový kostol v *Dura Europos* na hornom Eufrate. Porov. ADAM, Liturgika, s. 402.

25 Porov. Sk 2,46.

26 Za všetky stačí uviesť príklad *Titulus Clementis* – dnešná Bazilika sv. Klementa v Ríme.

27 Toto všetko sa potom odráža v pokoncilových dokumentoch v obrade požehnanja kostola (ODEA).

Chrám ako miesto zhromaždenia

V obradoch posvätenia kostola a oltára je veľká pozornosť venovaná tomu, aby budova „dom Boží“ bol viditeľným znakom živej Cirkvi, čiže Božej stavby, ktorú tvoria oni sami (ODEA I, 1) čiže miestom zhromaždenia miestnej komunity. Takto to čítame v Dekréte posvätenia kostola a oltára: ved' miesto, na ktorom sa kresťanské spoločenstvo zhromažďuje, aby počúvalo Božie slovo, prednášalo svoje prosby a oslavovalo Boha a predovšetkým, aby sa zúčastňovalo na najsvätejšej obete a na ktorom sa uschováva najsvätejšia Oltárna sviatosť, veľmi výstižne predstavuje Cirkev, Boží chrám, vybudovaný zo živých kameňov (ODEA II, 1) a ďalej v úvodných poznámkach zase čítame že: Právom sa teda od najstarších čias slovom „*ecclesia*“ označuje aj budova, v ktorej sa kresťanské spoločenstvo schádza počúvať Božie slovo, spoločne sa modliť, prijímať sviatosti a sláviť Eucharistiu (ODEA II, 1). Dôvodom prečo sa veriaci zhromažďili je bohoslužba a pre tento účel má byť aj kostol postavený. Je to budova ako miesto zhromaždenia.

Chrám ako znamenie putujúcej cirkvi

Chrám „je osobitným znakom Cirkvi putujúcej na zemi i obrazom Cirkvi prebývajúcej v nebi.“ ODEA II, 2. Táto skutočnosť (ísť v ústrety prichádzajúcemu Pánovi) „je modlitbou nádeje, modlitbou na ceste a v smere, ktorý nám ukazuje Kristov život, jeho umučenie a zmŕtvychvstanie“. RATZINGER, Duch liturgie, s. 55. Táto skutočnosť by sa tak mala odraziť aj v stavbe kostola. Či je stanová štruktúra dostatočným vyjadrením tejto symboliky je otázne. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 54.

28 Porov. CABAN, Dejiny kresťanskej liturgie v staroveku, s. 46-47.

„Rastúci odstup od doby svedkov, ktorí na vlastné oči videli a ušami počuli o Ježišovom živote a pôsobení od jeho súčasníkov, príp. od neho samého, v stále početnejších kresťanských spoločnostiach, ktoré už na konci apoštolskej doby boli všade v Rímskej ríši, ale aj nenaplnenosť skorého opätovného príchodu Pána na konci čias, viedli nielen k tvorbe evanjelií počnúc synoptickými správami o Pánovom utrpení, smrti a zmŕtvychvstaní, ale aj k rastúcemu zdôrazneniu obradovosti anamnézy (rozpomínania) pri slávení Pánovej hostiny.“²⁹ Avšak stále to bol dom, ktorý slúžil zhromaždeniu.

Po milánskom edikte nastáva okrem iného³⁰ aj rozvoj liturgických stavieb. Cirkev začína vlastniť aj nehnuteľnosti.³¹ Cisár Konštantín začal výrazne podporovať aj stavby určené na kresťanskú liturgiu. Z hľadiska ich rozvoja inicioval finančne nákladný program. V priestranných bazilikách sa liturgia významne rozvíjala a nadobúdala čoraz väčšiu nádheru, následkom čoho prebrala mnoho elementov z dvorného cisárskeho ceremoniálu. „V bazilikách boli ohraničené miesta, kde sa slúžila sv. omša – tvárou k ľudu a centrom slávenia bol oltár. Eucharistia sa uchovávala v sakristii.“³²

Ako vidieť od samého začiatku kresťanstva bolo zrejmé, že nie budova posväcuje bohoslužobné zhromaždenie, ale že zhromažďovaciemu priestoru dodáva vznešenosť zhromaždená obec veriacich a liturgia, ktorú toto zhromaždenie v ňom slávi.³³

1.1 Ďalší historický prehľad

Ďalší historický proces prejdeme veľmi stručne, nakoľko veda o liturgii pozostáva práve v tom, že chce uznávať len dávne skutočnosti (počiatky kresťanstva)

---

29 CABAN, Dejiny slávenia Eucharistie do Druhého vatikánskeho koncilu, s. 38.

30 Napr. obdobie veľkých všeobecných cirkevných koncilov, ...

31 A tie, ktoré boli počas prenasledovania zabraté sa mali vrátiť späť. „Tie miesta, na ktorých sa (kresťania) v oných časoch schádzali, ... sa bezplatne, bez váhania a otáľania odovzdajú kresťanom. Aj keď niekto dostal také miesta do daru, má ich čo možno najrýchlejšie vrátiť tým istým kresťanom.“ JUDÁK, Kristova Cirkev na ceste, s. 34-35.

32 CABAN, Dejiny kresťanskej liturgie v staroveku, s. 55.

33 Správnosť tohto ponímania je vyjadrená v pokoncilových dokumentoch:

1. V obraze posvätenia kostola čítame „A tento ľud, zhromaždený v spoločnosti s Otcom, Synom a Duchom Svätým, tvorí Cirkev, čiže Boží chrám, vybudovaný zo živých kameňov, v ktorom sa Otcovi vzdáva poklona v Duchu a pravde. Kostol ako budova je raz navždy určený na zhromažďovanie Božieho ľudu ODEA II, 1-2.

2. Ako uvidíme nižšie – Eucharistia sa má uchovávať v kaplnke oddelenej od ostatného priestoru kostola. Tým sa zvýrazní práve zhromaždené spoločenstvo, ktoré slávi liturgiu.

ako určujúce a východiskové.³⁴ Po Milánskom edikte (313) vydanom Konštantínom³⁵ vznikajú mnohé baziliky ako haly³⁶ (jednoduché alebo viacodňové, kryté či nekryté, s apsidou alebo bez nej, prízemné alebo poschodové) s vchodom na kratšom aj dlhšom boku; ich liturgickému účelu ho odovzdala prvá eucharistická slávnosť biskupa (teda nie špeciálny obrad konsekrácie). V bazilikách boli ohraničené miesta, kde sa slúžila sv. omša – tvárou k ľudu a centrom slávenia bol fixný oltár. Eucharistia sa uchovávala v sakristii. „Z hľadiska architektonického riešenia sa bazilika začínala polkruhovitou apsidou, v ktorej bola katedra biskupa a sedes pre kňazov. V apside bola zvyčajne znázorňovaná Kristova katedra resp. Kristus ako vládca – *Pantokrátor*. Pred katedrou bol postavený fixný oltár, pred oltárom alebo na boku ambona. Po bokoch baziliky boli miestnosti – *pastofória*. Na úschovu relikvií slúžila krypta pod bazilikou, keďže mnohé kresťanské baziliky sa budovali nad hrobmi mučeníkov. Chrámová predsieň sa nazývala *narthex*.“³⁷ Liturgia má takto v prvotnom kresťanskom chráme dve miesta:

Prvým je bohoslužba slova v strede cirkevného priestoru, pri ktorej sú veriaci zhromaždení okolo „bemy“ – vyvýšeného miesta, na ktorom sa nachádzal trón s evanjeliom, miesto biskupa a pult na čítanie.

Eucharistická slávnosť sa konala v apside, pri oltári, okolo ktorého veriaci stáli v polkruhu, všetci svorne s celebrantom obrátení na východ.³⁸

Centrálne stavby (baziliky) vznikali ako zhromažďovacie miesta nad zvlášť uctievanými svätými a pamätnými miestami.³⁹

Prvým Konštantínovským počínom bol Laterán (Giovanni di Laterano)⁴⁰, súčasne (na podnet matky sv. Heleny) sa stavala bazilika nad hrobom sv. Petra a ďalšie.

---

34 Na druhej strane „takýto postup vyvoláva otázne rekonštrukcie prvotných myšlienok, vedúce k neustále sa meniacim meradlám a k novým návrhom, ktoré napokon brzdia živo sa vyvíjajúcu liturgiu. Voči tomuto stanovisku je dôležité, ba nutné vidieť, že nielen prvotné ako také môže byť meradlom samo osebe a že neskoršia udalosť nemusí byť automaticky považovaná za odcudzenie voči počiatkom.“ RATZINGER, Duch liturgie, s. 65.

35 Cisár Konštantín Veľký (306-337) upevnil svoju moc v západnej časti impéria a za víťazstvo nad svojím protivníkom Maxenciom pri Milvijskom moste v Ríme (28.10.312) vďačil Bohu kresťanov. V tejto bitke zvíťazil postavením armády do znaku kríža.

36 Cisárska bazilika – hala bola tiež určená na imperiálnu reprezentáciu cisára. Mohla plniť aj iné funkcie ako tržnica, súdna sieň. Tým, že sa liturgia slávila v bazilike začala bazilika reprezentovať aj Katolícku cirkev a tak nadobudla ešte vyššiu okázalosť. Porov. HANUS, Kostol ako symbol, s. 72 a 74. Slovo bazilika je gréckeho pôvodu a znamená kráľovská sála, kráľovská hala (od slova *basileus* – kráľ). Porov. ADAM, Liturgika, s. 408.

37 CABAN, Dejiny kresťanskej liturgie v staroveku, s. 55.

38 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 58.

39 Miesta, kde sa schádzali kresťania, sa označovali po mučeníckej smrti niektorého kresťana. Keďže rástol počet kresťanov v Ríme, pápež Evarist rozdelil mesto na farnosti – tituly. Porov. JUDÁK, POLÁČIK, Katalóg patrocínií na Slovensku, s. 18.

Na Západe sa bazilika vyvíjala do karolínskeho a otonského stavebného štýlu, z ktorého sa vyvinul *románsky* sloh.

Románsky sloh bol vystriedaný *gotikou*, ktorá sa stala dominantným cirkevným stavebným štýlom na dobu cca 1150-1500.

15. storočie – v Taliansku sa rodia snahy o prekonanie gotického stavebného štýlu a tak nastáva obdobie *renesancie* – teda príklonu k antike.

16. storočie – vynorenie sa nových formálnych prvkov, z ktorých sa okolo roku 1600 vyvinulo *baroko*, čo bolo najprv doménou talianskych majstrov architektúry.

17. storočie prinieslo vypracovanie špecifických národných variantov, napr. nemeckého alebo českého baroka.

18. storočie – posledný pokus resp. prekonanie baroka *rokokom*. V tomto storočí predovšetkým v kruhoch francúzskych a anglických osvietenecov dochádza k novému nadšeniu pre antiku pre jej ušľachtilú prostotu a kludnú veľkosť a vzniká *klasicizmus*.

Začiatkom 19. storočia sa vytvára v súvislosti s romantizmom nová vlna záujmu o stredovek a jeho stavebné slohy, tzn. románsky a predovšetkým gotický. Dochádza k historizujúcemu napodobňovaniu – k *historizmu*.

Koniec 19. storočia je charakteristický dobovým štýlom *secesie*.

Nové stavebné materiály a techniky, ktoré sa začali presadzovať v 19. storočí napomohli k novému rozkvetu cirkevného staviteľstva, ktoré môžeme charakterizovať ako moderná chrámová architektúra.⁴¹

1.2 Liturgia a priestor

Ako sme uviedli vyššie – kresťanstvo vstupuje do dejín ako náboženstvo bez chrámu. Kresťania prvých dvoch storočí žiadne vlastné kultové miesto nemali.⁴² Aj dnes na mnohých miestach sa slávi bohoslužba bez toho, aby bola konaná v chráme.

Potrebuje vôbec priestor na to, aby sme liturgiu slávili? Teda potrebujeme kostol? Veď kríž Ježiša Krista znamená koniec starého chrámu, v okamihu Kristovej smrti sa roztrhla opona v jeruzalemskom chráme⁴³ a tiež kríž bol mimo múrov mesta⁴⁴.

---

40 „Bezprostredne po víťazstve nad Maxenciom daroval Konštantín rímskemu biskupovi Lateránsky palác aj s pozemkami. Pápež Silvester tu dal postaviť Kostol Najsvätejšieho Spasiteľa a posvätil ho 9.11.324.“ JUDÁK, Kristova Cirkev na ceste, s. 35.

41 Porov. ADAM, Liturgika, s. 402-403.

42 Porov. ADAM, Liturgika, s. 400.

43 Mt 27,51: Podľa výkladov otcov je to symbolom konca starozákonného chrámového kultu a začiatkom nového poriadku spásy. Porov. ADAM, Liturgika, s. 401.

Jeruzalem a teda celý svet je už jeho svätynou. Po Ježišovom ukrižovaní sa nám táto otázka a odpoveď na ňu – nie – môžu zdať adekvátne.

Lenže treba si uvedomiť, že:

1. Ľudská existencia je trvalo ohraničená
2. Nádej ešte nie je naplnená
3. Nové nebo a nová zem ešte nenadišli

Tieň, obraz a skutočnosť sú tri pojmy, môžeme povedať, ktoré vychádzajú z časového chápania dejín spásy. Starozákonná doba (prvá liturgická úroveň, začiatočná) tieňu skončila Ježišovým vtelením,⁴⁵ keď sa Boží syn stal pravou ľudskou osobou⁴⁶ (druhá liturgická úroveň, prostredná) je táto naša doba (liturgická) ktorá sa prejavuje v Ježišových slovách⁴⁷ a konaní pri Poslednej večeri.⁴⁸ Nový Jeruzalem ktorý ešte nenadišiel (tretia liturgická úroveň, posledná) nastane parúziou⁴⁹ a príde to, čo je dokonalé, prestane, čo je len čiastočné a potom uvidíme z tváre do tváre takého, aký skutočne je.

---

44 Hebr 13,12.

45 Tajomným vtelením tvojho Slova zažiarilo našej duši nové svetlo tvojej slávy. Vianočný chválospev.

46 „Hypostatická únia (osobné zjednotenie) je teologický termín, ktorý vyjadruje pravdu, že v druhej Božskej osobe Najsvätejšej Trojice, v Synovi Božom, od okamihu vtelenia je k jeho pravému božstvu pripojené jeho pravé človečenstvo. (...) Hypostatické spojenie je spojenie pôvodné (začalo vtelením, lebo človečenstvo Krista nikdy neexistovalo len samé), nerozlučné (neprešlo sa ani počas Ježišovej smrti) a večité (Kristus už nikdy neodloží svoje človečenstvo).“ CHOVANEC, Kristológia I., s. 54 a 57.

47 Tie slová tvoria jadro kresťanského liturgického slávenia.

48 KKC 1088.

Kristus je stále *prítomný* vo svojej Cirkvi, najmä v liturgických sláveniach.

Je *prítomný* v obete svätej omše v osobe služobníka, lebo teraz službou kňazov prináša obeť ten istý, ktorý vtedy obetoval seba samého na kríži, ako aj, a predovšetkým, pod eucharistickými spôsobmi.

Je *prítomný* svojou mocou vo sviatosťiach, takže keď niekto krstí, krstí sám Kristus.

Je *prítomný* vo svojom slove, lebo to on hovorí, keď sa v Cirkvi čítajú sväté Písma.

Napokon je *prítomný*, keď sa Cirkev modlí a spieva, ako to sám prisľúbil: „Kde sú dvaja alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam som ja medzi nimi“ (Mt 18,20).“

Pri slávení sv. omše je Kristus:

prítomný v samom zhromaždení veriacich, ktorí sa zišli v jeho mene;

prítomný v slove keď sa číta v chráme a vysvetľuje Sväté písmo;

prítomný v osobe posvätného služobníka;

prítomný predovšetkým pod eucharistickými spôsobmi. EEM 6. (Slovíčko predovšetkým treba chápať v zmysle, že v Eucharistii je totiž celkom osobitným spôsobom prítomný Kristus Boh i človek podstatne a nepretržite (vere – opravdivo, realiter – skutočne, substantialiter – podstatne. Porov. Mt 26,26-28; Mk 14,22-24; Lk 22,19-20; 1 Kor 11,24-25; KKC 1374, 1380). Táto Kristova prítomnosť pod spôsobmi sa nazýva skutočnou nie preto, žeby ostatné spôsoby jeho prítomnosti neboli skutočné, ale že je excelentná. (Quae quidem praesentia ‚realis‘ dicitur non per exclusionem, quasi aliae ‚reales‘ non sint, sed per excellentiam. MF, AAS, s. 764); EM 9. Eucharistická obeť je prameň a vrchol celého kresťanského života LG 11. Eucharistia obsahuje celé duchovné dobro Cirkvi PO 5; EdE 1.

49 „Parúzia je gr. slovo znamenajúce slávnostný vstup kráľa do mesta. V eschatológii ide o druhý príchod Ježiša Krista – Triumfátora na posledný súd, ktorý zavŕši svet.“ CHOVANEC, Eschatológia, s. 67.

Čas nového zákona (druhá liturgická úroveň, prostredná) tak vytvára vlastný čas „medzi“ pozostávajúci z toho „už“ a „ešte nie“. ⁵⁰ Teraz teda žijeme akoby v obraze – noc pokročila a deň sa priblížil (Rim 13,12), ale ešte žijeme v medzičase: Teraz vidím len nejasne, akoby v zrkadle; teraz poznávam iba čiastočne (1 Kor 13,12). A práve prostredníctvom týchto obrazov znakov sa učíme vidieť otvorené nebo. Nebeská liturgia (skutočnosť) sa nám ponúka prostredníctvom pozemských znakov, teda teológia liturgie sa nám ponúka prostredníctvom symbolov, to znamená, že niečo viditeľné poukazuje na Neviditeľné.

Teda na jednoduchú otázku či potrebujeme chrámy jestvuje aj jednoduchá odpoveď – áno ⁵¹.

Ako sme už uviedli práve prostredníctvom obrazov, znakov sa učíme vidieť otvorené nebo a Nový Jeruzalem (sväté mesto), ktorý nepotrebuje žiaden chrám lebo chrámom je sám Boh vševládca a Baránok sám (Zjv 21,22). Máme teda účasť na nebeskej liturgii, ktorá sa nám ponúka prostredníctvom pozemských znakov, ktoré nám zanechal Spasiteľ ako priestor svojej skutočnosti. ⁵²

Ak teda potrebujeme kostol, akú má mať funkciu, ako má vyzeráť a čo je jeho významovým charakterom?

Odpoveď na funkcionalitu chrámu je aj pre neveriaceho zrejma – umožniť *liturgické* ⁵³ stretnutie, teda mať miesto, kde by sa spoločenstvo mohlo *zhromaždiť*. ⁵⁴ Budova chrámu tak podporuje zvestovanie Božieho slova a slávenie liturgie, a tým pozitívne prispieva k vytváraniu spoločenstva veriacich s Bohom i medzi sebou navzájom. Okrem toho sú to tiež miesta uzobranosti a osobnej modlitby. ⁵⁵

Pri ďalšej otázke ako má vyzeráť chrám a akú má mať podobu si uvedomujeme, že kresťanský chrám vznikol v úplnej kontinuite so synagógou a následne bez dramatických zvrátov, nadobúda spoločenstvo s Ježišom Kristom, s Ukrižovaným

---

50 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 44.

51 KKC 1198.

52 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 49. Keď teda vo sviatostiach slávime tajomstvo spásy, máme účasť na večnej liturgii. KKC 1138-1139.

53 Dôležité hoci nenápadné slovíčko liturgické znamená, že chrám je miestom na liturgické zhromaždenie (kde sa spoločenstvo schádza na rozpomienku na dar prítomnosti) nie na pastoračné zhromaždenie, na ktoré má slúžiť priestor pastoračného centra, ktoré je spravidla v blízkosti liturgického miesta, teda chrámu.

54 Pokoncilové chápanie liturgie vychádza z toho, že liturgia sa slávi tam, kde sa schádza obec. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 209.

55 KKC 1199. Už v najstarších kresťanských spisoch je zdokumentované, že v nedeľu, deň vzkriesenia, sa kresťania schádzajú, aby „sa vytrvalo zúčastňovali na učení apoštolov a na bratskom spoločenstve, na lámaní chleba a na modlitbách“. Sk 2,42.

a Vzkrieseným, svoju špecifickú novosť.⁵⁶ Preto je vhodné sa pozrieť na synagógu. Synagógu charakterizovali dva stredobody:

Mojžišova katedra – stolica, odkiaľ dnes Boh prehovára cez Mojžiša.

Archa zmluvy (lepšie povedané schránka s Tórou predstavujúcou stratenú archu zmluvy) – na ktorú zostupuje mrak Božej prítomnosti.

Čo sa týka synagógy, pre ňu nebol vytvorený nejaký osobitný architektonický typ. Na verejné zhromaždenia slúžila typicky grécka forma budovy: bazilika. Tým, že ju stĺporadie delilo na bočné lode, ľahko umožňovala, aby sa zúčastnení mohli obmieňať.

Z toho, čo sa naznačilo o podobe synagógy vyplývajú pre podstatu kresťanskej viery nové skutočnosti:

1. *Východ*. Zničený chrám sa už nepovažuje za miesto pozemskej prítomnosti Božej a nevystihuje nádej kresťanov. Odteraz kresťania hľadajú na východ k vychádzajúcemu slnku. Celý vesmír teraz rozpráva o Kristovi Ono (slnko) z neho vychádza s ňou ženách so svojej komnaty... na jednom kraji neba sa vynára a uberá sa k druhému (Ž 19,6n). Tz. Kristus v Betleheme vyšiel zo svojej komnaty v panenskej Matke a teraz osvecuje celý svet. Východ nahrádza jeruzalemský chrám. Tento bod bol v prvotnej Cirkvi považovaný za apoštolskú tradíciu a siaha do najstaršieho obdobia a bol považovaný za podstatný moment kresťanskej liturgie.⁵⁷
2. *Oltár*. Objavenie tohto nového prvku, ktorý sa v synagóge ešte nemohol objaviť je oltár na ktorom sa slávi eucharistická obeta. V ňom sa nanovo sprítomňuje to, čo predtým v chráme.⁵⁸
3. *Evanjeliá*. K Tóre sa pridávajú evanjeliá a tie odkrývajú pravý zmysel Tóry (Jn 5,46).⁵⁹
4. *Jednota zhromaždenia* (muži aj ženy)⁶⁰. V prvokresťanskom spoločenstve neexistovali žiadne rozdiely podľa rodu, hodnosti či sociálneho postavenia, na Eucharistii sa mohli zúčastniť chudobní aj bohatí (1 Kor 11,22), slobodní a otroci, Židia aj Gréci (1 Kor 12,13; Gal 3,28), ženy aj muži (1 Kor 11,5).

---

56 Táto novosť pre kresťanov znamená všadeprítomnú Božiu prítomnosť, pre židov táto prítomnosť pevne súvisela a súvisí s chrámom.

57 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 54-56.

58 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 56-57.

59 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 57-58.

60 „V Izraeli mohli byť pri liturgii prítomní len muži. (...) Len na nich sa vzťahovalo všeobecné kňazstvo Ex 19. V Kristovej Cirkvi neexistovalo nejaké rozlišovanie, ktoré by malo pôvod od apoštolov alebo od Ježiša.“ RATZINGER, Duch liturgie, s. 58.

Významová charakteristika (jeho zmysel) kresťanského kostola po smrti Ježiša Krista znamená koniec starého chrámu Izraela. Osoba bohočloveka nie je nejaká stavba. Liturgický priestor má dnes byť vierohodným obrazom Kristovho posolstva a mnohokrát utvára vieru hlbšie než hlásané slovo.⁶¹ V tomto zmysle sa od architekta požaduje, aby odrážal štruktúru liturgických služieb, poukazoval na jeho členenie a umožňoval vykonávanie liturgických služieb. Architektonická forma posvätného priestoru má vytvárať jednotu zhromaždeného Božieho ľudu a má podnecovať nábožnosť a poukazovať na posvätnosť slávených tajomstiev.⁶² Každý kostol chce poukazovať na Ježiša, na stred Cirkvi, a tak teraz vidíme význam (zmysel) chrámu – lebo potrebujeme zhromažďovací dom a priestor (*domus ecclesie*) nakoľko Eucharistia zhromažďuje veriacich, pretože ona je rozpomienkou na Jeho dar prítomnosti.⁶³ Posvätné budovy sú Božie domy, symbol Cirkvi žijúcej na určitom mieste, a symbol nebeského príbytku. Sú miestami modlitby, na ktorých Cirkev slávi najmä Eucharistiu a kľania sa Kristovi skutočne prítomnému vo svätostánku.⁶⁴

V nadväznosti na to čo sme uviedli, vidíme istú kontinuitu a istý pokrok kresťanov pri pretvorení synagógy aj z architektonického hľadiska. Ďalší vývoj bol teda nutný, pretože eucharistická slávnosť a s ňou súvisiaca služba slova potrebovala priestorové vyjadrenie. Takisto aj krst musel zaujať svoje náležité miesto. Sviatosť pokánia sa musela odraziť aj na podobe kresťanského chrámu a takisto aj rozdielna a mnohoraká ľudová zbožnosť potrebovala byť vyjadrená v priestore. Otázkou obrazov bolo treba tiež objasniť a takisto aj cirkevná hudba sa chcela voviesť do priestorových štruktúr. Tým vznikli v posvätných budovách privilegované miesta, ktorými sú: *Oltár; Ambona; Svätostánok; Sedadlo biskupa (katedra) alebo kňaza; Úschovňa svätej krizmy a iných svätých olejov; Krstný prameň; Spovednica.*⁶⁵

---

61 Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 13.

62 IGMR 294.

63 KKC 1179-1181; 1197-1198; SAC 41.

64 KKC 181; 1198-1199.

65 KKC 1182-1186; KOMPENDIUM 246.

1.3 Umenie v liturgickom priestore

1.3.1 Obrazy v chráme

Hoci v Starom zákone bolo akékoľvek zobrazovanie Boha zakázané: Neurobíš si modlu ani nijakú podobu toho, čo je hore na nebi, dolu na zemi alebo vo vode pod zemou,⁶⁶ Ratzinger však poukazuje na výnimku v samom centre Starého zákona, keď Mojžiš dostáva pokyny ohľadom vyhotovenia prikrývky zľutovnice: Aj dvoch cherubov, kovaných zo zlata, spraviš hore na oboch koncoch zľutovnice; Cherubi nech majú rozpäté krídla a nech svojimi krídlami zakrývajú zľutovnicu, kým ich tváre budú obrátené oproti sebe. Cherubi nech upierajú svoj zrak na zľutovnicu.⁶⁷ „Tajomné bytosti, ktoré pokrývajú a chránia miesto Božieho zjavenia, smú byť zobrazené práve preto, aby sami skryli tajomstvo Božej prítomnosti.“⁶⁸

Otázka legitímnosti posvätných obrazov, ktoré sa začali objavovať už koncom 2. storočia, sa čoskoro spájali s princípom vtelenia. Boh sa ukazuje v osobe Syna. Pre veriaceho je podstatný osobný vzťah k tomu, koho posvätné obrazy stvárnajú. „Posvätné obrazy majú poučovať o veciach viery, vzbudzovať obdiv a podnecovať dobrú vôľu.“⁶⁹ „Majú sa však vystavovať v menšom počte a v primeranom usporiadaní, aby nevzbudzovali v kresťanskom ľude počudovanie, ani nenapomáhali nie celkom správnu nábožnosť.“⁷⁰ Na druhej strane treba zavrhnúť tendenciu odstraňovať obrazy z posvätných miest, lebo by to bolo na veľkú škodu pre zbožnosť veriacich.⁷¹

Obrazy v dejinách kresťanskej zbožnosti splňali katechetickú a mystagogickú úlohu. Cirkev učí, že kto uctieva obraz, uctieva osobu, ktorá je na ňom namaľovaná⁷². Tomáš Akvinský učil: Náboženský kult sa nepreukazuje obrazom, nakoľko sa berú do úvahy ako také, ako nejaké veci; ale nakoľko sú obrazmi, ktoré vedú k vtelenému Bohu. No úcta, ktorá smeruje k obrazu ako obrazu, sa nezastavuje pri ňom, ale smeruje k tomu, koho je obrazom.⁷³

---

66 Ex 20,4; Dt 5,8.

67 Ex 25,18-20.

68 RATZINGER, Duch liturgie, s. 93.

69 GAVENDA, Liturgické prenosy, s. 180.

70 SC 125.

71 Direktórium o ľudovej zbožnosti 243.

72 KKC 447; Direktórium o ľudovej zbožnosti 241; Bazil Veľký: „Úcta k obrazu prechádza na vzor“ (Liber de Spiritu Sancto 18, 45).

73 Porov. AKVINSKÝ, Theologická summa II-II, 81, 3, 3.

Koncil odôvodnil uctievanie obrazov Ježiša Krista – ale aj Bohorodičky, anjelov a všetkých svätých – poukazom na tajomstvo vtelenia Božieho slova. Tak Boží Syn otvoril novú „ekonómiu“ obrazov. Kresťanské uctievanie obrazov nie je v rozpore s prvým prikázaním, ktoré zakazuje modly.⁷⁴

Božia sláva, ktorá zažiarila v tvári Ježiša Krista a v jeho svätých sa odráža v obraze. Tie sú akoby odbleskom krásy, ktorá vychádza z Boha a k Bohu vedie. Obrazy totiž nepripomínajú veriacim iba Ježiša Krista a svätých, ktorých predstavujú, ale veriacich istým spôsobom privádzajú pred ich zrak: „Čím častejšie totiž oči spočinú na týchto obrazoch, tým živšie v tých, čo o nich rozjímajú, rodí sa spomienka a túžba po tých, ktorých obrazy znázorňujú.“⁷⁵ Teda úcta, ktorá sa vzdáva obrazom nie je z titulu nejakej božskej sily, pre ktorú by sa mali uctievať, ale že úcta ktorá sa im vzdáva, vzťahuje sa na tých, ktorých predstavujú.

O svätých obrazoch – tým, čím sú, ako ich posudzovať, ako sa na ne pozerat', aký majú význam, širšie pojednanie ponúka Direktórium o ľudovej zbožnosti a liturgii.⁷⁶

Obraz poukazuje na formu rozprávania, ktoré pri spomínaní vytvára prítomnosť – v liturgických sviatkoch sa dávne Božie skutky stávajú prítomnosťou. Obraz dáva aktuálne v čase konania podobu spomienky sprítomnenej na liturgii.

Máme tak napr. obrazy:

Noemova archa a prechod cez Červené more	krst
Obetovanie Izáka a stolovanie troch anjelov s Abrahámom	Kristova obeta a Eucharistia
Záchrana mladíkov z ohnivej pece a Daniela z levovej jamy	Kristovo i naše zmŕtvychvstanie

Na záver nám Ratzinger dáva spoznať základné princípy obrazového umenia, ktoré prislúchajú aj dnešnému liturgickému priestoru:⁷⁷

1. Úplné zrieknutie sa obrazov nemožno zosúladiť s vierou v Božie vtelenie.

74 KKC 2131-2132.

75 DB 985.

76 Direktórium o ľudovej zbožnosti 18, 238-244.

77 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 106-109.

2. Sakrálne umenie nachádza svoj obsah v obrazoch dejín spásy (počnúc stvorením až novým príchodom Pána) – tu patria obrazy biblických príbehov, ale aj príbehy svätých, ktorí predstavujú ďalšie rozvíjanie Ježišovho príbehu.
3. Kristov obraz predstavuje stredobod sakrálneho umenia. Centrom Kristovho obrazu je paschálne tajomstvo: Kristus býva znázornený ako ukrižovaný, vzkriesený, na konci časov prichádzajúci, naďalej ukrytý vládár.
4. Podstata obrazov spočíva v tom, že vedú veriaceho von z čisto materiálne uchopiteľného sveta a prebúdzajú vnútorné zmysly (nie sú fotografiami – akoby vernými podobizňami).
5. V posvätnom umení nemôže zohrávať hlavnú úlohu iba svojvoľnosť. Treba dodržiavať základné línie teológie obrazu.⁷⁸ Umenie je vždy darom.

1.3.2 Hudba v chráme

Spievanie je v Biblii veľmi často užívané. Prvá zmienka o spievaní je v knihe Exodus pri prechode cez Červené more (Ex 15,1). Tu je situovaný počiatok liturgického spevu. V novozákonnom spise apoštol Pavol napomína veriacich kresťanov, ktorí sa schádzajú v očakávaní príchodu Pána, aby spoločne spievali žalmy, hymny a duchovné piesne (Kol 3,16). Teda medzi starozákonnou a novozákonnou piesňou je zásadný rozdiel. Pre toho, kto uveril v Kristovo vzkriesenie sa už spieva nová pieseň – pieseň definitívna, hoci v medzičase.

Spev je niečím, čo presahuje obyčajný rozhovor. Spev prekonáva hranice slova. Cirkevná hudba vzniká ako charizma, ako dar Ducha. V nej dochádza k jednote spoločenstva. Hudba a spev v liturgii zaujímajú mimoriadne miesto. Tvoria podstatnú súčasť liturgie. Jej úlohou je spolupôsobiť pri všetkých formách zvestovania, robiť tak zvestovanie naliehavejším.

Počas dejín Cirkvi si hudba prešla tromi významnejšími krízovými obdobiami:

1. gnostickým pokušením – Keď sa Cirkev odpútala od svojich semitských koreňov a prešla do gréckeho sveta, došlo samovoľne k rozsiahlemu spojeniu s gréckou mystikou Logosa, s jej poéziou a hudbou a táto skutočnosť bola pre kresťanstvo hrozbou, že sa rozplynie v akejsi všeobecnej mystike. Práve oblasť hymnov

---

⁷⁸ Druhý nicejský koncil (r. 787; siedmy všeobecný koncil) je posledný naplno uznávaný Pravoslávnu i Katolíckou cirkvou. Jeho úlohou bolo potvrdiť právoplatnosť vzdávania úcty svätým obrazom pred obrazoborcami (ničiteľmi svätých obrazov) – ikonoklastami; Moskovský koncil v r. 1551.

a hudby znamenala uvoľnenie prístupu pre gnózu, ktoré začalo kresťanstvo vnútorne rozkladať. Preto Kánon 59 Laodicejského koncilu zakazoval pri bohoslužbe súkromné používanie žalmových básní a nekánonických spisov. Kánon 15 umožňoval spev žalmov len v chóre žalmistov, kým ostatní v kostole nesmeli spievať. Tak sa dedičstvo žalmového spevu rozvinulo v gregoriánskom choráli a ten sa stal meradlom hudby cirkevnej bohoslužby.

2. krízou vrcholného stredoveku a úsvitu novoveku – V neskorom stredoveku sa začala vyvíjať polyfónia a do bohoslužby znova začali vstupovať nástroje. Tým, že cirkevná a svetská hudba sa vzájomne prenikali, nastávalo odcudzenie liturgie. Hudba sa vyvíjala, ale nevychádzala z modlitby, naopak, vyvádzala z liturgie a prípadne otvárala dvere novému druhu zážitkov a pocitov. Preto Tridentský koncil stanovil liturgickej hudbe slovné určenie, čím principiálne vymedzil používanie nástrojov, a tak objasnil rozdiel medzi svetskou a sakrálnou hudbou.
3. krízou 20. storočia – Ďalší podobný zásah urobil Pius X. na začiatku 20. storočia, keď za meradlo liturgickej hudby vyhlásil gregoriánsky chorál a veľkú polyfóniu.⁷⁹

V súčasnosti sa takzvaná vážna hudba „klasika“ dostala do elitárskeho geta. Hudba má sa od nej oddelila a nastúpila vlastnú cestu. To je *popmusic* a *rock*. V takejto perspektíve nemožno ani jedno z oboch menovaných považovať za prejav Ducha. Pomôcť môže len obnova vnútra.⁸⁰

Nepochybne epochálnym medzníkom v oblasti liturgickej hudby bol Druhý vatikánsky koncil. Keď koncil schválil r. 1963 konštitúciu SC o posvätnéj liturgii, ktorá poslúžila ako základ liturgickej reformy, tá viedla k pozdvihnutiu liturgie, k aktívnejšej účasti veriacich na nej. Otvorila sa tiež možnosť používania národných jazykov v liturgii, t. j. „jazykov ľudu“. A tak v každej jazykovej oblasti sa tvorí liturgická hudba vo vlastnom jazyku i vlastná liturgická hudba. Dnes, viac než 50 rokov od platnosti liturgickej konštitúcie už možno zaznamenať určité skúsenosti či dejiny pokoncilového vývoja; avšak z dlhodobého pohľadu dvoch tisícročí kresťanstva je to ešte len začiatok epochy po koncile. Môžeme hovoriť o období pokoncilovej liturgickej obnovy.

Pri utváraní *musica sacra* nám J. Ratzinger ponúka meradlá, na ktoré pri náboženskej hudbe treba dbať:

---

79 Keď vplyvom baroka sa komponovala opera a hudba v chráme začala pripomínať viac operu než posvätný spev.

80 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 116-120.

1. Liturgická hudba nachádza svoj základ v biblickej viere, ktorej dominuje slovo – takáto liturgická hudba je vyšším spôsobom ohlasovania. Súvis s Logosom znamená ponajprv len súvis so slovom. Z tohto hľadiska možno vysvetliť prednosť liturgického spevu pred inštrumentálnou hudbou. Práve biblické a liturgické texty sú tými rozhodujúcimi slovami, ktoré od základu určujú smerovanie liturgickej hudby.⁸¹
2. Nie každý druh hudby môže vstúpiť do kresťanskej bohoslužby. Kritériom takéhoto vstupu je Logos. Je to Duch Svätý, ktorý vedie k Logosu, inšpiruje k hudbe, pre ktorú je charakteristické pozdvižnutie srdca. Integrácia človeka smerom nahor, a nie jeho rozplynutie v beztvare opojení či púhej zmyslovosti.
3. Kresťanská liturgia je vždy aj kozmickou. Všetko, čo spievame, vytvára súzvuk spevu a modlitby vo veľkej liturgii, ktorú slávi celé stvorenie. Logos je sám veľkým umelcom, v ktorom majú všetky umelecké diela svoj pôvod. Spev súzvučiaci s vesmírom preto znamená vydať sa po ceste Logosa a približovať sa k nemu. Čisto subjektívna kreativita by nikoho nezasiahla natoľko ako šírka vesmíru a jeho posolstvo krásy. Podrobiť sa nejakému meradlu preto neznamená oklieštenie slobody, ale rozšírenie jej obzoru. Len pokorné podriadenie sa tomu, čo nás predchádza, presahuje, ukazuje skutočnú slobodu a vedie nás k pravým výšinám nášho ľudského povolania.⁸²

Richter zase ponúka dve podstatné rozlišovacie hľadiská pre hudbu kresťanskej bohoslužby: Jej spoločenský charakter a jej mimoriadny dôraz na význam slova.⁸³

Direktórium o ľudovej zbožnosti⁸⁴ ponúka krátke upozornenie ohľadom spevu a hudby, aby sa hudba a spev spájali s biblickým a cirkevným cítením a aby bola otvorená pre potrebné revízie alebo nové skladby.

Hudba (a všetko s ňou spojené ako organ, nástroje, aktéri) v chráme má svoje popredné miesto, ňou sa oslavuje Boh a posväcujú veriaci,⁸⁵ napomáha plnšie prežívať liturgické slávenia a aktívnu účasť celého zhromaždeného ľudu,⁸⁶ avšak len vtedy, ak

---

81 Spev je skôr spoločnou činnosťou než nositeľom doktrinálnych právd, čo však nič nemení na zodpovednosti liturgov, aby nenechávali spievať čokoľvek. Porov. DE CLERC, Moudrost liturgie a jak jí porozumět, s. 26.

82 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 120-126.

83 Porov. RICHER, Liturgie a život, s. 55.

84 Direktórium o ľudovej zbožnosti 17.

85 SC 112; MS 4.

86 SC 14, 27, 30.

spĺňa kritériá vnútorného základu kresťanskej posvätnnej hudby (posvätnosť a správnosť foriem)⁸⁷. Toto treba mať stále pred očami, aby hudba bola naozaj posvätná.

Pri hudbe je dôležité spomenúť aj organ⁸⁸ a iné hudobné nástroje, ktoré alebo sprevádzajú spev alebo hrajú sólo,⁸⁹ ale takisto je dôležité zdôrazniť aj posvätné ticho⁹⁰ ako plnohodnotný liturgický prvok a prirodzený kontrast ku zvukovému konaniu.

1.4 Požiadavky na aktérov

Keďže liturgický priestor a umelecké vyhotovenie v ňom sa skladá z dvojitého prvku: liturgie a umenia, obidve fóra sa majú vzájomne dopĺňať. Duchovenstvo má byť odborne vzdelané aj na poli umenia a umelci zase poznať tajomstvá liturgie. Duchovní a umelci majú spolupracovať, napomáhať si, oznamovať odborné znalosti, dávať rady a dopĺňať sa.

1.4.1 Požiadavka na klérus

Hlavným vysluhovateľom Božích tajomstiev ako aj správcom, zveľaďovateľom a strážcom všetkého liturgického života jemu zverenej partikulárnej Cirkvi je diecézny biskup.⁹¹ Aby sa zvyšovala dôstojnosť slávení, je úlohou biskupa upriamovať pozornosť na to, aby každý vždy dôkladnejšie chápal pravý zmysel a význam obradov a liturgických textov.⁹² Vo veľkej miere k tomuto cieľu prispieva aj krása posvätného priestoru, hudby a umenia.⁹³ O túto krásu priestoru má dbať biskup tak, že si vyberie spolupracovníkov. To predpokladá znalosť ľudí. Dať správneho človeka na správne miesto. Cieľavedomosť káže Ordinárovi mať dobré plánovanie osôb, mať inými slovami personálnu politiku a ekonómiu. V tomto smere má biskupovi byť nápomocná

---

87 MS 4a.

88 SC 120 naozaj chváli píšťalový organ, ale iné nástroje nevyklučuje, hoci ich bližšie (aké to sú) nevyberá. V tejto súvislosti je dobré si všimnúť, že obradná kniha Benedikcionál pozná iba požehnanie organa DB 1052-1067.

89 Pri omši možno inštrumentálnu hudbu použiť na začiatku pred príchodom kňaza k oltáru, pri príprave obetných darov, počas prijímania a na zakončenie. MS 65. Nie je prípustná v advente, v pôste a vo svätom trojdní a v oficiu a omšiach za zomrelých. MS 66. Z toho vyplýva, že organ a iné hudobné nástroje sa môžu použiť iba na sprevádzanie spevu.

90 IGMR 45, 56.

91 SC 41; CHD 15; IGMR 22.

92 V apoštolskom liste *Mane nobiscum Domine* Ján Pavol II. navrhuje „hlbšie štúdium Všeobecných smerníc Rímskeho misála“ ako konkrétnu formu na to, aby všetko bolo na dôstojné slávenie liturgie podľa stanovených noriem. Porov. JÁN PAVOL II., *Mane nobiscum Domine* 17.

93 IGMR 22.

predovšetkým liturgická komisia⁹⁴ ako orgán dohľadu na kostol – o stavbu kostola a jeho zariadenie. Posudzuje projekty po liturgickej stránke. Radí sa s architektom a s výtvarníkmi.⁹⁵

Kňaz (*rector ecclesiae*) je ďalším článkom, ktorý sa má starať o dôstojný stav kostola a sakrálneho priestoru. Preto ešte počas svojich filozofických a teologických štúdií (ešte ako bohoslovec) sa má oboznámiť s dejinami a vývojom posvätného umenia, ako aj so správnymi zásadami, o ktoré sa má jeho tvorba opierať. Kľúčom k pochopeniu nech je nám text SC: „Posvätná liturgia má v seminároch a rehoľných študijných domoch patriť medzi povinné a dôležitejšie vyučovacie predmety, kým na bohosloveckých fakultách ju treba zaradiť medzi hlavné predmety a podávať ju tak z hľadiska teologického a historického, ako aj duchovného, pastoračného a právneho. Okrem toho učiteľa iných predmetov, najmä dogmatickej teológie, Svätého písma, duchovnej a pastorálnej teológie, sa majú podľa požiadaviek vlastných svojmu predmetu usilovať vysvetľovať Kristovo tajomstvo a dejiny spásy takým spôsobom, aby z toho jasne vyplýval ich súvis s liturgiou a jednota kňazskej formácie.“⁹⁶ A na inom mieste SC hovorí, že v prvom rade sa treba starať o liturgickú formáciu kléru, oni musia byť prví celkom preniknutí duchom a silou liturgie.⁹⁷ Teda na to, aby celebrant mohol v primeranom priestore (dôstojnom) sláviť liturgiu, potrebuje znalosť liturgiky. Teda liturgická veda (vysvetlenie liturgických prvkov, ich historický vývoj a teológiu) predchádza sláveniu liturgie, čiže konkrétne slávenie – skutočnú bohoslužbu. Práve liturgika napomáha hlbšie a živšie slávenie liturgie. Pravda nie je to len záležitosťou klerikov, ale sa týka všetkých účastníkov liturgického slávenia (ako sme už naznačili)⁹⁸.

Na základe uvedeného by tak mal klerik ovládať vedomosti týkajúce sa kostola: jeho mystický pôvod, jeho liturgický poriadok, pretože kostol je spoločné dielo dvoch činiteľov, eklézie a architektúry.⁹⁹

---

94 SC 44.

95 Liturgická komisia posudzuje v podstate dva základné odlišné typy kostolov: staré a nové. Staré kostoly dostali formu vo svojom historickom čase, podľa svojej kultovej situácie. Komisia v hraniciach daných konkrétnych možností interiéru len upravuje, väčšími či menšími zásahmi a len ho prispôsobuje novým liturgickým požiadavkám. Ohľad musí brať aj na pamiatkové predpisy.

Úplne voľný priestor má pri projekte nového kostola. Spolupracovať tu môže už pri prvom koncepte projektu, pri samom východisku z ústrednej myšlienky, pri realizovaní nového kultového priestoru.

96 SC 16.

97 SC 14.

98 „Ako môžeme rásť v schopnosti naplno prežívať liturgické dianie? Ako môžeme naďalej žasnúť nad tým, čo sa deje pred našimi očami počas slávenia? Potrebujeme serióznu a oživujúcu liturgickú formáciu.“ FRANTIŠEK, Desiderio desideravi 31.

99 Porov. HANUS, Kostol ako symbol, s. 357.

1.4.2 Požiadavka na umelca / architekta

Na dielo kostola pre architekta vysvitá vysoká úloha. Ide o krásu posvätného priestoru, jeho účelnosť, posvätnosť, možnosť zhromaždenia a slávenia.

Architekt musí byť zbehlý v oblasti stavebníctva, musí byť otvorený pre vyššie problémy staviteľstva, ktoré siahajú k otázkam filozofickým, metafyzickým i ontologickým. Mal by mať vzťah ku kostolu, aby s Cirkvou žil v jej zmýšľaní, v jej zbožnosti. Aby poznal genézu kresťanského kostola, jej mnohé dejinné premeny a obrody a v tomto zmysle predovšetkým premenu po Druhom vatikánskom koncile. Mal by teda z liturgie pochádzať a vychádzať. „Ak ju má vyjadrovať, jej ducha má v sebe, aj zážitkovo, mať – aby tvoril nielen zvonka, z vonkajšej informovanosti, ale z osobného vnútra, a z vedomia spolupatričnosti k Božiemu ľudu.“¹⁰⁰

Cirkev architektovi nepredpisuje konkrétnu formu kostola – to ponecháva jeho tvorivej predstavivosti – ale očakáva od neho, aby vyjadril základné určenie kostola, aby mystickému Telu vytvoril hmotné telo. Kresťanský kostol ale nie je jednofunkčný. Pretože kostol je predovšetkým (teda nie výlučne) kostolom eucharistickej Obety, ale je to aj kostol bohoslužby slova, kostol svätého krstu, kostol birmovania, kostol pokánia, kostol pre chorých a starých ktorý hľadajú útechu a pomoc zhora, kostol, kde sa uzatvára manželská zmluva, v prípade katedrály kde prebieha vysviacka: každá funkcia by si chcela osobitné priestorové riešenie.

K tomuto všetkému by mala prispieť formácia umelcov. „Biskupi – či už sami, alebo prostredníctvom súcich kňazov, odborne vzdelaných a milovníkov umenia¹⁰¹ – nech venujú umelcom starostlivosť a uvádzajú ich do ducha sakrálneho umenia a posvätnej liturgie. Okrem toho sa odporúča tam, kde sa to uzná za vhodné, zakladať školy alebo akadémiu sakrálneho umenia na vzdelávanie umelcov. Všetci umelci, ktorí podnecovaní svojím tvorivým nadaním chcú oslavovať Boha v Cirkvi, majú mať vždy na pamäti, že ide o určitý spôsob posvätného napodobňovania Boha Stvoriteľa a o diela

---

100 AKIMJAK, HANUS, HNILICKÝ, Sakrálne umenie vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu a stav na Slovensku dnes, s. 27.

Ak bolo Ježišovo telo prebývaním Božej slávy na zemi, tak aj jeho mystické telo – Cirkev – je takým miestom. A hmotný chrám sa stáva obrazom, ikonou takejto pravdy. Prirodzenou tendenciou kresťanstva bola vždy snaha zviditeľniť vieru, dať jej výraz aj v hmotnom svete. S tým sa spája ešte jedna túžba – urobiť z celého stvorenia vrátane hlíny, kameňa, dreva, zlata a striebra hymnus oslavujúci Boha. Porov. KWIECIEN, Chvála Těla. Telesný rozměr liturgie, s. 21.

101 V tomto zmysle je zriadenie liturgickej komisie v každej diecéze dobrým príkladom toho, aby sa predišlo liturgickým excesom umenia a architektúry.

určené na katolícky kult, na duchovné povznesenie veriacich, ich zbožnosti a na ich náboženské vzdelanie.“¹⁰²

1.5 Ako má dnes vyzerat' liturgický priestor? (Kritériá pre cirkevné stavby)

Vznešenosť a krása liturgie spočíva v jej podstate. Okrem toho však s veľkou pozornosťou treba pristupovať aj k riešeniu otázky prostredia, kde sa liturgia slávi. Posvätné budovy a veci potrebné na bohoslužbu majú byť naozaj dôstojné, pekné a majú byť znakmi a symbolmi nadzemských skutočností.¹⁰³

Chrámový priestor musí vyhovovať požiadavkám veriacich (vyhovovať požiadavkám zhromaždenia)

Rozdielnosť funkcií a miest má tvoriť vnútornú súvislú jednotu, v ktorej by sa zračila jednota celého svätého ľudu. Aby človek pristúpil k Pánovmu stolu, aby prijal ovocie vykupiteľskej obety, aby počúval Božie slovo, aby sa klaňal Kristovi, aby sa zhromažďoval na modlitbu alebo aby prichádzal na súkromnú pobožnosť. Pri tomto uvažovaní je vhodné všimnúť si predovšetkým pôdorys kostola. Zákon symetrie nie je záväzný. Zákon ktorý záväzne určuje rozmer a smer priestoru, kde sa každý bod a každý predmet určuje podľa hlavnej osi. Pretože symetria podľa hlavnej osi určuje logickou dôslednosťou aj stred kostola. Dnes pre novú architektúru smerový a ťažiskový rozvrh kostola nemôže byť smerodajný. Stredom kostola je oltár okolo ktorého sa zhromažďuje veriaci ľud a kde sa upína pozornosť veriacich. Ved' celý Ježišov život a najmä jeho smrť na kríži a zmŕtvychvstanie sa sprítomňujú na oltári počas slávenia svätej omše – Eucharistie. Zo Svätého písma vieme, že Ježiš pri Poslednej večeri¹⁰⁴ ustanovil pamätník svojej zachraňujúcej lásky, sprítomnenie svojej obety na kríži, keď povedal nad chlebom: Toto je moje telo, ktoré sa obetuje za vás a nad vínom v kalichu: Toto je kalich mojej krvi, ktorá sa vylieva za vás i za mnohých na odpustenie hriechov.“ Súčasne poveril apoštolov, aby v jeho mene konali to isté: „Toto robte na moju pamiatku!“ Okrem tohto sprítomnenia obety kríža je Eucharistia aj veľkonočnou hostinou. Ježiš znázorňoval večný život obrazom svadobnej hostiny. Jest' zo stola pokrm večného života.

---

102 SC 127.

103 IGMR 288; SC 122-124; PO 5; IOE 90; EM 24; CIC 1220 par. 1.

104 Mt 26,26-28; Mk 14,22-24; Lk 22,14-20; Jn 13 („Podľa väčšiny súčasných exegetov [porov. Jn 13,30: „On vzal smidku a hneď vyšiel von. A bola noc“], Judáš nebol pri ustanovení Eucharistie.“ CHOVANEC, Sakramentológia I., s. 71); 1 Kor 11,23-25.

Navrhnuť kostol na spôsob divadelného javiska, kde sú veriaci iba ako diváci, prípadne masívne vysoké chórové lavice alebo pretiahnutá úzka loď, ktorá zatemňuje skutočnosť, že veriaci sa tu zišli okolo svojho Pána k slávnosti by vonkoncom nebolo vhodné. Je úlohou architekta vhodne určiť stred, rozmery a proporcionalitu kostolného priestoru tak, aby sa ľud mohol bez ťažkostí účastniť na Božom diele, na bohoslužobnom dianí.¹⁰⁵ Ide teda o liturgickú správnosť vyjadrenú vzťahom zóny zhromaždenia ku oltárnemu priestoru – ako ústrednej zóne, osobitne ku oltáru, ako ústrednému článku liturgického priestoru, nakoľko liturgické zhromaždenie je spoločenstvom, ktoré sa má vedome a činne účastniť na liturgii.¹⁰⁶ Usporiadanie liturgického priestoru má z tohto titulu veľký význam a viaceré spôsoby architektonického riešenia, „počnúc usmernením miest účastníkov na oltár, blízkosťou čo najväčšieho počtu účastníkov ku oltáru – ba okolo oltára, tým aj vyjadrenie jednoty sláviaceho spoločenstva – namiesto jeho rozdelenia na „javisko“ svätyne, na ktorom liturgicky aktívny klérus predvádza liturgiu pasívnym laikom v „hľadisku“ lode kostola.“¹⁰⁷

Chrámový priestor musí vyhovovať požiadavkám liturgie (vyhovovať požiadavkám slávenia)

Kostol je posvätným priestorom liturgie, preto musí optimálne umožňovať slávenie liturgie. Liturgický aspekt je pre staviteľa nového kostola podstatný, liturgia so všetkými svojimi funkciami, so všetkou svojou symbolikou¹⁰⁸. Teda ide o požiadavku funkčnosti, aby liturgický priestor čo najvhodnejšie umožňoval slávenie liturgie, najmä Eucharistie. V tomto zmysle chceme tiež poukázať na dôležitý aspekt – pohyb. Liturgia vychádza z toho, že jej podstatou je dej, dianie. K deju patria osoby – dejatelia, medzi ktorými sa dej odohráva, je to stretnutie, je to rozhovor, je to Obeta. A tak to, čo nás vtáhuje do duchovného deja a čo je jeho nositeľom je oltár¹⁰⁹ – a ten potrebuje obal, teda stavbu kostola, a tá potrebuje nositeľov živých osobných aktérov, ktorí sú v tele – teda ľudí.

---

105 Na tejto účasti musia mať podiel všetci.

106 SC 11, 14, 48; IGMR 18, 386.

107 AKIMJAK, HNILICKÝ, Predkoncilové kostoly pre obnovenú liturgiu, s. 14.

108 Symbolické sú obrazy, sochy, architektonické tvary jednotlivo aj v celej štruktúre. V kostole je človek obklopený sakrálnou znakovosťou.

109 „Jedinečnosť eucharistickej liturgie pozostáva práve v tom, že Boh sám koná a že my sme vtiahnutí do tohto Božieho konania.“ RATZINGER, Duch liturgie, s. 141-142.

V kostole sa realizujú rôzne posvätné úkony okrem eucharistickej obety, je to kostol bohoslužby slova, kostol svätého krstu, kostol pokánia,... Viacfunkčnosť kostola je teda treba sklbiť tak, aby sa hodil na konanie posvätných úkonov a umožňoval aktívnu účasť veriacich.¹¹⁰

Chrámový priestor má plniť zákon posvätnosti,¹¹¹ teda musí byť znamením a výzvou (vyhovovať požiadavkám ducha)

Priestor kostola by mal mať charakter slávnostnosti a povznášajúceho ducha. Mal by byť odleskom Božieho zaslúbenia a výzvou k viere a nádeji. Nehostinné, bez citu, chladné a prázdne kostoly so šedou jednotvárnosťou z hľadiska farby a umeleckého vybavenia nie sú ani znamením dôstojnosti bohoslužobného zhromaždenia, ani výzvou a sprievodcom k mystériu. Na druhej strane nákladná a honosná architektúra kostolov so svojou vtieravou monumentalitou dnešného človeka skôr odpudzuje než priťahuje. Preto povaha a krása miesta a celého zariadenia majú predovšetkým podnecovať nábožnosť a poukazovať na posvätnosť slávených tajomstiev.¹¹² V tomto zmysle aj obrazová výzdoba môže byť znamením a môže plniť zvestovateľskú úlohu, a tak svojím spôsobom môže byť službou vo viere (podobne ako hudba), ale toto všetko sa má usporiadať tak, aby sa predovšetkým neodvádzala pozornosť veriacich¹¹³ pri samotnom slávení sviatostí kresťanskej existencie predovšetkým eucharistickej obety.¹¹⁴

Tu nastupuje tvorivý duch architekta, kde sa realizuje neohraničené bohatstvo jeho sveta. Základnú myšlienku kostola opísanú v dokumentoch cirkvi každý autor podáva inou formou, iným riešením. V tomto zmysle hovorí aj SC: Cirkev nepokladala

---

110 IOE 90; SC 124. Touto aktivitou si mnohí predstavujú rozličné aktivity počas bohoslužby. Takéto chápanie vo vonkajšom zmysle, z ktorého sa odvodzuje ako keby musel čo najväčší počet zúčastnených a čo najčastejšie viditeľne vstupovať do liturgickej činnosti je nepochopením skutočnej liturgickej *actio*. Pod liturgickou *actio* sa v liturgických prameňoch rozumie eucharistická modlitba. Podstata našej aktivity teda spočíva nie v tom čo robíme my, ale v tom, že sa duchovne pripájame k modlitbe kňaza, aby Boh prijal ako súčasť Kristovej obety aj našu ochotu nasledovať Krista plnením Otcovej vôle v celom našom živote nielen počas bohoslužby. Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 139-144.

Rozhodne to nemá byť len aktivita pre aktivitu, bez skutočného pochopenia zmyslu takejto účasti a jej jednotlivých prejavov. Treba vychádzať z vnútorného pochopenia, ktoré následne vyústi do aktívnej účasti. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 33.

111 Dnes toto slovo vyvoláva u mnohých teológov odpor – podľa ich výkladu pominul Kristovým vtelením rozdiel medzi sakrálnym a profánnym.

112 V tomto zmysle oltár je skutočným stredom, na ktorý sa má upútať pozornosť celého zhromaždenia. IGMR 299; IOE 91. V už postavených kostoloch ak sa nachádza starý oltár a nemožno ho ani preniesť bez ujmy umeleckej hodnoty má sa postaviť nový a starý sa nemá zvlášť ozdobovať, aby sa neodvádzala pozornosť veriacich. IGMR 303.

113 IGMR 318; SC 125.

114 Liturgiu obety predchádza liturgia slova a pri tej sa upiera pozornosť na ambonu. IGMR 309; IOE 96.

nijaký umelecký štýl za svoj vlastný, ale podľa povahy a životných podmienok národov, ako aj podľa požiadaviek rozličných obradov pripúšťala umelecké formy každého obdobia. Tak počas stáročí vytvorila umelecký poklad, ktorý treba opatrovať so všetkou starostlivosťou. Aj umenie našej doby a všetkých národov i krajín má mať v Cirkvi slobodu tvorby, ak s náležitou vážnosťou a úctou slúži posvätným priestorom a posvätným obradom. Tak sa bude môcť svojím hlasom pripojiť k obdivuhodnému hymnu chvály, ktorým vynikajúci umelci oslávili katolícku vieru v minulých storočiach.¹¹⁵ Teda Cirkev nepokladá za svoje nijaké umelecké výrazové formy alebo slohy, ani sa nijako neupína k formovému výrazu istej doby, ale všetky výrazy rozličných dôb hodnotí ako rovnocenné. Uznáva, že každá doba môže nájsť svoj časový formový výraz.

Mala by byť zachovaná účelnosť liturgického priestoru (vyhovovať požiadavkám zasvätenia)

Využívať liturgický priestor chrámu na iné než na liturgické a bohoslužobné účely možno pripustiť len ako zásadnú výnimku.¹¹⁶ Veď kostol nie je nejakou profánnou viacúčelovou¹¹⁷ budovou. Kostol je trvale zasvätený Bohu. Na kostol sa vzťahuje slovo Ježiša Pilátovi: Moje kráľovstvo nie je z tohto sveta (Jn 18,36). Kostol teda je a nie je z tohto sveta. A práve preto, že nie je z tohto sveta, jeho poslaním je byť znamením toho druhého, toho vyššieho sveta. K tomu treba ešte podotknúť, že mimoriadny a jedinečný význam bohoslužieb musí zostať nezvratným cieľom vytvárať skutočne sakrálny priestor s charakterom znamenia a výzvy, ako sme to opísali vyššie.

Z teologického zmyslu, z historických skúseností cirkevnej architektúry a z koncilových a pokoncilových dokumentov koncil okrem vyššie spomenutých kritérií (pravidiel) pre cirkevné stavitel'stvo vykonal aj zmeny v liturgickom priestore, ktoré pre porovnanie uvádzame v nasledovnej tabuľke:

---

115 SC 123.

116 Politické problémy alebo hospodárske a finančné ťažkosti si môžu niekedy vynútiť rezignáciu na vlastný kostol a uspokojiť sa s nejakým viacúčelovým priestorom. Porov. ADAM, Liturgika, s. 406. Takto to charakterizuje aj *Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou*: „Výnimka z pravidla nedotknuteľnosti posvätných miest sa pripúšťa, ak je to nevyhnutné v súvislosti s bezprostredným ohrozením života a zdravia, bezpečnosti alebo majetku, a ak nie je možné vopred získať súhlas Katolíckej cirkvi. V týchto prípadoch môže Slovenská republika na posvätných miestach zabezpečiť vykonanie nevyhnutných a primeraných opatrení tak, aby sa v najvyššej možnej miere zachoval ich posvätný charakter. Porov. Základná zmluva čl. 5, bod 4, s. 11.

117 Slovo viacúčelová chápeme v zmysle všetkého, čo sa týka mimo liturgické slávenia – koncerty, výstavy, predajné miesto, v prípade pandémie – odberné miesto... Aj v Benedikcionáli pri požehnaní predmetov a zariadenia v kostole určených na liturgické používanie je napísané (DB 828), že s vecami požehnanými určenými na Boží kult majú všetci zaobchádzať s úctou a nesmú ich používať na iné ciele, než sú určené. V tomto zmysle aj chrám je určený na Boží kult a nesmie sa používať na iné ciele.

Pred koncilom	Po koncile
Oltár uzatváral priestor	Oltár je stredom
Kňaz v priestore bol otočený chrbtom k ľudu	Kňaz je otočený tvárou k ľudu (<i>versus populum</i>)
Svätostánok bol na oltári	Svätostánok je samostatný; ideál v adoračnej kaplnke
Presbytérium bolo oddelené od lode – mriežkou, balustrádou	Presbytérium splýva s loďou
V kostole bolo aj viac oltárov	V kostole má byť iba jeden oltár
Využívala sa kazateľnica	Využitie ambony
Organ zásadne na chóre	Organ je súčasť liturgického zhromaždenia
Zachovávanie foriem a zákonov posvätného umenia ¹¹⁸	Nijako sa neupína ku formovému výrazu istej doby ¹¹⁹
Sedes – tvar trónu	Bez náznaku trónu
Relikvie na oltár	Relikvie pod oltár
Vyhradené miesta pre ľudí	Nie sú vyhradené miesta
Pri oltári iba jeden kňaz	Koncelebrácia
<i>Cultus publicus Ecclesiae</i> (verejný kult Cirkvi) ¹²⁰	<i>Fons et culmen</i> (prameň a vrchol) ¹²¹

118 V tomto zmysle treba vidieť CIC z roku 1918 zachovávali formy ustálené kresťanskou tradíciou. Na začiatku minulého storočia nachádzame ešte iný spis, lepšie povedané predpis kolínského kardinála Fischera, ktorý stanovil štýl, akým majú byť v jeho arcidiecéze stavané kostoly: „Nové kostoly sa majú stavať spravidla len v románskom alebo gotickom, event. prechodnom štýle. Pre naše kraje sa naskrze najviac odporúča štýl gotický; Pred I. svetovou vojnou sa prikladal veľký význam tomu, aby sa stavby kostolov obmedzovali na tieto známe stavebné štýly, „moderné štýly“ sa už nepovoľujú. Staviteľia sa majú pridržiavať existujúceho ducha architektúry, s ktorým sa stretávame v početných stavbách kostolov v Porýni. Porov. ZAHNER, Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncile, s. 72.

119 SC 123.

120 „Encyklika pápeža Pia XII. Mediator Dei totiž prezentovala liturgiu ako „*cultus publicus Ecclesiae*“ (verejný kult Cirkvi). Keďže výkon kultu bol charakterizovaný ako prejav čnosti nábožnosti, bol morálnou záležitosťou. Keďže v hierarchii čnosti viera, nádej a láska k Bohu a k blížnemu stoja oveľa vyššie ako čnosť nábožnosti, ako je teda možné, aby liturgia bola vrcholom činnosti Cirkvi? Chápanie liturgie ako čnosti nábožnosti pretrvávalo v oficiálnych dokumentoch v podstate až do Druhého vatikánskeho koncilu a má svoje hlboké korene vo viacerých historických skutočnostiach.“ DUFKA, Liturgia ako prameň a vrchol života Cirkvi, s. 50.

121 „Liturgia je teda vrcholným bodom, ku ktorému smeruje evanjelizačná a pastoračná činnosť. Liturgia je však aj prameňom, z ktorého pramení nadprirodzený život. Evanjelizácia a katechéza neobsahujú v sebe konečný cieľ, ale vedú človeka k plnému spoločenstvu s Bohom, k účasti na spáse, ktorú uskutočnil Kristus a je sprítomňovaná v liturgických sláveniach.“ DUFKA, Liturgia ako prameň a vrchol života Cirkvi, s. 50.

1.6 Polemika nad reformou koncilu

Dejinný vývoj, ktorý sme práve ponúkli, má odpovedať na otázku: Ako možno pochopiť problémy dnešnej liturgie v plnej jej šírke a hĺbke, ak nepoznáme jej vývoj? Aby sme liturgiu pochopili, potrebujeme sa pozrieť a nájsť pôvod.

Svätá matka Cirkev priznáva všetkým právoplatne uznaným obradom rovnaké právo a rovnakú dôstojnosť a že ich chce aj v budúcnosti zachovať a všemožne podporovať; a želá si, aby sa tam, kde je to potrebné, obozretne a znova preskúmali vo svojej celistvosti v duchu zdravej tradície a naplnili novou silou primerane dnešným okolnostiam a potrebám.¹²⁴ Preto je potrebné hľadať samotný pôvod, a teda zaoberať sa dejinami. Reforma Druhým vatikánskym koncilom v oblasti liturgie „bola možná len vďaka historickému výskumu, obnove biblických štúdií a opätovnému prehodnoteniu ekleziológie, ktoré podnietilo liturgické hnutie.“¹²⁵

Jozef Jungmann ako jeden z „najsmelších“ liturgických reformátorov¹²⁶ opisuje liturgiu ako budovu, v ktorej bývame: je to tá budova, v ktorej sa striedajú generácie kresťanov po viac než 1800 rokov. Jej celkové pôvodné usporiadanie sa bezpochyby mnohými zmenami prídavkami skomplikovalo, takže sa málokto z nás v nej vyzná; jej pôvodné rysy nám unikajú, pretože sa strácajú pod rúškom vonkajších prídavkov. Aby sme ju pochopili, je nutné nájsť jej pôvodné plány.¹²⁷ Toto bolo snahou Druhého vatikánskeho koncilu. Snažil sa obnoviť túto starobylú budovu tak, aby v nej mohol bývať i dnešný kresťan. Snažil sa ju prispôbiť jeho mysleniu a odstrániť z nej všetko, čo bolo zbytočné a vrátiť sa k pôvodnému plánu: veď ani nebolo treba stavať novú budovu.¹²⁸

Naproti tomu však Ratzinger hovorí o tom, že to bolo práve naopak: „zbúrali starú budovu a postavili novú. To, že nové postavili s použitím starých stavebných plánov a dovtedajšieho stavebného materiálu, nebol problém, ale že, to postavili ako

---

Porov. aj AUGÉ, Liturgická spiritualita, s. 92-100.

122 Kňaz s miništrantom slúžili sv. omšu podľa misála a laici sa počas omše modlili z vlastných modlitebných knižiek.

123 Došlo k skutočnému dialógu medzi kňazom a ľuďom – nastala aktívna účasť.

124 SC 4.

125 DUFKA, Princípy liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu, s. 32.

126 Porov. MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 220.

127 Citácia prevzatá z POLC, Posvätná liturgia, s. 9.

128 Porov. POLC, Posvätná liturgia, s. 9-10.

novostavbu proti histórii, zakázali ju¹²⁹ a liturgiu už neukazovali ako živý rast, ale ako produkt učenej práce právnej kompetencie, to nám mimoriadne uškodilo. Lebo tak musel vzniknúť dojem, že liturgia sa „robí“, že nie je daná.“¹³⁰

Je faktom, že hlavnou témou ekumenického (všeobecného) koncilu¹³¹ mala byť Cirkev a cieľom vysloviť sa novým spôsobom v čase o viere s ohľadom na plné zachovanie jej obsahovej identity, modernizovať, ako sa vyjadril pápež. Išlo najmä o znovuoobjavenie klasických rímskych tradícií, o nové pokorné a triezve sústredenie sa na vlastné mystérium Kristovej prítomnosti vo svojej Cirkvi. „Viera mala byť nanovo pretlmočená do reči tejto doby.“¹³² Avšak podľa Ratzingera nastala situácia, že to, čo bolo v Cirkvi predtým pre ľudí to najposvätejšie, bolo zrazu úplne zakázané. „Spoločnosť, ktorá považuje za zakázané to, čo bolo predtým vnímané ako najdôležitejšie, sa neudrží.“¹³³

Práve liturgia a jej reforma, ktorá zo začiatku nebola žiadnou témou, ba nemala nijakú prioritu¹³⁴, sa stala ústredným bodom.¹³⁵ V prípravnej fáze koncilu sa presadila pod hlavne vplyvom Nemecka a Francúzska schéma o liturgii, ktorá sa neformálne pričlenila ku všeobecnej téme o Cirkvi. „To, že sa tento text stal prvým predmetom koncilového rokovania, vôbec neznamená, že sa vystupňoval záujem väčšiny otcov o liturgickú otázku. Išlo jednoducho o to, že sa tu neočakávala nijaká väčšia diskusia a všetci celú túto záležitosť pokladali za akýsi cvičný predmet... Všetci v tom videli iba pokračovanie reforiem, ktoré začal Pius X. a ktoré Pius XII. opatrne, no cieľavedome uvádzal do praxe.“¹³⁶ Na schéme o posvätnnej liturgii sa teda mali najľahšie naučiť a vyskúšať metódy konciliarnej práce. Nikto neočakával nejaký spor. Malo teda ísť o počiatočný jednoduchý zámer liturgickej reformy; ísť od jednoduchšiemu k zložitejšiemu.

---

129 Tým zrejme Ratzinger myslí predovšetkým na vydanie misála Pavla VI. spojené s takmer úplným zákazom dovtedajších misálov po prechodnom období trvajúcim pol roka. „Vyviedol ma z rovnováhy zákaz používať starý misál, pretože v celých dejinách liturgie sa nikdy nič podobné nestalo.“ RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 103.

130 SEEWALD, Benedikt XVI., s. 206.

131 „Všeobecný alebo ekumenický – keď sa pod vedením pápeža alebo jeho zástupcu zídu biskupi z celého *oikuméne*, to znamená z celého sveta.“ MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 3.

132 Porov. RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 80.

133 SEEWALD, Benedikt XVI. Posledné rozhovory, s. 191.

134 Kardinál Montini (neskorší pápež Pavol VI.) vo svojom tematickom náčrte na začiatku koncilu jasne povedal, že sa mu nezdá, že reforma liturgie by mala byť podstatná úloha koncilu. Porov. RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 81.

135 „Dňa 29. septembra 1963 Pavol VI. v úvodnom prejave druhého zasadacieho obdobia označil liturgiu za jednu z hlavných oblastí, ktorej sa má koncil venovať.“ MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 220.

136 RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 81.

„Reforma liturgie v duchu liturgického hnutia nebola pre väčšinu koncilových otcov prvoradá, podľa mnohých to ani nemalo byť témou Koncilu. (...) Išlo jednoducho o to, že sa tu neočakávala nijaká väčšia diskusia a všetci celú túto záležitosť pokladali za akýsi cvičný predmet, na ktorom sa mala naučiť a odskúšať metóda práce Koncilu.“¹³⁷

Priebeh koncilu

Ján XXIII. Motu proprio *Superno Dei nutu* ustanovil r. 1960 komisiu, ktorá mala pripravovať koncil. Na šiestom mieste bola i prípravná liturgická komisia. Diskusia o posvätnéj liturgii bola zahájená na 4. všeobecnom zasadaní 22. októbra 1962. Ako sme už povedali, predpokladalo sa, že jednanie bude ľahké.

Kardínál Ottaviani vyjadril sklamanie z nečakaného rozhodnutia otvoriť diskusiu na koncile témou liturgie a nie o vierouke, čím sa naruby prevrátilo stanovené poradie schém, ktoré dostali konciloví otcovia.¹³⁸

Témy, ktorým sa otcovia v oblasti liturgiky najviac venovali sa týkali liturgického jazyka, koncelebrácie, prijímania pod oboma spôsobmi a reforme breviára, misála a obradu.¹³⁹

To, čo nasledovalo potom opisuje Ratzinger nasledovne: „Rýchlo našli generálnu klauzulu, ktorá všeobecne hovorila, že *liturgické knihy treba čo najskôr zrevidovať*¹⁴⁰ – kým takmer za noc vznikla vlastná dynamika ktorú už nikto nedokázal spútať. To, čo nasledovalo, nebola len zmena liturgickej reči Cirkvi, ale istý druh revolúcie kultu. Dovtedajšia omša sa vyhlasovala za tabu, z tisícov kostolov vyniesli neraz stáročné zariadenie a hodili ho na smetisko dejín, staré formy pranierovali ako zvyšky hanebného dávnehoku.“¹⁴¹

---

137 RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 81.

138 Porov. MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 145. Schéma o liturgii sa nachádza na piatom mieste. Porov. MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 143.

139 Porov. MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 145. Čo sa týka obnovy Rímskeho misála SC určil, že treba texty a obrady usporiadať tak, aby jasnejšie vyjadrovali sväté veci, ktoré naznačujú. Že omšový poriadok sa má upraviť tak, aby jasnejšie vynikol vlastný význam jednotlivých častí a ich vzájomný súvis a aby sa uľahčila nábožná a aktívna účasť veriacich. Okrem toho aby sa veriacim pripravil čím bohatší stôl Božieho slova, majú sa im štedrejšie otvoriť poklady Biblie, a konečne určiť, aby sa zostavil nový obrad koncelebrácie a zaradil sa do Rímskeho pontifikála a Rímskeho misála. SC 21, 50, 51, 58. Porov. tiež PAVOL VI., Apoštolská konštitúcia ktorou sa vyhlasuje platnosť rímskeho misála, s. 10.

140 SC 25.

141 SEEWALD, Benedikt XVI., s. 205.

„Musím povedať, že kategórie starý a nový v liturgii neplatia. (...) Pre západnú liturgiu vytvoril J. A. Jungmann výraz ‚*gewordene Liturgie*‘, čo je liturgia v procese vývoja. Poukazuje tým na najsilnejšie historické vedomie Západu, ktorý v liturgii vidí rast i dozrievanie, rozklad i obnovu, ale zároveň

Akokoľvek konštitúciou SC, ako poznamenal Jean Vaquié, nastala fundamentálna transformácia katolíckej liturgie.¹⁴² Odôvodnenie k tejto obnove „nemálo prispelo preskúmanie starých kódexov nachádzajúcich sa vo Vatikánskej knižnici alebo zozbieraných na rozličných miestach. Odvtedy sa našli a boli zverejnené najstaršie liturgické pramene a hlbšie boli preskúmané aj liturgické texty Východnej cirkvi. A tak mnohí nástojili, aby toto bohatstvo náuky a zbožnosti neostalo ležať v tmavých archívoch, ale aby sa vynieslo na svetlo, a tak mohlo osvecovať a živiť mysle a srdcia kresťanov.“¹⁴³

Na podnet Pavla VI.¹⁴⁴ skupina liturgistov od septembra 1963 pracovala, aby pripravila pre Svätého Otca zoznam liturgických inovácií, ktoré by sa dali ihneď realizovať. Liturgická reforma sa zrodila ako výsledok úzkej spolupráce medzi A. Bugninim (lazaristom) a Pavlom VI. Bugnini dosvedčuje: „Koľko večerov som s ním strávil, študovali sme veľké množstvo často objemných kníh, ktoré boli rozložené po jeho stole! Čítal a študoval ich riadok za riadkom, slovo za slovom, všetko si poznamenával a podčiarkoval čiernou, červenou alebo modrou ceruzkou, v prípade potreby kritizoval s jemu vlastnou bystrosťou, ktorou vedel k jednému bodu položiť aj desať otázok.“¹⁴⁵

Cirkev sa musí stále obnovovať

O historických súvislostiach, okolnostiach a všetkom čo a ako ustanovil a predpísal Druhý vatikánsky koncil sa môže, ba priam sa to vyžaduje, viesť diskusiu a debatu, či to alebo ono vystihuje alebo nevystihuje ducha, ktorý chcel vnieť koncil – predsa meniace sa vedomie viery so sebou prináša zmenu podôb slávenia, teda i premenu liturgie. Ved' *Ecclesia semper reformanda* – Cirkev sa musí stále obnovovať.

---

kontinuitu toho, čo bolo určené Pánom a apoštolskou Tradíciou.“ SEEWALD, Benedikt XVI. Posledné rozhovory, s. 185.

V tomto zmysle treba naozaj vidieť čo je podstatné, obrad sa musí rozvíjať a nie zrušiť a ustanoviť nové. Reforma koncilu má iba do tejto miery zmysel. Avšak stále jestvujú kŕčovitý postoje istých skupín údajných odborníkov, ktorí absolutizujú svoje teórie a nevidia, čo je podstatné. Porov. SEEWALD, Benedikt XVI. Posledné rozhovory, s. 191-192.

142 Porov. MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 221.

143 PAVOL VI., Apoštolská konštitúcia, s. 11.

144 „V rokoch 1925-1933, keď bol ‚generálnym asistentom‘ (kaplánom) Univerzitnej federácie talianskych katolíkov (FUCI), Giovanni Battista Montini venoval osobitnú pozornosť ‚liturgickému vzdelávaniu‘, a to až tak, že vzbudil u rímskeho kardinála vikára Francesca Marchettiho Selvaggianiho podozrenie z ‚liturgizmu‘. Montini, ktorý získal liturgickú formáciu od pátra Giuglia Bevilacqua (...), menoval (...) za člena koncilovej Komisie pre liturgiu, čím naďalej podliehal jeho vplyvu. Schéma liturgickej konštitúcie nesie jasnú pečať rehoľníka z Brescie.“ MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 220.

145 MATTEI, Druhý vatikánsky koncil, s. 220.

„Nesmie byť nikdy spokojná sama so sebou. Cirkev je svätá, no vo svojom lone zahrňuje aj hriešnych ľudí, a preto je povinná ustavične sa očisťovať a obnovovať. Ježiš Kristus nabáda putujúcu Cirkev k tejto ustavičnej reforme. Ona to ako ľudská a pozemská ustanovizeň potrebuje. Treba dať do poriadku to, čo sa vzhľadom na dobové pomery a okolnosti nie dosť verne zachovávalo vo sfére mravov, cirkevnej disciplíny alebo aj spôsobu prejavovania sa v liturgickej oblasti.“¹⁴⁶ Liturgia nesmie byť hatená a obmedzená, „uväznená“ vo vlastnom dome z minulých čias, a na základe neexistujúcich, domnelých pravidiel.

A preto aj sám Ratzinger konštatuje „Samozrejme mnohé som vynechal, ale na radikálne odmietnutie, ako ho potom žiadali aj presadzovali mnohí z koncilu, som nenašiel nijaký dôvod.“¹⁴⁷ Ratzinger ocenil, že koncil zaviedol materinskú reč zmysluplne a právom¹⁴⁸ ako aj to, že oltár, až príliš vzdialený od veriacich, už bolo treba opäť priblížiť k ľudu.¹⁴⁹ Na druhej strane predsa Ratzinger uvádza svoje pripomienky:

Pripomienky ku koncilovej obnove	Návrh zmeny
Vystáva otázka v súvislosti so správnym postavením oltára, ktorá predstavovala hlavný bod pokoncilových dišpút.¹⁵⁰ „Celebrovanie <i>versus populum</i> sa dnes zdá byť samotným plodom liturgickej obnovy uskutočnenej prostredníctvom Druhého vatikánskeho koncilu. (...) Zmysel rímskej baziliky a skutočnosť, kam umiestnila oltár, sú tým činom nepochopené a predstava Ježišovej Poslednej večere zostala minimálne nejasná.“¹⁵¹ Tieto súvislosti boli	1. Pretože predsedajúci v prvokresťanskej dobe nemal pri stolovaní nikdy svoje miesto naproti hodujúcim, je potrebné zdôrazniť otočenie kňaza smerom na východ a s ním celé zhromaždenie. 2. Pretože kresťanská Eucharistia nemôže byť neustále opisovaná pojmom stolovania, je potrebné zdôrazniť obrat na východ (lebo ak sa v synagóge spoločne hľadelo smerom k Jeruzalemu, teraz v novom slávení sa hľadá smerom k Pánovi – vychádzajúcemu Slnku) a tam

146 NEPŠINSKÝ, Liturgická formácia, s. 58; Porov. tiež RICHTER, Liturgia a život, s. 283.

147 SEEWALD, Benedikt XVI., s. 205. Na inom mieste vyjadril: „Teším sa z koncilovej reformy tam, kde je prijatá úprimne a dobre, vo svojej skutočnej podstate“. SEEWALD, Benedikt XVI. Posledné rozhovory, s. 184.

148 RATZINGER, Z môjho života. Autobiografia, s. 104; Porov. tiež RATZINGER, Svedok koncilu, s. 14-15.

149 RATZINGER, Duch liturgie, s. 64.

150 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 57.

151 RATZINGER, Duch liturgie, s. 61 a 62.

v novovekej architektúre a novovekom liturgickom živote zahmlené, prípadne sa úplne vytratili zo zreteľa.	kde nie je možný obrat na východ, môže poslúžiť aj kríž (v strede oltára) ako vnútorný východ viery.¹⁵²
Koncil navrhol spoločne vytvárať okruh sláviacich.¹⁵³	Okruh nie je správny, pretože kruh sa uzatvára. Kruh uzavretý do seba. Už sa neotvára – z hľadiska svojej podoby – smerom dopredu alebo hore, ale uzatvára sa do seba. Pri eucharistickej modlitbe nejde o dialóg, ale o spoločnú poklonu o púť k Prichádzajúcemu. Podstate celého nezodpovedá nejaký uzavretý kruh, ale spoločná cesta, prejavená spoločným smerom.¹⁵⁴
Nastúpila klerikalizácia, pretože zrazu sa kňaz stal vzťahným bodom všetkého, všetko sa sústreďuje na neho, jeho treba vidieť, zúčastňovať sa na jeho liturgickom konaní, jemu odpovedať, na jeho tvorivosti spočíva všetko. K tejto vykonštruovanej úlohe predsedajúceho kňaza vznikne snaha o redukciu tak, že mnohoraké aktivity sa podelia medzi prípravné skupinky, ktoré tam začnú vkladať samy seba. A tak sa stane, že dôležitejším bude čo robia ľudia a viac už	Prinavrátit' sa k zornému uhlu Boha a nie seba.¹⁵⁶

152 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 62 a 66.

153 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 61.

154 I keď by mal oltár ako ústredný symbol Krista mať miesto uprostred obce, zhromaždenej okolo oltára predsa nikdy nie je uzavretý. V tomto zmysle si Ratzinger uvedomuje zásadnú skutočnosť neuzatvárania sa do kruhu, ale vníma skutočnosť putujúceho Božieho ľudu vydávajúceho sa na východ, k prichádzajúcemu Kristovi, ktorý nám ide v ústrety. A píše: „Nejedná sa o niečo náhodné, lež o podstatné. Už nie je dôležitý pohľad na kňaza, ale spoločný pohľad na Pána. Nejde o dialóg, ide o spoločnú poklonu, o púť k Prichádzajúcemu. Podstate diania vôbec nezodpovedá nejaký uzavretý kruh, ale spoločná cesta, prejavená spoločným smerom.“ RATZINGER, Duch liturgie, s. 64.

sa nebudú chcieť podriaďiť nejakej schéme. ¹⁵⁵	
Nie je vôbec pravda, aby plný neprerušný (hlasný) prednes eucharistickej modlitby bol podmienkou, aby boli všetci účastní na centrálnom akte eucharistickej slávnosti. ¹⁵⁷	1. Liturgická formácia musí dosiahnuť, aby veriaci poznali zásadný význam a cieľ kánona. 2. Aspoň prvé slová jednotlivých modlitieb by sa mali vyslovovať nahlas, aby slúžili ako východisko, orientácia pre zhromaždené spoločenstvo; aby týmto spôsobom tichá modlitba každého zúčastneného mohla nadobudnúť správny tón a aby každý mohol vnieť svoju osobnú modlitbu do spoločnej a spoločná zase do osobnej modlitby.¹⁵⁸
„Od počiatku reformy sa stále hľadali nové eucharistické modlitby, čo viedlo len k ďalšiemu úpadku a banalitám.“ ¹⁵⁹	Ukázalo sa, že množenie slov nijako nepomáha. ¹⁶⁰
Vnútoraná potreba človeka mlčať sa v súčasnej podobe liturgie očividne nezohľadňuje. ¹⁶¹	Aby bolo mlčanie plodné, nemôže predstavovať len nejaké prerušenie liturgickej činnosti, ale musí zostať vnútornou súčasťou tohto diania. To je liturgická formácia, aby z liturgie spravila vnútornú udalosť, aby sa zo spoločného mlčania vytvorilo ozajstné liturgické dianie, čiže vyplnené danie. ¹⁶²
Zostáva otvorenou otázkou či je vhodné sedieť aj pri príprave obetných darov. ¹⁶³	Toto sa zvidelo kedysi dávno kvôli istému názoru, ktorý chcel uprieť tejto

156 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 64.

155 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 63.

157 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 174.

158 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 174-175.

159 RATZINGER, Duch liturgie, s. 174.

160 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 174.

161 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 170.

162 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 170.

163 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 159.

	časti posvätej liturgie sakrálny charakter a chcel ju považovať za čisto pragmatickú záležitosť. Toto treba zvážiť aj v zmysle porovnávacej teológie rítov. ¹⁶⁴
Dve modlitby ktoré predchádzajú prijatiu Eucharistie je možnosť pre kňaza si vybrať iba jednu, aby sa predišlo dlhým prestávkam. ¹⁶⁵	„Možno znova nájde čas, keď sa budú modliť obidve.“ ¹⁶⁶
Znak pokoja by bolo prijateľné si dávať pred prinášaním obetných darov (Mt 5,23-25). ¹⁶⁷	Berúc do úvahy starobylé a úctyhodné zvyky (napr. v rímskom ríte „po zairsky“ (Kongo) a želania majú za cieľ okrem iného výrazne pripomenúť Pánovo napomenutie o potrebe zmierenia prv, než sa prináša obeta Bohu. ¹⁶⁸
„Posledné desaťročia priniesli niečo, čo považujem za skutočne absurdný jav: kríž sa začal klásť nabok, aby bolo lepšie vidieť kňaza. Vari je kríž pri Eucharistii rušivým prvkom? Tento omyl by sa mal čo najrýchlejšie napraviť: a to sa dá aj bez nových prestavieb.“ ¹⁶⁹	„Mal by stáť v strede oltára a prit'ahovať pohľad kňaza i modliaceho spoločenstva.“ ¹⁷⁰
Liturgická reforma svojím úsilím o znovunastolenie rýdzo rímskeho rítu spôsobila rozsiahlu stratu galikánskeho dedičstva rítu. Proces uniformizácie sa	Tvorivosť nemôže byť autentickou vlastnosťou liturgie. Liturgia nežije vďaka nejakým nápadom jednotlivca či nejakej plánovacej skupiny. Ide

164 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 159.

165 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 173.

166 RATZINGER, Duch liturgie, s. 173.

167 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 138.

168 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 138. Pozri aj SAC 49. Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí vydala 8. júna 2014 Obežník *Rituálne vyjadrenie daru pokoja v omši* kde stanovila (B bod 5), že nateraz „po dôkladnej úvahe sa považovalo za vhodné ponechať v rímskej liturgii obrad pokoja na svojom tradičnom mieste a nezavádzať v Rímskom misáli štrukturálne zmeny“.

169 RATZINGER, Duch liturgie, s. 66.

170 RATZINGER, Duch liturgie, s. 66.

zmenil na protiklad – začal sa potláčať rítus a začína ho nahrádzať tvorivosť spoločensiev. ¹⁷¹	predovšetkým o pokorné obetovanie Božiemu nápadu. ¹⁷²

Liturgia sa nedá prirovnať k technickému prístroju, ktorý vyrába, ale k rastline k niečomu organickému, teda k niečomu čo rastie a čo má svoje zákony rastu určujúce ďalšie možnosti jeho vývoja. Liturgia je bytie v čase, niečo, čo sa kontinuálne stáva. Teda pokračuje v organickom raste a nie ako čiesi vlastné dielo. V západnej rímskej liturgii došlo k tomu, že pápež s autoritou Petra dôraznejšie požadoval liturgické zákonodarstvo a tým stanovil právnu inštanciu pre ďalšie formovanie liturgie. Po Druhom vatikánskom koncile vznikol dojem, že pápež môže vo veciach liturgie vlastne všetko, predovšetkým keď koná na podnet ekumenického koncilu. Tak sa myšlienka liturgie nespočívajúca na svojvoľnom výtvore môže rozplynúť. Lenže Prvý vatikánsky koncil nedefinoval pápeža ako absolútneho monarchu, ale naopak ako záruku poslušnosti voči Slovu: jeho právomoc sa viaže na tradíciu viery – a to platí aj v oblasti liturgie. Liturgiu nevytvárajú úrady. Aj pápež má byť z hľadiska jej správneho vývoja a pretrvávajúcej integrity či identity len pokorným služobníkom. Veľkosť liturgie spočíva práve v jej nesvojvoľnosti. Kreativnosť nemôže byť autentickou vlastnosťou liturgie. Tvorivosť znamená, že si človek vytvára nový lepší svet a nechce nič predchádzajúce napodobňovať. Do liturgie takýto druh tvorby nepatrí. Liturgia nežije vďaka nejakým nápadom jednotlivca či nejakej plánovacej skupiny.¹⁷³ Nejde o to, aby sme dovolili akési súkromné hry, ale aby sa liturgia v Cirkvi slávila dokonale a zvnútra. Je dôležité, aby bola Cirkev vnútorne zjednotená so svojou minulosťou. Aby to čo jej bolo predtým sväté, teraz nebolo zlé. Obrad sa musí rozvíjať.¹⁷⁴

Tieto veci sú pre Ratzingera dostatočným dôvodom na naliehavú potrebu liturgického povedomia, ktoré opäť uzná jednotu dejín liturgie, ktoré pochopí Druhý vatikánsky koncil nie ako zlom, ale ako fázu vývoja, a preto potrebujeme nové liturgické hnutie, ktoré prebudí k životu pravé dedičstvo Druhého vatikánskeho koncilu.¹⁷⁵ Takto to vyjadril Ratzinger v *Duchu liturgie* v Predslove knihy: „keby kniha spôsobila niečo také ako liturgické hnutie, hnutie zamerané na liturgiu, a podnietila by

171 Porov. RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 132.

172 Porov. RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 136.

173 Porov. RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 134-137.

174 Porov. SEEWALD, Benedikt XVI. *Posledné rozhovory*, s. 190-192.

175 RATZINGER, *Z môjho života. Autobiografia*, s. 104-105.

tak jej správne, vnútorné i vonkajšie uskutočňovanie, zámer, ktorý ma k tejto knihe viedol, by bol vrchovato naplnený.“¹⁷⁶ V kontexte týchto myšlienok stojí aj zaujímavá formulácia myšlienok kardinála Roberta Saraha (bývalého prefekta Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí): „Benedikt XVI. veľmi obohatil Cirkev svojimi úvahami o zmysle liturgie. Jeho knižka *Duch liturgie* predstavuje vzácny plod zrelého teologického uvažovania.“¹⁷⁷

Na druhej strane máme Pia XII., ktorý vo svojej encyklike píše nasledovné: „cirkevná hierarchia používala vždy svoje právo v liturgických veciach, keď zriadovala a usporadúvala bohoslužbu, keď ju obohacovala vždy novým leskom a krásou na Božiu slávu a na osoh veriacich kresťanov. No pri úplnom a bezpečnom zachovaní podstaty Oltárnej obety a sviatostí, neváhala pozmeňovať to, čo v danom prípade nepovažovala za celkom vhodné, a pridávať to, čo sa videlo primeranejším povznášať poctu Ježiša Krista a Najsvätejšej Trojice a poučovať i spasiteľne povzbudzovať kresťanský ľud.“¹⁷⁸

Ak ide o liturgiu, nebol by zrejme vedený pravou a rozumnou horlivosťou ten, kto by sa chcel vrátiť ku starým obradom a zvyklostiam a odmietal nové smernice, zavedené z vôle Božej prozreteľnosti pre zmenu pomerov. Nikto nech si neosobuje právo byť sám sebe zákonom a podľa svojej vlastnej ľúbosti ich ukladať i iným.¹⁷⁹

Túto myšlienku konštatovali aj konciloví otcovia, keď v konštitúcii *Sacrosanctum concilium* hovoria, že „liturgia totiž pozostáva z *nemennej časti*, pretože je z Božieho ustanovenia, a z častí *podliehajúcich zmene*, ktoré sa časom môžu, ba aj musia meniť, ak azda do nich prenikli prvky, ktoré už celkom nezodpovedajú vnútornej povahe samej liturgie, alebo sa ukázali menej vhodnými.“¹⁸⁰ Ľudský prvok je menlivý a niekedy sa môže stať až prekážkou v dialógu s Bohom. „Nijaká forma, ani tá dnešná, nemôže byť definitívna.“¹⁸¹ V tomto zmysle ani priestor. Kultúra sa mení, a meniteľné časti liturgie treba obnovovať a reformovať, aby ľud chápal čo a prečo sa slávi a aby mohol mať lepšiu účasť. A tak aj v architektúre vidíme prvky z historického skúmania ako sa jednotlivé storočia vyvíjali aj po tejto stránke.

Ako sa teda pozeráť na koncil, keď nachádzame tieto jeho „nedostatky“? Predovšetkým ide o neustálu formáciu srdca a mysle, iba to nám môže dať možnosť tak

---

176 RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 6.

177 SARAH, *Boh alebo nič*, s. 182.

178 MD časť prvá, IV.; Porov. tiež DCS 47.

179 MD časť prvá, V.

180 SC 21.

181 AKIMJAK, *Liturgika. II. Dejiny liturgie*, s. 7.

liturgii rozumieť, a tak sa na nej zúčastňovať, aby to nebola len vonkajšia aktivita, ale aby som svojou osobou, svojím bytím vstupoval do spoločenstva Cirkvi a do spoločenstva s Kristom.¹⁸²

Treba koncil odsúdiť? Odpoveď nájdeme u svedka koncilu pápeža Benedikta XVI., ktorý iba niekoľko dní predtým ako prenechal stolec sv. Petra svojmu nástupcovi, sa stretol poslednýkrát v Aule Pavla VI. s kňazmi svojej Rímskej diecézy a predniesol príhovor ako jeden z doposiaľ žijúcich účastníkov koncilu. „Bol to koncil koncilových otcov, skutočný koncil, no bol to aj koncil médií. ... K ľuďom sa bezprostredne dostával koncil médií, nie koncil koncilových otcov. A zatiaľ čo koncil otcov sa odohrával v rámci viery a bol koncilom viery, ... koncil novinárov sa prirodzene neuskutočňoval v rámci viery, ... mimo viery a v odlišnej hermeneutike. Bola to hermeneutika politická. Pre médiá bol koncil politickým zápasom, mocenským zápasom medzi rozličnými prúdmi v Cirkvi.“¹⁸³ Takto to platilo aj pre liturgickú otázku, ktorý koncil riešil ako ďalej uvádza Benedikt XVI.: „Médiá sa nezaujímajú o liturgiu ako o úkon viery, ale ako o niečo, čo má byť zrozumiteľné, ako o nejakú aktivitu komunity, ako o profánnu záležitosť.“¹⁸⁴ ... Lenže je to práve naopak. „Kult nie je kultom, lež spoločným aktom, spoločnou účasťou, samotná účasť je aktivitou.“¹⁸⁵ ... Na záver tohto príhovoru Benedikt XVI. vidí svetlé vyhliadky na poslanstvo skutočného koncilu: „Teraz po päťdesiatich rokoch po koncile sme svedkami toho, ako sa tento mediálny koncil rúca, vytráca sa a ako sa v celej svojej duchovnej sile ukazuje naozajstný koncil.“¹⁸⁶ Benedikt XVI. teda konečne vidí pomalé uskutočňovanie koncilu, ktorým sa Cirkev obnovuje.

Nech sú nám aj povzbudením aj slová pápeža Františka, ktorý takmer po roku od vydania *Traditionis custodes* napísal úvahu o liturgii s názvom *Desiderio desideravi*: „Nechápem, ako môže niekto povedať, že uznáva platnosť koncilu – hoci ma trochu prekvapuje, že by si katolík mohol dovoliť to nerobiť – a zároveň neprijať liturgickú reformu, ktorá vyšla z konštitúcie *Sacrosanctum concilium* a ktorá vyjadruje realitu liturgie v úzkom spojení s víziou Cirkvi, obdivuhodne opísanou v *Lumen gentium*. Z tohto som považoval za svoju povinnosť potvrdiť, že „liturgické knihy promulgované

---

182 RATZINGER, Svedok koncilu, s. 15. Porov. tiež FRANTIŠEK, *Desiderio desideravi*.

183 RATZINGER, Svedok koncilu, s. 27-28.

184 RATZINGER, Svedok koncilu, s. 28.

185 RATZINGER, Svedok koncilu, s. 29.

186 RATZINGER, Svedok koncilu, s. 29-30.

svätými pápežmi Pavlom VI. a Jánom Pavlom II. sú v súlade s dekrétmi Druhého vatikánskeho koncilu jediným vyjadrením *lex orandi* rímskeho obradu“¹⁸⁷

1.7 Východiská pri posudzovaní liturgického priestoru

O význame liturgického priestoru povedal mnoho a veľmi jasne Druhý vatikánsky koncil, učiteľský úrad najvyšších veľkňazov, ako aj rozličné dokumenty vydané po tomto koncile úradmi svätej stolice.

Pri posudzovaní a projektovaní nových kostolov alebo nového liturgického priestoru v starom kostole – jeho jednotlivých liturgických miest nám základné ustanovenie podáva predovšetkým koncilový dokument *Sacrosanctum concilium*¹⁸⁸.

Konštitúcia *Sacrosanctum concilium* bola schválená 4.12.1963¹⁸⁹ a za jej schválenie bolo 2147 koncilových otcov a proti 4.¹⁹⁰ Táto konštitúcia sa stala nakoniec prvým promulgovaným dokumentom Druhého vatikánskeho koncilu. Obsahuje 7 kapitol.¹⁹¹

Na SC prihliadame predovšetkým z titulu, že ide o konštitúciu, teda ústavu, základný zákon na trvalú dobu. Je to konštitúcia povahy disciplinárnej, ktorá je ďalej členená na články.¹⁹² Povahou chrámového umenia a zariadenia sa zaoberá konštitúcia v siedmej kapitole počnúc článkom 122 po článok 130.

Vydanie tejto konštitúcie predchádzalo obdobie prípravy (môžeme pozorovať liturgické hnutie, ktoré uskutočnilo prípravnú cestu Druhému vatikánskemu koncilu v oblasti liturgie.)¹⁹³ Keď Ján XXIII. zvolal Druhý vatikánsky koncil, cesta pre obnovenie liturgie bola už pripravená. Počas príprav na vydanie koncilového

---

187 FRANTIŠEK, Desiderio desideravi 31.

188 Okrem tohto koncilového dokumentu pojednávajú o liturgickom priestore aj *Lumen gentium* (Svetlo národov) 21.11.1964 (body 6, 10, 11, 5, 51, 65, 67, 68); *Dei verbum* (Božie slovo) 18.11.1965 (body 4, 16, 21); *Presbyterorum ordinis* (Kňazský stav) 7.12.1965 (bod 4); *Gaudium et spes* (Radosti a nádeje) 7.12.1965 (bod 62).

189 Kardinál Noé pripomenul, že „presne tak ako to bolo aj pred 400 rokmi, 4. decembra 1563, keď koncil v Tridante došiel k svojmu záveru po tom, čo požiadal pápeža o reformu liturgie. Teraz sa s liturgickou konštitúciou v istom zmysle skončili dejiny tridentskej liturgie a začala sa nová fáza liturgickej reformy alebo inovácie.“ MATTEI, Druhý vatikánsky koncil s. 221.

190 Porov. POLC, Posvätná liturgia, s. 300.

191 Z prípravného dokumentu tzv. schéma *De sacra liturgia*, ktorá predchádzala vydanie SC a obsahovala 8 kapitol, na návrh koncilových otcov bolo aj spojenie dvoch kapitol v jeden celok (išlo o kapitoly o posvätných predmetoch a posvätnom umení). Tak schéma *De sacra liturgia* bola rozčlenená na 8 kapitol a SC je rozdelené na 7 kapitol.

192 Porov. POLC, Posvätná liturgia, s. 343.

193 O činnosti liturgického hnutia pozri viac v CABAN, P. *Činnosť liturgického hnutia*. Liturgia, roč. 17, č. 1/2007, s. 62-96.

dokumentu o liturgii fungovala jeho přípravná fáza. V tejto fáze bola najprv koncilovým otcom rozoslaná predloha, ktorá bola veľmi dobre vypracovaná.¹⁹⁴

Pápežské magistérium okrem konštitúcie *Sacrosanctum concilium* (Posvätný koncil) sa zaoberá uskutočnením liturgickej obnovy aj v ďalších dekrétach a liturgických knihách. Ide o tzv. pokoncilové dokumenty, kde sa bližšie prehlbuje a charakterizuje výklad a uvádzanie SC do praxe.

Každopádne po uverejnení konštitúcie SC bolo treba uviesť v život to, čo ustanovil koncil touto konštitúciou. Že táto obnova nepôjde tak rýchlo bolo zrejmé. Zvolila sa cesta postupného zavádzania reformy, aby bol zaistený plynulý prechod od starej praxe k novej. Bolo treba pripraviť nové vydanie liturgických kníh. Bola zriadená komisia (*Consilium ad exequendam Constitutionem de sacra Liturgia*) na uvádzanie konštitúcie do praxe. Táto komisia vydávala časopis *Notitiae*, kde informovala o svojej práci, riešila pochybnosti, uverejňovala dokumenty a štúdie liturgických otázok. Jej úlohou bolo pripraviť všeobecnú obnovu liturgie podľa zásad konštitúcie a previesť ju slovo od slova a v duchu koncilu, ktorý ju schválil.¹⁹⁵

Prvú veľkú aplikačnú normu na vykonanie obnovy liturgie predviedla inštrukcia *Inter oecumenici* (Medzi ekumenickými) 26.9.1964. Prináša radu nových vecí. Ohľadom liturgického priestoru stanovuje, aby hlavný oltár bol pri konečnej úprave upravený pre celebráciu tvárou k ľudu, aby bolo zriadené predsednícke miesto a tiež ambon. Svätostánok môže byť umiestnený na oltári alebo na význačnom mieste, kríž a oltárne sviece môžu stáť na oltári alebo tiež vedľa oltára.¹⁹⁶

---

194 Pre porovnanie ponúkame tabuľku.

<i>Sacrosanctum concilium</i>	<i>De sacra liturgia</i>
Úvod	
1. Všeobecné zásady o obnove a pestovaní posvätnéj liturgie	1. Všeobecné zásady obnovy liturgie
2. Presväté tajomstvo Eucharistie	2. Úprava omšovej liturgie
3. Ostatné sviatosti a sväteniny	3. Sviatosti a sväteniny
4. Modlitbová bohoslužba	4. Cirkevné hodinky
5. Liturgický rok	5. Úprava liturgického roku
6. Cirkevná hudba	6. Posvätné liturgické predmety
7. Chrámové umenie a zariadenie	7. Cirkevná hudba
Dodatok – Vyhlásenie o reforme kalendára	8. Moderné umenie a posvätnosť Božieho domu

195 Porov. BRADÁČ, Věda o liturgii 1, s. 182.

196 IOE 90-96.

Promulgáciou článkov o hudbe sa zaoberá inštrukcia *Musicam sacram* (Posvätná hudba) 5.3.1967.

Druhá inštrukcia k uvedeniu konštitúcie o liturgii vyšla 4.5.1967 s názvom *Tres abhinc annos* (Po troch rokoch) a prináša ďalšie úpravy. Azda najdôležitejšou úpravou v tomto dokumente je, že kňaz môže prednášať kánon nahlas a národnom jazyku čím sa liturgia vracia do 8.-9. stor. a vytvára predpoklad, aby bola omša opäť eucharistickým zhromaždením.

Pretože obnovou liturgie bolo treba zaujať stanovisko k úcte k Eucharistii ako trvalej sviatosti, vydal Pavol VI. inštrukciu *Eucharisticum mysterium* (Eucharistické tajomstvo) 25.5.1967. Všetky formy úcty eucharistie sú podriadené ústrednému postaveniu eucharistie ako obeti, pamiatky a hostiny a pretože eucharistická prítomnosť je ovocím konsekrácie je úcta eucharistie závislá na eucharistii ako obeti a hostine. Preto vzhľadom na znakovosť viac vyhovuje povahe posvätnej slávnosti, ak na oltári, kde sa slávi svätá omša, podľa možnosti nie je hneď od začiatku svätej omše prítomný pod uschovávanými posvätnými spôsobmi vo svätostánku eucharistický Kristus.¹⁹⁷

Ako prvý liturgický dokument koncilovej reformy boli vydané *Všeobecné smernice Rímskeho misála (Institutio generalis missalis romani)*.¹⁹⁸ Môžeme dokonca povedať, že nielen prvý v poradí, ale aj prvý, čo sa týka dôležitosti, a to hlavne pre svoj

---

197 EM 55.

198 *Ordo Lectionum Missae* (Poriadok omšových čítaní) – keď pápež Pavol VI. apoštolskou konštitúciou *Missale Romanum* (3. apríla 1969) schválil Všeobecné smernice, schválil tiež poriadok čítaní pri omši. Posvätná Kongregácia pre sviatosti a bohoslužbu 25. mája 1969 zverejnila zoznam biblických čítaní a potom sa postarala o zostavenie Lekcionára. V roku 1981 bolo vydané druhé typické vydanie schválené pápežom Jánom Pavlom II., kde bol aj text Všeobecných smerníc rozšírený.

Po týchto dokumentoch boli vydané aj ďalšie liturgické knihy:

Rituale Romanum (Rímsky rituál) obsahuje rôzne časti (napr. Obrady požehnania, Obrad pohrebu, Pomazanie chorých, Obrad krstu, Sobášne obrady,...). Uvádžame tie časti, na ktoré sa častejšie odvolávame.

Časť *De Benedictionibus*, ktorá bola upravená v zmysle smerníc Druhého vatikánskeho koncilu, v latinskej reči bola zverejnená 31. mája 1984, v slovenskom znení bol tento preklad potvrdený 24. februára 2005. *De Benedictionibus* v tretej časti uvádza Požehnanie predmetov a zariadenia v kostole, určených na liturgické používanie alebo podobnú činnosť.

Časť *Obradu krstu detí* (*Ordo baptismi parvulorum*). Posvätná kongregácia pre bohoslužbu na osobitný príkaz Sv. Otca tento obrad publikovala dňa 15. mája 1969.

Časť *Sobášnych obradov* (*Ordo matrimonium*). Posvätná kongregácia obradov na pápežov osobitný príkaz vyhlásila a ustanovila, že sa majú používať od 1. júla 1969.

Pontificale Romanum (Rímsky pontifikál) – všetky dôležité obrady ktoré sa tu spomínajú, hoci z väčšej časti ich vykonáva biskup, má dobre poznať každý kňaz i kandidáti kňazstva, aby čoraz lepšie chápali posvätné úkony, žili liturgickým životom a vštepovali ho i sebe zvereným veriacim. Z *Pontificale Romanum* vyberáme predovšetkým *Obrad posvätenia kostola a oltára* (*Ordo dedicationis ecclesiae et altaris*). Tieto obrady boli v roku 1961 zrevidované a podstatne zjednodušené. Ukázalo sa však, že ich bude treba znova zrevidovať a upraviť s prihliadnutím na okolnosti našich čias, a to podľa zásad a smerníc obnovy liturgie, ako ich stanovil a rozvinul Druhý všeobecný vatikánsky koncil. Tento nový obrad posvätenia kostola a oltára (ODEA) bol v latinskej reči uverejnený v roku 1977.

bohatý teologicko-pastoračný obsah. Pápež Pavol VI., keď už bol ustanovený obrad slávenia Eucharistie apoštolskou konštitúciou *Missale romanum* 3.4.1969 schválil texty patriace do Rímskeho misála a Posvätná kongregácia pre Boží kult zverejnila nové vydanie Rímskeho misála zostaveného podľa noriem Druhého vatikánskeho koncilu dňa 26.3.1970.¹⁹⁹ Dnes je aktuálne v poradí tretie typické vydanie – editio typica tertia²⁰⁰ potvrdené pápežom Jánom Pavlom II. v roku 2000 a Všeobecné smernice oficiálne uverejnené v treťom typickom vydaní Rímskeho misála v roku 2002.²⁰¹

Ďalšou (treťou) inštrukciou k uvedeniu konštitúcie o liturgii je *Liturgicae Instaurationes* (Obnovy v liturgii) z 5.9.1970. Táto inštrukcia v podstate neprináša nič nové vzhľadom na už vydaný nový misál, ale je zameraná na „novoty“, ktoré mnohí zaviedli bez toho, aby čakali konečnú promulgáciu obnovy. Vzhľadom na liturgický priestor je dôležitý článok 10, kde sa nalieha, aby provizórne úpravy interiérov kostolov boli nahradené definitívnymi esteticky a po stránke liturgických požiadaviek vyhovujúcimi dispozíciami.

Štvrtá inštrukcia *Varietates Legitimae* (Zákonité rozmanitosti) z 25.1.1994. Ide o inštrukciu, ktorá sa venuje procesu liturgickej inkulturácie. Výzdoba a stvárnenie oltára ako aj chrámového priestoru – toto všetko dáva liturgii osobitný charakter, aby sa v nej každý cítil úplne ako doma, a predsa ju možno všade zakúsil ako jednu a tú istú ako veľké spoločenstvo viery. Toto všetko nech je v súlade s liturgickou inkulturáciou,²⁰² len aby sa nevynechali podstatné prvky, ktoré stanovil koncil. Táto inštrukcia podáva podmienky pre liturgickú inkulturáciu, stanovuje praktické normy pre inkulturáciu rímskeho obradu, hovorí aj o rozsahu prispôbení v rímskom obrade (v jazyku, zmýšľaní, hudbe, speve, gestách, umení,...)

Tiež *Codex Iuris Canonici* (Kódex kánonického práva) promulgovný 25.1.1983 pojednáva o liturgii v VI. knihe, kde hovorí o sviatostiach.

---

199 Druhé typické vydanie vyšlo v roku 1975, keďže bolo treba znova vytlačiť Rímsky misál, vložili sa doň zmeny a dodatky, aby nové vydanie zodpovedalo dokumentom zverejneným po prvom vydaní misála.

200 Rozdiel medzi jednotlivými vydaniaми *Všeobecných smerníc* je ten, že niektoré body sú lepšie a viac vysvetlené v smerniciach z roku 2002. Úprava starších smerníc chcela mať za následok plné vysvetlenie a samotné uvádzanie do praxe.

201 Keď najvyšší veľkňaz Ján Pavol II. 10.4.2000 schválil tretie vydanie Rímskeho misála (ktoré je aktuálne a na Slovensku vydané v roku 2022) urobil tak preto, lebo sa zdalo vhodné pripraviť nové vydanie Rímskeho misála, v ktorom by sa zohľadnili novšie dokumenty Apoštolskej stolice, zvlášť nový Kódex kánonického práva, vykonali by sa viaceré úpravy a vložili potrebné dodatky. Čo sa týka Všeobecných smerníc Rímskeho misála, vykonali sa niektoré úpravy, ktoré sú v zhode s ustanoveniami a predpismi iných liturgických kníh a vyžadovala ich pastoračná skúsenosť. Porov. Dekrét o prvom, druhom a treťom typickom vydaní Rímskeho misála – Rímsky misál, s. 7-9.

202 IGMR 26; SC 40.

Catechismus Catholicae Ecclesiae (Katechizmus katolíckej cirkvi) promulgovaný apoštolskou konštitúciou *Fidei depositum* (Poklad viery) 11.10.1992 venuje druhú časť Sláveniu Kristovho tajomstva, teda sláveniu eucharistie a vysluhovaníu sviatostí.

Piata inštrukcia *Liturgiam authenticam* (Autentická liturgia) hovorí o používaní národných jazykov vo vydaniach kníh rímskej liturgie, aby preklady posvätnéj liturgie do národných jazykov boli spoľahlivé ako autentický hlas Božej Cirkvi.

1.8 Osobný názor

Historické kostoly boli koncipované podľa vtedajšej liturgickej tradície. Základné prvky liturgického priestoru i zariadenie dostali v priebehu rokov nielen svoje pevné miesto, ale i ustálenú podobu. Väčšina historických stavieb kostolov má retabulový oltár s masívnym obetným stolom a bohostánkom v čele zhromaždenia uspošobený pre slávenie omše chrbtom k ľudu a jej vnútorný priestor je viac-menej dôrazne rozdelený na presbytérium a loď.

Nové riešenie liturgického priestoru je vyvolané liturgickou reformou Druhého vatikánskeho koncilu. Požiadavky môžu byť riešené výmenou mobiliára (niektoré prvky starého mobiliára strácajú svoju funkciu čiastočne – retabulový oltár, iné úplne – kazateľnica) alebo vyvolajú i stavebné zásahy. Niektoré interiéry majú doposiaľ iba provizórne usporiadanie zodpovedajúce požiadavkám obnovenej liturgie, iným chýba akákoľvek úprava vôbec alebo dokonca sa objavila tendencia vrátenia k tridentskej forme usporiadania chrámu.²⁰³ Rozsah úprav zahŕňa celú škálu možností: od úplného vyčistenia interiéru a podstatných zásahov do stavebnej konštrukcie (pri objektoch bez historickej a umeleckej hodnoty) až po obmedzené riešenie na najnutnejšie funkčné zásahy (pri zvlášť významných pamiatkach).

Všetko čo predpisuje Cirkev z jej Učiteľského úradu a podľa jej schválených konštitúcií dekrétov nariadení by sme mali rešpektovať a v momente uvedenia dokumentu do platnosti ihneď uplatňovať. Toto si neraz vyžaduje materiálnu záťaž pre konkrétne spoločenstvo, ale aj personálnu, kedy treba pripraviť jednak veriaci ľud na prijatie zmeny a jednak treba pripraviť dostatočný počet koordinátorov na správne

---

203 Pozri napr. kostol v Hurbanove (príloha č. 28) kde v roku 2020 sa uskutočnilo požehnanie zreštaurovaného hlavného oltára, ktorý vyhovuje sláveniu tridentskej sv. omše. Porov. <https://www.abu.sk/archiv/spravy/v-kostole-sv-ladislava-v-hurbanove-pozehnali-zrestaurovany-hlavny-oltar>.

pochopenie nových zásad, ktoré treba aplikovať. To je už je ale úlohou každého biskupa vytvoriť si odbornú komisiu,²⁰⁴ ktorá sa tomu má venovať.

Teologicko-liturgická debata, diskusia, polemika či kritika pokračuje a my ju vnímame a je to dobré. A tak ako každý, aj my máme svoje predstavy ako by to mohlo vyzeráť, ako si to môžeme zariadiť (veď aj domácnosť si každý zariadi podľa seba) a aj samo umenie má niečo dočinenia so slobodou. Avšak do liturgie takýto druh slobody nepatrí. Liturgia nemôže žiť vďaka nejakému nápadu jednotlivca či nejakej plánovacej skupiny (toto daj sem, toto tam). Vstup Boha do nášho sveta nás skutočne oslobodzuje. Keď sa človek obetuje tomuto Božiemu nápadu, tým skutočnejšia osobnejšia a novšia bude táto liturgia v priestore nazývanom chrám, ktorý teraz je „len“ alebo „už“ obrazom toho nebeského.

Akokoľvek nech je debata resp. názor alebo mienka niekoho na akomkoľvek stupni, vždy je zárukou sa spoľahnúť na autoritu svätej stolice a jej učiteľského úradu,²⁰⁵ pretože iba tak to Cirkev chcela, iba tak to Cirkev nariadila a iba tak to Cirkev predpísala. Toto všetko potom vyúsťuje do konštatovania, že viem komu som uveril²⁰⁶ – teda Kristovi, ktorý zostáva vo svojej Cirkvi: v jej sviatostiach, v jej liturgii, v jej ohlasovaní, vo všetkej jej činnosti.

V našich chrámoch pri liturgických úkonoch sa stáva pomerne častým javom istá pasivita – ľudia postávajúci vonku mimo chrámu a oltára hoci miest vnútri je dosť alebo sú kdesi skrytí na chóre kostola. Takisto súčasné nepochopenie liturgie a jej úkonom, symbolom a gestám ktoré sa pri liturgii používajú.²⁰⁷ Takisto sa oslabuje vzťah veriacich k svojmu kostolu²⁰⁸ nepoznajú jeho históriu, prostredie do ktorého prichádzajú sa im zdá cudzie a tým pádom nejavia záujem o spoločný príbytok. A práve toto je miesto kde človek potrebuje spoznať liturgiu a tu je naliehavá potreba liturgickej formácie²⁰⁹ – liturgickej katechizácie. Konciloví otcovia hovoria o katechéze, ktorá „osvecuje a posilňuje vieru, udržuje život podľa Kristovho ducha, privádza k vedomej a aktívnej účasti na liturgickom tajomstve a pobáda do apoštolskej činnosti.“²¹⁰ Smer, ktorým by sa mala uberať táto liturgická katechizácia – formácia je vyjadrená

---

204 IGMR 291; SC 126; IOE 91.

205 Koncily, rímski pápeži, kongregácie a všetkých liturgických kníh. Porov. MD časť štvrtá, II.

206 2 Tim 1,12.

207 FRANTIŠEK, Desiderio desideravi 44.

208 Vo veľkých mestách, kde je veľa kostolov, pozorujeme náboženskú turistiku – ľudia sú jeden týždeň v jednom kostole, druhý v inom.

209 VQA 15.

210 GE 4; Porov. tiež SC 14.

v dokumente pápeža Františka Desiderio desideravi²¹¹: „Človek dneška sa musí znovu stať schopným porozumieť symbolom“²¹² a takisto byť schopným vytvárať spoločenstvo.²¹³

Jeden zo spôsobov ako pestovať a rozvíjať živé chápanie liturgických symbolov, rozhodne spočíva v pestovaní umenia sláviť. Umenie sláviť však nemožno „redukovať len na dodržiavanie systému rubriek, ale ani ho nemožno považovať za vynaliezavú – niekedy až divokú – tvorivosť bez pravidiel.“²¹⁴ „Znaky akými sú liturgické predpisy, sú len takou smerovou tabuľou, ktorá nie je najpodstatnejšia, ktorá nie je sama pre seba, ale slúži. A je dôležité, aby sme tieto obrady a predpisy tak aj prijímali. S úctou, ale bez snahy o ich zbožštenie.“²¹⁵

Smernice majú v nás vyvolať nasmerovanie na správne chápanie a prežívanie liturgie. Dôležité je preto ich nielen poznať, ale aj chápať (rozumieť im) – iba tak bude možné naplno odкрыť to, čo sa ukrýva pod sviatosťnými znakmi. Pochopiť prečo to Cirkev tak predpísala je veľmi dôležité. Iba vtedy má človek možnosť prežiť a zamilovať si liturgiu. Inak ostane pre neho len obradom, zvykom a povinnosťou, nie stretnutie s Kristom. Aby sme prežívali liturgiu, síce tú istú a predsa vždy inú, je vhodné začať od vlastnej reflexie nad všetkými jej prvkami a rozmermi. Takto budeme môcť chápať liturgiu nie ako prejav môjho vlastného diela, mojej osobnej nábožnosti, ale dielo Krista pre Cirkev všetkých čias.

Keďže v liturgii (predovšetkým pri slávení sv. omše) nejde o osobné povznesenie k Bohu, ale o spoločné konanie zhromaždenej obce, je opodstatneným nárokom *schopnosť vytvárať spoločenstvo*. S tým je spojená výchova k objektivite, lebo liturgické symboly sú objektívne. Úlohou liturgického vzdelávania je výchova od subjektívnej obmedzenosti k objektívnej šírke, ale zároveň tiež výchova k cirkevnému mysleniu, pretože liturgia ako konkrétna slávnosť určitej obce je vždy zároveň tiež liturgiou celej Cirkvi.²¹⁶ Veriaci, ktorý v letné nedele ostane vonku v tieni stromov pred kostolom chce byť akýmsi pasívnym zúčastneným; tiež veriaci schovaný za svojim stĺpom a do kostola prišiel len preto, aby sa sám osobne porozprával s Kristom, ostatní mu v tom skôr prekážajú. Alebo veriaci čo stojí ďaleko od oltára a od druhého človeka,

---

211 Pápež František v tomto dokumente častejšie cituje R. Guardiniho.

212 FRANTIŠEK, Desiderio desideravi 44.

213 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 197 – cituje R. Guardiniho.

214 FRANTIŠEK, Desiderio desideravi 48.

215 FILIPEK, Z oboch strán oltára, s. 14.

216 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 199.

to je náboženský individualizmus a úsilie prichádzať k Bohu vlastnými cestami čo sťažuje prežitie prítomnosti Krista v spoločenstve zhromaždeného Božieho ľudu.²¹⁷ Dnešní ľudia nevedia, či nechcú vytvoriť skutočné spoločenstvo aj keď stoja okolo oltára jeden vedľa druhého, nemajú medzi sebou navzájom nijaký skutočný kontakt. Základný zmysel a chápanie liturgie je preto veľmi dôležité. Liturgia, ktorú obnovil Druhý vatikánsky koncil chce byť skutočne *leiturgon*²¹⁸ – teda spoločným dielom a k tomu musí prispievať aj edukácia v tomto smere predovšetkým od biskupa cez kňazov ako aj laikov.

---

217 Porov. FILIPEK, Z oboch strán oltára, s. 10, 22, 54.

218 Z gr. *leiturgia* – konanie ľudu. Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 163.

2 Liturgické zariadenie a miesta v liturgickom priestore

Liturgické zariadenie kostola Cirkev už od počiatku prispôbovala charakteru liturgie, najmä sv. omše. Preto najdôležitejšou časťou interiéru kostola bol oltár²¹⁹ (spočiatku len jeden). Neskôr sa objavilo pastofórium – schránka pre sviatosť oltáru. Druhou podstatnou zložkou bola kazateľnica (ambona). Ďalšou dôležitou zložkou interiéru kostola bola krstiteľnica.

Kristus je prítomný vo sviatostiach.²²⁰ Tieto sviatosti chcú mať a potrebujú svoj dôstojný priestor na vysluhovanie a slávenie. V priestore pre vykonávanie liturgie musíme brať ohľad na všetky sviatosti Cirkvi. Hoci chrámový priestor je predovšetkým určený na vykonávanie liturgie Eucharistie, ktorá je centrom celej liturgie, to je tým centrom tiež pre všetky iné sviatosti. V tejto kapitole sa pozrieme na teoretické východiská riešenia liturgického priestoru a jeho zariadenia.

2.1 Titul chrámu

Najprv každý kostol má mať určený titul (patróna) ešte pred posviackou.²²¹ Kostol môže byť venovaný najsvätejšej Trojici; nášmu Pánovi Ježišovi Kristovi s označením tajomstva alebo mena, ktoré sa už slávi v posvätnéj liturgii; Duchu Svätému: preblahoslavenej Panne Márii s niektorým označením, ktoré sa už ujalo v posvätnéj liturgii; svätým Anjelom; svätému uvedenému v platnom Rímskom martyrologiu alebo v jeho dodatku (blahosladenému sa kostol môže zasvätiť iba s osobitným súhlasom Apoštolskej Stolice).

Každý kostol môže mať iba jeden titul; výnimkou sú iba tí svätí, ktorí sú spolu uvedení aj v kalendári.²²² Súčasťou presbytéria býva aj samotné výtvarné zhmotnenie tajomstva zasvätenia kostola.²²³

---

219 Svoj význam a svoju veľkú dôstojnosť čerpá oltár z poukazu na Krista: ozrejmuje, čo sa stalo na kríži. Tu Kristus prenechal svoj život Bohu a dal sa dobrovoľne do rúk svojho Otca. „zriekol sa seba samého, vzal si prirodzenosť sluhu, ... Uponížil sa, stal sa poslušným až na smrť ... Preto ho Boh nad všetko povýšil.“ (Flp 2,7-9). Preto sú staré obeti na starých oltároch zrušené a to poslušným sebadarováním Krista (Hebr 10,7) v smrti na kríži. Nový zákon toto dianie výslovne interpretuje ako vykonanie obety (Hebr 9,14; 10,10). Každý oltár je teda oltárom kríža, je symbolom Krista a sviatostne je dokonca samotným Kristom: ukrižovaným, zosnulým a zmŕtvychvstalým. Preto je oltár cez liturgiu rovnako ako Kristus vysoko ctený (IGMR 122,...), pomazaný (ODEA II, 63), pobožkaný (IGMR 49, 90,...).

220 SC 7.

221 CIC 1218.

222 ODEA II, 4.

2.2 Presbytérium

Je to miesto, kde stojí oltár, prednáša sa Božie slovo a kde biskup, kňaz, diakon a ostatní posluhujúci vykonávajú svoju úlohu. Má sa odlišovať od kostolnej lode, či už čiastočným vyvýšením alebo osobitnou stavbou a výzdobou. Má byť však také priestranné, aby sa mohlo pohodlne konať a sledovať slávenie Eucharistie.²²⁴

Hoci má všetko vyjadrovať hierarchické usporiadanie a rozdielnosť funkcií, predsa má tvoriť vnútornú súvislú jednotu, v ktorej by sa jasne prejavovala jednota celého svätého ľudu.²²⁵ Z uvedeného vyplýva riešenie nového liturgického konceptu – treba vychádzať z požiadavky Koncilom akcentovanej jednoty spoločenstva zhromaždeného na liturgii, jednoty nerozdelenej, ale rozlíšenej. Presbytérium má byť odlišené, vyznačené (už čiastočným vyvýšením alebo osobitnou stavbou s výzdobou), nie však oddelené, či vyčlenené voči priestoru zhromaždenia.²²⁶ Má byť priestranné, aby sa v ňom mohli pohodlne konať posvätné obrady. Odlíšenie presbytéria ako oltárneho priestoru je potrebné aj ako vyjadrenie funkčnej zóny a nerušeného prevádzkového prepojenia jednotlivých ústredných liturgických miest a prvkov zariadenia. Toto sa dá dosiahnuť úrovňou podlahy a nutným počtom stupňov kvôli viditeľnosti, alebo materiálom podlahy, alebo obidvoma spôsobmi.²²⁷

Hlavnými prvkami všetkého liturgického zariadenia v presbytériu sú oltár, ambona a sedes predsedajúceho.²²⁸ Všetky tieto časti liturgického priestoru po Druhom vatikánskom koncile prešli zásadnejšími zmenami. Realizácia reformy priniesla niekoľko veľmi významných zmien v liturgickom priestore uľahčujúcu „*participatio actuosa*“ na svätých tajomstvách:

nové umiestnenie hlavného oltára tak, aby – ako stred všetkej liturgie – znovu stál viac v strede a zhromaždenie aby s ním malo úzky kontakt;²²⁹

prenesenie svätostánku z oltára, pri ktorom sa slávi liturgia, do zvláštnej kaplnky ako návrat k tisícročným kánonom cirkvi;²³⁰

---

223 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 25.

224 IGMR 295; CE 50.

225 IGMR 294.

226 Pre pokoncilové chrámy by malo byť charakteristické prekonanie členenia na presbytérium a loď kostola v dynamickej jednote liturgického priestoru. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 33.

227 Porov. AKIMJAK, HNILICKÝ, Predkoncilové kostoly pre obnovenú liturgiu, s. 11.

228 IGMR hlava V, II: Usporiadanie presbytéria na slávenie svätej omše.

229 IOE 97; KKC 1182; IGMR 296-308.

230 EM 55; CE 49.

znovuobjavenie pevnej ambony s ohľadom na zdôraznenú rolu čítania z Písma v bohoslužbe;²³¹

obnovenie kňazského sedadla ako miesta svedčiaceho o roli Krista, hlavy Cirkvi a veľkňaza zhromažďujúceho svoj ľud ku svätým tajomstvám.²³²

2.2.1 Oltár

Oltár (z lat. *adolere* – spaľovať, *ara* od *arere* – páliť)²³³ – symbol Krista, ktorý je prítomný ako obeta prinášaná na naše zmierenie (oltár – obeta kríža) a ako nebeský pokrm, ktorý sa nám dáva (oltár – eucharistický stôl)²³⁴ zaujíma výsostné centrálné miesto chrámu. O oltári sa popisuje veľa, pretože je to najdôležitejšia časť liturgického zariadenia – na oltári sa Eucharistia „rodí“²³⁵ a „oltár je miestom roztvoreného neba.“²³⁶

Pôvodne išlo o prenosný stôl, na ktorý sa kládli chlieb a víno.²³⁷ Sv. Pavol v 1 Kor 10,21 používa výraz stôl Pána. Po konštantínovskom obrate sa pozvoľna zavádzajú pevne umiestnené kamenné oltáre.²³⁸ Pôvodne bol v každej kostolnej budove len jediný oltár, čo sa na Západe mení na konci 6. stor.²³⁹

V Rímskom pontifikály pri položení základného kameňa alebo začiatku stavby kostola v bode 6 je uvedené: Na mieste, kde bude stáť oltár, treba osadiť drevený kríž primeranej veľkosti.²⁴⁰ To nám dáva pohľad na kresťanský chrám, na ktorý treba

---

231 KKC 1184; IGMR 309.

232 KKC 1142, 1182, 1184.

233 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 337; ADAM, Liturgika, s. 411. Nie teda od *altus* – vysoký ako sa občas myslelo a ako uvádzajú niektoré slovníky napr. GAVENDA, Liturgické prenosy, s. 338; STUDENÝ, Kresťanské symboly, s. 206.

234 KKC 1382-1384, 1391-1396.

235 Porov. CABAN, Liturgika, s. 73.

236 RATZINGER, Duch liturgie, s. 57. Oltár preto býva vyvýšený nielen z dôvodu, aby bol viditeľný pre veriacich, ale samotné jeho vyvýšenie naznačuje, že obeta je brána vedúca človeka zo zeme k nebu. Porov. STUDENÝ, Kresťanské symboly, s. 206.

237 Základnou podobou kresťanského oltára teda nie je masívny obetný oltár, ale stôl. Ten sa v ranej dobe podľa okolností prinášal. Hoci ešte do 8. stor. je možné preukázať drevené stoly šíria sa pevné kamenné oltáre už od 4. stor. Doska oltára má až do 7. stor. rozmer väčšinou jedného štvorcového metra, pretože je na ňom položený len chlieb, víno, Písmo a liturgický text. Na prelome 7/8. stor. sa začínajú ukladať relikvie do oltára. Tým sa inšpirovala renesancia a vzniká podoba oltára ako sarkofág (úložisko relikvií) – čo je veľmi sporné ak pomyslíme na pôvodnú funkciu posvätného stolu. Od tejto doby okrem relikviárov na oltári sa nachádzajú skrinky pre uloženie Eucharistie pre chorých a od 11. stor. tiež kríž a sviece čo sa v misály z roku 1570 stalo predpisom. Od 16. stor. bol hlavný oltár stále viac spojovaný so svätostánkom. Od raného stredoveku sa naviac oltár posúval k zadnej stene apsidy a priestor ktorý vznikol bol oddeľovaný od veriacich zábradlím. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 266.

238 Pretože Nový zákon nazýva Krista skalou (1 Kor 10,4), uholným kameňom (1 Pt 2,7n; Ef 2,20) a živým kameňom (1 Pt 2,4). Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 338; RICHTER, Liturgie a život, s. 265.

239 Porov. ADAM, Liturgika, s. 412.

240 ODEA I, 6.

pozerat' zvnútra. Je to dom Cirkvi, v ktorom sa spoločenstvo povolane Duchom Svätým schádza sláviť pamiatku Ježišovho umučenia a zmŕtvychvstania. Preto aj kostol sa má stavať od oltára a odtiaľ sa rozrástá do priestoru.

Funkcia oltára²⁴¹

Kresťanský oltár je teologicky spojený s Kristovou obetou. Na oltári sa pri slávení Eucharistie sprítomňuje obeta kríža. Nejde len o akúsi spomienku.²⁴² Je *stolom obety*, na ktorom Kristus prináša Otcovi seba ako obetný dar, ale je aj stolom hostiny, z ktorého nemajú právo jesť tí ktorí prinášajú obetu v stánku (Hebr 13,10).²⁴³ Je aj *stolom Pána*, pri ktorom sa stretá Boží ľud s Ježišom uprostred pri Pánovej večeri.

Oltár má vyjadrovať tajomnú prítomnosť, aj keď sa na ňom nič nekoná. Vnímanie oltára je prísne kristologické a kristocentrické. Spája udalosti Poslednej večere, kríž a Pánov hrob.

Oltár má byť postavený z kameňa²⁴⁴

Menza (vrchná časť) oltára má byť vyrobená z prírodného materiálu²⁴⁵ (kameň, napr. žula, mramor, pieskovec, nikdy však betón alebo tzv. lastryko). Tento kameň má byť jeden²⁴⁶ – nie kombinácia dvoch a viacerých.

241 IGMR 28.

242 „V prvotnej Cirkvi existovali dve tradície o Poslednej večeri: testamentárna tradícia (obetná pamiatka) a kultová tradícia (posvätná, rituálna hostina). V testamentárnej tradícii dominovala rozlúčková oslava (Ján evanjelista), v kultovej tradícii slávenie hostiny (Pavol apoštol a Marek evanjelista). Lukáš evanjelista spojil obe tradície – aj pamiatka obety, aj služba pohostinnej lásky.“ CHOVANEC, Sakramentológia I., s. 69. Eucharistia, čiže svätá omša, je súčasne a neoddeliteľne obetnou pamiatkou, v ktorej pretrváva obeta kríža, a posvätnou hostinou účasťou na Pánovom tele a jeho krvi (Porov. KKC 1382, 1323, 1362; SC 47).

Rozdiel medzi eucharistickou obetou a eucharistickým pokrmom

	<i>Obeta – obetná pamiatka</i>	<i>Pokrm – posvätná hostina</i>
Podstata	dar pre Boha	duchovný pokrm pre človeka
Zameranie	účel najmä oslava Boha	najmä posvätenie človeka
Trvanie	čas dvojnásobný krátky úkon (premenenie chleba a vína)	trvalá realita (pokiaľ existujú spôsoby)

CHOVANEC, Sakramentológia I., s. 74.

243 Porov. ODEA IV, 3.

Hoci oltár má dvojaký význam praktický i symbolický má byť jeden. Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 52.

244 CIC 1236; IGMR 301.

245 Oltár keďže symbolizuje aj Kristov hrob – je správne, keď ako oltárna platňa (menza) je použitý len prirodzený kameň. Porov. WEISSENHOFER, Liturgia a umenie, s. 32-33.

246 CIC 1236 par 1.

Základ a podstavec (stipes) menzy môžu byť z akejkoľvek hmoty, len nech je vhodná²⁴⁷ a pevná.²⁴⁸ Teda podstavec môže byť kombináciou kameňa a kovu či iného vhodného materiálu. „Spojenie dreva a kovu, resp. dreva a kameňa nie je z praktických ani z estetických dôvodov ideálnym riešením.“²⁴⁹ Takisto sa neodporúča používať prehľadné materiály.

Je vhodné, aby v každom kostole bol pevný oltár²⁵⁰

Poznáme dva druhy oltárov:²⁵¹

Oltár pevný (fixum/stabile) – ktorý je pevne spojený s dlažbou, ktorý sa od nej nedá oddeliť.

Oltár prenosný (mobile/portabile) – ktorý možno prenášať.

V kostoloch má byť pevný oltár,²⁵² a teda má prednosť pred prenosným.²⁵³ Možno právom považovať prenosný oltár len za akési provizorium, kým sa vyhotoví pevný oltár. Na druhej strane v rovnakej úcte treba mať aj prenosný oltár — veď aj ten je natrvalo určený iba za stôl eucharistickej hostiny. Preto sa patrí pred prvým použitím na slávenie Eucharistie ho aspoň požehnať, ak už nie posvätiť.²⁵⁴

---

247 Pod vhodnosťou možno vnímať dôstojnosť materiálu (nie drevotrieska, roxor, PVC) a tiež umelecké prevedenie. CABAN, Liturgika, s. 74.

248 IGMR 301.

249 CABAN, Liturgika, s. 75.

250 CIC 1235; ODEA IV, 4 a 6.

251 IGMR 298; CIC 1235 par 1; ODEA VI, 1.

252 CIC 1235 par 2. Pevný oltár jasnejšie a trvalo naznačuje Ježiša Krista – Živý kameň (1 Pt 2,4; Ef 2,20).

253 Stanisław Lech myslí na pravý opak. Myslím, že väčším znakom je oltár prenosný, drevený v štýle stola. Má to byť predsa stôl Pána. Drevené oltáre svojím štýlom pripomínajúcim stôl sú plším znakom než kamenné sarkofágy. A vo svojom článku nachádza aj tieto výhody prenosného oltára: prenosný je možné použiť na rôzne okolnosti, niekedy ho možno posunúť bližšie k veriacim alebo dokonca presunúť do inej miestnosti na slávenie liturgie v malých skupinách alebo na vyniesť pred kostol, keď sa slávi Eucharistia pod holým nebom pre množstvo veriacich. Porov. LECH, Przestrzeń celebracji liturgicznych, s. 195.

Súčasný a moderný vývoj podoby oltára sa opiera o pohanský obetný kameň. Eucharistická slávnosť je iste tiež predstavením Kristovej obety, na ktorej sa smie Cirkev podieľať a do ktorej smie vstúpiť. Eucharistická obeta je však obetou v úplnom inom zmysle než obeta židovská či pohanská. My kresťania nemáme žiadne oltáre (kamenné obetište) ani žiadne obeti... Z toho je jasné, že všetky formy oltára, ktoré sa tvarovo vzdávajú stolu, môže ich symbolika byť len sekundárna. Porov. RICHTER, Liturgia a život, s. 265-266.

Tieto úvahy S. Lecha ako aj K. Richtera v citácii Lengelinga patria však do polemiky ku koncilu ako sem, nakoľko tu sa držíme toho, ako to Cirkev po Druhom vatikánskom koncile predpísala a usporiadala.

254 ODEA VI, 1.

Pevné oltáre treba posvätiť (konsekrovať)²⁵⁵

O tom hovorí Kódex kánonického práva²⁵⁶ aj Rímsky pontifikál.²⁵⁷ Teda pevný oltár sa má iba posvätiť, nie požehnať.

Oltár má byť smerom k ľudu²⁵⁸

Bohoslužba sa má konať tvárou k ľudu (*versus populum*).²⁵⁹ Pri celebrácii smerom k ľudu sa lepšie pozoruje výraz spoločenstva stolovania a je lepší predpoklad pre aktívnu účasť veriacich.²⁶⁰

Oltár čelom k ľudu je nie príliš šťastné označenie pre oltár, postavený v mnohých kostoloch sekundárne kvôli sláveniu obnovenej liturgie – omše tvárou k ľudu. V starších chrámoch ktorých štruktúra priestoru je úplne zameraná k hlavnému oltáru vo východnej apside, neznamená púhe otočenie oltára veľký prínos. Nový oltár je treba zriadiť v priestore ľudí, nie v apside ak sa má stať koncentrujúcim stredom.²⁶¹

Oltár sa má ľahko obchádzať dookola²⁶²

Oltár má teda byť oddelený od steny. Týmto nariadením sa rušia staré predkoncilové oltáre, ktoré mali charakter opretia o stenu. Celebrant by mal nový oltár bez ťažkostí vedieť obchádzať. Pozícia má zvyrazňovať, že kňaz a veriaci sú skutoční *circumstantes*, zhromaždením okolo oltára, čím sa má poukázať i na harmóniu medzi kňazstvom služobným a všeobecným.²⁶³

Oltáru lepšie vyhovuje štvorhranný tvar²⁶⁴

Má sa predchádzať tomu, aby bol oltár oblý, radšej nech je hranatý, najlepšie štvorhranný, tak, aby naozaj pripomínal stôl.²⁶⁵

---

255 IGMR 300; CIC 1237.

256 CIC 1237 par. 1.

257 ODEA VI, 1.

258 IGMR 299; IOE 91.

259 Celebrácia chrbtom k ľudu sa v 20. stor. stala terčom kritiky, zvlášť v kruhoch liturgického hnutia. Obrátenie k oltáru je vlastné obrátenie ku Kristovi – toto sa javí ešte silnejšie než obrátenie k východu. Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 298.

260 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 298.

261 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 399-340.

262 IGMR 299; IOE 91.

263 LG 10.

264 Teda nie je to povinné, ale predsa lepšie architektonicky štvorhranný tvar vystihuje stôl.

Oltár má byť prikrytý *aspoň* jednou bielou plachtou²⁶⁶

Teda miesto skôr predpísaných troch plátien postačuje jedna plachta.²⁶⁷ Táto plachta má tvarom, rozmermi a výzdobou byť v súlade so štýlom oltára.²⁶⁸

Na oltári sa *môžu* nachádzať svietniky so sviecami a kríž²⁶⁹

Tento predpis dáva slobodu, kde sa umiestnia kríž a svietniky so sviecami.

Nad oltár sa *neumiestňujú* sochy, ani obrazy svätých²⁷⁰

V novom obrade posvätenia kostola a oltára (v pontifikáli) znie predpis neumiestňovať v nových kostoloch sochy alebo obrazy svätých na/nad oltár tak ako to bolo v predchádzajúcej dobe.²⁷¹ Oltár sa zasväcuje výlučne Bohu a tak sa má aj javiť.

Pod oltár (pred konsekráciou) *možno* zachovať zvyk vkladať pozostatky svätých, tzv. relikvie²⁷²

Týmto sa znázorňuje, že obeta údov má pôvod a silu v obete Hlavy.²⁷³ Tieto relikvie sa *môžu*²⁷⁴ umiestniť pod menzu oltára²⁷⁵ (nie do nej samej, ani nad oltár)²⁷⁶

---

265 Porov. CABAN, Liturgika, s. 74.

Rohy vyčnievajúce na štyroch rohoch oltára sú symbolom Božskej moci. Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 338.

Kopeček uvádza napr. kostol v Bílku u Teplic, kde je oltár osemhran, ktorý zodpovedá baptistériu a jeho symbolická interpretácia tejto formy oltára ako eschatologického miesta a momentu vzkriesenia je rýdzo subjektívna a nezodpovedá tradícii ani povahe oltára. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 90.

266 IGMR 117, 304.

267 Porov. FOLTYNOVSKY, Liturgika, s. 89.

268 „Prikrytím oltára sa vyjadruje, že kresťanský oltár je miestom eucharistickej obety a Pánovým stolom, pri ktorom kňazi i veriaci jedným a tým istým úkonom, ale rozdielnou službou slávia Pamiatku Kristovej smrti a zmŕtvychvstania a požívajú Pánovu večeru. Preto sa oltár pripraví ako stôl obetnej hostiny.“ ODEA II, 16 c; IV, 22 c.

Ak sa v kostole ponecháva aj starý oltár, treba sa vyhýbať prekryvaniu jeho menzy plachtou. Porov. CABAN, Liturgika, s. 74.

269 IGMR 117, 307.

270 ODEA IV, 10.

271 Pozri obrázok tridentského oltára. Príloha č. 3.

272 ODEA IV, 11; CIC 1237. Cirkev starostlivo uchovávala dedičstvo otcov. Výročia smrti mučeníkov sa oslavovali ako deň ich narodenia pre nebo – *dies natalis*. Kresťania mali vo veľkej úcte ich telesné pozostatky a stavali kostoly nad ich hrobmi, putovali k nim a mučeníctvo bolo vysoko cenené. Cisár Konštantín vybudoval gigantickú baziliku na Vatikánskom pahorku práve kvôli tomu, že tam zomrel apoštol sv. Peter.

273 ODEA II, 14; IV, 5. Podľa raného obyčaja cirkvi kedy sa zriaďovali na hrobmi mučeníkov oltáre a kaplnky s poukazom na Zjv 6,9. „Zvyk postaviť oltár nad hrobmi mučeníkov siaha veľmi hlboko do minulosti a zodpovedá rovnakému motívu: mučeníci počas celých dejín pokračujú v Kristovej obete a presahujú ju. Aj oni sú živým oltárom Cirkvi, vystaveným nie z kameňa, ale z ľudí, ktorí boli

a pred samotným konsekrovaním oltára s predchádzajúcim starostlivým overením ich pravosti²⁷⁷. Treba dbať tiež na to, aby pozostatky, ktoré sa majú vložiť do oltára, boli dostatočne veľké, aby bolo zrejmé, že sú to časti ľudského tela. Nie je teda prípustné vkladať do oltára iba nepatrné pozostatky jedného alebo viacerých svätých.²⁷⁸

Pod oltárom nemá byť uložené nijaké mŕtve telo²⁷⁹

Môže sa stať (v starých kostoloch), že pod oltárom, ktorý sa tam plánuje vybudovať, sa nachádza krypta s telami zosnulých. Vtedy treba nájsť iné miesto pre oltár. V nových kostoloch sa nepripúšťa, žeby bol niekto pochovaný pod oltárom.

Miesto oltára je *stred*²⁸⁰

Myslí sa predovšetkým stred optický, nie geografický.²⁸¹ Teda centralita oltára sa má chápať väčšmi v duchovnom, než v materiálnom zmysle. Kresťanská obec sa má zhromaždiť okolo oltára – idea *circumstantes*, o ktorej počiatkom 20. rokov 20. storočia hovorili Dominikus Böhm a Martin Weber.²⁸²

Architektúra oltára

Výška a šírka má byť prispôbená veľkosti presbytéria.²⁸³

Kristovými údmi a takýmto spôsobom uskutočňovali nový kult: obetou je ľudstvo ktoré sa s Kristom premieňa na lásku.“ RATZINGER, Duch liturgie, s. 60-61.

274 Je lepšie posvätiť oltár bez pozostatkov, ako vložiť doňho pozostatky, ktorých pravosť nie je overená. ODEA II, 5 b; IV, 11 b. Tým sa deklaruje, že ide o znamenie druhoradé. „Nie telá mučeníkov dodávajú oltáru vznešenosť, ale práve oltár býva vyznačením hrobu mučeníkov“. ODEA IV, 5.

275 Ak sú tieto ostatky vložené pod menzu oltára, malo by miesto ich uloženia zviditeľnené a je dobré, keď v deň sviatku príslušného svätca je toto miesto ozdobené kvetmi. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 268.

276 Na oltári je ten, ktorý trpel za všetkých, a pod oltárom sú tí, ktorých vykúpil svojím utrpením ODEA IV, 5. Z toho titulu na oltár sa nemajú klásť ostatky svätých, ani keď kňaz ich chce vystaviť ľudu k uctievaniu. ODEA IV, 10.

277 Musí existovať tzv. *Bulla authentica*, ktorá má obsahovať: dátum, poradové číslo, z akého svätého je dotyčná relikvia, aká časť z jeho tela, miesto a podpis. V bule musí byť odtlačok pečate zhodnej s tou na schránke s relikviami. CABAN, Liturgika, s. 89.

278 ODEA II, 5 a; IV, 11 a.

279 CIC 1239 par. 2.

280 IOE 95.

281 IOE 91: v posvätnom chráme nech (oltár) zaujme miesto *akoby* stredu.

282 Porov. ZAHNER, Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncilu, s. 89.

283 Aké majú byť rozmery oltára nám môžu byť nápomocné návrhy liturgistov:

„Jeho ideálne rozmery: dĺžka nemá presahovať 2 m, šírka menzy 90 cm. Výška 100 cm.“ AKIMJAK, HANUS, HNILICKÝ, Sakrálne umenie vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu a stav na Slovensku

Na oltári nemá byť uschovaná Eucharistia

Na oltári, kde sa slúži sv. omša, nemá byť uschovaná vo svätostánku eucharistická prítomnosť Krista v posvätných spôsoboch. Tá je ovocím konsekrácie a ako taká sa musí aj prejavovať.²⁸⁴ Bohostánok na oltári je vlastne tautológia. Telo Pána, ktoré sa premieňa pri Obeti, je na ňom ešte raz. Oltár je posvätný tým, že sa na ňom koná Eucharistická Obeta. Na umiestnenie tabernákula sa hľadá iné vhodné miesto.²⁸⁵

Človeka posväcuje nie budova, ale to, čo sa v nej koná. Teda chrám chrámom robí zhromaždenie veriacich, ktorí Eucharistiu slávia.²⁸⁶ Preto aj IGMR správne odporúča Eucharistiu uchovávať v kaplnke oddelenej mimo ostatného priestoru kostola.

Oltár má byť dostatočne osvetlený a ozvučený

Osvetlením oltára sa pripomína, že Kristus je „Svetlo na osvietenie pohanov“,²⁸⁷ takisto sa vyžaduje, aby veriaci jasne počuli slová prednášané pri oltári,²⁸⁸ preto je vhodné umiestniť na oltár aj prístroj na zosilnenie hlasu.

Výzdoba oltára

Pretože už sám (kamenný) oltár nesie v sebe základnú symboliku,²⁸⁹ ozdobovanie oltára kvetmi (myslí sa na nový oltár²⁹⁰) má byť umiernené s prednostným

---

dnes, s. 37. Na inom mieste Akimjak uvádza: výška cca 100-105 cm od podlahy. Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 53;

Caban nadväzuje na Černouška a uvádza: výška 950-970 mm; šírka (menza) 700 x 1400 mm. Porov. CABAN, Liturgika, s. 74; ČERNOUŠEK, Liturgický prostor, s. 40. Podobne aj KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 188.

Minimálna výška je 900 mm, maximálna 1100 mm, hĺbka by mala byť aspoň 800 mm, šírka minimálne 1200 mm. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 43.

284 EEM 6; EM 55.

285 Hoci v dejinách teologického myslenia sa môžeme stretnúť aj s protichodným názorom, ktorý vyjadril pápež Pius XII. vo svojom príhovore na Medzinárodnom kongrese pastorálnej liturgie v Assisi 22. septembra 1956, keď povedal, že oddeliť tabernákulum od oltára je to isté ako oddeliť obeť a utrpenie Krista, nakoľko takto on prebýva v tabernákulu. Porov. FÁBRY, Súčasný chrám na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra, s. 36.

286 „Na slávenie Eucharistie nestačí, že určité množstvo veriacich sa zhromaždí v určenom čase. Je potrebné, aby títo kresťania tvorili v každodennom konkrétnom živote ozajstné bratské spoločenstvo, kde každý z jeho členov sa považuje a aj skutočne je služobníkom ostatných.“ AUGÉ, Liturgická spiritualita, s. 31.

287 ODEA II, 16 d; IV, 22 d.

288 IGMR 78, 218.

289 „Oltár sprítomňuje prázdny hrob.“ SCICOLONE, Eucharistia utvára Cirkev, s. 38.

290 Starý oltár, ktorý nemožno odstrániť pre pamiatkové ohľady sa nemá ozdobovať, aby sa neodvážala pozornosť veriacich IGMR 303.

právom okolo oltára ako na ňom.²⁹¹ Táto výzdoba tak naznačuje, že oltár je Pánovým stolom, okolo ktorého sa radostne schádzajú všetci veriaci, aby sa posilnili božským pokrmom, Telom a Krvou obetovaného Krista.²⁹²

2.2.1.1 Bočné oltáre

Od začiatku sa v staviteľstve kresťanských kostolov trvalo na zásade, aby v jednom priestore kresťanského zhromaždenia bol iba jeden oltár. Na západe začala Cirkev v stredoveku priestor Božieho chrámu vybavovať početnými vedľajšími oltármi, aby sa mohlo slúžiť čo najviac omší a vyšlo sa tak v ústrety potrebe vtedajších veriacich a početných kňazov. Po Druhom vatikánskom koncile sa i Západ vrátil k zásade jedného oltára.

Oltár má byť jeden (*unum altare*)²⁹³

Oltár má podľa predpisov byť jeden, aby tak v jednom zhromaždení veriacich jediný oltár predstavoval nášho jediného Spasiteľa a jedinú Eucharistiu.²⁹⁴ V prípade starých kostolov (ak je tam starý oltár umiestnený tak, že ťažko umožňuje účasť ľudu a nemožno ho ani preniesť bez ujmy umeleckej hodnoty) sa má postaviť ďalší oltár, obrátený tvárou k ľudu a starý oltár sa nemá zvýrazňovať.²⁹⁵

Nech sú menej početné a v kaplnkách²⁹⁶

Teda v nových kostoloch (sa nemajú stavať a keď už) treba ich podľa možnosti umiestniť v kaplnkách nejako oddelených od chrámovej lode. Tento oltár možno postaviť v kaplnke so svätostánkom na uchovávanie Oltárnej sviatosti, kde by sa slúžila svätá omša vo všedné dni a pre menšie zhromaždenia, prípadne v zimnom období.²⁹⁷

---

291 IGMR 305. Tento predpis o výzdobe oltára nadväzuje na nasledovný predpis (IGMR 306) pretože na menzu oltára možno položiť len to, čo si vyžaduje slávenie omše.

Ozdobovanie oltára kvetmi nemá byť v omšiach za zosnulých CE 48; v pôstnom období sa zakazuje oltár zdobiť kvetmi (výnimkou sú nedeľa Lætare – Štvrtá pôstna nedeľa, slávnosti a sviatky) a v adventom období sa oltár ozdobuje kvetmi s umiernenosťou IGMR 305.

292 ODEA II, 16 c; IV, 22 c.

293 SC 41; IGMR 303.

294 Oltár, na ktorom sa pod sviatostnými znakmi sprítomňuje obeta kríža, je aj stolom Pána. IGMR 269.

295 IGMR 303.

296 IOE 93; IGMR 303.

297 Porov. CABAN, Liturgika, s. 74.

2.2.1.2 Oltárny kríž

Kríž je kresťanský symbol od najstarších čias a zaujíma prvé miesto medzi posvätnými obrazmi „pretože je symbolom celého veľkonočného tajomstva“.²⁹⁸

Funkcia

Kríž pri oltári má pripomínať spásenosné Pánovo umučenie.²⁹⁹

Umiestnenie

Na oltári alebo v jeho blízkosti³⁰⁰ sa má nachádzať kríž s podobou ukrižovaného Krista (tzv. korpusom – telom)³⁰¹ – dobre viditeľný zhromaždenému spoločenstvu. Je osožné, keď daný kríž bude blízko oltára aj mimo liturgického slávenia.³⁰²

Počet oltárnych krížov³⁰³

Ak by bol v procesii použitý iný kríž, ktorý nebude oltárnym krížom, ten má sa odložiť na dôstojné miesto. Teda počet krížov pri oltári je vždy jeden.³⁰⁴

Oltárny kríž a procesiový kríž³⁰⁵

Oltárny kríž – ktorý je umiestnený na oltári alebo v jeho blízkosti.³⁰⁶

Procesiový kríž – ktorý sa dá priniesť na začiatku procesie v sprievode.

---

298 DB 960.

299 IGMR 308. Kríž však ukazuje aj víťazstvo nad smrťou a zároveň zvestuje jeho druhý príchod DB 960.

300 Oltárny kríž teda môže byť na oltári hoc aj v *jeho strede*, hlavná je zásada, aby bolo vidieť to, čo sa na oltári deje a čo sa naň kladie IGMR 307. (Nikde nie je napísané, že oltárny kríž má byť naboku, tak ako namieta RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 66, a tak isto nejde ani o to, aby bolo vidieť kňaza ako to namieta RATZINGER, *Duch liturgie*, s. 63).

Kríž môže byť umiestnený *aj mimo oltára*. Kríž má dominovať celému sláveniu Eucharistie. Je položený na viditeľnom mieste, nie nevyhnutne na oltári. Porov. ALDAZÁBAL, *Simboli e gesti: significato antropologico, biblico e liturgico*, s. 136.

301 DB 962.

302 IGMR 308.

303 IGMR 122.

304 Koncil teda veľmi rozhodne odporúča vyhnúť sa všetkým duplicitám v liturgii. To platí aj pre liturgický priestor a jeho zariadenie.

305 IGMR 350.

306 IGMR 117.

Niekde sa stretávame s oltárnym krížom, ktorý je zároveň aj procesiovým t. z., že na začiatku pred procesiou sa vyberie zo stojana a po skončení procesie sa umiestni pri oltári a plní funkciu oltárneho kríža.³⁰⁷

2.2.1.3 *Svietniky so sviecami*

Umiestnenie³⁰⁸

Podobne ako oltárny kríž, svietniky so sviecami sa umiestňujú na oltár alebo vedľa neho. Svetniky nemajú zacláňať veriacim oltár, ide o to, aby veriaci mohli dobre vidieť čo sa deje na oltári alebo čo sa naň kladie.³⁰⁹

Počet sviec (*a teda aj svietnikov*)

Svietnikov so sviecami má byť aspoň dve alebo štyri, ba aj šesť. Keď slávi omšu diecézny biskup, má ich byť sedem.³¹⁰

2.2.2 **Ambona**

Katolícka liturgia Eucharistie spočíva na dvoch podstatných bodoch: na Obeti a na Slove.³¹¹ Obetu a hostinu znázorňuje oltár. Teraz sa chceme zaoberať druhým bodom a síce Slovom. V liturgii totiž Boh hovorí k svojmu ľudu a Kristus odtiaľ hlása radostnú zvesť.³¹² Termín „*ambone*“ (z gr. *anabáinein* – vystupovať) pripomína tradičné vyvýšené miesto, na ktoré sa vystupovalo po niekoľkých schodoch. Ambona má veľký význam, podobne ako oltár. Ohlasovanie slova Božieho má po koncile svoje miesto, ktoré má aj navonok viditeľný súvis. Ambona symbolizuje stôl Božieho slova. Kristus „prítomný je vo svojom slove, lebo to on sám hovorí, keď sa v Cirkvi číta Sväté písmo“.³¹³

---

307 IGMR 122, 188.

308 IGMR 117, 122, 307.

309 IGMR 307. Z tejto rubriky IGMR lepšie zodpovedá keď sviece (v prípade keď slúži omšu biskup 7 sviec) sú umiestnené mimo oltár, takisto aj kvety a oltárny kríž.

310 IGMR 117. Sviece na oltár sa umiestňujú až od 14. storočia. Pri slávení omše diecéznym biskupom ich má byť sedem pravdepodobne s odvolaním na Zjv 1,12.

311 IGMR 28; SC 48, 51; DV 21; PO 4.

312 SC 33.

313 SC 7, 33; IGMR 29. Kristus, skutočne prítomný v spôsoboch chleba a vína, je analogicky prítomný aj v Slove, prednášanom v liturgii. VD 56. Hoci ide o rôzne druhy prítomnosti, predsa je ale slovo priestorom, v ktorom Kristus prichádza vo svojej múdrosti.

Ak sa pozeráme na dejiny omšovej liturgie, nebolo síce nikdy záväzne stanovené žiadne miesto, odkiaľ by sa zvestovanie malo diať, viac-menej aspoň v prvom tisícročí sa toto miesto príliš nevzdialilo od oltára ani z prednej časti presbytéria. Pre ranokresťanskú bohoslužbu bolo prirodzeným miestom hlásania sedadlo predsedajúceho. Po konštantínovskom obrate bol biskup vzdialený 50 a viac metrov od posledného poslucháča, takže keď chcel, aby mu bolo rozumieť musel pristúpiť bližšie k miestu oddeľujúcim presbytérium od lode. Preto sa od 4. storočia začalo využívať zvláštne pódium pre lektora a kazateľa, na ktoré sa muselo vystupovať (*anabainen*).

Súvislosť Slova a Eucharistie v omši sa na Západe po celú túto dlhú dobu teologicky vždy uznávala a viditeľne naznačovala. Miesto hlásania Božieho slova sa v priebehu dejín menilo, vždy však bola rozhodujúca jeho funkcia: aby zhromaždená obec Božiemu slovu rozumela.

Vo vrcholnom a neskorom stredoveku sa kazateľnica oddeľuje od oltárneho priestoru a posúva sa často až doprostred chrámovej lode, pretože kázeň sa oddeľovala od omšovej liturgie a tiež bolo treba byť vo veľkom kostole bližšie poslucháčom. Najprv vznikala ako drevené kazateľské pódium v centre kostola, ale pretože tam bránila napr. procesiám, bola odsunutá ku stĺpu. Po koncile sa kazateľnica – v starej podobe ambon – vrátila tam odkiaľ vyšla, do blízkosti oltára.³¹⁴

Po koncile staré kazateľnice, ktoré sú pozostatkom minulosti, treba odstrániť, ak tomu nebránia pamiatkové ohľady.³¹⁵

Funkcia ambony

Ambona je miesto, z ktorého sa ohlasuje Božie slovo a ku ktorému sa obracia pozornosť veriacich³¹⁶. Konkrétne sa z ambony číta Sväté písmo³¹⁷, prednáša rezponzóriový žalm (medzispev),³¹⁸ a veľkonočný chválospev.³¹⁹ Môže (teda nemusí) sa

---

V posynodálnej apoštolskej exhortácii *Verbum Domini* bolo navrhnuté, aby sa v kostoloch vyhradilo aj čestné miesto, kde by bolo umiestnené Sväté písmo aj mimo bohoslužby. Dobré totiž je, aby kniha obsahujúca Božie slovo zaujímala viditeľné a čestné miesto vnútri kresťanského chrámu, ale tak, aby nezatiňovala ústredné postavenie, ktoré prináleží svätostánku, uchovávajúcemu Najsvätejšiu sviatosť. VD 68.

314 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 83, 270-271.

315 Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 56.

316 KKC 1184.

317 IGMR 58, 128, 130, 134, 135, 175, 196, 260, 309; IOE 95; OLM 16.

318 IGMR 61, 196, 309; OLM 22.

319 IGMR 309.

z nej predniesť aj homília³²⁰ a spoločné modlitby veriacich³²¹ (nie však modlitba na začiatok a na koniec spoločných modlitieb, ktoré má celebrant predniesť od sedesu).³²² Iné veci sa nemajú ohlasovať z ambony.³²³ Preto nie je žiadny dôvod, aby sa Božie slovo čítalo od iného miesta ako je ambona, napr. z lavice kostolnej lode. Na druhej strane nie je vhodné, aby na ňu vystupovali iní, napr. komentátor, kantor alebo vedúci zboru.³²⁴ Takisto využívať ambonu na pastoračné výklady a povzbudenia (animáciu), rovnako aj úvod a záver bohoslužby je nevhodné.³²⁵ Toto sa vyžaduje z hodnosti ambony ako aj Božieho slova, aby ju nepoužívali tí ktorí neohlasujú Božie slovo. Komentovanie, dirigovanie totiž nemožno stavať na úroveň Božieho slova. Ambona nie je tiež určená na ukladanie nepotrebných kníh, neaktuálnych oznamov,... Je to stôl Božieho slova. Ambona je zhmotnené slovo v priestore, je obrazom Krista, ktorý hlása kráľovstvo a Cirkvi, ktorá zvestuje tajomstvo prázdneho hrobu.³²⁶

Súlad medzi ambonou a oltárom³²⁷

Ambona s oltárom po materiálnej, umeleckej a architektonickej stránke majú vytvárať jednotu.³²⁸ Aby zodpovedalo dôstojnosti Božieho slova a veriacim jasne pripomínalo, že v omši sa prestiera stôl Božieho slova aj Kristovho tela.³²⁹ Ide teda

---

320 IGMR 136, 309; OLM 26. Homíliu však kňaz môže predniesť aj pri sedadle, postojacky alebo posediačky OLM 26. (IGMR 136 uvádza iba možnosť, že kňaz prednáša homíliu stojac). Homília je povinná v nedeľu a sviatok SC 52; IOE 53; CIC 767 par. 2; OLM 24. Biskup sa má prihovárať k svojmu ľudu z biskupského stolca (katedry), ak miestne okolnosti neodporúčajú iné. CE 51.

321 IGMR 71, 138, 177, 197. Diakonom IOE 56; IGMR 71, 94, 138, 171, 177, 197 alebo iným IGMR 71, 99, 138, 197, 294; OLM 31, 50, 53; IOE 56.

Modlitbu veriacich riadi celebrant od sedadla, prosby sa však prednášajú z ambony alebo iného vhodného miesta. IGMR 71. IOE 56 ešte pripúšťalo aj nasledovné: celebrant ju vedie pri stolci alebo pri oltári, pri ambone alebo pri mrežkách.

322 IGMR 71; OLM 20-22.

323 IGMR 309: „Dôstojnosť ambony si vyžaduje, aby k nej pristupoval len služobník slova.“

324 OLM 33; IGMR 105; CE 51.

325 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 44-45.

326 Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 88.

327 OLM 10, 32; CE 51; SC 51; PO 18; DV 21; AG 6.

V katedrálnom chráme má ambona byť vybudovaná podľa platných noriem CE 51.

V tomto kontexte súvisu oltár – ambona sa javí zvláštnym, že CIC nič nehovorí o ambone – akoby so slávením Eucharistie nijako nesúviselo.

³²⁸ Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 45.

329 Tomáš Kempenský hovorí o týchto dvoch ohniskách (bodoch) svätej omše: „Uznávam, že kým žijem v žalári tohto tela, potrebujem dve veci: totiž pokrm a svetlo. Preto si dal mne slabému svoje sväté Telo na posilnenie duše i tela a svoje slovo za svetlo pre moje nohy. Bez týchto dvoch darov by som nemohol dobre žiť; lebo Božie slovo je svetlo mojej duše a tvoja Sviatosť chlieb života. Možno ich nazvať i dvoma stolmi postavenými na dvoch stranách klenotnice tvojej svätej Cirkvi. Jeden z nich je stôl svätého oltára, na ktorom leží svätý chlieb, to je predrahé Kristovo Telo. Druhý je stôl Božieho zákona a obsahuje sväté

o úzky vzťah Božieho slova a eucharistického tajomstva. Pretože Kristus nie je prítomný len v eucharistických spôsoboch, ale i v zhromaždení a v slove. Tento súvis oltár – ambona je dôsledkom tohto poznania, že bohoslužba slova sa uskutočňuje pri ambone rovnako ako bohoslužba obety pri oltári.

Niekedy sa stáva, že materiál a architektúra ambonu je úplne odlišná od oltára, akoby išlo o dve odlišné a navzájom nesúvisiace liturgické miesta. Ambona má byť však postavená v rovnakom štýle ako oltár, resp. s ním zosúladená, avšak jasne odlišená.

Ma byť priestranná, dostatočne osvetlená a ozvučená³³⁰

Priestrannosť sa vyžaduje z dôvodu, že niekedy pri ambone stoja viacerí prisluhujúci. Ozvučenie súvisí s pravidlom dobrého počutia lektora, aby bol dostatočne ozvučený aj pri lektorovom slabšom tóne hlasu a tiež, aby aj sám lektor nielen bol dobre viditeľný, ale aby aj sám dobre videl text, ktorý číta.

Hoci sa miesto hlásania Božieho slova menilo v priebehu dejín, vždy však bola rozhodujúca jeho funkcia, aby zhromaždenie Božiemu slovu rozumelo, preto ozvučenie v dnešnej dobe je možné zabezpečiť prístrojom na zosilnenie hlasu.

Umiestenie tak, aby veriaci mohli služobníka dobre vidieť a počuť³³¹

Má byť vhodne umiestnená³³², najmä čo sa týka celkového usporiadania kostola, aby mohol ľud na ňu dobre vidieť.³³³ Jej usporiadanie má byť, také aby počuteľnosť a zrozumiteľnosť Božieho slova boli na kvalitnej úrovni.³³⁴

V rámci bohoslužby slova teda hovorí jedna osoba k mnohým, ku zhromaždeniu. Máme lektora/lektorku pri čítaní, diakona/kňaza/biskupa pri ohlasovaní evanjelia a jeho výkladu.³³⁵ Aby sa dosiahla čo najlepšia komunikačná situácia (prebehol transfer, dialóg, nadviazal vzťah medzi Tým kto hovorí a tým kto počúva), musí byť

---

učenie. Toto nás učí pravej viere a bezpečne vedie až za oponu do svätyne svätých.“ KEMPENSKÝ, Nasledovanie Krista, s. 290; (IV, 11, 21-26).

330 OLM 34.

331 IGMR 309; IOE 95.

332 Prístup k ambonu musí byť zaistený z presbytéria (ambona je väčšinou umiestnená na jeho rozhraní s priestorom pre laikov) i z miest pre veriacich. Doporučená výška 1000-1200 mm. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

333 VD 68.

334 KKC 1154.

335 Iba klerik (CIC 266 par. 1) môže povedať homíliu. CIC 767 par. 1.

prednášajúci dobre viditeľný a všetci ho musia dobre počuť. Umiestnenie ambony na ľubovoľné miesto pôsobí, že i slovo tam prednesené sa javí ako ľubovoľné preto je kladený dôraz na ambonu, ktorá je dobre viditeľná a z ktorej je zvuk dobre počuteľný. Slovo musí rezonovať, preto sa zdá byť vhodnejšie umiestniť ambonu dopredu nielen kvôli počuteľnosti, ale aj kvôli vnímaniu čítajúceho.

Biblické čítania a najmä slová evanjelia³³⁶, má sprevádzať určitý rituál, aby sa nevytratila posvätnosť Božieho slova, ktoré je iné než ľudské slová. Vždy je potrebné vystúpiť na vyvýšené miesto, povzniesť hlas, ukázať knihu, pobožkať ju a uctiť, aby sa čítané slovo stalo udalosťou a prítomní ho mohli prijať „nie ako ľudské slovo, ale – aké naozaj je – ako Božie slovo; a ono pôsobí vo vás veriacich“ 1 Sol 2,13.³³⁷

Pri rozmanitosti kostolných priestorov iste sa nedá umiestnenie ambony záväzne predpísať. Ambona je väčšinou umiestnená na rozhraní presbytéria s priestorom pre laikov.³³⁸ Niektorí liturgisti sú dokonca presvedčení o tom, že ambona sa môže sa nachádzať aj mimo presbytéria.³³⁹

Samostatne postavená

Dostatočne oddelená (odlíšená) od oltára, aby sa mohol konať sprievod akolytov, prípadne iných posluhujúcich miništrantov so sviecami a diakona, alebo ak ho niet, tak kňaza s evanjeliárom okolo nej.³⁴⁰ Takto odlíšená ambona vynikne zreteľnejšie, že bohoslužba slova sa uskutočňuje na samostatnom mieste.³⁴¹

Primerane a vhodne vyzdobená, aspoň príležitostne³⁴²

Ambona má byť vyzdobená triezvo a trvale alebo aspoň príležitostne na slávnosti. Toto sa odporúča hlavne na slávnostné príležitosti.

Úsporná výzdoba ambony sa obmedzuje na bežnú ikonografiu: prednosť by mali mať skôr symboly (napr. symboly evanjelistov alebo rajskej rieky) pred figurálnym

---

336 IGMR 60.

337 Porov. DELLA PIETRA, La parola restituita. La ricchezza del linguaggio liturgico, s. 74-75.

338 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

339 Porov. AKIMJAK, Liturgika. II. Dejiny liturgie, s. 56. Tejto poznámke Akimjaka nerozumieme nakoľko IGMR hovorí o usporiadaní presbytéria ktorého ambona je súčasťou.

340 IGMR 44, 133, 175, 276 c.

341 Avšak v katechéze i v spôsobe slávenia by sme sa nemali nechať ovplyvniť delením obradu sv. omše na dve časti. Liturgia slova a liturgia Eucharistie sú medzi sebou tak úzko spojené, že tvoria jediný akt bohoslužby. SAC 44; IGMR 28; SC 56; EM 3.

342 OLM 33.

zobrazením ľudských postáv (napr. otcov Cirkvi, rozsievачa,...). Pritom je treba zostať v okruhu symboliky slova a nepoužívať eucharistické prvky (baránok, pelikán, ...).

Pevná, neprenosná³⁴³

Ambona, čiže miesto, z ktorého sa ohlasuje Božie slovo, musí zodpovedať jeho dôstojnosti a pripomínať veriacim, že stôl Božieho slova je vždy prestretý.

Poznáme dva druhy ambony, tak oltár, tak aj ambonu v zásade delíme na pevnú a prenosnú.

S tým, že:

pevná ambona, z ktorej sa zračí dôstojnosť, so zreteľom na štruktúru každého kostola.

prenosná ambona má však má byť výrazná, primeraná svojej úlohe a umelecky vyzdobená,³⁴⁴ teda nie jednoduchým prenosným podstavcom tzv. pulpít.

Má byť požehnaná³⁴⁵

Toto požehnanie však možno udeliť vtedy, ak ide o pravú ambonu, ktorá nie je jednoduchým prenosným podstavcom, ale pevnou ambonou. Myslí sa tým predovšetkým na pevnú ambonu. Môže sa však požehnať aj prenosná,³⁴⁶ ale táto prenosná ambona by sa mala tiež javiť ako skutočná ambona a takú možno požehnať.

Má byť na vyvýšenom mieste³⁴⁷

Aby každý, kto ide ku ambone hlásať Božie slovo na ňu vystupoval, čo už aj vyplýva zo samotnej etymológie slova. Miesto zvestovania má v chrámovom priestore veľký význam. Ambonu teda nemožno umenšovať a umiestniť len tak hocijako (skryto alebo niekde dozadu).

Veľkonočná svieca má byť blízko ambony³⁴⁸

---

343 DB 900; OLM 32; IOE 96; IGMR 309; OLM 33.

344 DB 900.

345 IGMR 309; DB 900-918. Všetko, čo sa týka liturgického slávenia a pri posviacke alebo požehnaní kostola sa nachádza na svojom mieste, pokladá sa spolu s kostolom za požehnané. Keď sa však nejaké časti, ako biskupská katedra v katedrálnej kostole, sedadlo pre predsedajúceho, ambona, miesto na uloženie Najsvätejšej sviatosti, miesto na slávenie sviatosti pokánia, po prvý raz dávajú do používania alebo sa obnovujú, môže byť vhodné primeraným slávením poukázať na ich význam a slávenie odporúčať. DB 830.

346 Porov. DB 900.

347 VD 68; OLM 33.

Je miesto odkiaľ zaznieva Slovo, ktoré osvecuje. Je to slovo o vzkriesení, a preto je miesto veľkonočnej sviece tak blízko ambony.³⁴⁹

2.2.3 Miesto pre celebranta a pomocníkov

Reforma Druhého vatikánskeho koncilu opätovne poodhalila funkčnosť a symboliku niektorých súčastí liturgického priestoru, predovšetkým ambony a sedadla. Miesto pre predstaveného, ako znak úradu, zostalo v priebehu času zachované len pre biskupa. Pre kňaza bolo znovu zavedené Druhým vatikánskym koncilom. Sedadlo celebranta má naznačovať jeho úlohu: predsedať zhromaždeniu a viesť modlitbu.³⁵⁰

2.2.3.1 Katedra

Každá katedrála má katedru – ide o biskupsky stolec.³⁵¹ Katedra je vynikajúci znak magistéria, ktorý prináleží každému biskupovi v jeho cirkvi.³⁵² Grécke slovo *kathedra* v antike označovalo úradnú stolicu vysokého štátneho úradníka, sudcu a učiteľa. Aj židovstvo poznalo pojem katedry Mt 23,2.³⁵³ Kresťanstvo prijalo tento výraz pre bohoslužobné sedadlo pre biskupa, z ktorého biskup viedol bohoslužbu a prednášal homíliu.³⁵⁴ Tento pôvodne jednoduchý stolec pri zadnej stene apsidy sa stal trónom keď sa biskupi stali v 4. stor. štátnymi hodnosťami na úrovni senátorov.

Katedra, nech je jediná a pevná, umiestnená tak, aby bolo vidieť, že biskup skutočne predsedá celému spoločenstvu veriacich. Počet stupňov ku katedre, podľa štruktúry jednotlivých kostolov, sa prispôsobí tak, aby veriaci biskupa mohli dobre

---

348 Samozrejme myslí sa počas veľkonočného obdobia, vtedy má Veľkonočná svieca (paškál) miesto pri ambone alebo pri oltári PS 99; „Diakon umiestni veľkonočnú sviecu na veľký sviatnik pripravený pri ambone alebo uprostred presbytéria.“ Rubrika č. 17 vo veľkonočnej vigílii – Rímsky misál, s. 323. „Po skončení veľkonočného obdobia sa zhasne veľkonočná svieca a bude s úctou uchovávať pri krstiteľnici.“ Záverečná rubrika z omše Zoslania Ducha svätého – Rímsky misál, s. 453; OBP 25.

349 Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 89.

350 IGMR 310; DB 881.

351 Odtiaľ vlastne pochádza aj názov katedrálnej kostol – biskup sediaci na katedre pred zhromaždením veriacich.

352 DB 880; CE 42.

353 Používanie akejkoľvek synagógalnej katedry možno vydedukovať aj z Lk 4,16-20.

354 Porov. ADAM, Liturgika, s. 414. V tejto súvislosti treba pripomenúť málo známu stať z Klementovho diela *Recognitiones* podľa ktorej Peter v Antiochii počas vyučovania sedel na svojej katedre, a kresťanská komunita prichádzala „cotidie ad audiendum verbum... sanae doctrine.“ Porov. KLEMENT RÍMSKY, *Recognitiones*, X, 71 (PG 1, 1433).

vidieť. Nad katedrou nech sa neumiestňuje baldachýn, ale cenné diela, dedičstvo minulosti, nech sú starostlivo zachované.³⁵⁵

2.2.3.2 Miesto pre kňaza

Od 4. stor. má miesto na sedenie pre celebranta názov *sedes*. S nástupom súkromnej omše na prelome tisícročia sa sedadlo (*sedilie* – sedadlo) stalo zbytočným. Naň sa sadalo len počas spevu. Dnes obnovené sedadlo nemôže nadviazať na podobu takého *sedilia*, pretože na tomto mieste sedával celebrant práve vtedy, keď nevykonával žiadny úrad.

Funkcia

Sedadlo pre predsedajúceho kňaza má naznačovať jeho funkciu: byť na čele miestneho liturgického zhromaždenia – predsedat' liturgickému zhromaždeniu a viesť modlitbu svätého ľudu.³⁵⁶ Odtiaľ celebrant riadi modlitbu, resp. prednáša homíliu.³⁵⁷

Umiestnenie

Je vhodné ho umiestniť v čele presbytéria oproti ľudu, ak tomu neprekáža stavba kostola alebo iné okolnosti, napríklad ak by bolo pre veľkú vzdialenosť sťažené spojenie medzi kňazom a zhromaždením veriacich alebo ak je svätostánok uprostred, vzadu za oltárom.³⁵⁸

Pred sedadlom nemá byť pult – je nezmyselný a zbytočný. Za pultom totiž celebrant vyzerá ako by bol v defenzíve, ako zabarikádovaný.³⁵⁹ Avšak je vhodné, aby

---

355 CE 47.

356 IGMR 310; KKC 1184; DB 881.

357 Samozrejme že sa tu počíta aj s mikrofónom, aby celebranta bolo dobre počuť.

358 IGMR 310; IOE 92. Umiestniť sedes pred oltár je absolútne nevhodné. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 87.

Sedes je vhodné umiestniť tak, aby sa zhromaždenie okolo obetného stolu uzavrelo. Sedes je miesto pre celebranta, toto miesto má byť zvýraznené či odlišené od ďalších sedadiel v presbytériu (koncelebranti, prisluhujúci). Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

359 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 69.

„Postaviť pred sedadlo predsedajúceho akýkoľvek pulpit na knihu je veľmi neestetické a neliturgické. Vhodné, ba žiaduce je, aby misál na chvíľu potrebnú na prednes modlitby dňa podržal ministrant. Keď niet ministranta, kňaz predsa môže začínať modlitbu dňa od oltára. Naozaj nie je vhodné, aby akýsi pulpit bol prekážkou zabráňujúcou uvedomiť si, že tomuto zhromaždeniu predsedá sám Kristus v osobe kňaza.“
FILIPEK, Z oboch strán oltára, s. 42.

celebrant mal poruke misál, resp. aj spevník.³⁶⁰ Azda je vhodným riešením malý stolík.³⁶¹

Vyhotovenie

Sedes má mať určitú pevnosť. Nemá to byť obyčajná stolička (má byť dostatočne zvýraznený) na druhej strane sa treba vyhnúť akejkolvek podobe trónu.³⁶² Má byť na viditeľnom mieste, avšak nemá byť zdôraznený viac ako oltár. Pri viacerých celebrantoch³⁶³ sa iné stoličky nezvýrazňujú (môžu byť menšie alebo umiestnené nižšie).³⁶⁴ Takisto aj sedadlá diakonov.

Výška sedadla, ako uvádza Černoušek, má byť 500 mm, šírka 500-700 mm, hĺbka 500 mm.³⁶⁵ Takisto hovorí o vhodnosti sedesu ako prenosnom zariadení chrámu (nie kamennom a pevnom), nakoľko liturgický priestor sa mení rôznymi okolnosťami.³⁶⁶

Požehnanie

Novú katedru alebo predsednícke sedadlo pri odovzdaní treba požehnať.³⁶⁷

2.2.3.2.1 Miesta pre koncebantov

Miesta pre koncebrantov je vhodné významovo odlišiť od predsedníckeho miesta.³⁶⁸

---

360 IGMR 118.

361 Je potrebné v presbytériu umiestniť pomocné stolíky či priestory pre uloženie bohoslužobných potrieb a liturgických kníh. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 24.

362 IGMR 310; IOE 92.

Táto požiadavka ale nevyklučuje pohodlnosť (operadlo pre chrbát, eventuálne opierky pre ruky). xx dopn cernousek?

Tvar sedesu musí umožniť prehodenie omšového rúcha cez sedadlo (bez opierky) alebo jeho umiestnenie na sedadle. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

363 V presbytériu majú byť miesta pre koncebrantov ak by ich bolo veľa, možno ich sedadlá umiestniť aj v inej časti kostola, ale blízko oltára. IGMR 294.

364 CABAN, Liturgika, s. 77.

365 Odporúčaná šírka je 700 mm a viac. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

366 Porov. ČERNOUŠEK, Liturgický prostor, s. 49.

367 IGMR 310; DB 880-899.

368 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

2.2.3.3 Miesta pre diakona

Sedadlo pre diakona má byť v presbytériu³⁶⁹ a postaví sa blízko sedadla celebranta.³⁷⁰ Má byť odlišené od sedesu napr. tým, že bude o niečo menšie a umiestnené nižšie, aby sa tým zvýraznilo miesto celebranta.³⁷¹

2.2.3.4 Miesta pre posluhujúcich³⁷²

Sedadlá pre iných posluhujúcich treba:

1. rozmiestniť tak, aby sa jasne odlišovali od sedadiel duchovných. (Je vhodné, ak asistencia v chráme nesedí tvárou k ľudu, ale napr. bokom, čím sa zvýrazní predsednícke miesto celebranta).³⁷³
2. majú byť na takom mieste (v presbytériu), aby mohli ľahko plniť im zverenú úlohu.³⁷⁴

2.2.4 Iné zariadenie nachádzajúce sa v presbytériu

2.2.4.1 Bočný stolík, tzv. abakus³⁷⁵

Abakus bol v antickom Ríme ozdobný stolík s kamennou platňou. V gréckej architektúre a v románskom slohu je to názov pre kryciu dosku stĺpa.³⁷⁶

Funkcia

V liturgii³⁷⁷ je abakus malý stolík v blízkosti oltára, na ktorom sú umiestnené veci potrebné na liturgické slávenie³⁷⁸. Môže sa na ňom tiež vykonávať purifikácia posvätných nádob.³⁷⁹

---

369 IGMR 294.

370 IGMR 310.

371 Porov. CABAN, Liturgika, s. 77.

372 V presbytériu je nutné počítať s umiestnením asistencie (prisluhujúcich). Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 44.

373 CABAN, Liturgika, s. 77.

374 IGMR 310; IOE 92.

375 IGMR 73, 118, 163, 175, 178, 183, 192, 207, 247, 249, 255, 270, 279.

376 CABAN, Liturgika, s. 78.

377 V starých kostoloch funkciu abakusu plnili tiež výklenky v bočných stenách.

378 IGMR 118 c: kalich, korporál, purifikatórium a podľa potreby pallu, ďalej paténu a pyxidy – ak sú potrebné – chlieb na prijímanie predsedajúceho kňaza, pre diakona, pre posluhujúcich a ľud, ampulky

Umiestnenie

Umiestnenie stolíka (abakus) by malo byť na boku presbytéria.³⁸⁰ Je vhodné, aby celá plocha presbytéria bola riešená v jednej úrovni, ktorá umožňuje bezbariérové vzťahy medzi menzou, ambonom a sedesom. Pri konkrétnom riešení presbytéria je treba mať na pamäti, že väčšina prisluhujúcich pristupuje k oltáru zo strany po pravej ruke kňaza (obetné dary, umývanie rúk, atď.), z druhej strany iba ten, čo obsluhuje misál. Preto sa abakus umiestňuje pri kraji na viac zaťaženej strane presbytéria.³⁸¹

2.2.4.2 Bohostánok / svätostánok / tabernáklulum

Kostoly prvého storočia nemali bohostánok. Prvé bohostánky sa objavujú v domoch kresťanov, pretože veriaci si brali Eucharistiu domov, nakoľko sa vo všedné dni neslávila Eucharistia a veriaci mohli tak prijímať.

Na niektorých miestach sa od 8. stor. dávala schránka s Eucharistiou na oltár vedľa relikviára.

V 9. stor. sa Eucharistia uchovávala v jednoduchej schránke – kapse alebo sa používali eucharistické vežičky. Vo Francúzku sa praktizoval spôsob úschovy Eucharistie v holubiciach zavesených nad oltárom. V Taliansku v 11. stor. sa svätostánok umiestňoval v stene kostola. V Nemecku vznikli mohutné veže umiestnené v presbytériu.

Od 14. stor. začal prevládať zvyk uchovávať najsvätejšiu sviatosť vo svätostánku umiestnenom v strede oltára.³⁸²

Od 16. stor. sa stalo zvykom uchovávať Eucharistiu vo svätostánku, ktorý mal byť z pevného materiálu, upevnený v strede oltára kde sa slúžila sv. omša.

Dnešná norma je iná. Po liturgickej reforme po Druhom vatikánskom koncile – pribudli nové možnosti úschovy ako uvidíme o chvíľu.

---

s vínom a vodou, ak ich neprinášajú sami veriaci na „obetovanie“, nádobu s vodou na požehnanie, ak sa má pokropiť ľud (Asperges), paténu potrebnú pri podávaní prijímania veriacim a veci potrebné na umývanie rúk.

379 IGMR 183, 247, 279.

380 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 462.

381 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 42. Doporučená výška 700-800 mm. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 45.

382 Zvyk dávať skrinke k uchovávaniu Eucharistie pevné miesto na oltári vznikol až koncom stredoveku pod vplyvom Karola Boromejského. Až od tejto doby neboli hostie ukladané ako v prvom storočí v sakristii, ani ako v stredoveku v priestore chóru, či už zavesené nad oltárom alebo voľne položené na oltári v schránke alebo v tabernákule v bočnej stene alebo vežičke. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 274.

Funkcia

Bohostánok je miesto, kde sa uchováva Eucharistia.³⁸³ Na oltári sa Kristus rodí. V Bohostánku zostáva prítomný, pretože to, čo bolo raz premenené, zostáva premenené. Pán si definitívne vzal na seba kúsok matérie, a teda je v nej prítomný celý Kristus. Pripomína nám Pánovu prítomnosť, ktorá sa odvodzuje z obety omše, a aj bratov, ktorých sme povinní milovať Kristovou láskou. Veď Cirkev pri spravovaní tajomstiev, ktoré jej zveril Kristus, Pán, uschovávala Eucharistiu predovšetkým pre chorých a umierajúcich. Tomuto nebeskému pokrmu uschovanému v osobitných miestach kostola sa veriaci klaňajú.³⁸⁴

Veriaci majú mať vo veľkej úcte najsvätejšiu eucharistiu, a to trojakým spôsobom: *aktívnou účasťou* na slávení najsvätejšej obety, *častým prijímaním* Eucharistie a napokon *uctievaním poklonou*.³⁸⁵ Prvé dva sa teda týkajú svätého prijímania počas sv. omše alebo aj mimo nej alebo za účelom udelenia viatika. Tretí sa týka Eucharistie, ktorá je uchovávaná v bohostánku za účelom adorácie – klaňanie sa nášmu Pánovi prítomnému vo Sviatosti.³⁸⁶ Eucharistia je teda predmetom úcty aj mimo slávenia,³⁸⁷ pretože viera v reálnu prítomnosť Pána prirodzene vedie k vonkajšiemu a verejnému prejavu tejto viery.

Omyly s akými sa dnes môžeme stretnúť, že Eucharistické dary sú na požívanie, nie na pozeranie, takisto transsubstanciácia, poklona Pánovi vo sviatosti, eucharistický kult s monštranciou a procesiami sú vraj omyly stredovekej pomýlenosti.³⁸⁸ Naša viera nás však učí, že sviatostná prítomnosť Krista v Eucharistii je trvalá³⁸⁹ a zachovaný spôsob trvá dovtedy, pokiaľ nedôjde k špecifickej zmene spôsobov. „Prehĺbením viery v Kristovu skutočnú prítomnosť v Eucharistii si Cirkev uvedomila význam tichej

---

383 Prvým a pôvodným účelom uchovávania Eucharistie je udelenie Eucharistie chorým a umierajúcim; uchovávanie slúži v druhom rade na prijímanie Eucharistie mimo eucharistickú slávnosť a na klaňanie sa Pánovi EEM 5. Uctievanie Eucharistie je teda až dôsledkom jej nevyhnutného uchovávania pre chorých a umierajúcich, lebo uchovávanie viedlo k chvályhodnému zvyku uctievať nebeský pokrm uchovávaný v chrámoch.

384 DB 919.

385 CIC 898.

386 Práve uchovávanie posvätných spôsobov pre chorých viedlo k chvályhodnému zvyku uctievať poklonou tento nebeský pokrm, ktorý sa uschováva v kostoloch. Tento kult poklony sa opiera o spoľahlivé a pevné dôvody najmä preto, že viera v reálnu prítomnosť Pána prirodzene vedie k vonkajšiemu a verejnému prejavu tejto viery. EEM 5; EM 49.

387 ES 5.

388 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 68.

389 Porov. Mt 26,26 a 28; Mk 14,22 a 24; Lk 22,19 a 20; KKC 1377.

adorácie Pána prítomného pod eucharistickými spôsobmi“³⁹⁰ a preto omyly, ktoré sa môžu vyskytnúť treba odsúdiť.

Spôsoby úcty Eucharistie

Adorácia

Adorácia (klaňanie sa Bohu) je ovocím lásky k Bohu a hlavným úkonom nábožnosti³⁹¹. Klaňanie sa patrí Bohu – ako Pánovi, ako Stvoriteľovi, ako Vykupiteľovi (porov. Dt 6,13; Lk 4,8). Adorácia – uznávanie Boha ako Boha – je pre človeka veľmi užitočná³⁹²: – oživuje a formuje božské čnosti; – oslobodzuje človeka od uzavretia sa do seba; – oslobodzuje od otroctva hriechu a modloslužby sveta. Adorácia sa realizuje v modlitbe, v obeti (najmä vnútornej), v prisľúbeniach a v sľuboch.

Cieľom adorácie je:

1. Uvedomenie si, že Kristova prítomnosť sa odvodzuje od najsvätejšej obety. Adorácia má viesť k plnému uvedomovaniu si toho, že *Sacramentum permanens* je neoddeliteľné a má vždy úzky vzťah so svätou omšou. Je to jej cieľom.
2. Privádzať k svätému prijímaniu (sviatostnému i duchovnému³⁹³).³⁹⁴
3. Vzdávanie úcty Kristovi svojmu Pánovi.

Spôsoby a druhy adorácie

---

390 KKC 1379.

391 KKC 2096.

392 KKC 2097.

393 Duchovné sväté prijímanie je súkromný úkon nábožnosti, oficiálne od r. 1000. Duchovné prijímanie je túžba, ktorou sa Oltárna sviatosť neprijíma skutočne, ale len v duchu. Duchovné prijímanie sa odporúča najmä tým, ktorí kvôli nejakej prekážke nemôžu prijať sviatostné Kristovo telo a krv. Duchovné prijímanie nie je sviatosť.

EdE 34 veľmi odporúča duchovné sväté prijímanie: „Preto je vhodné v duši neustále pestovať túžbu po eucharistickej sviatosti. Tu sa zrodila prax duchovného prijímania, šťastne rozšírená v Cirkvi a odporúčaná svätými učiteľmi duchovného života.“ Terézia Avilská napísala: „Keď nepristupujete k prijímaniu a nezúčastňujete sa na omši, môžete prijímať duchovne, čo je veľmi výhodné... Tak prijmete veľa z lásky nášho Pána“ (Cesta dokonalosti, č. 35).

Kongregácia pre náuku viery r. 1983 odobrila prax duchovného svätého prijímania a vyhlásila, že títo – duchovne prijímajúci – vedení hlbokou túžbou po sviatosti a v modlitbe spojení s celou Cirkvou prijímajú ovocie Eucharistie. Znamená to, že je možné aj mimosviatostne získať účinky Eucharistie. Pravdaže, nie všetky, pretože reálnu prítomnosť Krista nemôže nahradiť žiadna milosť. A tiež preto, že duchovné sväté prijímanie účinkuje *ex opere operantis*, ale skutočné sväté prijímanie účinkuje *ex opere operato*. Porov. CHOVANEC, Sakramentológia I., s. 99.

394 EM 50.

Súkromná – Súkromnými adoráciami vzdávajú veriaci v tichej modlitbe pred svätostánkom Bohu poklonu, uznávajú dar a tajomstvo jeho prítomnosti. Eucharistia je neoceniteľný poklad, a to nielen keď ju slávime, ale aj keď spočívame pred ňou mimo svätej omše, aby sme načerpali z toho istého prameňa milosti.³⁹⁵

Verejná – Za verejnú sa považuje taká, kde sa veriaci zídu na posvätnom mieste, aby sa spoločne klaňali Kristovi.

Vyloženie Eucharistie

Vyloženie najsvätejšej Eucharistie v cibóriu (pyxide) alebo v monštrancii (ostenzóriu) vedie veriacich k živému vedomiu, že Kristus obdivuhodne je v nej prítomný, a vyzýva ich, aby svoje srdcia zjednotili s ním. Takto sa veľmi dobre podporuje úcta voči Pánovi v duchu a pravde.³⁹⁶ EM rozlišuje viacero druhov vyloženia: výročné slávnostné vyloženie, dlhšie, krátke.³⁹⁷ Poznáme aj vyloženie z úcty k Najsvätejšiemu Srdcu, vo veľkonočnom trojdní, štvrtkové vyloženie, na konci občianskeho roka,...

Eucharistické procesie

Eucharistická procesia je formou eucharistickej nábožnosti, ktorou sa prejavuje úcta Kristovi a viera v jeho prítomnosť v Oltárnej sviatosti.³⁹⁸ Známe sú procesie na sviatok Najsvätejšieho Kristovho tela a krvi³⁹⁹, na oslavu vzkrieseného Pána.

Eucharistické kongresy

Eucharistický kongres je jeden z najmladších prejavov eucharistického kultu mimo svätej omše. Prvý medzinárodný eucharistický kongres sa konal v Lille (Francúzsko) v r. 1881. Iniciátorkou eucharistických kongresov bola Mária Marta Emília Tamisier (1834-1910).⁴⁰⁰

---

395 EdE 25.

396 EM 60.

397 EM 63, 64, 66.

398 EEM 101.

399 Táto procesia je vzorová forma eucharistických procesii. Direktórium o ľudovej zbožnosti 162.

400 Viac pozri NEPŠINSKÝ, Vznik a dejiny medzinárodných eucharistických kongresov. Baďín: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 2005. ISBN80-88937-18-3.

Cieľom kongresov bola spočiatku úctivá adorácia. Pápež Pius X. nariadil, aby sa hlavným cieľom kongresov stalo prijímanie – hostina.

Najsvätejšia Eucharistia sa musí uchovávať v katedrálnej kostole⁴⁰¹

Kde sa uchováva Eucharistia, kňaz má sláviť omšu aspoň dva razy do mesiaca.⁴⁰² Tam, kde je uchovávaná Eucharistia má byť kostol alebo kaplnka otvorená denne aspoň niekoľko hodín, aby tak veriaci bez ťažkostí sa mohli modliť pred najsvätejšou sviatosťou.⁴⁰³

Vyhotovenie svätostánku

Eucharistia sa má uchovávať v pevnom/neprenosnom (teda uzamykateľnom)⁴⁰⁴, nepriehľadnom a neporušiteľnom svätostánku, aby sa predišlo nebezpečenstvu znesvätenia.

Umiestnenie⁴⁰⁵

Najsvätejšiu sviatosť treba uložiť v každom kostole vo svätostánku.⁴⁰⁶ Miesto na uchovávanie Eucharistie má byť naozaj vznešené⁴⁰⁷ a vhodné aj na súkromnú adoráciu.⁴⁰⁸ Najvhodnejším miestom na umiestnenie bohostánku je osobitná kaplnka oddelená od lode kostola tak, aby sa uľahčila veriacim súkromná adorácia.⁴⁰⁹

---

401 CIC 934 par. 1.

Najsvätejšia Eucharistia sa musí:

uchovávať v katedrálnej kostole alebo v kostole, ktorý je mu postavený na roveň, v každom farskom kostole

aj v kostole alebo kaplnke, ktoré sú pripojené k domu rehoľného inštitútu alebo spoločnosti apoštolského života;

Najsvätejšia Eucharistia sa môže:

uchovávať v súkromnej kaplnke biskupa a s dovoľením miestneho ordinára v iných kostoloch, kaplnkách a súkromných kaplnkách.

402 CIC 934 par. 2.

403 EEM 8; EM 51; CIC 937.

404 Toto sa vyžaduje kvôli vylúčeniu nebezpečenstva zneuctenia. CIC 938 par. 3; EEM 10; EM 52, 54; IGMR 314; IOE 95. V tomto zmysle je potrebné uviesť, že kľúč od bohostánku treba opatrovať čo najstarostlivejšie. EEM 10; EM 52-53; CIC 938 par 3.

405 IGMR 315.

406 IGMR 314. Chrám, hoci sám pozýva k modlitbe, je bez prítomnosti Eucharistie s'aby mŕtvy. Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 72.

407 Teda nech je umiestnený v niektorom význačnom, najčestnejšom, označenom, viditeľnom, pekne vyzdobenom mieste kostola prispôsobenom na modlitbu. IGMR 314; EM 53, 54; IOE 95; KKC 1379.

408 EEM 9.

409 Toto sa týka predovšetkým tých kostolov, kde sa často konajú sobáše a pohreby a v tých, ktoré mnohí navštevujú z dôvodu púte alebo pre ich umeleckú a historickú hodnotu. EEM 9; EM 53.

Ak to tak nemôže byť, tak sviatosť treba uložiť v kostole na niektorom oltári alebo aj mimo oltára, ale vždy na čestnom a náležite vyzdobenom mieste.⁴¹⁰

Teda podľa rímskeho misála sa eucharistia môže uchovať:
v presbytériu mimo oltára, na ktorom sa celebruje
na starom oltári, na ktorom sa neslúži sv. omša
v kaplnke spojenej s kostolom vhodnej na súkromnú poklonu veriacich (ideál)⁴¹¹

„V nových kostoloch by bolo užitočné, keby sa svätostánok nachádzal v stene medzi eucharistickou kaplnkou a loďou kostola. V tom prípade by bol svätostánok dostupný z jednej strany v eucharistickej kaplnke a zároveň by sa dal otvárať aj v lodi kostola. Eucharistická kaplnka by mala byť samostatne prístupná z chrámovej lode a taktiež z vonkajšieho priestoru. Ak ide o jednolodový kostol s historickým pôdorysom, jeho pokonciovú úpravu je možné urobiť dvoma spôsobmi:

- A) pôvodný oltár sa svätostánkom sa ponechá ako svätostánok a v dostatočnej vzdialenosti od svätostánku sa umiestni nový oltár.
- B) postaviť nový svätostánok na dôstojný stĺp mimo osi nového oltára alebo na bočný oltár.“⁴¹²

Je však pomerne častejším javom aj v moderných kostoloch umiestňovať bohostánok v osi za oltárom, čo nezodpovedá súčasnej teológii liturgie a ani centralite oltára.⁴¹³

Dva pohľady na umiestnenie bohostánku:

Na jednej strane je uschovávanie konsekrovaných spôsobov prejavom živej viery v trvalú prítomnosť Krista v Eucharistii a zároveň aj prejavom božskej úcty

---

Kopeček dokonca pripúšťa, aby bol svätostánok umiestnený aj v lodi kostola. A vymenováva dôvody: žiadne dokumenty ani liturgické knihy to nezakazujú;

väčšinou sa nepredpokladá súbežnosť viacerých liturgií alebo pobožností;

súkromná modlitba pred Najsvätejšou sviatosťou môže byť i v lodi kostola;

svätostánok poukazuje na jednotu liturgického priestoru a prehľbuje eucharistickú zbožnosť.

Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 92.

IOE v bode 95 ešte pripúšťa slávenie omše tvárou k ľudu aj keď je na oltári malý, ale vhodný svätostánok. Avšak EM v bode 55 už hovorí o tom, že vzhľadom na znakovosť viac vyhovuje povahe posvätnéj slávnosti, ak na oltári, kde sa slávi svätá omša, podľa možnosti nie je hneď od začiatku svätej omše prítomný pod uchovávanými spôsobmi vo svätostánku eucharistický Kristus.

410 IGMR 314; EM 54; IOE 95; EEM 10-11.

411 EM 53; EEM 9; CIC 938 par. 2; DC 3; IGMR 315.

412 CABAN, Liturgika, s. 78.

413 Za pozornosť a pri súčasnom chápaní koncilovej obnovy aj za možnú diskusiu stojí zmienka VD 68 a ešte viac SAC 69 kde Benedikt XVI. uvádza „kde neexistuje kaplnka Najsvätejšej sviatosti a zostáva hlavný oltár so svätostánkom, je vhodné naďalej ho používať na uchovávanie a adoráciu Eucharistie. ... V nových chrámoch je dobré napláňovať aj kaplnku Najsvätejšej sviatosti v blízkosti presbytéria; kde to možné nie je, je vhodnejšie umiestniť svätostánok v presbytériu, na dostatočne vyvýšenom mieste v strede apsidálnej zóny alebo na inom bode, kde je rovnako dobre viditeľný.“

(*latrerie*) na strane druhej jej prvotným cieľom uchovania je udelenie chorým a umierajúcim (ako pokrm na cestu – viatikum).

1. Kedysi veriaci sa nemohli sami spolupodieľať na slávení Eucharistie a len ťažko mali prístup k prijímaniu, bolo takmer nevyhnutným dôsledkom adoračné uctievanie (klaňanie) Najsvätejšej sviatosti. Keď je teraz zhromaždenie veriacich opäť nositeľkou liturgie a keď sa podieľa na večeri Pána, je takmer samozrejmé, že sa od foriem dochovaného uctievania eucharistie skôr ustupuje.⁴¹⁴ Z toho dôvodu je ideálnejším riešením kaplnka oddelená od hlavného priestoru. Slávnosť posviacky kostola obsahuje aj samostatný obrad: *Otvorenie kaplnky, v ktorej sa bude uschovávať Najsvätejšia sviatosť*.⁴¹⁵
2. Bohostánok je stánok Boha, trónom, pretože je medzi nami, jeho prítomnosť už skutočne medzi nami prebýva – v chatrnom drevenom kostolíku rovnako ako v najhonosnejšom dóme. Chrám, hoci sám pozýva k modlitbe, je bez prítomnosti eucharistie sťa mŕtvy. Naproti tomu chrám, v ktorom pri svätostánku horí večné svetlo vždy žije a je niečím oveľa viac než obyčajnou kamennou stavbou: v tomto chráme na mňa vždy čaká Pán, volá ma, chce zo mňa samého urobiť eucharistiu.⁴¹⁶ Z tohto postoja Ratzingera je jasne kladený dôraz na bohostánok – teda chrám robí chrámom práve bohostánok. V konečnom dôsledku to Ratzinger aj zopakoval v *Sacramentum caritatis* bod 69.

Počet

Svätostánok nech je zvyčajne len jeden.⁴¹⁷

Požehnaný

Je vhodné, aby bol *nový*⁴¹⁸ svätostánok pred uvedením do používania v liturgii požehnaný.⁴¹⁹

---

414 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 209-210.

415 ODEA II, 79-82.

416 Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 72.

417 IGMR 314; EEM 10; CIC 938 par. 1 a 2.

418 Platí norma DB 830: „Keď sa kostoly obradom posvätenia zasväcujú Bohu alebo sa riadne požehnávajú, všetko, čo sa v nich nachádza, okrem oltára, samým obradom posvätenia alebo požehnaním majú sa pokladať za požehnané a zriadené, takže nepotrebujú nové požehnanie alebo zariadenie.“

419 IGMR 314; DB 919-929.

Veľkosť bohostánku

Ideálom je, keď veriaci po prijímaní kňaza prijímajú z tej istej obety. Preto sa má pri každom eucharistickom slávení prijímať konsekrovaný čerstvo pripravený chlieb na prijímanie veriacich.⁴²⁰ Konsekrované hostie sa majú často obnovovať a uschovávať v pyxide alebo v primeranej nádobe v takom množstve, aby stačili na prijímanie chorých⁴²¹ a ostatných veriacich mimo omše.⁴²² Preto uchovávanie množstva hostií je neprimerané. A teda veľký bohostánok je nepotrebný, nakoľko platí, že svätostánok sám o sebe nemá byť používaný ako zásobáreň pre udeľovanie Eucharistie pri omši. Preto teda konsekrované hostie majú byť uchovávané len v počte dostatočnom pre prijímanie nemocných a ostatných veriacich mimo omše.⁴²³

2.2.4.2.1 Večné svetlo

Zásluhou rytierskeho rádu johanitov sa tento spôsob vyjadrenia eucharistickej úcty rozšíril v západnej Európe už v 12. storočí, od roku 1614 bolo povinné umiestňovať k bohostánku najmenej jedno takéto svetlo.⁴²⁴

Funkcia

Večné svetlo, čiže sústavne zažatá lampa či svieca v blízkosti oltárneho tabernákula, vyjadruje Kristovu reálnu prítomnosť v Eucharistii.⁴²⁵ Má funkciu upozorniť na miesto, kde sa uchovávali eucharistické spôsoby.⁴²⁶

---

420 EEM 13; SC 55. Veriacich treba viesť k tomu, aby prijímali v samom eucharistickom slávení, avšak nemá sa odoprieť sväté prijímanie aj mimo omše, keď si to žiadajú z oprávneného dôvodu. EEM 14; EM 33 a.

421 Chorým a starým aj keď nie sú ťažko chorí a ani im nehrozí nebezpečenstvo smrti sa má dať príležitosť prijímať Eucharistiu často, dokonca podľa možnosti aj denne najmä vo veľkonočnom období. EEM 14.

422 EEM 7.

423 Černoušek ponúka aj konkrétne rozmery nového bohostánku: 500 x 500 x 500 mm. Spodná hrana dvierok do bohostánku by mala byť od podlahy vzdialená 1500 mm. Porov. ČERNOUŠEK, Liturgický prostor, s. 52.

Iná literatúra ponúka takéto rozmery: Vnútorne rozmery bohostánku sú minimálne 300 mm x 300 mm, lepšie 400 mm x 400 mm, výška aspoň 500 mm. Spodná hrana bohostánku má byť vo výške predpažených rúk stojaceho človeka (cca 1250-1300 mm). Ak nie je bohostánok na bočnom oltári, je potrebné navrhnuť pred ním plochu, slúžiacu k manipulácii s bohoslužobnými nádobami. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 45.

424 HALKO, KOMORNÝ, Dóm: Katedrála sv. Martina v Bratislave, s. 60.

425 CIC 940.

426 SAC 69.

Umiestnenie

Pred svätostánkom, v ktorom sa uschováva najsvätejšia eucharistia má neprestajne svietiť osobitná lampa, ktorou sa naznačuje a uctieva prítomnosť Krista.⁴²⁷ Má svietiť vedľa (pred) svätostánku.⁴²⁸

Prijatá zásada

Podľa tradičného zvyku nech je lampa živená olejom alebo voskom.⁴²⁹ Ideálom je teda prirodzené svetlo (svieca, olejová lampa, nie elektrická lampa).

Na Slovensku sa však výnimočne môže pri svätostánku používať aj elektrické svetlo.⁴³⁰

2.3 Miesta pre veriacich – loď kostola

Kostol vyjadruje Cirkev – tú zo živých kameňov.⁴³¹ Eucharistické zhromaždenie je spoločenstvom a táto požiadavka Cirkvi má byť viditeľne vyjadrená v usporiadaní priestoru kostola. Eucharistia je spoločenstvo s Kristom uprostred (Mt 18-20; 1 Kor 10,16-17; 1,9). Postavenie Toho uprostred predpokladá tiež tých, ktorí sú zhromaždení okolo Neho; ... On koná liturgiu. Miesto pre veriacich teda určuje Kristus, ktorý je stredom a všetci sú okolo neho.

V pokoncilovej epoche veriaci ľud, laický stav, je dogmaticky znovu zhodnotený.⁴³² Má čoraz aktívnejšiu úlohu v dejinnej existencii Cirkvi, i pri spoluutváraní Božieho kultu. Táto aktívna a tvorivá spoluúčasť má sa vyjadriť aj kostolným priestorom.

---

427 IGMR 316; CIC 940; EM 57; EEM 11.

428 IGMR 316.

429 EEM 11.

430 Dodatok k IGMR 316.

Toto riešenie je vhodné najmä v malých priestoroch kaplnky, kde je sú nainštalované požiarne hlásiče. Toto nariadenie je v súlade s kompetenciami biskupských konferencií podľa normy práva SC 63.

431 Jeruzalemský chrám napriek veľkému významu, ktorý mal v Starom zákone čítame už v evanjeliu (Mt 12,6), že je niečo väčšie ako chrám. Skutočný chrám nie je zbudovaný z pozemských kameňov, ale je ním Telo Kristovo (v tomto zmysle porov. Jn 2,19). Chrám je miesto, kde prebýva Boh; z tohto dôvodu je chrámom každý veriaci kresťan (porov. 1 Kor 3,16) pozri tiež Homíliu kňaza Origena o Jozuem, Nunovom synovi (Homília 9, 1-2: SCh 71, 244-246 = PG 12, 871-872).

432 LG 10; AA 2. Kňaz pri omši sa obracia k Bohu v mene všetkého ľudu. Kňazský úrad je úrad služby, poukazuje k inému zvrchovane dôležitému kňazstvu – ku kňazstvu všetkých veriacich. A toto štruktúrované kňazstvo tak nachádza naplnenie v jednote so skutočným kňazom, Kristom.

Miesto pre veriacich tradične nazývané loď kostola má dnes dávať pocit väčšieho spoločenstva s kňazom, ktorý nie je odpútaný od zhromaždenia veriacich, ale zároveň je ten, ktorý predsedá liturgii.

Treba veci usporiadať tak, aby veriaci mohli zrakom i duchom sa náležite zúčastňovať na posvätných sláveniach.⁴³³ Treba sa postarať o to, aby veriaci mohli kňaza, diakona a lektorov nielen vidieť⁴³⁴, ale aj počuť.⁴³⁵ Patrí sa, aby sa pre nich pripravili lavice alebo stoličky. Tieto sedadlá treba umiestniť tak, aby veriaci mohli pohodlne zaujať taký postoj tela, aký sa od nich v rozličných častiach bohoslužby vyžaduje a aby mohli bez prekážky pristúpiť k svätému prijímaniu.

2.3.1 Lavice

V stredoveku sa veriaci obyčajne opierali o palicu, lebo sedadlá boli určené iba pre kňazov. Lavice pre veriacich sú doložené až koncom 14. storočia.

Funkcia

Funkcia lavíc je poslúžiť spoločenstvu, kedy telo sa musí uvoľniť, aby sluch a rozum mohli správne vnímať. Sedieť sa má cez čítania pred evanjeliom a cez medzispiev, pri homílii, a kým sa pripravujú obetné dary, ako aj po prijímaní. Postoj v sede je postojom učeníka. Vo chvíli, keď zostupoval Duch Svätý, učeníci sedeli.⁴³⁶ Sedenie je poloha napomáhajúca rozjímanie a počúvanie, od najstarších dôb je sedenie doložené pri počúvaní kázania. Je vhodné aj pre postoj učiteľa a predsedajúceho.⁴³⁷

Rovnosť sedenia

Treba zavrhnúť zvyk vyhradzovať sedadlá niektorým súkromným osobám.⁴³⁸ „Všetky miesta sú vhodné pre každého, keďže v Kristovi ‚niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy (Gal 3,28).‘ Jedinými rezervovanými miestami sú tie, ktoré sú určené liturgickej službe.“⁴³⁹

---

433 Toto kritizuje HANUS, Kostol ako symbol, s. 349.

434 Toto kritizuje RATZINGER, Duch liturgie, s. 63.

435 IGMR 311.

436 Porov. KWIECIENÍ, Chvála Těla. Telesný rozměr liturgie, s. 95-96.

437 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 64.

438 IGMR 311; SC 32.

439 FILIPEK, Z oboch strán oltára, s. 37.

Vybavenie lavice

Lavice (stoličky) majú byť uspořobené na pohodlné priame sedenie. Do liturgie nepatrí tzv. lotosové sedenie typické pre indickú religiozitu.

Lavice alebo sedadlá, predovšetkým v novopostavených kostoloch, treba umiestniť tak, aby veriaci mohli pohodlne zaujať taký postoj tela, aký sa od nich v rozličných častiach bohoslužby vyžaduje a aby mohli bez prekážky pristúpiť k svätému prijímaniu.⁴⁴⁰

Lavica môže byť vybavená tzv. kľakátkom pre lepšie pokľaknutie, pretože človek pri liturgii postojom kľáčania vyjadruje to najpravdivejšie z vnútorného pohľadu najnutnejšie gesto. Postoj kľáčania je totiž prejavom kresťanskej kultúry, ktorá vychádza z Biblie a z poznania Boha.

Kľáčanie prešlo do rímskej liturgie z germánskej praxe a vyjadruje pokoru, pokánie a klaňanie. V Starom zákone je aktom adorácie a chvály (Ž 95,6-7). Podobne aj v Novom zákone (Flp 2,9-10). Kľáčanie vyrastá z vedomia vlastných hriechov aj kajúcnu alebo veľmi naliehavú prosebnú modlitbu.⁴⁴¹

2.3.2 Chór

V období baroka sa pre spevákov zriadila empóra vzadu nad vchodom kostola – preto názov chór (z gr. – tanečná a spevácka skupina) prešiel aj na toto miesto. Býva pozostatkom minulosti umiestňovať zbor spevákov na chór a takisto aj hudobné nástroje – nakoľko všetci angažovaní vykonávajú skutočnú liturgickú službu⁴⁴² a majú mať také miesto, ktoré im uľahčí činnú účasť⁴⁴³ (preto je otázkou naozaj dôležitou sa zaujímať o optimálnom mieste pre chrámový zbor – scholu a hudobné nástroje).

---

440 IGMR 311. Slávenie liturgie vždy obsahuje aj sprievody. Kráčanie Božieho ľudu naznačuje zmysel života, ktorým je ustavičné putovanie k večným pastvinám v Božom kráľovstve. ... V liturgii neustále kráčame z času do večnosti. Naše kráčanie je modlitba v akcii. Porov. DONGHI, Gesta a slova, s. 46-50.

441 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 64-65.

442 IGMR 103, 312; SC 29.

443 IGMR 294.

2.3.3 Miesto pre zbor / scholu⁴⁴⁴ a hudobné nástroje

Pri slávení Božích tajomstiev má veľký význam posvätná hudba. Pôvodne bol bohoslužobný spev záležitosť skupinky klerikov a mníchov, neskôr k nim boli priberaní i chlapci (chorus psallentium, schola cantorum). Táto schola mala svoje miesto okolo oltára alebo pred ním, až k oltárnej mriežke.

Dnes máme na Slovensku postavených mnoho nových kostolov, čo súvisí s rozvojom Slovenska hlavne po náboženskej stránke po roku 1989. Žiaľ, najčastejšie im chýba základné hudobné vybavenie – nové organy primeranej kvality. Digitálne organy nepredstavujú adekvátne a ani dôstojné riešenie tohto nedostatku. Staršie nástroje sú zas opotrebované často dlhodobým zanedbaním údržby a amatérskym zaobchádzaním, historické organy veľkej kultúrnej hodnoty sa dostatočne nechrania a nereštaurujú.

Funkcia

Táto schola (jednohlasná) alebo spevácky zbor (viachlasný) má podnecovať veriacich k činnej účasti na speve. Úlohou zboru (scholy cantorum) je starať sa o časti jemu vlastné⁴⁴⁵ podľa rozličných druhov spevu a podnecovať veriacich k činnej účasti na speve.⁴⁴⁶

Keď niet zboru, tak je úlohou kantora viesť rozličné spevy.⁴⁴⁷

Funkcia hudobných nástrojov je sprievod zboru, spevákov i spievajúceho ľudu alebo jeho obohatenie.⁴⁴⁸

Umiestnenie

Zbor / Schola

---

444 Funkčne sa už dnes nerozlišuje chór a schola. Zásadne plní každá akákoľvek nazývaná skupina spevákov zvláštnu úlohu uprostred zhromaždených veriacich. Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 448.

445 Ide o úlohy vymenované v IGMR 48, 52, 53, 62, 68, 83, 87, 155, 216.

446 IGMR 103; MS 19.

447 IGMR 104; MS 21.

448 IGMR 313. Samozrejme počas pôstneho obdobia je povolený zvuk organa a iných hudobných nástrojov len na podporu spevu (s výnimkou nedele Laetare – štvrtá pôstna nedeľa –, slávnosti a sviatky), v adventom období s umiernenosťou IGMR 313.

Zbor spevákov (schola) keďže je časťou a tvorí súčasť liturgického zhromaždenia, podľa toho ho treba aj v kostole umiestniť na také miesto, ktoré im uľahčí činnú účasť⁴⁴⁹.

Čo sa hovorí o zbere spevákov, platí podobne aj o ostatných hudobníkoch, najmä o organistovi.⁴⁵⁰

Má sa umiestniť tak, aby sa jasne ukázalo jeho začlenenie, že je totiž časťou zhromaždeného spoločenstva a že má osobitnú úlohu, aby mohol ľahko vykonávať túto službu a aby sa jednotlivým členom zboru lepšie umožnila plná účasť na omši, t. j. sviatostná účasť.⁴⁵¹

Priestor pre scholu je vhodné situovať vo väzbe na presbytérium, prípadne na jeho okraj.⁴⁵²

*Organ a dovolené hudobné nástroje*⁴⁵³

Pri projektovaní nových kostolov im treba pripraviť zodpovedné miesto neďaleko presbytéria, aby mali tiež plnú účasť na liturgii a taktiež aby sa tým zvýraznilo, že sú integrálnou súčasťou zhromaždeného spoločenstva.

Umiestňovať miesto pre organ a schólu nad hlavný vchod do kostola by sa dnes nemalo praktizovať, pretože organ treba umiestniť tak, aby mohol sprevádzať zbor spevákov i spievajúci ľud a aby ho mohli všetci dobre počuť aj vtedy, keď nesprevádza spev a hrajú sami.⁴⁵⁴ „Speváci, zbor majú byť čo najbližšie k oltáru. Z praktických dôvodov môžu byť i na chóre, čo je pozostatok tradujúci sa od obdobia baroka. Ak je presbytérium veľké, speváci, príp. aj ostatní veriaci, môžu zaujať i miesta v ňom.“⁴⁵⁵ Ide o to, že organista a kantori práve vďaka ich mimoriadne dôležitej službe celému spoločenstvu vykonávajú skutočnú liturgickú službu.⁴⁵⁶ Už v 3. a 4. desaťročí dvadsiateho storočia bolo v niektorých moderných kostoloch vyhradené spevákom miesto bezprostredne pri oltári.⁴⁵⁷

---

449 IGMR 294; IOE 97-98.

450 IGMR 103.

451 IGMR 312; MS 23.

452 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), *Církevné stavby*, s. 26.

453 IGMR 313; MS 63

454 IGMR 313.

455 CABAN, *Liturgika*, s. 79.

456 Porov. LUPI, *Simboli e segni cristiani nell'arte, nella liturgia, nel tempio*, s. 95; SC 29.

457 Porov. ADAM, *Liturgika*, s. 418.

Čo sa týka organu, od Druhého vatikánskeho koncilu sa presadzuje tendencia umiestniť organ ku blízkosti oltára.⁴⁵⁸

Podľa nášho názoru je naozaj vhodné, keď sa organ ako aj zbor spevákov umiestni v blízkosti presbytéria aby tí, ktorí vykonávajú skutočnú liturgickú službu neboli vzdialení od centra liturgického diania a aby sa zvuk nemenil na neosobný zvuk kdesi zhora alebo kdesi zozadu. Takto ani sami členovia zboru nebudú mať pocit vylúčenia z liturgie.

Požehnanie

Organ treba pred používaním požehnať,⁴⁵⁹ nakoľko má v latinskej Cirkvi veľkú úctu⁴⁶⁰ lebo či už sprevádza spev, alebo zaznieva sám, dodáva lesk posvätným obradom, sprevádza Božie chvály, podporuje modlitby veriacich a dvíha ich mysle k Bohu.

2.3.4 Spovednica / spovedná miestnosť

Funkcia

Spovednica je miesto na slávenie sviatosti pokánia. Je vhodné, ak sa toto slávenie koná v priestore kostola,⁴⁶¹ pretože tým sa lepšie vyjadruje, že vyznanie a odpustenie hriechov je liturgický úkon patriaci k telu Cirkvi.⁴⁶²

Spovednica je liturgickým predmetom, ktorý má vlastnú funkciu⁴⁶³, a na ktorom má byť aj viditeľný dôraz: liturgický objekt na svojom primeranom mieste.⁴⁶⁴

Jej tvar je predmetom mnohého experimentovania. Napodobňovanie slohové – spovednica neogotická, neobaroková by bola zaiste pomýlená. Podobne aj čisto

---

Kvôli rešpektu úlohy sláviaceho nie je správne, aby zbor stál za chrptom predsedajúceho celebranta, ani na schodíkoch pôvodného oltára. Porov. LUPI, *Simboli e segni cristiani nell'arte, nella liturgia, nel tempio*, s. 149.

458 Klasické umiestnenie organu na empore nie je najvhodnejšie. Preferuje sa postavenie blízko presbytéria. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), *Církevní stavby*, s. 25-26.

459 Málokedy sa stáva, že postavenie chrámu je urobené „na kľúč“, a preto sa predpokladá, že organ bude v chráme inštalovaný neskôr. Nový organ treba teda požehnať obradom v DB 1052-1067.

460 DCS (VIII) organ nazval vlastným nástrojom Cirkvi; SC (120) – tradičným hudobným nástrojom v latinskej cirkvi je organ; MS (62) – píšťalový organ má mať v latinskej cirkvi veľkú úctu.

V tejto súvislosti je dobré si všimnúť, že obradná kniha Benedikcionál (DB) pozná iba požehnanie organa. (DB 1052-1067). O vhodnosti používať pri bohoslužbách práve organ viď.: FILO, V. *Reflexie ku konštitúcii Sacrosanctum Concilium*. In: *Duchovný pastier*. 2002, roč. LXXXIII., č. 9, s. 456-457.

461 Porov. CIC 964 par. 1.

462 DB 930.

463 Porov. CIC 964 par. 3.

464 OP 12.

úžitková – kabína, sťaby telefonická, do ktorej sa chodí spovedať, ktorá zodpovie všetkým praktickým požiadavkám. Pri riešení spovednice z technickej čiže materiállovej stránky, podobne ako pri kostole, aj tu má byť umocnená znakovosť. Formou i výzorom to má byť miesto sviatostné, kde sa vyznávajú hriechy. Súdna stolica, kde sa udeľuje rozhrešenie.

„Pri stavbe nových kostolov sa objavuje tendencia zriadiť miestnosť na osobné rozhovory na slobodnú individuálnu spoved’.“⁴⁶⁵

Umiestnenie

Miesto na slávenie sviatosti pokánia je spravidla v priestore kostola.⁴⁶⁶ O bližšom určení spovednice nie je jednotná verzia. V zásade prevládajú dva názory – vzadu a vpredu.⁴⁶⁷

Vzadu: Spovednica nemá byť vpredu v prednej časti lode kostola. Jej funkčné miesto je vzadu, blízko vchodu. Sviatosť pokánia nadväzuje na krst.⁴⁶⁸ Tu môže vládnuť aj myšlienka pokánia pred vstupom do spoločenstva.⁴⁶⁹ Takisto pre veľký počet penitentov, čo je u nás pomerne častý jav, by vpredu mohlo pôsobiť rušivo.

Vpredu: Myšlienka spojitosti oltára a spovednice – teda účasť na Eucharistii ako ovocí pokánia je na Slovensku menej zaužívaná. Následkom ťažkého hriechu, ktorý je odpúšťaný sviatostným pokáním, je odlúčenie od Pánovho stolu, teda vylúčenie z prijímania Eucharistie. Účinkom prijatia sviatosti zmierenia teda nie je len odpustenie hriechov, ale v dôsledku aj návrat k stolu Pána, „návrat k oltáru“ a účasť na svätom prijímaní. Práve táto črta bola zvýraznená usporiadaním obradu pokánia. Vyznanie hriechov sa dialo pred oltárom, spočiatku verejne, aby bolo naznačená spojitosť pokánia a účasti na eucharistickej hostine. Jednoducho povedané, ten, kto vykonal pokánie, vrátil sa k oltáru. Preto sa logicky dá navrhnúť, aby spovednica ako miesto pokánia našla svoje vhodné miesto bližšie k oltáru, aby bol aspoň symbolicky naznačený návrat

---

465 SINKA, Liturgické symboly, s. 55.

Miesto klasických spovedníc sa v novodobom ponímaní presadzuje skôr spovedná miestnosť – zvukovo odizolovaná a vhodná k rozhovoru kňaza s kajúcnikom. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 26.

466 OP 12.

467 Niektoré dokumenty popisujú napr. aj spovednú kaplnku (umiestnenú v bočných priestoroch lode kostola spojenú s hlavným liturgickým priestorom), ktorá obsahuje ambonu i sedes pre predsedajúceho. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 93-94.

468 Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 65.

469 Porov. FÁBRY, Súčasný chrámy na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra, s. 121.

kajúcnika k účasti na obete sprítomnenej práve na oltári, a to možno i akousi „procesiou“ vykonanou cez chrám, od vstupu doň až k miestu pokánia.⁴⁷⁰

Osobne si myslíme, keďže sviatosť pokánia je chápaná ako druhý krst,⁴⁷¹ je vhodné spovednicu umiestniť v blízkosti krstného prameňa.

Požiadavky

Spovednica má byť opatrená mriežkou⁴⁷², aby si veriaci, ktorí si to prajú, ju mohli využiť. Tiež, aby jej dispozícia umožňovala veriacim kl'aknúť si alebo sadnúť.

Umelecké stvárnenie

Odpustenie hriechov je „ovocím kríža“, preto by snád' bolo vhodné, podľa istej tradície, aby miesto spovedajúceho sa bolo orientované ku krížu, lebo kríž je znakom odpustenia. Ak nie je možné umiestniť spovednicu pod kríž, mal by byť kríž minimálne v jej interiéri.⁴⁷³

Požehnanie spovednice⁴⁷⁴

Nové miesto na slávenie sviatosti pokánia treba požehnať.

2.3.5 Krstiteľnica / baptistérium

Grécke slovo „*baptisma, baptismos*“ sa v Novom zákone prekladá ako obmyť, ponoriť. V neskorších zmienkach sa využíva i vo význame krstiť.⁴⁷⁵

Ľudia sa krstom zapájajú do Kristovho veľkonočného tajomstva: zomierajú s ním, sú s ním pochovaní a s ním sú vzkriesení; dostávajú „Ducha adoptívneho synovstva, v ktorom voláme: „*Abba! Otče!*““, a tak sa stávajú pravými ctiteľmi, akých hľadá Otec.⁴⁷⁶ Túto teológiu krstu by mal vyjadrovať aj priestor, v ktorom sa krst slávi. Na slávenie krstu sú prípustné dva spôsoby krstu, ktorý možno použiť ako jeden z nich:

---

470 Porov. FÁBRY, Súčasné chrámy na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra, s. 121.

471 Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 93.

472 CIC 964 par. 2.

473 Porov. GATTI, Liturgia e arte, s. 192.

474 DB 930-942.

475 ŠVINGÁL, Baptistérium – charakteristika, liturgický účel a umelecké stvárnenie, s. 127.

476 SC 6.

- A) obrad ponorenia (ktorý lepšie vyjadruje účasť na Kristovej smrti a zmŕtvychvstání);
- B) obrad liatia krstnou vodou.⁴⁷⁷

Funkcia

Baptistérium čiže miesto, kde vyviera krstný prameň alebo kde je uložená krstná nádrž, nech je vyhradené len pre sviatosť krstu a svojim dôstojným vzhľadom nech naznačuje, že sa tu rodia kresťania z vody a z Ducha Svätého.⁴⁷⁸

Umiestnenie

Umiestnenie krstiteľnice má byť v každom katedrálom a farskom kostole.⁴⁷⁹ Či je už baptistérium v niektorej kaplnke, či v kostole alebo pri kostole, či v niektorej časti kostola, vždy má byť na dohľad veriacim a má byť dosť veľké,⁴⁸⁰ aby bolo možné v nej

---

477 OBP 22.

478 OBP 25.

479 OBP 10; DB 833.

Farský kostol sa od filiálneho líši práve tým, že filiálny kostol spravidla nemá krstiteľnicu. CIC 858 par. 1. Avšak aj filiálny kostol resp. kaplnka môže mať krstiteľnicu, ak miestny ordinár po vypočutí miestneho farára pre pohodlie veriacich dovolil alebo nariadil, aby krstný prameň bol aj v inom kostole alebo kaplnke v obvode farnosti. CIC 858 par. 2.

Katedrálly kostol nech má baptistérium, aj keď nie je farským kostolom, aspoň na slávenie krstu vo Veľkonočnej noci. CE 51

480 OBP 25. Veľkosť sa vyžaduje predovšetkým z dôvodu vhodnosti ponorenia katechumenov DB 837; OBP Všeobecný úvod 22.

Miestom krstu je obyčajne krstná kaplnka alebo krstiteľnica umiestnená neďaleko presbytéria v lodi kostola tak, aby veriaci mohli ľahko pozorovať slávenie obradu rodičia a krstní rodičia mohli prísť ku krstnému prameňu v procesii. Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 59. (Teda miesto krstiteľnice nie je v presbytériu ako sa niekedy myslí). Akimjak trochu ďalej uvádza, že v novoplánovaných kostoloch miesto krstiteľnice je blízko vchodu, pred vstupom do vnútra, pretože prvotná Cirkev na tomto mieste stavala baptistérium. Porov. AKIMJAK, Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie, s. 60.

Černoušek krstiteľnicu umiestňuje v presbytériu. Porov. ČERNOUŠEK, Liturgický prostor, s. 51. Takisto to pripúšťa aj Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 25.

Na druhej strane iný liturgista zastáva opačný názor: „malo by sa vylúčiť umiestnenie krstiteľnice alebo krstného prameňa vo vnútri priestoru presbytéria alebo v jeho blízkom okolí, pretože krstiteľnica je miestom s vlastnou fyziognómiou a vlastnou funkciou. Okrem toho tradícia vždy umiestňovala krstiteľnicu v blízkosti vstupnej brány kostola. Je vhodné ak sa krstiteľnica nenachádza v blízkosti presbytéria, pretože sa tak viac zvýrazní procesia ku krstnému prameňu počas vysluhovania sviatosti krstu. Pri výbere nového miesta pre krstiteľnicu sa môže zohľadniť vzťah, ktorý je medzi sviatosťou krstu a sviatosťou zmierenia. Môže byť veľmi symbolické umiestniť spovednice vo vzťahu ku krstnému prameňu.“ CABAN, Liturgika, s. 79-80.

Richter zase podáva názor, že nepripadajú príliš do úvahy zvláštne krstné kaplnky alebo krstiteľnice pri vchode do kostola, ale skôr nejaké miesto v blízkosti oltára. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 225. Milánsky arcibiskup Karol Boromejský a ním inšpirovaná milánska provinčná synoda z roku 1576 požadovali pre katedrály a ostatné hlavné kostoly samostatné baptistéria, pre farské kostoly krstiteľnice vľavo od kostolného vchodu. Pre veľkú časť západnej cirkvi sa to tak stalo nepísaným zákonom. V prvých desaťročiach dvadsiateho storočia sa opäť volá po samostatných krstných kaplnkách. Nový poriadok slávenia Veľkej noci z roku 1951 ďalej prehľbuje vedomie, že sa má krst odohrávať pre očami

vysluhovať liturgiu krstu viacerým deťom alebo dospelým, a aby sa krst mohol vysluhovať dôstojne a primerane.⁴⁸¹ Dôležitý význam krstu treba teda náležite vyjadriť v členitom telese kostola aj priestorovo tak, aby bola zjavná súvislosť krstu s Božím slovom a Eucharistiou, ktorá je vrcholom uvedenia do kresťanského života.⁴⁸² Ak je baptistérium oddelené od priestoru kostola, nech je dôstojné a vyhradené len na krst.⁴⁸³ Tu platí, že ak je krstiteľnica mimo kostola alebo z dohľadu veriacich, pri krste idú k nej všetci. Ak je však umiestnená tak, že všetci môžu sledovať krst zo svojich miest, ku krstiteľnici ide len kňaz, rodičia a krstní rodičia s deťmi. Ak by do krstnej kaplnky nevošli všetci, možno udeľovať krst aj v samotnom kostole na vhodnom mieste.⁴⁸⁴

Teda pre umiestnenie krstiteľnice platí:

Že by mala mať krstiteľnica v priestore kostola zvláštne miesto; to miesto by malo byť pre obrad krstu vhodné; v tomto mieste by sa malo skutočne krstiť; malo by byť prístupné pre celospoločenské slávenie (najmä pri nedeľnej sv. omši) a teda malo by byť v zornom poli celej obce.⁴⁸⁵

Krstiteľnica má byť požehnaná⁴⁸⁶

---

a za aktívnej účasti obce, takže oddelené krstné kaplnky sa k tomu príliš nehodia. Tento názor preberá aj IOE 99 ako aj nový poriadok pre krst detí a dospelých. Tým bolo prekonané i umiestnenie krstiteľnice blízko vchodu. ... Krst by sa mal odohrávať v priestore medzi oltárom a zhromaždením. ... Vlastný akt krstu sa tak môže odohrávať pred ambonom alebo pred paškálom alebo pred oboma. ... Pre väčšinu prípadov je nutná prenosná krstiteľnica. Porov. ADAM, Liturgika, s. 417.

Podľa liturgickej komisie pri Talianskej biskupskej konferencii je krstiteľnica liturgickým miestom, nie kostolným mobiliárom, ktorý sa môže v priestore presúvať podľa potreby a v závislosti na udelení krstu v rámci rôznych liturgických slávností a závislosti na komunite. Ako už naznačuje rituál krstu, jeho priebeh sa odohráva na rôznych miestach a je charakterizovaný rôznymi sprievodmi, ktoré sa uskutočňujú nezávisle na veľkosti sláviacej komunity, pretože sú nedeliteľnou súčasťou obradu. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 96.

Kopeček hovorí o českom prostredí kde sa krstiteľnica navrhuje ako samostatný priestor odlišený od lode kostola, opustila sa predstava umiestniť krstiteľnicu pri vchode do kostola, ktorá pripomína krst ako vstup do Cirkvi. Tiež sa krstiteľnica bežne neumiestňuje na rozhranie presbytéria a lode kostola. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 96.

Osobne si myslíme, že blízkosť vstupnej brány chrámu a krstiteľnice (ako aj spovednej miestnosti) je najvhodnejšia nakoľko aj KKC pripomína, že kostol má napomáhať spomienku na krstné sľuby (svätená voda) (KKC 1185) k čomu slúžia sväteničky s touto vodou pri vstupe. A pokračuje „obnovenie krstného života vyžaduje pokánie. Preto kostol má byť vhodný aj na kajúčne vyznanie a prijatie odpustenia, čo si vyžaduje, aby v ňom bolo primerané miesto na prijatie kajúcnikov (spovednica a pod.).“ Preto sme toho názoru, že krstiteľnicu treba umiestniť v blízkosti spovednice.

481 DB 834.

482 DB 835.

483 DB 836.

484 OBP 52. Teda je kladený dôraz, aby sa obec zhromaždila ku krstu, aby bola okolo krstiteľnice.

485 Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 225.

486 DB 832-876.

Toto požehnanie sa vyžaduje len v prípade, keď sa buduje nové baptistérium alebo nový krstný prameň, ktorý sa však používa len v prípade, ak nejde o prenosnú nádobu v ktorej sa podľa potreby pripravuje voda na slávenie krstu v presbytériu.

Umelecké stvárnenie

Krstiteľnica má byť vyrobená z pevného materiálu.⁴⁸⁷ Jej vonkajšia forma nie je predpísaná, predsa však tvar osemuholníka⁴⁸⁸ vyhovuje najlepšie, pretože slávnosť krstu sa odporúča v nedeľu.⁴⁸⁹

Krstiteľnica však by mala mať tiež možnosť uchovávaní vody⁴⁹⁰ a mala by byť vhodná na požehnanie vody a umožňovať sám krst.

Na čo pamätať

Krst lepšie vystihuje svoju podstatu v nedeľnej omši.⁴⁹¹

---

487 DB 837.

488 Štvorcový či obdĺžnikový tvar je typický pre prvú krstiteľnicu a baptistérium v 3. a 4. storočí. Na niektorých miestach sa udržal až do 7. storočia. V niektorých krajinách prevládol kruhový či šesť a osemuholníkový pôdorys. Kruhový pôdorys mal význam, nakoľko sa uplatnilo novozákonné chápanie krstu ako spojenia s Kristom v jeho smrti a zmŕtvychvstaní Rim 6,4 a podobne aj hrobka ktorá mala kruhový tvar, šesťuholník zase ako deň Kristovho ukrižovania a pochovania. Na druhej strane zase osemuholník predstavoval u Židov dôležitú úlohu (obriezka v ôsmom dni po narodení), ako aj u kresťanov (osem blahoslavenstiev, Kristovo zmŕtvychvstanie ôsmeho dňa, Kristovo zjavenie sa učeníkom). Porov. ŠVINGÁL, Baptistérium – charakteristika, liturgický účel a umelecké stvárnenie, s. 130.

489 Nedeľa je dňom symbolickým t.j. ôsmi deň – eschatologickým pre ktorý sa človek rodí v krste. Porov. KOPEČEK, Liturgie a architektura, s. 96; OBP 6.

Sv. Pavol apoštol hovorí, že krstom sme boli ponorení do Kristovej smrti, aby sme boli s Kristom vzkriesení k novému životu (Rim 6,3-5). Nedeľa ako ôsmy deň tak predstavuje nové obdobie, nachádzajúce v Kristovom vzkriesení. Porov. RATZINGER, Duch liturgie, s. 78.

490 OBP 55, 92 predpokladá uchovávanie krstnej vody vo veľkonočnej dobe z veľkonočnej vigílie.

491 CIC 856: Hoci sa krst môže udeliť v ktorýkoľvek deň, predsa sa odporúča, aby sa spravidla slávil v nedeľu alebo ak je to možné, na Veľkonočnú vigíliu.

OBP 9: Na zvýraznenie spojenia krstu s veľkonočným tajomstvom sa odporúča, aby sa krst udeľoval na Veľkonočnú vigíliu alebo v nedeľu, keď si Cirkev pripomína zmŕtvychvstanie Pána. V nedeľu možno krst udeľovať aj pri omši, aby mohlo byť prítomné celé spoločenstvo veriacich a aby jasnejšie vynikal úzky vzťah medzi krstom a Eucharistiou. Nemá to byť však príliš často.

OBP 32: tiež hovorí o nedeli. Vtedy si totiž Cirkev pripomína veľkonočné tajomstvo.

(OBP 27: Krst sa má udeľovať v určitý deň spoločne všetkým, ktorí sa nedávno predtým narodili. Bez vážneho dôvodu sa v tom istom kostole v ten istý deň nemá udeľovať sviatosť krstu dva razy.)

Tieto predpisy chcú, aby pri krste mohlo byť prítomné celé spoločenstvo veriacich a aby jasnejšie vynikal úzky vzťah medzi krstom a Eucharistiou. Ako určuje SC prednosť má liturgia v spoločenstve, a teda kedykoľvek obrady svojou povahou vyžadujú, aby sa konali spoločne s prítomnosťou a aktívnou účasťou veriacich je treba zdôrazniť, že taký spôsob má prednosť. „Liturgické úkony nie sú súkromnou činnosťou, ale slávnosťami Cirkvi, ktorá je sviatosťou jednoty, totiž svätý ľud zhromaždený a zoradený pod vedením biskupov. Má sa dať prednosť pred individuálnym, akoby súkromným celebrowaním.“ SC 26-27.

2.3.5.1 Miesto pre veľkonočnú sviecu

Po skončení Veľkonočného obdobia⁴⁹² veľkonočná svieca⁴⁹³ sa má umiestniť v baptistériu na čestnom mieste⁴⁹⁴, pretože krst je sviatosťou Kristovho vzkriesenia a svieca je symbolom veľkonočného mystéria. Pri vysluhovaní krstu sa má zapáliť a od nej sa potom zapalujú sviece pokrstených.⁴⁹⁵

2.3.6 Iné miesta v liturgickom priestore

2.3.6.1 Miesto na úschovu posvätných olejov

Prítomnosť olejov v chráme bola oddávna považovaná ako dôležitý znak katolicity. Po Tridentskom koncile vizitátor keď chcel zistiť, či miestny kňaz je pravoverný hľadal v chráme tri znaky katolíckej liturgie: svätostánok, nádobu so svätenou vodou a oleje.⁴⁹⁶

KKC nás učí ctieť a s osobitnou starostlivosťou uchovávať tieto oleje a určuje miesto úschovy – vo svätyni: Svätá krizma (myron), ktorou pomazanie je sviatosným znakom pečate daru Ducha Svätého, sa tradične uchováva a uctieva na bezpečnom mieste svätyně. Možno tam uložiť aj olej katechumenov a olej na pomazanie chorých.⁴⁹⁷

---

492 Ako sme naznačili miesto pre veľkonočnú sviecu počas veľkonočného obdobia je v presbytériu najlepšie pri ambone. Porov. Kapitulu tejto práce: 2.2.2 Ambona.

Vo veľkonočnom období sa veľkonočná svieca nachádza pri ambone. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 276.

493 Iné začlenenie veľkonočnej sviece do liturgie okrem veľkonočného obdobia a krstu sú aj pohrebné obrady, kde má horiaci paškál stáť pri každej pohrebnej omši na vyvýšenom mieste, prípadne pri rakve (hlave zomrelého) (Pohrebné obrady 53) na znak toho, že pre kresťana je smrť jeho Veľkou nocou (PS 99).

Ak chceme prepojiť oba aspekty, musela by krstiteľnica stáť z pohľadu obce v priestore oltára alebo aspoň v jeho blízkosti, takže by veľkonočná svieca i po odsunutí od ambonu zostala predsa len všetkým na očiach. Podľa okolností by sa mala prenášať od miesta krstu k miestu slávenia pohrebnej omše. V každom prípade má stáť na dobre viditeľnom mieste, aby bola dobre znázornená súvislosť medzi krstom, smrťou a vzkriesením veriacich zmŕtvychvstaním Krista. (Táto súvislosť môže byť vyjadrená i pri iných liturgických slávnostiach – Hromnice, sviatok Všetkých svätých, Dušičky, pri zapálení adventného venca, slávnosť prvého sv. prijímania, svadba, ...). Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 276. 494 OBP 25; PS 99.

A tu by mala horieť behom všetkých bohoslužieb. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 276.

495 OBP 25.

496 Porov. NEPŠINSKÝ, Liturgia na Slovensku v období Tridentského koncilu, s. 35.

497 KKC 1183.

Je možné premýšľať nad vhodným umiestnením olejov na viditeľnom mieste v kostole na mieste podobnom bohostánku. Tým by bolo možné zreteľnejšie ukázať význam olejov ako znameniach spásy v našich obciach. Porov. RICHTER, Liturgie a život, s. 251.

Caban vidí zase ich miesto v blízkosti krstiteľnice pre súvis s krstom a najčastejšie používanie krizmy a oleja katechumenov: „na mieste krstiteľnice ak je to vhodné sa môže vytvoriť miesto na uchovávanie posvätných olejov.“ CABAN, Liturgika, s. 80.

2.3.6.2 Miesto s premenlivou funkciou

Ide o miesto, ktoré umožňuje použitie podľa potrieb liturgického obdobia cirkevného roku. Takéto miesto môže slúžiť napr. pre inštaláciu betlehema, Božieho hrobu.⁴⁹⁸

2.3.6.3 Sakristia

Je prítomná takmer v každom kostole alebo kaplnke, ale nie vždy je dostupná ľudskému oku. Táto sakristia existuje oddelene od liturgického priestoru na bezprostrednú prípravu pred liturgickým slávením duchovným a technickým spôsobom. Sakristia bola po stáročia⁴⁹⁹ miestom nielen na uloženie posvätných vecí, liturgických paramentov, ale aj miestom ticha a modlitby tým, čo sa pripravujú na slávenie liturgie.⁵⁰⁰ Škoda, že dnes mnohí pri projektovaní sakristií na to zabúdajú a neraz ich sami správcovia farností či kostolníci zaplňajú nepotrebnými vecami, neporiadkom a zariadením, ktorých miesto nie je v posvätnom priestore. Sakristia je posvätná časť každého kostola či kaplnky, nie je to sklad starého papiera, odpadkov, nájdených vecí a gýčov.

V súlade so IGMR, ktorý stanovuje, že každé liturgické slávenie musí byť starostlivo pripravené,⁵⁰¹ slúži práve toto miesto, kde sa má liturgické slávenie patrične pripraviť a nachystať.

Bohatú históriu sakristie a rozsiahle informácie na túto tému možno nájsť v A. Nowowiejski, Wykład liturgii Kościoła Katolickiego, t. 1, Warszawa 1893, s. 1283-1289. Pôvod sakristie v kresťanských kostoloch je odvodený od miestností existujúcich v jeruzalemskom chráme, kde sa uchovávalo zariadenie a rúcha potrebné pri slávení chrámových rituálov.

Funkcia

Sakristia je miesto, ktoré slúži na prípravu liturgie kde majú byť posvätné rúcha⁵⁰² pre kňaza, diakona a iných posluhujúcich,⁵⁰³ aby si ich mohli tu obliecť.⁵⁰⁴

---

498 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 27.

499 Ako sme videli aj miesto uloženia Eucharistie.

500 IGMR 45.

501 IGMR 352.

502 IGMR 337-341.

Sakristián (kostolník) v nej pripravuje aj liturgické knihy a všetko ostatné, čo je potrebné k liturgii.⁵⁰⁵

V sakristii by sa mal zachovať zvyk sakrária, čiže miesta, kde sa vylieva voda z umývania posvätných nádob a rúšok;⁵⁰⁶ takisto keby sa niečo vylialo z Krvi Kristovej, to miesto treba umyť vodou a vodu vyliat' do sakrária⁵⁰⁷.

2.3.6.2.1 Sekretárium

V katedrálnej kostole nech nechýba sekretárium, čiže dôstojná miestnosť, nakoľko je to možné, blízko pri vchode do kostola, v ktorej si biskup, koncelebranti a posluhujúci obliekajú liturgické rúcha a z ktorej vychádza vstupný sprievod.

Zvyčajne nech je sakristia oddelená od sekretária. V nej sa uchovávajú posvätné predmety a v nej sa v bežných dňoch celebrant a posluhujúci môžu pripravovať na slávenie.⁵⁰⁸

2.3.6.4 Veža a zvony

Zvon

Zvony sa najprv užívali v kláštoroch.⁵⁰⁹ Odtiaľ prenikli do užívania cirkevných obcí. Od 12. stor. majú niektoré obce namiesto jedného zvonu skupiny zvonov, pričom sa niektorým zvonom niekedy prisudzovali špeciálne funkcie (napr. tzv. umieračik).

Funkcia

Podľa starobylého zvyku sa kresťanský ľud zvolával na liturgické zhromaždenie nejakým znamením alebo zvukom a upozorňoval na dôležité udalosti miestneho spoločenstva.⁵¹⁰ Hlas zvonov istým spôsobom vyjadruje city Božieho ľudu, keď sa

---

503 IGMR 119.

504 IGMR 209.

505 IGMR 105.

506 IGMR 334.

507 IGMR 280.

508 CE 53.

509 SINKA, Liturgické symboly, s. 57.

510 Je známou skutočnosťou, že zbožnosť kresťanov vykryštalizovala v 7. stor. v určité množstvo obradov a zvlášť modlitieb, ktoré sa vykonávali pri rannom svitaní a pri západe slnka. Aby teda Cirkev mohla pripomínať veriacim tieto pobožnosti, nechávala zvonit' zvony predovšetkým ráno a večer. Porov. STUDENÝ, Kresťanské symboly, s. 328.

raduje alebo plače, keď vzdáva vd'aky alebo prosí a keď sa schádza a prejavuje tajomstvo jednoty v Kristovi.⁵¹¹

Umiestnenie

Vo veži chrámu.⁵¹²

Požehnanie

Zvony treba požehnať prv ako sa umiestnenia. Tomuto sláveniu je chvályhodné, keď predsedá biskup.⁵¹³

2.3.7 Iné zariadenie liturgického priestoru

2.3.7.1 Obrazy, sochy

Funkcia

Posvätnými obrazmi v interiéroch chrámov Cirkiev sleduje pedagogicko-formačný cieľ. Tým, že ilustrujú určité tajomstvo viery alebo svätca, napomáhajú zbožnosť veriacich a v istom zmysle robia „blízkym“ a pomáhajú živo pochopiť to, čo zobrazujú.⁵¹⁴

Obraz Krista je liturgickou ikonou v pravom zmysle slova.

---

511 DB 1032.

512 DB 1033.

Kresťanský starovek nepoznal kostolné veže. Počiatky staviteľstva kostolných veží na Západe spadajú do obdobia a ríše Karola Veľkého. Predpokladá sa, že sa na vzniku veží podieľali dva prvky, jednak antický náhrobok, ktorý pripomínajú v raných stredovekých kostoloch veže nad skrížením chrámovej lode a chórovej veže, jednak tiež funkcia opevnenia, ako sa dá pozorovať zo západných fasád katedrál a kláštorných kostolov. Veža sprvu symbolizovala myšlienku Božieho hradu neskôr mala i funkciu nosiča zvonov. Porov. ADAM, Liturgia, s. 420.

513 DB 1036.

514 Porov. LUPI, Simboli e segni cristiani nell'arte, nella liturgia, nel tempio, s. 150-151.

Podľa učenia Cirkvi sväté obrazy majú sväté obrazy funkciu:

- funkciu objasňujúcu – kedy sa obraz a zjavené slovo navzájom objasňujú;
- funkciu posvätného znaku – obrazy svätých totiž naznačujú Krista, ktorý je v nich oslávený;
- funkciu spomienky a zjednotenia so všetkými vo sviatostnej bohoslužbe;
- funkciu povzbudenia k nasledovaniu;
- funkciu katechetickú – kedy sa ľud poučuje a upevňuje vo viere.

Porov. Direktórium o ľudovej zbožnosti 240.

Iné obrazy predstavujúce Pannu Máriu a svätých, naznačujú Krista, ktorý je v nich oslávený. Ohlasujú to isté evanjeliové posolstvo, ktoré Sväté písmo podáva slovom, a pomáhajú prebúdzat' a živiť vieru veriacich.⁵¹⁵

Zásady

Obrazy (sochy) Pána, Panny Márie a svätých nech sa podľa veľmi starej tradície Cirkvi vystavujú v chrámoch na úctu veriacich.⁵¹⁶

Obraz jedného a toho istého svätého môže byť len jeden.

Aby počet obrazov nebol priveľký, aby sa neodvážala pozornosť veriacich.⁵¹⁷

Tiež pri rozmiestňovaní obrazov treba mať na zreteli:

Nábožnosť jednotlivého spoločenstva. Z toho plynie, že ak dané farské spoločenstvo neprechováva špeciálny vzťah, resp. úctu k nejakému výjavu zo Svätého písma, resp. nejakému svätému, takýto obraz by bolo neprimerané inštalovať.

Krásu, dôstojnosť a umeleckú hodnotu obrazu. Svätý obraz je v prvom rade nie dielom, ktoré má vzbudiť estetický zážitok, ale uviesť do tajomstva. Ľudová zbožnosť obľubuje obrazy realistického zobrazenia na ktorých sa poznávajú momenty života človeka (narodenie, utrpenie, svadba, smrť, ...). Toto umenie má sprístupňovať pravdy viery a spasiteľné fakty. Má to byť podnet, ktorý zapáli nábožné city toho, kto sa na takýto umelecký obraz pozrie. „Je úlohou ordinára bdieť, aby sa nevykladali na uctievanie obrazy, ktoré nie sú dôstojné alebo uvádzajú do omylu alebo k praktizovaniu povier.“⁵¹⁸

2.3.7.2 Krížová cesta

Krížová cesta ako forma ľudovej zbožnosti a nábožné cvičenie⁵¹⁹ vznikla v 14. stor. Spočiatku (väčšinou na pahorkatinách) sa zobrazovalo iba východisko a cieľ

---

515 KKC 1159-1167, 1193.

516 IGMR 318; DB 984-1031.

517 IGMR 318; SC 125.

518 Direktórium o ľudovej zbožnosti 244.

519 Ľudová nábožnosť podľa KKC:

1674 Katechéza má brať do úvahy nielen liturgiu sviatostí a sviätení, ale aj formy zbožnosti veriacich a ľudovú nábožnosť. Náboženské cítenie kresťanského ľudu si vždy našlo prejav v rozmanitých formách zbožnosti, ktoré obklopujú sviatostný život Cirkvi, ako je uctievanie relikvií, návštevy svätých, púte, procesie, krížová cesta, náboženské tance, ruženec, medaily atď.

1675 Tieto prejavy sú predĺžením liturgického života Cirkvi, ale ho nenahrádzajú. „Tieto pobožnosti treba s ohľadom na liturgické obdobia usporiadať tak, aby boli v súlade s posvätnou liturgiou, aby sa od nej istým spôsobom odvodzovali a k nej privádzali ľud, lebo liturgia ich svojou povahou veľmi prevyšuje.“

krížovej cesty neskôr sa medzi to pridali aj zastavenia na ceste medzi oboma miestami. Ustálenie 14 zastavení sa udialo cca roku 1600. Až od roku cca 1700 sa začali zriaďovať krížové cesty i vnútri kostola.⁵²⁰

Krížovú cestu možno požehnať.⁵²¹

2.3.7.3 *Konsekračné kríže*⁵²²

Pomazaním stien kostola krizmou sa znázorňuje, že kostol je celý a navždy zasvätený kresťanskej bohoslužbe. Podľa liturgickej tradície sa steny kostola pomažú krizmou na dvanástich alebo aspoň na štyroch miestach, aby sa tak naznačilo, že kostol je obrazom svätého mesta Jeruzalema.⁵²³ Steny kostola sa pomažú tak, že krizmou sa poznačí dvanásť alebo aspoň štyri kríže rozmiestené na určitých miestach v primeranej výške po obvode celého kostola. Pod každý kríž treba pripraviť príchytku, do ktorej sa vloží malý svietnik so sviecou, ktorá sa potom zapáli. Tieto svietniky so sviecami je zvykom potom zapáliť vždy na výročie posviacky chrámu ako pripomenutie konsekrácie kostola.⁵²⁴

2.3.7.4 *Brána chrámu*

Okrem svojej praktickej funkcie (prechod z jedného miesta na druhé, zvonku dovnútra) sa brána chrámu vníma aj v symbolickom význame. Brána chrámu tak

---

1676 Je potrebná pastoračná rozvážnosť, aby sa udržiavala a podporovala ľudová nábožnosť a, ak treba, aby sa očistilo a napravilo náboženské cítenie, ktoré stojí v pozadí týchto pobožností, a aby sa prehlbovalo poznanie Kristovho tajomstva. Vykonávanie pobožností je podriadené starostlivosti a úsudku biskupov a všeobecným cirkevným predpisom.

„Ľudová nábožnosť je vo svojom jadre súhrnom hodnôt, ktorý s kresťanskou múdrosťou odpovedá na veľké existenčné otázky. Katolícka ľudová múdrosť má schopnosť životnej syntézy. Takto tvorivo spája božské a ľudské, Ježiša Krista a Pannu Máriu, ducha a telo, spoločenstvo a ustanovenie, osobu a komunitu, vieru a vlasť, rozum a cit. Táto múdrosť je kresťanským humanizmom, ktorý radikálne dosvedča dôstojnosť každej osoby ako Božieho dieťaťa, vytvára základné bratstvo, učí stretávať sa s prírodou, chápať prácu a poskytuje dôvody na radosť a dobrú náladu, a to aj uprostred veľmi tvrdého života. Táto múdrosť je aj pre ľud základným kritériom rozlišovania, evanjeliovým cítením, ktorým spontánne chápe, kedy sa v Cirkvi slúži evanjeliu a kedy sa ono vyprázdňuje a zadúša inými záujmami.“

520 Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 97.

„Vo svojej súčasnej forme, ustálenej už v prvej polovici 17. storočia, krížová cesta, rozšírená predovšetkým sv. Leonardom da Porto Maurizio (+1751), schválená Apoštolskou stolicou a obdarená odpustkami, má štrnásť zastavení.“ Direktórium o ľudovej zbožnosti 132.

521 DB 1097-1114.

522 Je chvályhodné zachovať starodávny zvyk upevniť na steny kostola kríže zhotovené z kameňa, kovu alebo iného vhodného materiálu, prípadne ich vytesať priamo do múra. ODEA II, 22.

Tieto konsekračné kríže Berger nazýva tiež apoštolské kríže. Porov. BERGER, Liturgický slovník, s. 493. SINKA, Liturgické symboly, s. 39 – ich pomenúva aj výrazom zachejky (od evanjeliovkej osoby Zacheja).

523 ODEA II, 16 a; II, 22.

524 Porov. SINKA, Liturgické symboly, s. 39.

naznačuje prechod z jednej duchovnej oblasti do druhej, z profánneho do posvätného, alebo z pozemského na večnosť.⁵²⁵ V liturgii napr. pri sviatosti manželstva⁵²⁶ sa snúbenci prijímajú pri bráne kostola alebo pri sviatosti krstu, keď sa koná obrad privítania detí⁵²⁷. Cez bránu v určených dňoch liturgického roka veriaci vstupujú do kostola.⁵²⁸ „Preto je vhodné, aby brána kostola svojim stvárnením a umeleckou výzdobou bola znakom Krista, ktorý povedal: Ja som brána k ovciam (Jn 10,7) a zároveň znakom tých, čo už prešli cestou svätosti, ktorá vedie do Božieho príbytku.“⁵²⁹

Brána kostola má aj eschatologický význam. Kto chce vstúpiť do Božieho domu, musí prekročiť prah, symbol prechodu zo sveta raneného hriechom do sveta nového života, do ktorého sú povolani všetci ľudia. Viditeľný kostol je symbolom otcovského domu, do ktorého putuje Boží ľud a v ktorom Otec „im zotrie... z očí každú slzu“ (Zjv 21,4). Preto je kostol i domom všetkých Božích detí, dokorán otvoreným a pripraveným ich prijať.⁵³⁰

2.3.7.5 Pamätné tabule

Podľa možností a ustálenej tradície nech je základný kameň štvorcový a hranatý.⁵³¹ Tento kameň sa má uložiť do základov kostola.⁵³² Prax býva taká, že tento kameň sa uschová a pripevní sa po dokončení chrámu na nejaké vhodné miesto.

O pripevňovaní akýchkoľvek pamätných tabúl sa v liturgických knihách a inštrukciách nedozvedáme. Avšak, myslíme si, ich nadmerné užívanie vedie k chrámovému smogu.

2.3.7.6 Pastoračné centrum

Jeho využitie je v kontexte farnosti. Ide o priestor vyhraný na všetky akcie mimo liturgických. Ako sme už uviedli, prvý kresťanský typ kostola bol polyfunkčný, určený pre viaceré aktivity. Medzi všetkými aktivitami ústrednou bola liturgia, na ktorú

---

525 Porov. STUDENÝ, Kresťanské symboly, s. 45.

526 OM 19.

527 OBP 35, 74, 107.

528 Napr. pri sprievode do chrámu na veľkonočnú vigíliu vo Svätej noci, na slávnosť Najsvätejšieho Kristovho Tela a Krvi.

529 DB 943.

530 KKC 1186.

531 ODEA I, 7.

532 ODEA I, 23.

však nadväzovali ďalšie, o nich sa dozvedáme zo Skutkov apoštolov a Listov. Neskoršie doby akcentovali zvlášť liturgiu, kým mimoliturgické aktivity vyčlenili mimo kostola. Tak sa kostol stal monofunkčným, výlučne liturgii venovaným priestorom a budovou. Keď dnes Cirkev dospela k budovaniu miestnych pastoračných centier, koná tak na základe potreby čo najefektívnejšie uskutočňovať svoje poslanie v našej dobe v konkrétnom mieste – obci.

V liturgickej obnove ide o to, aby cirkevné zhromaždenie bolo znova spoločenstvom, aby sa zdôraznila jednota Božieho ľudu v liturgii a aby na liturgiu – ako ústrednú a vrcholnú funkciu cirkvi – organicky nadväzovali ďalšie funkcie a aktivity, aby liturgia nebola oddelená, ba odlúčená od tých ostatných, alebo prakticky jediná, ktorej sa venuje skutočná pozornosť. „*Domus ecclesiae*“ našej doby má bližšie ku konceptu a výrazu živej, efektívnej, komplexnej, polyfunkčnej misijnej stanice, než samostatne stojaceho monofunkčného kultového monumentu.⁵³³

Na základe uvedeného nechceme upierať to, o čom hovorí CIC 1205, 1214. Avšak je veľmi vhodné, keď v blízkosti kostola, najlepšie v jeho priamom spojení, je pastoračné centrum naplňajúce túto požiadavku doby.

---

533 Porov. AKIMJAK, HNILICKÝ, Predkoncilové kostoly pre obnovenú liturgiu, s. 43.

3 Dejiny a priestor Katedrály sv. Šebastiána

Krátky dejinný exkurz nás chce voviesť do priestorov Katedrály sv. Šebastiána, kde sa chceme zaoberať jej liturgickým priestorom. Ako uvidíme, cesta k tomuto kostolu bola zaujímavá, pretože z pôvodne filiálneho kostola bratislavskej arcidiecézy, ktorý patrilo pod farnosť Bratislava – Rača sa stal chrám, ktorý chce byť vzorom pre celú diecézu – pre Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky (ďalej len Ordinariát OS a OZ SR).

3.1 História ordinariátu

Skôr ako sa začala písať história Katedrály sv. Šebastiána sa začala písať história Ordinariátu OS a OZ SR.

Bolo to v roku 2000⁵³⁴, keď podpísala Slovenská republika sa Svätou stolicou *Základnú zmluvu o spolupráci Cirkvi a štátu*.⁵³⁵ Vychádzajúc zo *Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou* Slovenská republika, uznávajú svoju povinnosť zabezpečiť vhodné podmienky na trvalú a primeranú duchovnú starostlivosť pre katolíckych veriacich v rámci ozbrojených síl Slovenskej republiky, Policajného zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Železničnej polície a pre osoby zbavené slobody rozhodnutím štátneho orgánu, a Svätá stolica, uznávajú osobitné životné podmienky a potrebu špecifickej formy duchovnej starostlivosti o príslušníkov ozbrojených síl a ozbrojených zborov a o osoby zbavené slobody rozhodnutím štátneho orgánu, bola v roku 2002⁵³⁶ podpísaná aj *Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky*.⁵³⁷

Tak sa začala písať história Ordinariátu OS a OZ SR. 20. januára 2003 (keď sa v univerzálnej cirkvi slávi pamätný deň sv. Šebastiána, rímskeho vojaka a mučeníka za

---

534 22. decembra.

535 Text *Základnej zmluvy medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou* je dostupný knižne (Pozri bibliografiu). V tejto *Zmluve* sú predmetné Ordinariátu OS a OZ SR články 14 a 15.

536 21. augusta.

537 Text *Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky* je dostupný na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/cirkev/p/apostolska-nunciatura/c/zmluva-medzi-sr-a-svatom-stolicou-o-duchovnej-sluzbe>

vieru), pápež Ján Pavol II. zriadil pápežskou bulou na Slovensku Ordinariát OS a OZ⁵³⁸ a vymenoval za historicky prvého vojenského biskupa na Slovensku – ordinára Ordinariátu OS a OZ SR Mons. Františka Rábeka.

Slávnostná inaugurácia prvého ordinára – biskupa Františka Rábeka⁵³⁹ sa uskutočnila predpoludním 1. marca 2003⁵⁴⁰ v kostole sv. Jána z Mathy v Bratislave (kostol trinitárov)⁵⁴¹. Na slávnosti sa prečítali pápežské dokumenty – buly o zriadení vojenského Ordinariátu v SR (*Spirituallem progressionem* – Duchovný pokrok) a menovací dekrét o vymenovaní biskupa Rábeka za vojenského ordinára. Hlavným celebrantom svätej omše konanej pri tejto príležitosti bol nový ordinár František Rábek, koncebrovali apoštolský nuncius Svätej stolice v SR Henryk Józef Nowacki, kardinál Ján Chryzostom Korec a ďalší biskupi.

Táto zhoda okolností totiž keď 20.1. sa slávi v univerzálnej cirkvi pamätný deň sv. Šebastiána a v tento deň bol aj zriadený Ordinariát OS a OZ bol pre Františka Rábeka jedným z dôvodov, pre ktoré sa rozhodol požiadať Svätú stolicu o súhlas s uctievaním sv. Šebastiána ako patróna Ordinariátu OS a OZ SR.⁵⁴²

Od roku 2003 (teda od zrodu Ordinariátu OS a OZ SR) po rok 2009 bol dočasným hlavným chrámom Ordinariátu OS a OZ SR už spomínaný kostol sv. Jána z Mathy.⁵⁴³

Po reorganizácii slovenských diecéz⁵⁴⁴, keď sa rozdelila bratislavsko-trnavská arcidiecéza (na ktorej čele bol vtedajší arcibiskup Mons. Ján Sokol a po rozdelení diecéz sa stal arcibiskupom v Trnave) biskup František Rábek navštívil nového a zároveň prvého bratislavského arcibiskupa J. E. Mons. Stanislava Zvolenského, dovtedajšieho svätiaceho biskupa bratislavsko-trnavskej arcidiecézy s prosbou o dar jedného kostola v Bratislave pre účely katedrály Ordinariátu OS a OZ SR.

---

538 Na základe Apoštolskej konštitúcie „*Spirituali militum curae*“ z 21. apríla 1986 ako aj spomínaných zmlúv medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou.

539 Dovtedy pôsobiaci ako pomocný biskup Nitrianskej diecézy. <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/brabek.html>

540 Týmto dňom bol kánonicky zriadený Ordinariát OS a OZ SR.

541 Oficiálny názov kostola je Farský kostol sv. Jána z Mathy a sv. Felixy z Valois. Vďaka jeho prepojeniu s rehoľným rádom trinitárov sa stal kostol známejším pod názvom Kostol sv. Trojice tzv. Trojička. Ide o barokový kostol v bratislavskom Starom meste na Župnom námestí.

542 Porov. Acta curiae castrensis Slovakiae 1/2005, s. 4.

543 Porov. Pôvodné znenie Štatútu Ordinariátu OS a OZ SR (pôvodný článok 7).

544 Pápež Benedikt XVI. dekrétom zo 14. februára 2008 rozhodol o reorganizácii diecéz latinského obradu. Porov. Komuniké Konferencie biskupov Slovenska k reorganizácii Rímskokatolíckych diecéz na Slovensku. <https://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20080214025>

Na základe tejto požiadavky arcibiskup Zvolenský 13.6.2009 pri slávnostnej konsekrácii úplne nového chrámu v Bratislave – časť Rača (sídliisko Krasňany) daroval vojenskému ordinariátu tento chrám a zároveň ho povýšil na katedrálny chrám. Pri konsekrácii tohto chrámu povedal nasledovné: „Som sa pred Pánom Bohom opýtal, či by tento kostol nemohol byť aj katedrálou Ordinariátu OS a OZ a v duši som si dovoľil odpovedať kladne – je primerané, aby tento kostol mal titul patróna Ordinariátu OS a OZ SR sv. Šebastiána.“⁵⁴⁵

A preto na základe tejto skutočnosti bol novelizovaný aj Štatút Ordinariátu OS a OZ SR, ktorý urobila Svätá stolica 22.1.2011 s nasledovným znením: „Katedrálom ordinariátu je Kostol svätého Šebastiána v Bratislave – Krasňanoch.“⁵⁴⁶

3.1.1 Špecifické postavenie Ordinariátu OS a OZ SR

Činnosť Ordinariátu sa riadi okrem *Kódexu kánonického práva* a ďalšími univerzálnymi zákonmi Katolíckej cirkvi aj Apoštolskou konštitúciou „*Spirituali militum curae*“⁵⁴⁷, ustanoveniami *Základnej zmluvy medzi Svätou Stolicou a Slovenskou republikou*, *Zmluvou medzi Svätou Stolicou a Slovenskou republikou o duchovnej službe katolíckym veriacim v Ozbrojených silách a ozbrojených zboroch* tiež právnymi normami Slovenskej republiky, ktoré sú v súlade s predtým uvedenými medzinárodnými zmluvami, ako aj samostatným *štatútom*.

Z apoštolskej konštitúcie „*Spirituali militum curae*“⁵⁴⁸ vyberáme dôležitejšie časti:

I. par. 1. Vojenské ordinariáty sa právnický podobajú diecézám.

II. par. 1. Vojenský ordinariát riadi vlastný ordinár, ktorý má spravidla hodnosť biskupa a má všetky práva ako diecézny biskup a je viazaný ich záväzkami, pokiaľ neexistuje nejaký iný predpis vyplývajúci z podstaty veci, alebo na základe osobitného štatútu.

III. Vojenský ordinár patrí podľa práva biskupskej konferencii národa, kde má ordinariát svoje sídlo.

---

545 Dokumentárny film Katedrála.

546 Štatút Ordinariátu OS a OZ SR (nové znenie článku 7).

547 AAS 78, 1986, s. 481-486.

548 Apoštolská konštitúcia pápeža Jána Pavla II. *Spirituali militum curae* (21.4.1986) s novou kanonickou úpravou vojenskej duchovnej správy.

XI. Vojenský ordinár je závislý od Kongregácie pre biskupov, resp. Kongregácie pre evanjelizáciu národov a podľa rozdielnosti prípadov konzultuje otázky s príslušným dikastériom Rímskej kúrie.

3.2 História Rače – Krasňan

Nový chrám v Rači časť Krasňany si vyžiadali povojnové udalosti. Deň oslobodenia Bratislavy – 4.4.1945 bol významným medzníkom nielen vo výstavbe mesta ale aj jeho ďalšom rozvoji. Ďalší rozvoj mesta Bratislava rozoberal národný výbor 21.9.1945. Zaoberal sa otázkou utvorenia Veľkej Bratislavy. Plénum národného výboru prerokovalo problém z hľadiska budúceho vývoja Bratislavy a prijalo stanovisko ohľadom zlúčenia siedmich obcí⁵⁴⁹ s Bratislavou.⁵⁵⁰

Kedysi preslávená vinohradnícka obec Rača⁵⁵¹ bola tak na základe uznesenia Zboru poverníkov zo dňa 21.12.1945 (s právnou účinnosťou od 1.4.1946) pričlenená k Bratislave. Zlúčením jednotlivých obcí s mestom Bratislava získala podmienky pre ďalší rozvoj.

Povojnové obdobie v „dvojročnici“, ako sa krátko volal dvojročný plán obnovy národného hospodárstva (1947-1948) zamerl svoju činnosť na výstavbu a zveľadenie mesta, kde sa počítalo s rozvojom bytovej výstavby, opravou a výstavbou ulíc, vodovodu a s úpravou dunajského nábrežia. Bývalá obec Rača (Račišdorf) sa preto rozrástla a vybudovali sa pri nej typické obytné štvrte – sídliská. Jedno z nich nesie názov Krasňany, na ktorom sa nachádza dnes už katedrálny chrám.

Krasňany boli ľudovo označované aj ako *Habeš* podľa skratky HBV – hromadná bytová výstavba alebo tiež *plienková kolónia*, keď do prevažne dvojizbových bytov sa v päťdesiatych rokoch nasťahovali najmä mladé rodiny z celého Slovenska, ktoré do Bratislavy prišli za prácou. Za každým domom na stojanoch určených na sušenie bielizne vtedy viseli plienky.⁵⁵²

---

549 Petržalka, Prievoz, Rača, Lamač, Devín, Dúbravka, Vajnory.

550 Porov. LEHOTSKÁ, PLEVA, Dejiny Bratislavy, s. 469-470.

551 Do 20. storočia tvorila obec Rača iba jedna ulica, dlhá dva kilometre, s niekoľkými menšími odbočkami osád želiarskych domčekov vo viniciach nad dedinou. Dnes tvorí súčasť Veľkej Bratislavy ako jej mestská časť.

552 Kým boli matky na materskej dovolenke, otcovia rodín pracovali zväčša v blízkych podnikoch Kozmetika, Polygrafické závody, Štátne lesy, Geodézia a Kartografia, Meopta, Výrobný podnik presnej optiky, Celomestský úrad.

Klasické sídliská teda v Bratislave vznikli až po skončení druhej svetovej vojny (1945). Najstarším z nich je sídlisko Krasňany. „Už v rokoch 1951-1953 vyrástlo na pokraji Rače smerom k mestu jedno z prvých bratislavských sídlisk – Krasňany.“⁵⁵³ Prvý dom v rámci sídliska postavili v roku 1952.⁵⁵⁴ Bol to rok, kedy sa do tehlových bytových domov (dnešnej Černockého ulice) nasťahovali prví obyvatelia. „Po prvý raz sa tu hromadná bytová výstavba realizovala systémom voľnej blokovej zástavby podľa jednotného typu obytného domu. Architektonicky pestrejšie bola neskôr vybudovaná ďalšia časť sídliska v priestoroch Peknej cesty, Cyprichovej a Kadnárovej ulice v rokoch 1955-1960“.⁵⁵⁵ Rača sa teda v rozrástla o nové sídliská, v druhej polovici 20. storočia sa rozrástla o sídliská Krasňany, Experimentálka, Komisárky, Barónka a Záhumenice.⁵⁵⁶ V prvej etape bola použitá ešte tradičná tehlová, v druhej už aj panelová technológia. Odborníci preto považujú staré Krasňany za lastovičku objemovej a prvkovej typizácie.⁵⁵⁷ Celkovo bolo v Krasňanoch v rokoch 1950-1964 postavených 2069 bytov pre cca 6500 obyvateľov.⁵⁵⁸

V Krasňanoch aj na iných bratislavských sídliskách ako bolo zvykom, v čase ich dostavby neboli obchody, školy, športoviská ani kostol. Za všetkým museli ľudia cestovať bližšie k centru mesta. Až neskôr, ako krasňanské deti rástli, pribudli materské a základné školy. Dopravná situácia si tiež časom vyžiadala zásadnú zmenu. Autobusy nestačili, preto od mája 1961 do konca roka 1965 sa vybuďovala nová električková trať cez Krasňany až do Rače.⁵⁵⁹

3.3 Náboženský život vo farnosti Rača – Krasňany

Ako sme spomínali, v čase výstavby sídliska sa v Krasňanoch aj „vd'aka“ režimu neplánoval kostol, hoci v Rači náboženský život prebiehal už na začiatku 14. storočia, keď sa spomína v obci veža⁵⁶⁰, fara, kňaz⁵⁶¹ i veriaci. Z roku 1390 pochádza prvá

---

553 PODOLÁK, Rača, s. 58.

554 Toto si obyvatelia Krasňan pripomínajú dodnes. Porov. <https://www.raca.sk/oslavy-70-vyrocia-sidliska-krasnany/>

555 PODOLÁK, Rača, s. 58.

556 Porov. HAVLOVIČ, Rača, s. 30.

557 Sídlisko v Krasňanoch bolo prvým pokusom vytvárať ucelenú mestskú štvrť. Bolo poznačené úzkym chápaním sídliskovej výstavby, bez najpotrebnejšej občianskej vybavenosti, mechanicky usporiadané, s použitím prvých typových projektov a so všetkými znakmi vývoja typového projektovania. Porov. LEHOTSKÁ, PLEVA, Dejiny Bratislavy, s. 549.

558 Porov. HAVLOVIČ, Rača, s. 30.

559 Slávnostné otvorenie bolo 1.1.1966. Porov. HAVLOVIČ, Rača, s. 33.

560 Z roku 1306.

pisomná informácia o existencii katolíckeho kostola⁵⁶² (dnešný farský kostol sv. Filipa a Jakuba na Alstrovej ulici).

V Krasňanoch, ako sídlisku patriace k Rači, sa náboženský život nerealizoval, nakoľko, ako sme spomínali, toto sídlisko vyrástlo až po druhej svetovej vojne na „zelenej lúke“. Keďže vývoj udalostí po vojne na Slovensku bol až do roku 1989 poznačený komunistickou diktatúrou a štátnym dozorom nad Cirkvou, ktorý náboženský život potláčal a zaznával, nebolo možné verejne praktizovať náboženský život.

Keď sa obdobie štyridsaťročného útlaku skončilo, náboženský život sa začal slobodne rozvíjať aj tu. A tak sa začína písať a rozvíjať aj história náboženského života v Krasňanoch.

Históriu náboženského života v Krasňanoch môžeme rozčleniť na dve etapy. Pred postavením chrámu a po jeho postavení a následnom odovzdaní do užívania Ordianriátu OS a OZ SR. Táto história, ako uvidíme ďalej, bude mať aj vplyv na liturgický priestor, ktorý sa krátko po odovzdaní upravoval a dotváral.

3.3.1 História pred postavením chrámu

Veriaci v Krasňanoch po zmene režimu, kedy nastala náboženská sloboda sa snažili o náboženský život. Svedčí tomu i fakt, že už od počiatku si viedli záznamy o aktivitách na prípravu nového kostola a všemožne sa o tento chrám snažili.⁵⁶³

Z týchto archívnych záznamov sa dozvedáme nasledovné informácie:

Samotnému kostolu predchádzalo obdobie slúženia sv. omši v miestnom klube. O slúžení prvej sv. omše v Krasňanoch sa veriaci dozvedeli nielen z oznamov na sv. omši v Rači, ale aj z oznamu, ktorý rozniesli horlitolia za pravidelné slúženie sv. omši v najstaršom bratislavskom sídlisku a umiestnili na vchodové dvere všetkých domov v Krasňanoch. Jeho autorom bol Ing. K. Pešek. Prvá sv. omša teda bola slúžená 22.12.1991. Celebroval ju dôstojný pán František Očenáš, vtedajší správca farnosti Rača.

Dňa 24. júna 1992 bola poslancom Miestneho zastupiteľstva v Rači a starostovi Mestskej časti Bratislava – Rača Ing. Liborovi Pajdlhauserovi zaslaná žiadosť o

---

561 Z roku 1335 sa spomína *sacerdos*, v roku 1342 – *plebanus*.

562 Porov. HAVLOVIČ, Rača, s. 76.

563 Tieto záznamy sa nachádzajú v archíve farnosti.

pridelenie pozemku na stavbu rímsko-katolíckeho kostola s farou a pastoračným centrom v Krasňanoch. Žiadosť podpísalo 256 obyvateľov Krasňan.

Na znak svojej túžby veriaci dali vyhotoviť základný kameň. Ten ho sv. otec Ján Pavol II. 1. júla 1995 pri svojej druhej pastoračnej návšteve Slovenska posvätil. Išlo o prvý základný kameň pre stavbu kostola v Krasňanoch. Prvý preto, lebo tento sa za správcovstva račianskej farnosti ThDr. M. Vančom pri rekonštrukčných prácach fary (v Rači) stratil.

Na podporu stavby kostola veriaci Krasňan poslali dňa 1. februára 2000 arcibiskupovi vtedajšej bratislavsko-trnavskej arcidiecézy⁵⁶⁴ J.E. Mons. Jánovi Sokolovi list, ktorým vyjadrili potrebu stavby kostola.

Dňa 30. mája 2001 zasadala stavebná sekcia farskej rady, ktorá sa zaoberala problematikou výstavby kostola v Krasňanoch. Zo zápisnice sa dozvedáme, že farníci z Krasňan slávia sv. omšu len v provizórnych priestoroch. Vtedajší p. farár Vančo odporučil aj myšlienku zriadenia vlastnej farnosti.

V liste vedeniu farnosti zo dňa 24.6.2001 Jozef Házy pripája 142 podpisov obyvateľov Krasňan a obracia sa s prosbou o súhlas a pomoc pri stavbe nového kostola. Pripomína, že Krasňany sú veľké sídlisko a jedno z prvých v Bratislave po roku 1952. V tento deň bola zvolená aj skupina pre pomoc pri výstavbe kostola, ktorej predsedom bol Ing. Jozef Házy. Pre výstavbu kostola bola určená parcela 17359/1, ktorej vlastníkom bol Magistrát hlavného mesta SR Bratislava s účelom využitia „občianska vybavenosť celomestského a nadmestského charakteru“. Susediaca parcela č. 17359/2 bola vo vlastníctve Fakultnej nemocnice na Mickewiczovej 13 v Bratislave.

Stretnutie, ktoré malo pomôcť pri začatí stavby kostola sa konalo dňa 17. septembra 2001. Uskutočnilo sa za účasti občanov Krasňan, starostu RNDr. Pavla Bielika CSc. (nástupca predchádzajúceho starostu p. Pajdlhausera) a zástupcov Arcibiskupského úradu v Trnave. Pán starosta RNDr. Pavol Bielik, CSc., ako i správca farnosti ThDr. Miloslav Vančo dostali na stretnutie pozvánku aj s témami, ktoré mali byť predmetom stretnutia.⁵⁶⁵ O tomto stretnutí je dochovaná zápisnica, na ktorom bolo prítomných 108 obyvateľov Krasňan spolu so starostom Rače a správcom farnosti Rača. Na zasadaní sa okrem iného zistení dozvedeli, že farnosť sa zriaďovať nebude,

---

564 Dnes Bratislavská arcidiecéza.

565 Témy boli: kapacita kostola, samostatná fara alebo len filiálka, finančné zabezpečenie výstavby, prevádzka po kolaudácii stavby, ...

nakol'ko je nedostatok kňazov – takto to bolo oznámené biskupským úradom a tlmočené správcom farnosti Rača.

Dňa 9. júla 2002 navštívil Miestny úrad v Rači arcibiskup Mons. Ján Sokol. Témou bola výstavba kostola v Krasňanoch, aby sa vybavili potrebné kroky k výstavbe kostola.

Na zasadnutí Mestského zastupiteľstva hlavného mesta SR Bratislavy, ktoré sa konalo

26. júna 2003 aj za účasti arcibiskupa – metropolitu Mons. Jána Sokola bol schválený a definitívne pridelený pozemok pre stavbu kostola.

Nový administrátor farnosti v Rači Mgr. Miloš Kohútek⁵⁶⁶ 23.6.2003 v sprievode p. Ing. Jozefa Házyho a p. Ľubora Pätoprstého navštívili J.E. arcibiskupa – metropolitu Mons. Jána Sokola v Trnave. Témou stretnutia bola stavba kostola v Krasňanoch. Počas tohto obdobia bola uverejnená výzva pre účastníkov užšej súťaže na vypracovanie ponuky – súťažného architektonického návrhu rímsko-katolíckeho kostola s pastoračným centom v Bratislave – Krasňanoch. Termín odovzdania vypracovaných projektov bol 17. september 2003.

14. septembra 2003 pri svojej tretej návšteve Slovenska posvätil Sv. Otec Ján Pavol II. náhradný (druhý) základný kameň s rozmermi 30x40x3,5 cm, nakol'ko ten prvý sa nenašiel. Výrobu kameňa zabezpečil Ing. Jozef Házy u firmy Mramor a spoločne s PhDr. Ignácom Ružarovským ho priniesli na miesto posvätenia – ku kostolu Svätej rodiny v Petržalke, kde sa konala slávnostná sv. omša.

Dňa 22. septembra 2003 sa v kultúrnom stredisku Elán uskutočnila prezentácia 5 spracovaných architektonických návrhov na výstavbu rímsko-katolíckeho kostola a pastoračného centra v Krasňanoch. Prítomní obyvatelia Krasňan vyjadrili hlasovaním svoj názor (mohli si vybrať iba jeden návrh, ktorý sa im páčil), pričom nepoznali autorov spracovaných návrhov. Svoj názor prejavilo celkom 107 obyvateľov. Pri výberovom konaní ako prví videli návrh farníci a mohli sa vyjadriť. Vychádzali z toho, čo sa im zdalo najvýhodnejšie a informovali liturgickú komisiu, ktorá však rozhodla inak.⁵⁶⁷

---

566 Správcom farnosti Rača od 28.3.2002 do 30. júna 2009. Porov. Zoznam kňazov. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <http://www.raca.fara.sk/index.php/farnost/historia/historicke-zoznamy/32-zoznam-knazov>

567 Výsledky hlasovania farníkov z 22.9.2003 vidieť v priloženej tabuľke. Farská rada, ktorá zasadala o deň neskôr (23.9.2003) určila hodnotenie projektov v nasledovnom poradí návrh č. 3, 1, 2, 4, 5.

Číslo návrhu	Autor architektonického návrhu	Počet hlasov	Percentá
1.	Ing. arch. Jozef Košťal ⁵⁶⁸	12	11,2%
2.	Ing. arch. Ladislav Banhegyi, Ing. arch. Martin Banhegyi ⁵⁶⁹	13	12,1%
3.	Ing. arch. Rastislav Bocán, Ing. arch. Miroslava Bocánová ⁵⁷⁰	73	68,2%
4.	Ing. arch. Otto Novitzky, Ing. arch. Milan Vanek ⁵⁷¹	4	3,7%
5.	Ing. arch. Milan Andráš, Ing. arch. Samuel Korbeľa ⁵⁷²	5	4,7%

Niektoré návrhy (ako vidieť v prílohách) dostatočne nerešpektovali ducha liturgie po koncile a naznačovali skôr tzv. autobusové sedenie. Návrh č. 1. z nášho pohľadu najlepšie vyhovoval požiadavkám riešenia po Druhom vatikánskom koncile.

Z oznámenia liturgicko-architektonickej komisie konanej dňa 4.10.2003 sa dozvedáme, že do druhého kola neprešli návrhy č. 4 a 5.

Na liturgicko-architektonickej komisii konanej dňa 14.1.2004 prezentovali prítomní autori v zúženom výbere tri štúdie novostavby filiálneho kostola v Krasňanoch. Po oboznámení sa s predloženými návrhmi samotnými autormi vybrala komisia v tajnom hlasovaní ako víťazný návrh č. 2 autora Ing. arch. Banhegyi.

Dňa 4.2.2003 z kancelárie arcibiskupského úradu bol zaslaný dokument o zhodnotení návrhu, ako aj uvedené pripomienky vyhratému návrhu. „Zhodnotenie návrhu: Objekt kostola a pastoračného centra je orientovaný do severozápadného rohu pozemku. Kompozícia kostola je sčasti špirálovitá a z časti polkruhovitá. Z východnej strany kostol susedí s uzavretým átriom, cez ktoré je prístupný objekt pastoračného centra a ubytovania kňazov. Orientovaním navrhovaného komplexu v danom prostredí vzniká pred kostolom zhromažďovací priestor. Dynamický tvar pôdorysu vyúsťuje do strechy vejárovitého tvaru, vytvoreného drevenými nosníkmi tangenciálne uloženými k veži. Konštrukcia dáva možnosť riešenia bez podporného stĺpového

---

568 Pozri prílohu – Návrh č. 1.

569 Pozri prílohu – Návrh č. 2.

570 Pozri prílohu – Návrh č. 3.

571 Pozri prílohu – Návrh č. 4.

572 Pozri prílohu – Návrh č. 5.

systemu v priestore kostola. Návrh už zohľadnil čiastočné pripomienky z minulej komisie a dáva možnosť etapizácie výstavby.

Pripomienky komisie:

1. Sakristia by nemala byť za oltárom. Najlepším umiestnením sakristie je riešenie, ktoré umožňuje slávnostný nástup kňaza k liturgii.
2. Kríž s korpusom musí byť v pevnom spojení s obetným stolom.
3. Kreslo pre kňaza stačí jedno.“

Na poslednej liturgicko-architektonickej komisii konanej 1.2.2005 bola výstavba odsúhlasená po mnohých pripomienkach k spracovaniu projektu a dokumentácii pre územné konanie. Nakoniec bol zmenený aj samotný pozemok, ktorý sa našiel o pár metrov nižšie od pôvodného smerom k električkovej trati.

Po zasadnutí komisie sa hneď začalo pripravovať územné konanie, bol získaný aj predbežný súhlas Mestskej časti Bratislava – Rača, ktorá akceptovala zámer postaviť kostol a dala súhlas v marci 2005.

V roku 2006 v rozhovore pre Račiansky mesačník o živote farnosti (Katolícky súčasník) administrátor farnosti Miloš Kohútek hovoril o začiatku výstavby kostola nasledovne: „Kostol by mal mať kapacitu okolo 250 veriacich a z toho asi 150 na sedenie. ... Bude to kostol vychádzajúci z terajšieho charakteru liturgie, aby ľudia nesedeli za sebou, ale vedľa seba a videli dobre na oltár. Bude mať vežu a veľmi zaujímavu členitú strechu, ktorá zvnútra bude pripomínať trňovú korunu. Celkovo vnútro bude mať jasný duchovný rozmer a všetko v ňom bude mať nejakú myšlienku, aby viac a viac privádzalo ľudí k Bohu.“⁵⁷³

Po niekoľkých rokoch príprav pri zabezpečovaní pozemku, zbierania finančných prostriedkov, výbere projektu sa roku 2007 začalo s realizáciou stavby požehnaním pozemku v nedeľu 18.3.2007 v deň pred slávnosťou sv. Jozefa, keďže kostol sa staval ako kostol sv. Jozefa. Projekt sa podarilo zrealizovať za dva roky a 13.9.2009 bol kostol slávnostne konsekrovaný.

3.3.2 História po postavení chrámu

Po posviacke chrámu nachádzame zdokumentovanú históriu a ďalší vývoj predovšetkým z novej kroniky kostola – katedrály. Po postavení chrámu a jeho konsekrácii sa začína písať nová história aj nová kronika kostola.

---

573 Račiansky súčasník č. 3/2006, roč. 4, s. 1-2.

Kronika chrámu sa začala písať v roku 2009 a prvý záznam je z 13.6. (sobota). Začína slovami „Chrám, ktorý sa v Bratislave – Krasňanoch staval dva roky pod vedením správcu farnosti v Rači, vdp. Mgr. Miloša Kohútka, bratislavský arcibiskup – metropolita Stanislav Zvolenský slávnostne posvätil dňa 13. júna 2009 za prítomnosti ordinára ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR Mons. Františka Rábeka... Bratislavský arcibiskup tento novopostavený chrám dal do užívania Ordinariátu ozbrojených síl a ozbrojených zborov SR a povýšil ho na katedrálny chrám, pričom má naďalej plniť aj funkciu filiálneho kostola račianskej farnosti pre veriacich žijúcich v Krasňanoch. ... Počas slávnosti boli položené pod obetný stôl ostatky sv. Šebastiána ... Zároveň podľa pôvodného zámeru boli do obetného stola vložené ostatky blahoslavenej sestry Zdenky.“⁵⁷⁴

Miestni veriaci sa až pri konsekrácii dozvedeli, že kostol, ktorý budovali bude zverený Ordinariátu OS a OZ a zároveň bude katedrálou. V listine o posviacke chrámu je nasledovné znenie: „Základný kameň⁵⁷⁵ bol požehnaný so zámerom postaviť kostol zasvätený svätému Jozefovi, ale porozumenie veriacich nám umožňuje poskytnúť tento kostol ako katedrálu pre Ordinariát ozbrojených síl a ozbrojených zborov Slovenskej republiky, a preto bol posvätený s titulom patróna horeuvedeného ordinariátu (sv. Šebastiána). Na slávnostnej posviacke kostola a oltára, ktoré boli v rámci svätej omše vykonané podľa predpisov Rímskeho pontifikálu, sa zúčastnili s veľkou radosťou mnohí veriaci.“⁵⁷⁶

Katedrála si zároveň aj naďalej zachovala funkciu filiálneho kostola račianskej farnosti.⁵⁷⁷

---

574 Kronika.

575 Tento základný kameň pre stavbu kostola sv. Jozefa, posvätený pápežom Jánom Pavlom II. dňa 14.9.2003 pri jeho návšteve v Bratislave bol pripevnený 10.7.2010 vo vestibule kostola (priestor pri hlavnom vchode medzi dvomi bránami). Porov. Prílohu: Pamätné tabule a základný kameň.

576 Pozri listinu č. 2044/2009. Archív katedrály.

1.3.2010 na 7. výročie vzniku Ordinariátu OS a OZ SR sa večer o 16:00 hod. konala slávnostná sv. omša. Po homílii o. biskup Rábek požehnal novú ordinariátnu štandardu: na štandarde je nakreslený erb Ordinariátu, ktorý symbolizuje Boží ľud patriaci pod jurisdikciu vojenského ordinára. Pred záverečným požehnaním sa udiala ďalšia významná udalosť: oficiálne podpísanie darovacej zmluvy, ktorú podpísali o. biskup František Rábek, o. arcibiskup Stanislav Zvolenský a o. Mário Orban, farár farnosti Rača. Týmto aktom sa katedrálny chrám zasvätený sv. Šebastiánovi dal do užívania Ordinariátu aj po formálnej stránke. O. arcibiskup Zvolenský poďakoval p. farárovi za prijatie rozhodnutia odovzdať katedrálu do správy a užívania Ordinariátu. Potom pripomenul, že pred prijatím rozhodnutia poskytnúť katedrálu ozbrojeným silám v r. 2009 o. biskup Rábek sľúbil, že duchovní, ktorí budú v katedrále pôsobiť, budú duchovnú službu a pastoračiu vykonávať nielen pre veriacich pracujúcich v ozbrojených silách a zboroch, ale aj pre veriacich z Krasnian. O. arcibiskup tým vlastne len potvrdil to, čo sa od posviacky katedrály denne uskutočňuje. Porov. Kronika.

577 O histórii výstavby kostola ako aj mozaiky hovoria aj dva dokumentárne filmy:

3.3.2.1 Zriadenie farnosti

1.9.2019 sa pristúpilo k zriadeniu samostatnej farnosti sv. Jozefa, ktorá sa oddelenila od farnosti Rača. „Arcibiskup metropolita Bratislavskej arcidiecézy Stanislav Zvolenský počas slávnostnej sv. omše odovzdal do rúk biskupa ordinariátu OS a OZ SR Františka Rábeka listinu o ustanovení samostatnej civilnej farnosti – Farnosti sv. Jozefa pri Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave – Krasňanoch. Farárom bol ustanovený doterajší správca katedrály PhDr. Peter Hasidlo SDB⁵⁷⁸, ktorý sa o spoločenstvo veriacich v katedrále vždy vzorne otcovsky staral, i keď boli oficiálne filiálkou farnosti Bratislava – Rača.

Táto farnosť nebola zriadená na „zelenej lúke“, a teda sa veľmi tešíme, že obaja otcovia biskupi – Stanislav i František pod ktorých spadáme uznali za vhodné pomenovať naše spoločenstvo farnosťou a zveriť o pod ochranu sv. Jozefa.“⁵⁷⁹

Vzniknutím samostatnej farnosti nastala zaujímavá situácia duálnej farnosti, to znamená, že územnosprávne (teritoriálne) patrí pod Bratislavskú arcidiecézu, avšak ide aj o personálnu farnosť, kde patria všetci príslušníci Ordinariátu OS a OZ SR. Čiže ľudia patriaci do územia farnosti patria pod arcibiskupstvo Bratislava, ale zároveň sem patria aj príslušníci Ordinariátu OS a OZ SR. Zriadenie samostatnej farnosti neznamená z nášho pohľadu významnú pomoc pri jej spravovaní.⁵⁸⁰ Správca katedrály je zároveň aj správca farnosti, a teda je zamestnancom Ordinariátu OS a OZ SR ako aj bratislavskej arcidiecézy, tým pádom aj všetka administratíva sa koná dvojmo.

Dokumentárny film o Katedrále sv. Šebastiána: Katedrála. 2014. 60 min. (10. marec 2014 – tento rok sa v júni slávi 5-te výročie posviacky kostola. Ešte minulý rok sa zrodila myšlienka zachovať pre budúce generácie čo najviac materiálu o začiatkoch jeho stavby. O natočenie takéhoto dokumentu bol požiadaný skúsený filmár Michal Hirko. S natáčaním začal minulý rok v lete, ale pre jeho chorobu pokračoval až vo februári tohto roku. Dnes o 15,00 hod. bolo dohodnuté stretnutie s emeritným biskupom Jánom Sokolom, ktorý pozvanie s radosťou a ochotne prijal. Vyjadril sa, že stavba kostola v Krasňanoch bola a je jeho srdcovou záležitosťou. Celý nekrátený rozhovor s ním i so všetkými účastníkmi nakrúcania možno nájsť v archíve Katedrály). Kronika.

Dokumentárny film o vzniku mozaiky v Katedrále sv. Šebastiána: Keď kamene hovoria. 2012. 26 min. (Na zasadnutí Konferencie biskupov Slovenska schválili finančný príspevok pre televíziu Lux na spracovanie filmového dokumentu o práci svetoznámeho umelca – autora mozaiky p. Marka Rupnika pre Katedrálu sv. Šebastiána. Tvorcovia dokumentu boli už v týždni 24.10.-29.10.2011 nakrútiť prvé zábery).

578 Don Peter Hasidlo SDB bol správcom od septembra 2015 do júla 2021.

579 Kronika.

580 Je zaujímavé, že arcibiskup Zvolenský, ktorý daroval kostol Ordinariátu OS a OZ SR a ktorý je v štatúte Ordinariátu klasifikovaný ako katedrála ordinariátu pri návšteve toho kostola nosí pálium. Ak ordinariát podlieha rímskej kongregácii nie je sufragánnou diecézou v cirkevnej provincii a je otázka nakoľko je teda splnená požiadavka CIC 437 par. 2.

Všetky tieto okolnosti a právne veci by mohli byť námetom pre ďalšiu prácu. My chceme však len kvôli kontextu veci poukázať na to, že pôvodný kostol bol projektovaný a predpokladaný ako filiálka farnosti Rača, a teda aj kostol plánovite mal byť filiálny⁵⁸¹ s titulom patróna sv. Jozefa.⁵⁸²

3.4 Dnešná podoba miesta chrámu Katedrály sv. Šebastiána

Krasňany sú v súčasnosti ohraničené z juhu električkovou traťou, hneď vedľa príjazdovou cestou do hlavného mesta a za ňou železničnou traťou.

Na západe končí kozmetickým závozom a učňovským strediskom s futbalovým ihriskom a atletickou dráhou.

Zo severu sídlisková zeleň plynulo prechádza do rozsiahlych vinogradov na svahoch k lesoparku (kde sú v lesoch nad sídliskom pozostatky vojenských skladov), ktorý sa tiahne blízkymi Malými Karpatmi. Na rozhraní vinogradov a lesa vznikla malá priehrada ako rezervoár vody na postreky viniča.

Bloky šesťposchodových tehlových domov tvoria rozsiahle dvory s parkovou úpravou. K nim patria aj detské ihriská a oddychové zóny.

Krasňany sú dnes príjemným miestom na bývanie. Časom pribudli ihriská, kúpalisko, školy⁵⁸³ aj moderný kostol (katedrála). Obyvatelia Krasňan si pochvaľujú najmä blízkosť lesného porastu Malých Karpát s množstvom zelene a spleťou turistických chodníkov.⁵⁸⁴

Farnosť sv. Jozefa pri Katedrále sv. Šebastiána patrí do obvodu Bratislava III., so sídliskovou charakteristikou. Areál Katedrály sv. Šebastiána je situovaný na Peknej ceste v Bratislave mestskej časti Rača – sídlisko Krasňany⁵⁸⁵. Táto katedrála je vzdialená od jednej katedrály – Dómu sv. Martina 7 km na východ od nej; a od druhej

---

581 Hoci už od počiatku boli snahy o zriadenie farnosti čo v diskusii pripomienkoval račiansky farár na základe informácií z biskupského úradu, že v arcidiecéze pre nedostatok kňazov novú farnosť zriaďovať nemožno. Toto však podľa osobného názoru bolo vzhľadom na hlavné mesto, ktoré má tendenciu sa rozrastať neadekvátna pripomienka.

582 V prvých záznamoch pri vyhlásení užšej súťaže výberu projektanta stavby kostola je uvedený titul kostola sv. Urban. Porov. archív fary.

583 Základná škola, gymnázium, dve stredné odborné školy.

584 Porov. <https://bratislava.dnes24.sk/bratislavske-naj-viete-ktore-sidlisko-je-najstarsie-v-meste-264098>

585 Toto sídlisko je jedným z najstarších v Bratislave, v roku 2022 oslávilo 70. výročie vzniku.

(grékokatolíckej) podobne približne 7 km. Je teda jednou z troch katedrál v Bratislave a jednou z 12 na Slovensku.⁵⁸⁶

3.5 Katedrála v kontexte dnešného mesta

Pod katedrálou si predstavujeme monumentálnu stavbu, ktorá je dominantou mesta a je objektom záujmu veriacich i neveriacich najmä pre svoju veľkosť, historickosť a architektúru doplnenú umením. Na Slovensku sú takými stavbami, ktoré ťahajú pozornosť predovšetkým Dóm sv. Martina⁵⁸⁷, či sv. Alžbety v Košiciach⁵⁸⁸ alebo chrám v starobylej Nitre⁵⁸⁹.

Katedrála sv. Šebastiána sa vymyká vyššie spomenutej predstave aj z historického⁵⁹⁰ hľadiska, aj z hľadiska architektonického⁵⁹¹. Akokoľvek predsa však ani história, ani architektúra nerobia katedrálu tým, čím je. Katedrálly chrám sa odlišuje od iných pomenovaní chrámu,⁵⁹² pretože poukazuje na jeho špecifickú funkciu.⁵⁹³

---

586 Bratislavská arcidiecéza – *Bratislava* (sv. Martin); Trnavská arcidiecéza – *Trnava* (sv. Ján Krstiteľ); Banskobystrická diecéza – *Banská Bystrica* (sv. František Xaverský); Nitrianska diecéza – *Nitra* (sv. Emerám); Žilinská diecéza – *Žilina* (Najsvätejšia Trojica); Košická arcidiecéza – *Košice* (sv. Alžbeta); Rožňavská diecéza – *Rožňava* (Nanebovzatie Panny Márie); Spišská diecéza – *Spišské Podhradie* (sv. Martin); Prešovské arcibiskupstvo grékokatolícke – *Prešov* (sv. Ján Krstiteľ); Bratislavská eparchia – *Bratislava* (Povýšenie sv. Kríža); Košická eparchia – *Košice* (Narodenie Presvätej Bohorodičky).

587 Dóm sv. Martina bol korunovačným kostolom v rokoch 1563 až 1830. Dôvodom boli turecké vpády, keď Uhorsko prišlo o veľkú časť svojho územia. Po obsadení Budína sa do Bratislavy presťahovali kráľovské úrady a v roku 1536 sa Bratislava stala hlavným a korunovačným mestom Uhorska. Napr. Imrich Eszterházy (ostrihomský arcibiskup – prímás) tu korunoval Máriu Teréziu 25. júna 1741. Spolu tu bolo korunovaných 11 kráľov a 8 kráľovských manželiek, teda spolu tu prebehlo 18 korunovácií. Porov. HALKO, KOMORNÝ, Dóm: Katedrála sv. Martina v Bratislave, s. 185.

588 Ide o najväčší kostol na Slovensku.

589 „Nitra nám hovorí o prvom tisícročí. Tu neďaleko stál prvý kresťanský kostol v celej stredovýchodnej Európe.“ Slová Sv. Otca Jána Pavla II. 5. júla počas verejnej audiencie po návrate z návštevy Slovenska. Kristus, Boží Syn a Vykupiteľ človeka, naplno odpovedá najrýdzejším túžbam ľudského srdca. In: Slovenské hlasy z Ríma. 1995, roč. 44, č. 2, s. 8

590 Postavená v r. 2009, kde nemalo ísť o katedrálu, ale o filiálny kostol.

591 Ide o jednoduchú stavbu.

592 Chrám, Cirkev, Bazilika, Dóm, Kaplnka, Oratórium.

593 Pre katedrálu podľa CIC platí:

CIC 382 par. 3: Biskup kánonicky prevezme diecézu vtedy, keď v samej diecéze osobne alebo cez zástupcu predloží kolégiu konzultorov apoštolskú listinu za prítomnosti kancelára kúrie, ktorý o veci vyhotoví zápisnicu, alebo v novozaložených diecézach vtedy, keď sa postará, aby sa klerici a ľud, prítomný v katedrálom kostole, oboznámili s tou istou listinou, o čom najstarší z prítomných kňazov vyhotoví zápisnicu.

Par. 4: Veľmi sa odporúča, aby sa kánonické prevzatie uskutočnilo liturgickým úkonom v katedrálom kostole za prítomnosti klerikov a ľudu.

CIC 389: Často má v katedrálom kostole alebo v inom kostole svojej diecézy predsedať sláveniu najsvätejšej Eucharistie, najmä v prikázané sviatky a pri iných slávnostiach.

CIC 436, par. 3: V sufragánnych diecézach nepatrí metropolitom nijaká iná riadiaca moc; môže však vo všetkých kostoloch, a ak ide o katedrálly kostol, po predbežnom oznámení diecéznemu biskupovi, vykonávať posvätné obrady ako biskup vo vlastnej diecéze.

Grécke slovo *kathedra* označovalo v gréckej antike jednak sedadlo sudcu, učiteľa a predstaveného, jednak i stoličku, ktorá sa pri antickej pohrebnej hostine nechávala voľná pre určitého mŕtveho. Tento výraz bol prijatý do kresťanskej bohoslužby pre sedadlo biskupa. Od 6. storočia sa podľa biskupskej katedrály začali nazývať biskupské kostoly tiež katedrálami.⁵⁹⁴

Súčasná doba zmenila vonkajšie umiestnenie chrámu. Katedrála, ktorá vládla mestom, jeho najvyššia os, ktorá vyvodila širokému kraju ako jeho znamenie, bola vonkajším symbolom svetovej duchovlády Cirkvi, znakom pozície kresťanskej viery vo svete a nad svetom. Neogotika predstierala bohatstvo v čase najväčšej chudoby a sa osudne mýlila už v tom, že chcela katedrálu reštituovať, išla na stred námestia, v čase, keď Cirkev na celej čiare ustupovala nástupu pokrokovej osvety. Už umiestnením kostola vznikla krikľavo falošná anomália.

Nová architektúra kostola sa nedá uplatniť tak ako pred niekoľkými storočiami. Dnes umiestnením, vzhľadom a pozíciou kostola musíme byť skromnejší. V epoche vedy a techniky a nepochybne aj staviteľstva, nie kostol, ale profánna stavba je prototypom architektúry a jej niekoľko stoviek metrov vysoké mrakodrapy. „V našom čase sú najväčšie architektonické výkony stanice, letiská, nemocnice, športové štadióny. Tieto stavby, často obdivuhodné svojim duchom sily a pravdy, i dokonalým uspošením sa svojmu určeniu, môžu nám byť často príkladom pre stavbu našich kostolov“.⁵⁹⁵ Dnešná katedrála nemôže chcieť konkurovať s gigantickými výškovými stavbami – konkurovať rozmermi. Zmyslom nie je pretromfovanie výšok. Má splniť len svoju jedinú funkciu, skromnú – byť zvonickou, teda byť pripomienkou na zvolanie k modlitbe okolo Ukrižovaného a Vzkrieseného Pána. Toto zhromaždenie nazývame Eucharistiou. Miesto pre kostol v meste sa nemá nachádzať v strede križovatiek a námestí. Kostol sa má umiestniť v rade domov, a na inom podobnom nenápadnom mieste. Funkcionalita chrámu ako zhromaždenia veriacich je správna, ale k nej sa musí pridať aj moment sústredenia. Ľud sa tak zhromažďuje, aby sa spoločne zúčastnil obnovy Eucharistickej obety. V omši sa celý rok pripomínajú tajomstvá vykúpenia tak,

---

CIC 934, par. 1: Najsvätejšia Eucharistia: sa musí uchovávať v katedrálnom kostole.

CIC 1011, par. 1: Vysviacka sa má sláviť v katedrálnom kostole.

CIC 1178: Pohrebne obrady diecézneho biskupa sa majú konať v jeho vlastnom katedrálnom kostole.

CIC 1217, par. 2: Katedrálne kostoly, sa majú posvätiť slávnostným obradom. Takto to predpisujú aj Všeobecné smernice Rímskeho misála: Katedrála ma byť požehnaná slávnostným obradom IGMR 290.

594 Porov. ADAM, Liturgika, s. 409.

595 AKIMJAK, HANUS, HNILICKÝ, Sakrálne umenie vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu a stav na Slovensku dnes, s. 34.

že sa určitým spôsobom sprítomňujú.⁵⁹⁶ Ostatné posvätné úkony a všetky skutky kresťanského života s omšou súvisia, z nej vyplývajú a k nej smerujú.⁵⁹⁷ Preto veľmi záleží na tom, aby sa slávenie omše mohlo stať zdrojom kresťanského života, v priestore dôstojnom a vhodnom na modlitbu a sústreďenie.

Teda v súčasnom ponímaní a pohľade Katedrála sv. Šebastiána plní tú funkciu nekonkurenčnosti stavby navonok, avšak na druhej strane katedrála je v blízkosti križovatky, čo je síce výhodné z hľadiska dostupnosti, nie však z hľadiska stíšenia na modlitbu.

3.6 Obnova liturgického priestoru na Slovensku

Po novembrových udalostiach v roku 1989 začala Cirkev naplno rozvíjať svoje postavenie v spoločnosti. S obnovou začala vo všetkých smeroch, jedným z nich bol aj rozvoj architektúry. Cirkev začala s výstavbou chrámov, v mnohých prípadoch bolo potrebné opraviť staré chrámy, ktoré boli značne schátrané a do ktorých sa neinvestovalo. Taktiež sa začalo s výstavbou farských budov, kaplniek, križových ciest a iných objektov. Za vyše 30 rokov u nás vznikli desiatky, ba stovky nových kostolov.⁵⁹⁸ Musíme však konštatovať, že nie všetky moderné chrámy sa architektonicky vydarili. Snaha po roku 1989 zameškané dobehnúť priniesla preto aj mnohé negatívne výsledky. Vinnu na nekvalite architektúry mnohých nových kostolov nemajú len autori a cirkevní investori, ale aj bývalý režim, a to tým, že desaťročia sa výstavba kostolov obmedzovala, a tak sa vyvolal nedostatok nielen sakrálnych objektov, ale aj nevedomosť a neskúsenosť autorov pri ich návrhu. Kostoly sa stavali príliš rýchlo, spontánne, často svojpomocne s limitovanými finančnými prostriedkami a náhodne volenými autormi. Keď sme spomenuli financie tie sú samostatná kapitola, kedy sa projekty síce pekné, ale pre nedostatok financií nezrealizovali resp. upravili tak, že konečný výsledok nebol pôsobivý. Niekedy sa aj objekt dokončil podľa projektu, ale šetrilo sa ako a kde sa dalo. A môžeme spomenúť hneď aj katedrálu v Krasňanoch v Bratislave a jej odizolovanie.⁵⁹⁹ Pri zdvihnutí hladiny Dunaja sú podzemné priestory

---

596 Porov. SC 102.

597 Porov. SC 10; PO 5.

598 „Štatistiky hovoria, že v priebehu rokov 1989 až 2002 bolo postavených 279 kostolov.“ ZVARA, Sakrálne umenie po Druhom vatikánskom koncile v slovenskom kontexte, s. 100.

599 Aj z kroniky katedrály sa dozvedáme o mnohých vadách po dostavbe chrámu – o zatekaní okien, o veľkom prievane aj vtedy, keď sú zatvorené všetky okná i dvere,...

zaplavené vodou. Akú má životnosť potom táto stavba? Prežije toľko čo starobylé katedrály?

Na druhej strane s potešením pozorujeme, ako sa z roka na rok zlepšuje úroveň architektúry a stavebníctva aj na Slovensku. Príkladom môže byť kostol v bratislavskej Vrakuni (je zaujímavý tým, že pri novej architektúre stojí aj stará – pôvodná zrekonštruovaná kaplnka), takisto v roku 2003 získal kostol sv. Gorazda a spoločníkov v Košiciach (začiatok stavby: 1993; posvätený bol 14. novembra 1999) cenu za architektúru Slovenskej komory architektov. Tomuto pozitívnemu trendu napomáhajú otvorené hranice, dostatok kvalitných materiálov a tiež architektonické súťaže. Slovensko má veľký potenciál nadaných mladých ľudí, ktorí sú zárukou ďalšieho pozitívneho vývoja v stavebníctve a v iných hospodárskych oblastiach. Len to treba naplno využiť. Inak sa stávajú negatívne prípady.

Navrhnuť sakrálny objekt patrí medzi najkrajšie úlohy, veď sú pre toho Najkrajšieho. Zároveň je to úloha najťažšia, hoci Boh je úplne jednoduchý. Architekt musí uplatniť umelecký talent, ale zároveň neostať len pri ňom, ale zahrnúť aj funkčnosť. V modernej sakrálnej architektúre vidíme jednoduchosť⁶⁰⁰ a v jednoduchosti krásu. Moderná sakrálna architektúra teda môže byť v podstate dvojaká. Vydarená a nevydarená. Záleží to od financií, od prístupu architekta s jeho zmyslom pre umenie a funkcionality, tiež s nevyhnutným citom pre sakrum, od ochoty počúvať a milovať to, čo a pre koho/KOHO robím.

---

600 Porov. SC 124.

4 Katedrála sv. Šebastiána

V našom reprezentatívnom výbere chrámu – pôvodne filiálny kostol, ktorý sa stal katedrálou a neskôr aj farským kostolom – je v tejto časti zhodnotiť nakoľko sa uplatnili požiadavky Druhého vatikánskeho koncilu a pokoncilových dokumentov, ktoré sme opísali v teoretickej časti. Daný priestor chrámu teda už zažil svoju obmenu, a to krátko po dostavaní, keď sa postupne vymenilo zariadenie chrámu a doplnili sa niektoré časti chrámového zariadenia.

Ak platí *liturgia semper reformanda*, tak tento chrám ešte zažije veľa liturgických reforiem, lebo Cirkev ako aj liturgia je neustále reformujúca seba. Teraz však táto práca ale môže poslúžiť ako vhodné vademekum pre všetkých, ktorí sa chcú liturgickým priestorom zaoberať, pretože niektoré chrámy nemajú natrvalo vyriešený liturgický priestor v zmysle koncilovej liturgickej obnovy.

V tejto časti práce sa najprv pozrieme na kostol ako taký. Neskôr si rozoberieme jeho jednotlivé časti v rámci liturgického priestoru. V prílohách práce sa tiež nachádza aj fotodokumentácia jednotlivých častí liturgického priestoru.

4.1 Kostol

4.1.1 Projektová dokumentácia chrámu sv. Šebastiána

„Celková kapacita chrámového priestoru je 200 miest na sedenie. Pastoračné centrum je prízemná stavba, sčasti podpivničená. V prízemí je viacúčelová spoločenská sála s maximálnou kapacitou 76 miest na sedenie, sakristia, kancelária, pohotovostné WC pre imobilných a garáž. V čiastočne zahĺbenom suteréne sa nachádzajú WC pre návštevníkov, kotolňa a skladový priestor. Všetky priestory v prízemí kostola a pastoračného centra sú dostupné bezbariérové.

Architektonické a priestorové riešenie kostola vychádza liturgických požiadaviek na organizáciu vnútorných priestorovo slúžiacich zhromaždeniu veriacich. Tvorí ho oválny priestor umožňujúci blízky kontakt auditória s priestorom presbytéria, ktorý tvorí ťažisko vnútornej dispozície.

Obvodové steny sa špirálovite rozvíjajú od veže zvonice a sú prerušované vertikálnymi pásmi okien umožňujúcimi presvetlenie a priečne vetranie priestoru kostola. Usporiadanie stien otvára priestor, pozýva ku vstupu a umožňuje prepojenie s nástupným priestorom pred kostolom.

Nad vstupnou časťou priestoru sa nachádza chór spájajúci architektonické prvky vstupnej časti – vežu, vstupný portál a obvodové steny. Sprístupnený je schodiskom vo veži a voľným priestorovým schodiskom v zadnej časti kostola.

Kostol je prestrešený priestorovou konštrukciou z drevených väzníkov, ktorá je vytvorená z radiálne usporiadaných väzníkov, dotýčnicovo uložených k veži a na nosné obvodné steny. Nad vstupnou časťou bude konštrukcia strechy podporená piliermi umiestnenými po stranách vstupu. Strešný plášť bude prevetrávaný. Krytina strešného plášťa z medeného plechu.⁶⁰¹

4.1.2 Základná štruktúra chrámu sv. Šebastiána

Kostol chce byť moderným chrámom, postaveným v 21. storočí v duchu modernej liturgie. Nemá síce niekoľkostoročnú históriu ako iné kostoly vo svete, predsa však je špecifický tým, že je tu katedra.⁶⁰²

Stavbu tvorí oválny chrámový priestor s emporou a 25 m vysokou vežou na strane vstupu. Má veľmi zaujímavú členitú strechu, ktorá zvnútra vďaka zvláštne viazaným trámovým nosníkom má pripomínať tŕňovú korunu. Kostol vychádza z terajšieho charakteru liturgie, aby ľudia nesedeli len za sebou, ale aj vedľa seba a dobre videli na oltár.

Vnútornej výzdobe dominuje monumentálna mozaika, ktorú navrhol svetoznámy umelec Ivan Marko Rupnik.⁶⁰³ Ústrednou témou je Kristus vstupujúci po zmŕtvychvstaní do večeradla s apoštolmi, ďalej je to zomierajúci sv. Cyrila so sv. Metodom s nádobou so zrnom na rozsievanie viery Slovanom, učeníka a pokračovateľa

---

601 Archív katedrály.

602 Porov. CE 42. Rezidencia ordinára je v súčasnosti v prenajatých priestoroch pútnického domu bratov tešiteľov v Marianke vzdialenom cca 20 km po klasickej ceste. Po lesnej ceste je to cca 7 km cez Malé Karpaty – táto cesta je uzatvorená a ťažšie prejazdná, hoci povolenie na prechod po lesnej ceste tu je a aj sa využíva. Pri najstaršom pútnickom mieste v Strednej Európe. Viac o tomto mieste pozri v publikácii: VADRNA, M. *V zemi zvanej Tál*. Sabinov: Dino, 2019. ISBN 978-80-85575-63-7.

603 Marko Ivan Rupnik sa narodil v roku 1954 v Zadlogu, v Slovinsku. Do Spoločnosti Ježišovej vstúpil v roku 1973. Najprv študoval v Ľubľane filozofiu a v roku 1977 sa zapísal na Akadémiu výtvarných umení v Ríme. Keď v roku 1981 dokončil štúdium na Akadémii, začal študovať teológiu na Pápežskej Gregorovej univerzite v Ríme. V roku 1985 bol vysvätený na kňaza. V roku 1991 získal doktorát na Gregorovej univerzite a odvtedy žije a pracuje v Ríme v Centro Aletti, ktorého je riaditeľom. Vyučuje spiritualitu kresťanského Východu na Pápežskom orientálnom inštitúte, na Gregorovej univerzite, na Liturgickom inštitúte Sant'Anselmo. Ako maliar a umelec vytvoril mnohé diela, hlavne mozaiky, po celom svete. Medzi jeho najznámejšie diela patrí kaplnka *Redemptoris Mater* vo Vatikáne. Prednáša po celom svete a je autorom mnohých kníh, preložených do všetkých svetových jazykov. Od roku 1999 sa stal konzultantom Pápežskej rady pre kultúru. Radí sa k žiakom a nasledovníkom českého jezuitu kardinála Tomáša Špidlíka, s ktorým dlhé roky úzko spolupracoval. <https://zasvatenyzivot.sk/na-slovicko-s-markom-rupnikom/>

sv. Gorazda, sv. Šebastiána – hlavného patróna katedrály i ordinariátu, vojaka a mučeníka. Mozaiku dopĺňa bl. Zdenka ako patrónka väzenstva, pápež Ján Pavol II. s bulou sv. a na opačnej strane sv. Michal archanjel, patrón policajtov. Prípravu a inštaláciu mozaiky a ozdobných prvkov v podobe oltárnych krížov, svietnikov a meča realizovalo 15 umeleckých mozaikárov z inštitúcie Centro Aletti v Ríme. Na výrobu oltárneho stola, ambóny, podstavca pod tabernákulum a krstiteľnice bola použitá tatranská žula z lokalít osád Tatranská Lomnica a Štrbské Pleso.

4.1.3 Titul chrámu

V katedrále je táto požiadavka splnená. Katedrála nesie titul sv. Šebastiána, hoci do poslednej chvíle sa myslelo, že patrocíniom bude sv. Jozef.⁶⁰⁴

4.2 Presbytérium

Na vyvýšenom priestore presbytéria s podlahou z mramoru sa v katedrále nachádza oltár, ambona, podstavec s bohostánkom a abakus. V pravej časti presbytéria (z pohľadu lode kostola) je umiestnená biskupská katedra a miesta pre kňazov, resp. diakonov. Na čelnej stene presbytéria sa nachádza hlavná mozaika.

4.2.1 Oltár

Všetko čo sme uviedli o oltári podľa nariadení Druhého vatikánskeho koncilu môžeme teraz aplikovať a reflektovať pri pohľade na oltár v Katedrále sv. Šebastiána.

Oltár je v *katedrále* jeden, je kamenný a prírodný⁶⁰⁵. Pevne spojený so zemou⁶⁰⁶ a konsekrovaný.⁶⁰⁷ Oltár má štvorcový tvar⁶⁰⁸ a prikrytý je jednou plachtou.

---

604 Úplne na začiatku sa predpokladalo, že patrocíniom bude sv. Urban, potom sv. Jozef a nakoniec pri odovzdaní kostola sa rozhodlo, že patrocíniom bude sv. Šebastián.

605 Oltár je vytvorený prírodou. Nový oltár je zhotovený z tatranskej žuly, ktorá bola darovaná z územia Vysokých Tatier z lokalít Tatranská Lomnica a Štrbské Pleso s dovoľením primátora Vysoké Tatry Ing. Jána Mokoša a finančnej skupiny J&T Group. Tatranskú žulu do podoby obetného stola, podstavca pod tabernákulum, ambony, krstiteľnice a stojanov na kvety opracovala a umelecky dotvorila firma MRAMOR-GRANIT MOHYLA, spol. s r.o. Krupina pod vedením jej majiteľa Jána Mohyly. Porov. Kronika katedrály.

606 Oltár nemožno prenášať váži približne 4,7 t. Porov. Kronika katedrály.

607 27.11.2011 pri slávnostnej svätej omši na 1. adventnú nedeľu, ... bol slávnostne konsekrovaný oltár. Porov. Protokol o konsekrácii oltára – farský archív.

608 S rozmermi dĺžka 130 cm, šírka 130 cm, výška 97,5 cm. Štvorcový tvar je znakom toho, že Boh rozdáva svoje dary všetkým ľuďom na všetky svetové strany.

Oltár je možné ľahko obchádzať, avšak pri incenzácii oltára⁶⁰⁹ sa musí zostupovať na schodík o stupeň nižšie alebo úplne na zem lode kostola, nakoľko je nepostačujúci priestor medzi prednou stranou oltára a schodíkmi vedúcimi k nemu.

Oltár je dominantou presbytéria, avšak za ním sa nachádza rozsiahla mozaika, ktorá odvádza pozornosť.

Na oltári sú štyri pozlátené svietniky so sviecami. V strede je olejová lampa a plní funkciu tzv. biskupskej sviece.⁶¹⁰ Svietniky sa nachádzajú na oltári, čo je v súlade so IGMR⁶¹¹ avšak ich počet je fixný na počte 5 (dve na jednej strane, dve na druhej strane a jedna v strede tzv. biskupská ktorá sa zažína iba v prítomnosti biskupa). Tento počet je v poriadku pri slávení iných liturgických úkonov resp. sv. omše bez prítomnosti biskupa.⁶¹² Keďže však smernica hovorí o tom, že keď slávi omšu diecézny biskup,⁶¹³ má ich byť sedem, tento počet nesedí, a teda dve sviece chýbajú, stráca sa symbolika a nie je naplnená požiadavka cirkvi. Teda podľa smerníc IGMR (117) kedy svietnikov so sviecami má byť sedem nie je splnená.

Na oltári je okrem oltárneho kríža, ktorý je umiestnený pri oltári, položený ďalší malý benediktínsky krížik, čo vytvára duplicitu.⁶¹⁴

Ozdoba oltára kvetmi v blízkosti oltára je splnená čiastočne, nakoľko tie sú v strede medzi bohostánkom a oltárom. Teda kvety jasne nepoukazujú na oltár, skôr vyplňajú prázdny priestor v presbytériu kostola. Na samotnom oltári ako ozdoba je pripravený na každej strane oltára bronzový keltský kríž.

Pod menzou oltára na prednej strane v strede bronzového kríža sa nachádzajú relikvie mučeníka sv. Šebastiána a sv. Petra.⁶¹⁵ Tým je zachovaný zvyk vkladania

---

609 Podľa IGMR 276-277 sa incenzácia oltára vykonáva na začiatku omše a po položení chleba a kalicha na oltár, na incenzáciu obetných darov.

610 Túto olejovú lampu daroval pápež František v septembri 2014 na konci slávenia svätej omše obetovanej na veľkom vojenskom cintoríne v talianskej Redipúlii za obete prvej svetovej vojny (ktorej 100. výročie začiatku sa vtedy pripomínalo).

611 Hoci sa javí ako vhodnejšie riešenie, aby kríž a sviece boli umiestnené mimo oltára. Podľa IGMR 306 na menzu oltára možno položiť len to, čo si vyžaduje slávenie omše. Týmto spôsobom by bola aj lepšie splnená požiadavka IGMR 307 aby veriaci mohli dobre vidieť, čo sa deje na oltári alebo čo sa naň kladie.

612 Porov. IGMR 117.

613 Par. 1. Vojenský ordinariát riadi vlastný ordinár, ktorý má spravidla hodnosť biskupa a má všetky práva ako diecézny biskup a je viazaný ich záväzkami, pokiaľ neexistuje nejaký iný predpis vyplývajúci z podstaty veci, alebo na základe osobitného štatútu.

614 IGMR 122.

615 Tieto relikvie boli vložené 27.11.2011 pri slávnostnej svätej omši o 10:30 hod. na 1. adventnú nedeľu kedy bolo posvätenie oltára a požehnanie mozaiky. Porov. Protokol o konsekrácii oltára – farský archív. Tieto relikvie sú umiestnené v štvrtom kríži, kde v strede kríža je na prednej stene oltára kruhový otvor, do ktorého sa pri posviacke oltára vložili relikvie. Na oltári sú na troch bočných stranách oltára

relikvií pod oltár pred jeho konsekráciou. Avšak tieto relikvie sa zdajú naozaj nepatrné, čo znásobuje aj fakt, že sklo chrániace schránku,⁶¹⁶ kde sú tieto relikvie uložené zväčšuje vnútri uloženú relikviu o 100%, a aj tak sa zdajú miniatúrne.

Oltárny kríž v katedrále vyhotovila sochárka Eva Osterman.⁶¹⁷ Tento kríž nie je procesiový, ale fixne spojený so stojanom. Pri prinášaní kríža sa používa iný, ktorý sa potom odloží do sakristie.

Ukrižovaný Kristus je na ňom znázornený v uvoľnenej, až tanečnej polohe, akoby ani netrpel. Táto poloha chce vyjadriť dobrovoľnosť Ježišovej obety, to, že sa dobrovoľne obetoval z lásky k Otcovi a k nám. Stojan kríža tvorí medená palica – čo je narážka na udalosť zo Starého zákona, keď Izraeliti na svojej ceste púšťou do prisľúbenej vlasti začali prejavovať nespokojnosť s Mojžišom i s Bohom. Za trest na nich Boh dopustil jedovaté hady, ktoré ľudí hrýzli a tí zomierali. Na Mojžišove prosby mu Boh prikázal zhotoviť z mede hada a prevesiť ho cez žrd'. Keď sa uhryznutý hadom na tohto medeného hada pozrel, bol zachránený. Tento had na púšti bol predobrazom Krista na kríži. Kristus je svojou obetavou láskou pre nás znamením záchrany pred ničivými následkami duchovného jedu, ktorý predstavujú naše hriechy, uskutočnené pod vplyvom pekelného hada – diabla.

Na stojane oltárneho kríža je znázornený reliéf Krista, ktorý po smrti zostúpil k zosnulým a vyvádza z ríše smrti prvých rodičov Adama a Evu a všetkých spravodlivých od počiatku dejín ľudstva.

4.2.2 Ambona

Umelecké vyhotovenie ambony (ide o je napoly prerezaný žulový tatranský valec, na ktorého hornú časť sa kladie kniha svätého písma) je v *katedrále* podobne ako oltár, umelecky aj architektonicky zosúladený. Táto požiadavka je pre katedrálly chrám splnená úplne. Trojtonová ambona v katedrále má rozmery: dĺžka spodnej časti kde sa kladie kniha 70, dĺžka od spodnej časti ku vrchnej 50, a samotná výška ambony 130 cm.

---

pripevnené tri pozlátené kríže. Tri zlátené bronzové oltárne kríže umiestnené na stranách obetného stola sú dielom Ivana Marka Rupnika S.J. a umelcov zo štúdia Centro Aletti v Ríme.

Milan Opálka – akademický sochár z Terchovej, realizujúci svoje myšlienky do skla, kameňa, dreva a kovu nalepili sklo na otvor v kríži na prednej strane oltára, v ktorom je uložená relikvia sv. Šebastiána. Je to optické, brúsené a leštené sklo s pokovovanou obručou, vyrobenou z čistého hliníka. Okrem toho, že chráni relikviu pred poškodením, prípadne i ukradnutím, zväčšuje vnútri uloženú relikviu o 100%.

⁶¹⁶ Schránka pre relikviu je prekrytá optickým, brúseným a lešteným sklom s pokovovanou obručou, vyrobenou z čistého hliníka. Sklo chráni relikviu pred poškodením, prípadne i ukradnutím.

⁶¹⁷ Pochádzajúca zo Slovinska. Porov. Kronika.

Ambona má 5 cm sklon smerom ku čítajúcemu.⁶¹⁸ Ide teda naozaj o skutočnú, pevnú a priestrannú ambonu.

Viditeľnosť a počuteľnosť vysväteného služobníka ako aj lektora je dostatočná, nakoľko sa k ambone vystupuje na jeden schodík a počuteľnosť je zabezpečená zariadením na zosilnenie hlasu. Ambona je blízko lode kostola a lektora pomerne dobre vidieť aj keď umiestenie ambony je v pravej strane a teda sediaci vľavo sú už od ambony vzdialení viac. Nakoľko sa ale naplňuje význam samotného slova *ambalen* – vystupovať je polemické. Zo strany lektorov sa na ambonu vystupuje o schodík vyššie, ale zo strany vysvätených služobníkov sa zostupuje k ambone o dva schodíky nižšie. Môžeme povedať, že táto požiadavka je splnená čiastočne.

Ambona je trvale ozdobená z prednej strany pripevneným bronzovým mečom. Pripomína úryvok Svätého Písma, kde sa hovorí, že Božie slovo je ostrejšie ako dvojsečný meč a preniká až do hĺbky duše (Hebr 4,12).⁶¹⁹ Tento meč je tvorený rukoväťou v tvare zvitku (pôvodne knihy Svätého písma boli písané na zvitky) a dolná časť meča sa premieňa na plameň, čo vyjadruje duchovný charakter „meča“ Božieho slova. Je dielom Ivana Marka Rupnika S.J. a umelcov zo štúdia Centro Aletti v Ríme podobne ako aj ozdoba oltára.

Možnosť umiestniť veľkonočnú sviecu vo veľkonočnom období v blízkosti ambony je zachovaná, keď je paškál na svietniku ktorý je ale fixne⁶²⁰ daný pri ambone. Mimo veľkonočného obdobia je paškál v blízkosti krstiteľnice, tak ako to predpisuje rubrika⁶²¹ na samostatnom svietniku.

4.2.3 Miesto pre celebranta a pomocníkov

4.2.3.1 Katedra

Biskupská katedra⁶²² v *katedrále* je tvorená spodnou časťou kovovou nohou sedadla, ktorá má tvar pluhu.⁶²³ Poslaním biskupa je prinášať ľuďom v ozbrojených

---

618 Pozri prílohu: Architektonické prevedenie ambony v katedrále.

619 Porovnanie Božieho slova s mečom nachádzame i na iných miestach Písma (Iz 49,2; Zjv 1,16 2,12 a 16; Ef 6,17...). Porov. STUDENTÝ, Kresťanské symboly, s. 173.

620 Toto považujeme za istý nedostatok. Paškál totiž má byť umiestnený na prenosnom stojane. Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 45.

621 OBP 25.

622 Tvorcom katedry je akademický sochár doc. Milan Opálka.

623 V nedeľu 21.6.2009 „pred omšou bol privezený a inštalovaný biskupský sedes zhotovený z ocele roztaveného tanku, olivového dreva a potiahnutý kožou mladého kučeravého baránka.“ Kronika.

silách a zboroch Kristovo evanjelium, ba aj jeho samého. Už cez proroka Izaiáša Boh predpovedal, že Mesiášovo pôsobenie bude viesť ľudí k pokojnému spolunažívaniu (Iz 2,4). Tvorcovia katedry⁶²⁴ získali z vojenských opravovní kus ocele z tanku a dali ho prekovať na pluh. Drevené časti tohto pluhu katedry – sú z olivového⁶²⁵ dreva. Sedadlo je pokryté ovčou⁶²⁶ vlnou.

Katedra sa tvarom odlišuje od ostatných dvoch sedílií, ktoré sú po jednej a druhej strane katedry (vpravo a vľavo od katedry).

4.2.3.2 Miesto pre kňaza

V *katedrále* je miesto pre kňaza vedľa biskupskej katedry (z pohľadu lode vpravo od katedry). (Aj keď toto miesto v prípade biskupskej omše obsadzujú diakoni).

Pri kňazovom sedadle má byť pripravený misál a v prípade potreby aj spevník.⁶²⁷ Takéto miesto (kde by sa uložili potrebné knihy – misál alebo spevník príp. iné) tu absentuje a nahrádza ho opierka z biskupskej katedry. V prípade slúženia bohoslužby biskupom a v prípade, že niet prisluhujúcich, ktorí sedia v lavici pre ľudí, tieto knihy sa nachádzajú za chrbtom prisluhujúceho na jeho stoličke. Toto považujeme za nedostatok tohto sakrálneho priestoru. Mať v presbytériu iba tri sedadlá (z toho je jedno biskupská katedra) je neprimerané, hoci pochopiteľné ak nechceme prekážať mozaike. Lenže mozaika nie je viac ako zhromaždenie.

4.2.3.3 Miesto pre diakona

Miesto pre diakona je vedľa biskupskej katedry čo je výhodné ak je úlohou diakona prisluhovať v omši.⁶²⁸

4.2.3.4 Miesto pre posluhujúcich

Miesto prisluhujúcich v *katedrále* úplne absentuje. Pomocníci (v prípade, že sú prítomní) pri bohoslužbe sedia v lavici pre ľudí, odkiaľ vychádzajú do presbytéria.

---

624 Tvorcom katedry je akademický sochár doc. Milan Opálka.

625 Oliva je symbolom mieru. Je v tom spomienka na olivovú ratolest, ktorú priniesla v zobáčiku po potope vypustená holubica do Noemovej archy (Gn 8,11). Bola dôkazom, že Boží hnev sa utíšil a že začína doba novej zmluvy mieru a požehnania. Porov. STUDENTÝ, Kresťanské symboly, s. 204.

626 Ovca je pokojné, tiché, mierumilovné zviera. Baránok teda znázorňuje miernosť – mier. Porov. ROYT, ŠEDINOVÁ, Slovník symbolů, s. 155.

627 IGMR 118.

628 IGMR 94.

Taktiež veci potrebné pri jednotlivých úkonoch majú položené na lavici, na ktorej sedia. Takéto riešenie je nedôstojné, nakoľko miesto liturgických kníh by malo mať samostatný stolík a nie sedáciu časť lavice. Taktiež sedenie prisluhujúcich by malo byť realizované v presbytériu kostola.⁶²⁹

4.2.4 Iné zariadenie nachádzajúce sa v presbytériu

4.2.4.1 Abakus

V *katedrálnom chráme* funkciu bočného stolíka plní obyčajný stôl, ktorý je pomerne priestranný a prikrytý bielou plachtou, čím zakrýva istú nekompaktnosť s celým zariadením presbytéria. Je vhodne umiestnený na boku z viac zaťaženej strany presbytéria na nenápadnom mieste.

4.2.4.2 Bohostánok / svätostánok / tabernákulum

V *katedrále* je bohostánok jeden. Je pomerne vhodne umiestnený na kraji presbytéria (nakoľko v katedrále nie je osobitná kaplnka na jeho umiestnenie). Je viditeľný zo všetkých strán kostola a umelecky stvárnený.⁶³⁰ Vzhľad⁶³¹ ako aj umiestnenie si myslíme, že skutočne napomáha teologickému⁶³² východisku úschovy Eucharistie – adoráciu. Vnútro bohostánku je pomerne malé (dĺžka 30 cm, výška 33 cm) a teda vhodné, nakoľko je ideál prijímať z obety aktuálne slávnej Eucharistie, a teda neslúži na odkladanie veľkého množstva konsekrovaných hostií. Svätostánok ale nie je fixne pripevnený.⁶³³ Táto maketa kostolíka (bohostánok) je len voľne položená na podstavci⁶³⁴ z takého istého materiálu ako oltár, ambona a krstiteľnica – tatranská žula. Výška tohto podstavca je 110 cm.

---

629 IGMR 294.

630 Jeho autorom je akademický sochár Michal Zdravecký, ide o maketu drážovského kostolíka.

631 Drážovský kostolík pri Nitre je najstarším románskym kostolom na Slovensku (cca 10. stor.). Je to pekná symbolika úschovy Eucharistie. Teda tam, kde sa Eucharistia slávi (v kostole kde sú zhromaždení veriaci) sa aj uchováva.

632 Praktické východisko je udeľovanie viatika a udeľovanie Eucharistie mimo omše.

633 Tým nie je naplnený predpis CIC 938 par. 3.

634 EM 52 b.; IOE 95.

4.2.4.2.1 Večné svetlo

V *katedrále* za bohostánkom na čiernom pozadí mozaiky je zavesené na retiazke večné svetlo živené olejom. Je to zlátený svietnik s podobou pštrosieho vajca.⁶³⁵ Ide o olejovú lampu zavesenú na stene za bohostánkom, do ktorej sa zmestí 1,5 litra oleja, ktorý treba dopĺňať každých 7-8 dní, je dielom Ivana Marka Rupnika S.J. a umelcov zo štúdia Centro Aletti v Ríme. Toto vyhotovenie je pomerne dobre zvládnuté.

4.3 Miesta pre veriacich – lod' kostola

4.3.1 Lavice

Architektonický návrh je dielom mladej architektky dcéry vojenského letca, ktorý tragicky zahynul 17.1.2006 pri Hejciach v Maďarsku Ing. arch. Alexandry Novákovej. Lavice sú vyhotovené z jaseňového dreva a každá je vybavená na bočnej strane takým istým bronzovým krížom (v zmenšenej podobe), aký sa nachádza i na štyroch stranách oltára. Týmto malým symbolom je naznačené, že ľudia sediaci v týchto laviciach sú spojení s oltárom, ktorý je symbolom – Krista.

Vyhotovenie lavíc finančne zabezpečil minister obrany Peter Gajdoš. Výrobu lavíc realizovala firma Gemex Slovakia s.r.o. z Liptovského Mikuláša pod vedením Ing. Tomáša Geru. Lavice boli umiestnené v katedrále 20.12.2017.

Pred longitudinálnym usporiadaním priestoru pre veriacich samotná architektúra chrámu dáva prednosť rozmiestneniu lavíc pre veriacich centrálnie okolo presbytéria do kruhového výseku, čím sa vyjadruje myšlienka zhromaždenia okolo Krista – čo je správne. Výhodou tohto riešenia je priblíženie veriacich k oltáru a pôsobenia spoločenstva Božej rodiny. Z každej strany je do lavíc pohodlný prístup.

4.3.2 Chór

Chór v *katedrále* nemá okrem miest na sedenie pre veriacich iné využitie. Hoci bol na tomto mieste plánovaný organ,⁶³⁶ nakoniec sa upustilo od pôvodných plánov

---

635 Pštrosie vajce – podľa Physiologa a stredovekých prírodovedcov pštros nesedí na svojich vajciach, ale hľadá na ne, ležiaci na piesku tak dlho, až sa z nich vyľahnu mláďatá. Preto sa stalo pštrosie vajce symbolom meditácie. Porov. STUDENÝ, Kresťanské symboly, s. 247. Je preto vhodné vybrať symboliku pre takéto zobrazenie večného svetla – meditácia v Kristovi v Eucharistii.

636 Pozri nižšie kap. 4.3.4.

a organ sa postavil blízko presbytéria, čo je správne. Na chór sa vystupuje dvojitém schodiskom z vnútra lode chrámu.

4.3.3 Spovednica / spovedná miestnosť

V katedrále sú dve spovednice, ktoré sú umiestnené v zadnej časti chrámu neďaleko vchodu vľavo. Výhoda tohto umiestnenia (neďaleko vchodu do chrámu) je, že počas jej používania ostatní veriaci nie sú vyrušovaní.⁶³⁷ Obe spovednice sú opatrené mriežkou, čím sa splní požiadavka CIC. Takisto majú charakter spovednej miestnosti s možnosťou na rozhovor a každá z nich má osobitný priestor pre penitenta a spovedníka. Spovednica je dobre odhlučnená, osvetlená a v zimnom období vykurovaná, čo poskytuje vhodné podmienky pre kajúcnikov i kňaza. Vnútorne riešenie spovedných miestností navrhol páter Rupnik.

Medzi spovednicami sa nachádza drevený veľký kríž umiestnený medzi pravou a ľavou spovednicou uprostred, čo je veľmi vhodné a symbolické ako sme to opísali v teoretickej časti.⁶³⁸ Plocha kríža je vyložená krvavočervenou keramickou mozaikou – symbolizuje Kristovu lásku, ktorá ho viedla až k tomu, že na kríži zmyl naše hriechy svojou krvou. Autorm je Mgr. art. Ľubo Michalko. Na kríži je keramická šoška – Corpus – znázorňuje ukrižovaného Krista⁶³⁹ oblečeného v bielej albe a zlatej štóle (kňazské rúcho) s prebodnutým srdcom. Tým sa vyjadruje skutočnosť, že Kristus sa svojou obetou na kríži stal naším veľkňazom: priniesol v mene nás všetkých večnému Otcovi najdokonalejší prejav lásky obetou seba samého za našu záchranu. Ako vzkriesený Pán sa prihovára za nás u Otca a pre zásluhy svojej obety nám od neho vyprosuje dar odpustenia, ktorý dostávame vo sviatosti zmierenia. Týmto odpustením nás Boh opäť pričleňuje ku Kristovi, obnovuje v nás milosť krstu, a tak sa stávame schopnými aktívne sa zúčastniť bohoslužby a prijať eucharistický pokrm.

---

637 V katedrále býva prax, že aj počas sv. omše sa vysluhuje sviatosť zmierenia (čo síce nekorešponduje s predpisom v OP 13; EM 35). Umiestnenie vpredu by bolo naozaj rušivé, a preto umiestnenie vzadu je praktické.

638 Pozri kapitolu tejto práce 2.3.4 Spovednica / spovedná miestnosť.

639 Objednaný u M. Rupnika.

4.3.4 Miesto pre zbor / scholu a hudobné nástroje

Pre nedostatok financií sa najprv zakúpil organ elektrofonický⁶⁴⁰, ktorý slúžil 8 rokov.⁶⁴¹ Minister obrany Martin Glváč bol ochotný dôsledne naplniť zmluvný záväzok SR a poskytol financie na zhotovenie nového píšťalového organu.

Keďže išlo o štátne investičné prostriedky, bolo nevyhnutné riešiť vec verejným obstarávaním. Po roku trvajúcom procese obstarania organu výber padol na firmu Rieger – Orgelbau GmbH vo Schwarzachu v Rakúsku. Jej šéf Wendelín Eberle podpísal v júni 2016 s ordinariátom zmluvu o vyhotovení diela.

Slávnostné požehnanie sa uskutočnilo 17.12.2017 na tretiu adventnú nedeľu Gaudete – čiže Raduj sa.

Umelecké prevedenie

Píšťaly rozličných veľkostí usporiadané do estetického celku symbolizujú spoločenstvo Cirkvi pozostávajúce z jednotlivých rozdielnych osôb, no zjednotené milosťou krstu a pod vedením duchovných pastierov do súladnej jednoty. Rozličné tóny píšťal a odlišné farby zvuku vytvárajú nádherný koncert, v ktorom vyznieva ako krásna harmónia, ale svoj význam majú aj momenty disharmónie. Organ má pre spoločenstvo veriacich dôležité posolstvo – Duch Svätý sa v hymne *Veni Creator Spiritus* nazýva *digitus Paternae dexteræ* (prst otcovej ruky). Tak ako celý mechanizmus organu pohotovo reaguje na prsty organistu, máme aj my byť vnímaví na podnety Kristovho ducha a pružne konať podľa spoznania Božej vôle. Kto sa bude o to snažiť bude vytvárať obdivuhodný súzvuk – a to nielen v kostole, ale vo všetkých oblastiach života. Snaha o vernosť Duchu Svätému nás môže niekedy priviesť aj k disharmónii, ku vzájomnému nepochopeniu, k napätiam, k bolesti. Ak však napriek tomu zostaneme v spoločenstve Cirkvi, budeme sa snažiť o vzájomnú lásku, ak bude hlavným úsilím

---

640 Cirkev si veľmi ctí píšťalový organ (SC 120). Prívlastok píšťalový sa používa kvôli odlišeniu od organov, prípadne klávesových syntezátorov založených na elektromechanickom alebo čisto elektrickom princípe. Vzniká otázka, nakoľko je elektrický organ vhodný a povolený pre liturgiu v tradičnej úlohe píšťalového organu. Podľa inštrukcie *De musica sacra* z r. 1958 bolo možné len dočasne trpieť tú napodobeninu organa, ktorá sa menuje elektrofonický (čl. 64). Bolo to prirodzené, lebo elektrické organy 50. rokov mali spektrálne chudobný zvuk a príliš asociovali komerčnú zábavnú hudbu. Pokoncilová inštrukcia *Musica sacra* už nijako výslovne nevyklučuje elektrický organ z liturgie. V súčasnom prudkom rozvoji elektroniky dosiahli elektrické hudobné nástroje vysoký stupeň technickej aj zvukovej dokonalosti a konštruujú sa nástroje osobitne určené na liturgické ciele v kostoloch.

641 Prvý katedrálny organ dodala firma NISEL.SK so sídlom na Cyprichovej ul. 12 v Bratislave za cenu 11.290 € a splácal sa mesačnými splátkami od októbra 2009 do júna 2010.

nášho života verné nasledovanie Krista, tak sa aj tieto disharmónie ukážu ako osožné pre nás i pre druhých a budú dôvodom na radosť.

Umiestnenie

V katedrále sa nachádza píšťalový organ⁶⁴². Pri navrhovaní umiestnenia organu sa prihliadalo na mozaiku, keď sa uvažovalo o jeho umiestnení na stenu v spodnej časti chrámu v blízkosti presbytéria argument proti bol, aby neprehrušoval organ mozaiku a potom tu bolo aj odporúčanie samotného architekta, aby sa organ umiestnil na chór⁶⁴³ predsa nakoniec zvíťazil návrh umiestniť organ v spodnej časti chrámu v blízkosti presbytéria. Toto z nášho pohľadu bolo vynikajúcim riešením – umiestniť organ do blízkosti presbytéria. Na druhú stranu pre organistu je toto miesto nie celkom pohodlné, nakoľko nevidí čo sa na oltári deje a musí sa neustále obzerat', čo pôsobí rušivo pre neho aj pre ľudí. To sa ale dá ľahko vyriešiť zrkadlom. Akokoľvek ide o projekt ojedinelý a na Slovensku sme sa okrem toho kostola s podobným umiestnením organa nestretli. Umiestnenie organu a vzniknutý vhodný priestor medzi presbytériom organu dáva naozaj pocítiť, že všetci, organista aj zbor spevákov vykonávajú skutočnú liturgickú službu a sú súčasťou liturgického zhromaždenia. Takisto bez ťažkostí môžu bez prekážky prísť ku sv. prijímaniu. Takéto riešenie je nanajvýš vhodné.

4.3.5 Krstiteľnica / baptistérium

História

Bočný priestor pre krstiteľnicu bol v katedrále dotvorený už po ukončení výstavby chrámu. Pôvodne presklená stena s pohľadom do átria kostola bola dňa 20.1.2011 predmetom diskusie s architektmi o rozšírení katedrály do átria o tento priestor. „Z pohľadu oboch architektov návrh biskupa bol neprijateľný. Podľa nich sa tým veľmi zasiahne do architektúry a pôvodného zámeru kostola a naruší sa podstatne pôvodný vzhľad katedrály. Nasledovala obhliadka interiéru a ďalšie zdôvodňovania

---

642 SC 120.

643 „Projektová dokumentácia katedrály predpokladala umiestnenie organového stola na vysunutej časti chóru. Dosiaľ som toho názoru, že táto poloha má niekoľko predností. Umožňuje optimálny kontakt organistu s dňm v presbytériu, na chóre a v celom priestore kostola. Hlavne však neuberá vzácny priestor v exponovanej polohe prízemí, kde by umiestnenie organového stola predstavovalo obmedzujúci prvok pri rozmiestnení lavíc a zbytočnú stratu priestoru.“ Mejlová komunikácia architekta chrámu p. Bánhegyi 28.5.2014, archív katedrály.

jednej a druhej strany. Výsledkom bola dohoda, že architekti predložia návrh na riešenie oboch požadovaných stavebných úprav. ... . Vo februári by mal prísť p. Rupnik z Talianska, aby sa podnikli ďalšie kroky v plánovanej mozaike na hlavnej stene katedrály. O. biskup navrhol, aby do tohto času architekti vypracovali svoj vlastný návrh jednak na rozšírenie katedrály o kaplnku a jej interiérové vybavenie, ako aj návrh na výzdobu hlavnej steny katedrály.⁶⁴⁴

Keď už bol dobudovaný priestor pre krstiteľnicu 22.12.2011 priviezli do novej kaplnky kamennú krstiteľnicu, ktorej zhotoviteľom bola firma MRAMOR-GRANIT MOHYLA, spol. s r.o. Krupina pod vedením jej majiteľa Jána Mohyly. Je vyrobená z toho istého materiálu ako oltár a ambona – teda z tatranskej žuly. Zostávajú dorobiť už len nejaké detaily – nerezová misa do krstiteľnice, kryt na ňu.

Umelecké prevedenie

Je z jedného kusa kameňa tatranskej žuly (podobne ako oltár, ambona, ako aj podstavec pre bohostánok); má podobu kalicha. Podstavec má tvar osemuholníka, čo je symbolom toho, že Ježiš Kristus vstal z mŕtvych v prvý deň po sobote, ktorá sa slávila ako siedmy deň po stvorení. Zmŕtvychvstanie sa teda udialo na ôsmy deň a stalo sa začiatkom nového stvorenia človeka i celého vesmíru.

Vnútri krstiteľnice sa nachádza nerezová miska (kde sa dá uchovávať voda) a je prikrytá vrchnákom. V blízkosti sa nachádza jednoduchý osemuholníkový stojan pod paškál. Paškál sa sem presunie po skončení veľkonočného obdobia.

Hoci hlboké symboly krstiteľnice sú dnes v mnohých kostoloch nahradené len malým prenosným umývadlom, slúžiacim ako krstiteľnica resp. niekde úplne chýba, možno považovať túto krstiteľnicu za primeranú o to viac, že na Slovensku nie je prax krstiť ponáraním.

4.3.6.1 Miesto pre veľkonočnú sviecu

Veľkonočný svietnik bol do *katedrály* dodaný 24. marca 2016 na Zelený štvrtok. „Po dopoludňajšej sv. omši svätenia olejov nový svietnik pod paškál priniesol sám zhotoviteľ akademický sochár Anton Gábrik, ktorý svietnik podľa návrhu pátra Rupnika

---

644 Kronika.

zrealizoval.⁶⁴⁵ Takto zariadenie katedrály chce byť jednotné – svietnik naozaj má súlad s oltárnym krížom.

Umelecké stvárnenie

Úplne na vrchu svietnika je miesto na vloženie veľkonočnej sviece, potom je to trojstenný hranol, ktorý symbolizuje trojjediného Boha. Vyjadruje skutočnosť, že Ježišovo vzkriesenie je spoločným dielom Najsvätejšej Trojice: nebeský Otec vzkriesil svojho Syna, ktorý uskutočnil Jeho poslanie mocou Svätého Ducha.

V hornej časti je kocka a na každej strane sa nachádza reliéf vyjadrujúci životodarné pôsobenie Božieho ducha v Kristovi. Tvar kocky, je symbolom, že Boh pôsobením Ducha Svätého, dáva dary všetkým ľuďom a na všetky strany rovnako (takto je to znázornené aj oltárom). Reliéfy teda na svietniku znázorňujú štyri udalosti z Ježišovho života: Zvestovanie (Ježiš sa počal z Ducha Svätého), nájdenie dvanásťročného Ježiša v chráme (Ježiš dáva na vedomie, že jeho poslaním je plniť Otcovu vôľu), vzkriesenie naimského mládenca (prejav Kristovej životodarnej moci) a napokon Ježišovo stretnutie s emauzskými učeníkmi (táto udalosť, keď Ježiš učeníkom cestou vysvetľoval význam kríža a dal sa im poznať pri lámaní chleba nám má pripomínať, že vzkriesený Pán aj nás sprevádza na životnej ceste a dáva sa nám v Eucharistii).

Podstavec svietnika (vysoký 153,5 cm) má tvar osemuholníka, čo symbolizuje skutočnosť (podobne ako pri krstiteľnici), že Ježiš Kristus vstal z mŕtvych po siedmom dni – po sobote – teda na ôsmy deň. Takéto počítanie vychádza z toho, že týždeň symbolizuje dielo stvorenia a deň Ježišovho zmŕtvychvstania je začiatkom nového stvorenia. Osemuholník sa špirálovite dvíha do výšky a tvorí akoby tornádo – to znázorňuje, že Božie dielo stvorenia i vykúpenia (sila Kristovho vzkriesenia) sa rozvíja v čase a pôsobí aj dnes, aj v našom živote, ako aj v celých ďalších dejinách ľudstva.

Umiestnenie

Veľkonočný svietnik na ktorom je veľkonočná svieca (paškál) je v bezprostrednej blízkosti ambony. Tento svietnik je v blízkosti ambony fixne aj mimo veľkonočného obdobia, keď na ňom nie je veľkonočná svieca. Druhý svietnik sa

---

645 Kronika. Bronz na svietnik daroval bývalý pracovník ministerstva obrany Dr. Peter Plučinský.

nachádza pri krstiteľnici, kam sa „ukladá“ svieca po skončení veľkonočného obdobia. Tento svietnik je už jednoduchý – vyrobený z rovnakého materiálu ako krstiteľnica v tvare osemuholníka bez ďalšej symboliky.

Ak vychádzame z komentáru k riešeniu nového liturgického priestoru Panny Márie Snežnej v Bratislave, tak pri svietnikoch nájdeme takúto formuláciu: „svojou symbolickou hodnotou je veľkonočná svieca neporovnateľne významnejšia, ako jej drahý nosič. Dôraz na zvláštnosť svietnika oproti svieci tu nemá opodstatnenie.“⁶⁴⁶ Z uvedeného toto nenapĺňa katedrálny chrám, nakoľko svietnik je preplnený symbolikou možno viac ako samotná veľkonočná svieca. Tak isto si myslíme, že umiestniť veľkonočný svietnik v presbytériu, keď nemá využitie je zbytočné a zaplňuje priestor, odvádza pozornosť a prekáža v pohľade či už na ambonu alebo oltár.

4.3.6 Iné miesta v liturgickom priestore

4.3.6.1 Miesto na úschovu posvätných olejov

V *katedrále* sú tieto oleje umiestnené pod svätostánkom v presbytériu kostola na neviditeľnom mieste. Nie sú nijako zabezpečené a je k nim ľahký prístup zo strany kohokoľvek. Toto možno považovať za istý nedostatok. Podstavec pod bohostánok má kumulatívnu funkciu jednak slúži ako podstavec pod bohostánok a zároveň má funkciu úschovy olejov. Umiestnenie v presbytériu je vhodné ale samotné miesto uloženia už nie.

4.3.6.2 Miesto s premenlivou funkciou

V *katedrále* je takéto miesto vyhradené v zadnej časti chrámu pri svedniciach. Tento priestor umožňuje použitie inštalácie betlehema a Božieho hrobu.⁶⁴⁷

---

646 AKIMJAK, HNILICKÝ, Predkoncilové kostoly pre obnovenú liturgiu, s. 15. Na druhej strane ale uvádzame aj citáciu z knihy WEISSENHOFER, Liturgia a umenie, s. 61, kde sa uvádza: „Umeleckým schopnostiam sa núka osobitne pekná príležitosť pri vypracovaní paškálového svietnika, (...). Nebolo by primeranejšie, zrieknuť sa „bohatej“ kostolnej výzdoby a miesto toho venovať raz poriadnu sumu tomu, aby sa zakúpil dôstojný paškálový svietnik?“

647 Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), Církevní stavby, s. 27.

4.3.6.3 Sakristia

V *katedrále* ide o pomerne malý priestor na prípravu liturgie a všetkého potrebného k liturgii je spôsobené faktom, že sa neplánovalo toto miesto ako farnosť a už vôbec nie ako katedrála s farnosťou. Plán bol taký, že to mala byť filiálka, kde príde kňaz, odslúži omšu a vracia sa späť do farnosti. Preto sú v ďalších objektoch inštalované ďalšie pomocné nábytky na úschovu liturgických predmetov a oblečení.⁶⁴⁸

V sakristii sa nachádza aj elektrická skriňa a požiarny hlásič; absentuje umývadlo. Sakristia slúži aj na odkladanie iných vecí, ktoré nie sú liturgicky potrebné a naopak niektoré liturgické veci sa zase nachádzajú v kancelárii – v trezore. Toto vytvára istú anomáliu.

Sekretárium v katedrále nie je.

4.3.6.4 Veža a zvony

Zvony nás majú zhromažďovať k modlitbe a pobádať nás k uvedomeniu si, že tvoríme spoločenstvo s Kristom i medzi sebou navzájom. K tomuto dielu v *katedrále* prispel minister financií Peter Kažimír, ktorý poskytol potrebné financie na zhotovenie zvonov. Preto „na 1. adventnú nedeľu (30. november 2014) sa v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave – Krasňanoch konala veľká slávnosť. Vojenský ordinár Mons. František Rábek požehnal pre katedrálu 17 nových zvonov. Zvony priviezli deň predtým v neskoršej večernej hodine.“⁶⁴⁹ Tak ako to uvádza obrad požehnanja, zvony je potrebné pred inštalovaním požehnať,⁶⁵⁰ a to bolo naplnené.

Najväčší zvon vážiaci 115 kg je označený textom „sv. Ján Pavol II.“, druhý najväčší zvon (93 kg) je označený nápisom „sv. Šebastián, patrón katedrály“ a tretí najväčší zvon (75 kg) je označený „sv. Gorazd“. Všetky zvony sú vyzdobené znakom Ordinariátu OS a OZ SR a popisom „Katedrála sv. Šebastiána Bratislava – Krasňany“.

Zvony sú vybavené elektromagnetickými bicími jednotkami umiestnenými vo vnútri zvonov. Súbor sedemnástich zvonov tvoriacich zvonkohru je inštalovaný

---

648 Preto napr. v roku 2015 p. Popadič, stolár z východného Slovenska priviezol materiál a zmontoval skriňovú zostavu určenú na uskladnenie 60 ks ornátov pre ordinariátnych kňazov. V *Kronike* vidíme určitú radosť nad týmto počinom – katedrála sa konečne dočkala montáže a dokončenia rohovej zostavy vo vedľajšej miestnosti pri pastoračnom centre pred schodiskom do suterénu. Ornáty zavesené na pojazdných stojanoch, aby sa mohli pri slávnostných príležitostiach podľa potreby kedykoľvek rýchlo a ľahko vybrať zo skrine sa konečne dočkali dôstojného uschovania. Porov. *Kronika*.

649 *Kronika*.

650 Porov. DB 1033.

vo veži katedrály. Zvonkohra je vyrobená ako hudobný bicí nástroj, ktorý umožňuje interpretovať skladby podľa potrieb určených liturgickým rokom.

Zvony uliala zvonárska dielňa pani Letícií Vránovej Dytrychovej z Brodku u Přerova. Autorom zvonov je pán Rostislav Bouchal, taktiež z Brodku u Přerova.

Zvonkohra vyklepáva melódie súvisiace so slávením alebo s obdobím cirkevného roku. Zvonkohra je naprogramovaná na 10 minút pred sv. omšou a o 12:00 na Anjel Pána. Umiestnenie týchto zvonov je vo veži chrámu a zvonkohra je ovládaná elektronicky.

4.3.7 Iné zariadenie liturgického priestoru

4.3.7.1 Obrazy / Sochy

V samotnej *katedrále* nie sú žiadne obrazy v zmysle plátno a rám. Avšak, ak myslíme na mozaikovú výzdobu, čo sú vlastne obrazy a výjavy z Písma, tak potom musíme konštatovať, že týchto obrazov je naozaj veľa v malom priestore. Tieto chtiac či nechtiac odvádzajú pozornosť, hlavne novým návštevníkom katedrály. Lepšie je to keď si už človek na tieto obrazy zvykne postupom času. Tým sa neplní požiadavka, aby obrazy neodvádzali pozornosť.⁶⁵¹

Obraz sv. Šebastiána, ktorého patrocínium nesie táto katedrála, nie dostatočne vyjadruje patrocínium chrámu.⁶⁵² Ten v mozaike je na treťom mieste po Cyrilovi a Metodovi ktorým ešte predchádza Kristus s 10. apoštolmi (okrem Judáša a Tomáša, ktorí na mozaike nie sú). Istú satisfakciu okrem spomenutého miesta na mozaike prinášajú vstupné dvere (brána kostola), kde vedľa Krista s baránkom je na druhom krídle dverí znázornený sv. Šebastián.

V katedrále nie sú umiestnené žiadne sochy.

4.3.7.2 Krížová cesta

Umiestneniu krížovej cesty v *katedrále* slúži bočná stena chórového balkóna. Keďže ide o stenu chóru, nie je zabezpečené, aby obrazy staníc boli vhodným

---

651 SC 125.

652 Hlavná umelecká výzdoba býva sústredená v presbytériu podľa konkrétnych požiadaviek, je treba uvažovať s výtvarným zhmotnením tajomstva zasvätenia kostola (socha, obraz, vitráž, atď). Porov. ROZEHNALOVÁ, TOMÍŠKOVÁ, (a kol.), *Církevní stavby*, s. 25.

spôsobom položené pred veriacich.⁶⁵³ Veriacim sú tieto zastavenia krížovej cesty „za chrbtom“. Takisto absentujú kríže pri jednotlivých staniach.⁶⁵⁴

Jednotlivé výjavy krížovej cesty ale zodpovedajú tradičnej forme so 14 zastaveniami a pokoncilovému chápaniu krížovej cesty, ktorá je inšpirovaná Svätým písmom. Krížová cesta nekončí Ježišovou smrťou a pochovaním, ale vyúsťuje mozaikou vzkrieseného Pána vo svätyni chrámu a vedie modliaceho sa k osobnému stretnutiu so živým Ježišom pri slávení Eucharistie a vo svätostánku.⁶⁵⁵

História

Už 22.2.2011 pri stretnutí s architektom p. Ladislavom Banhegyim a o. biskupom Františkom Rábekom v pastoračnom centre mal architekt so synom a manželkou navrhnuť hrubé náčrty požadovaných stavebných úprav. Tu padol aj návrh na umiestnenie krížovej cesty. Architekti navrhli dať 7 zastavení krížovej cesty vpravo od organu smerom k sanktuáriu.

13. marec 2015 priviezli z Talianska⁶⁵⁶ od p. Marka Rupnika vo veľkej drevenej debni mozaiku Krížovej cesty, ktorá sa nerozbalená dočasne umiestnila do vedľajšej miestnosti vedľa pastoračného centra. Inštalácia mozaiky by sa mala uskutočniť v máji 2015.

19.-24. október 2015 sa dokončovala mozaiková výzdoba krížovej cesty.

29. november 2015 – o. biskup František Rábek za veľkej účasti veriacich pri sv. omši o 10:30 hod. slávnostne požehnal krížovú cestu.⁶⁵⁷

4.3.7.3 Konsekračné kríže

Konsekračné kríže rozmiestnené po obvode katedrále sú štyri, opatrené malým podstavcom pre umiestnenie sviece na výročný deň posviacky.

---

653 DB 1098.

654 DB 1098.

655 Porov. Direktórium o ľudovej zbožnosti 134.

656 Rupnik najprv v rímskom ateliéri namaľoval jednotlivé výjavy krížovej cesty na drevené platne.

657 Kronika.

4.3.7.4 *Brána chrámu*

Na vstupných dverách katedrály je na skle vyobrazený Kristus vo vtelení, keď berie stratenú ovečku, teda ľudskú prirodzenosť, ľudstvo ako celok, na svoje plecia a nesie ju späť domov. „Obraz pastiera tak sumarizuje celé dejiny spásy: Boží vstup do dejín, vtelenie, hľadanie stratenej ovečky a cestu späť – domov do Cirkvi, vytvorenej zo Židov a pohanov.“⁶⁵⁸ Tento výjav je veľmi vhodný.

Na druhej strane dvojkrídlových dverí je znázornený sv. Šebastián v okamihu jeho mučeníckej smrti (ako vojaka ho zastrelili šípmi). Jeho príklad tak ukazuje verné nasledovanie dobrého pastiera až po obeť života. Tiež veľmi vhodne zvolená symbolika.

Okolo nich po stranách portálu a na jeho hornej časti je vitráž znázorňujúca nebeský (nový) Jeruzalem. V poslednej knihe Nového zákona v Apokalypse je oslávená Cirkev naša večná vlasť znázornená symbolom nového Jeruzalema, ktorý zostupuje od Boha a v ktorom – paradoxne – nebude chrámu (Zjv 21,22).⁶⁵⁹

4.3.7.5 *Pamätné tabule*

V *katedrále* je niekoľko takýchto tabúl.⁶⁶⁰ Ich umiestnenie je:

---

658 RATZINGER, Duch liturgie, s. 95-96.

659 Pozri kapitolu I tejto práce.

660 Prvá tabuľa je základný kameň. Ako sme informovali v kapitole História pred posvätením chrámu prvý základný kameň požehnaný Jánom Pavlom II. sa stratil. Tento druhý informuje, že bol požehnaný Jánom Pavlom II. 14.9.2003 v Bratislave (pri svojej druhej návšteve Slovenska). Pripevnený bol v predsieni katedrály 10.7.2010. Porov. Kronika.

Druhá tabuľa bola slávnostne odhalená 12.1.2010. Táto pamätná tabuľa má byť výrazom úcty príslušníkom bývalých Vojenských táborov nútených prác – nazývaných aj PTP (pomocný technický prápor). V rokoch 1948-1954 nastupujúci totalitný režim potreboval sa v čo najväčšej miere zbaviť svojich oponentov. Na ich likvidáciu, umlčanie, zastrašenie a izoláciu využil aj armádu. Približne 40 tisíc mladých mužov z Čiech a Slovenska s nálepkou politicky nespoľahliví bolo účelovo povolaných do armády. PTP-áci predstavovali zdroj veľmi lacnej pracovnej, v podstate bezprávnej, sily využívanej na najnebezpečnejšie práce v baniach, kameňolomoch, lesoch i na stavbách a všade tam, kde chýbali pracovné sily. Navyše armáda týmto vykazovala aj svoj podiel na boji proti „triednemu nepriateľovi“. Na sv. omši sa zišlo niekoľko desiatok bývalých príslušníkov vojenských táborov nútených prác a ich príbuzných. Slávnosti sa zúčastnili: p. prof. Milan Čič – vedúci kancelárie prezidenta SR, p. Mgr. Pavol Vitko – štátny radca a šéfredaktor mesačníka Obrana – ako vyslaný zástupca ministra obrany SR, zástupca Ústavu pamäti národa, zástupca Konfederácie politických väzňov Slovenska, zástupca Posádkového klubu Bratislava. O.biskup František Rábek v homílii zdôraznil najmä pre mladých ľudí dôležitosť posolstva tých, ktorí sa nedali zlomiť totalitným režimom.

Po ukončení bohoslužby odhalili pamätnú tabuľu umiestnenú v zadnej časti katedrály (na stene pri dverách do átria). Prítomným sa krátko prihovorili Dr. František Kľuska, hlavný organizátor podujatia, a p. Mgr. Pavol Vitko, ktorý odovzdal pozdrav ministra obrany p. Jaroslava Bašku. P.Vitko citoval slová ministra obrany p. Jaroslava Bašku, ktoré vyslovil pri stretnutí s príslušníkmi PTP na jeseň 2009, v ktorých odsúdil postup likvidácie nepohodlných ľudí bývalým totalitným režimom, vyjadril

Dve tabule (PTP, Gulag) sú umiestnené pod schodmi vedúcimi na chór kostola. Tabuľa venovaná bl. Karolovi Habsburskému je inštalovaná pred spovednicami. Oznam o celodennej (farskej) poklone sviatosti oltárnej (porov. CIC 942) je pripevnený pred schodmi vedúci na chór.

Základný kameň je umiestnený v predsieni katedrály.

Základný kameň ako aj oznam o celodennej poklone a dve tabule (PTP a Gulag) sú umiestnené vhodnejšie ako tabuľa bl. Karolovi Habsburskému, ktorá jednak je dosť veľká a nápadná, a jednak spoločenstvo veriacich zvláštnu úctu neprechováva k tomuto blahoslavenému – skôr ide osobný podnet toho, kto túto tabuľu dal pripevniť.

4.3.7.6 Pastoračné centrum

Niektoré aktivity ordinariátu sa začínajú už pri bohoslužbe pri katedrále stretnutím účastníkov týchto aktivít; iné sa zasa pripravujú a vyžadujú si priestor. Na tento účel slúži pastoračné centrum pri katedrále. Pastoračné centrum tvorí čiastočne zahĺbená a podpivničená budova, ktorá má na prízemí viacúčelovú spoločenskú halu s kapacitou cca 100 miest na sedenie, sakristiu, kanceláriu a sociálne zariadenia.

4.3.7.7 Okná

24.-25. júl 2015 boli v katedrále inštalované majstrami zo Záhrebu z Chorvátska sklenené tabule. Pôvodné sklenené tabule po ľavej strane z pohľadu od oltára (z pohľadu vstupu do katedrály po pravej strane) nahradili inými, vyrobenými špeciálnou technológiou vyvinutou o. Markom Rupnikom. V jednom takomto okne je zaliata podobizeň patróna hasičov sv. Floriána. Okná sú trojvrstvové a obraz sv. Floriána je

---

poľutovanie a vďačnosť za prežité útrapy a ocenil ich morálny postoj ako aj zmysel ich obety pre demokratickú budúcnosť spoločnosti.

Tabuľu, ktorá má natrvalo pripomínať obeť, vieru a nezlomnosť PTP-ákov, požehnal o. biskup. Na záver sa zaspievala pieseň Kto za pravdu horí. Odhalenie pamätnej tabule moderoval p. František Dobiš.

Text tabule: „Memento pre žijúcich o utrpení príslušníkov bývalých vojenských táborov nútených prác, najmä pre aktívnu vernosť Cirkvi a jej duchovným hodnotám, v rokoch 1948-1954. Klub SZ VTNP – PTP Bratislava 2009“.

Tretia pamätná tabuľa bola požehnaná 22. februára 2013 počas sv. omše o. biskupom F. Rábekom. Táto je venovaná obetiam násilného odvlečenia do trestaneckých táborov GULAG. Do odľahlých oblastí Sovietskeho zväzu bolo príslušníkmi NKVD odvlečených zo Slovenska vyše 7.000 ľudí, z toho 210 žien. Pamätná tabuľa bude pietnym miestom na spomienku na ľudí, ktorí sa nikdy nevrátili a nemajú ani svoj hrob, ale aj na tých, ktorí sa po mnohých rokoch vrátili.

Štvrtá tabuľa bola inštalovaná v roku 2021 a je venovaná bl. Karolovi Habsburskému, ktorá bola inštalovaná na podnet biskupského vikára pre oblasť policajného zboru.

Napokon je v priestore katedrály vyvesený aj trvalý oznam o konaní celodennej farskej poklony.

namaľovaný na troch sklách: stredné sklo je namaľované z oboch strán, kým vonkajšie a vnútorné okná len z jednej z vnútornej strany. Neodmysliteľný symbol – modré slnko pri hlave sv. Floriána – by malo byť znakom či podpisom jeho autora o. Marka. Všetky ostatné okná okolo postavy sv. Floriána sú mliečnej farby. Táto úprava skiel zabraňuje prenikaniu priameho slnečného žiarenia, čím sa dosahuje nielen prítmie v katedrále umocňujúce atmosféru ticha, potrebného pre modlitbu, ale citel'ne znižuje teplotu horúcich letných dní. Vitráž podľa vyjadrenia p. riaditeľa Daniela Kvesiľa spoločnosti BOKART, ktorá sklenené tabule vyrobila a prišla aj inštalovať, nemá ešte definitívnu podobu. O. Marko by mal – podľa jeho slov – prísť sv. Floriána ešte dotvoriť. Na všetky naše zvedavé otázky – akým spôsobom, kedy, prečo a ďalšie – sme dostali len jednu odpoveď: o. Marko ho ešte dotvorí.

Riešenie sklenených výplň okien zamaľovaním bielou farbou je správna voľba, nakoľko nerušia zhromaždené spoločenstvo dejiskom na ulici a dotvárajú sakrálnosť priestoru.

Florián pôsobil v časoch prenasledovania kresťanov Rímskou ríšou ako legionár na území dnešného Rakúska. Po skončení vojenskej služby bol úradníkom v rámci rímskej administratívy. Keď sa dozvedel o štyridsiaticich kresťanoch, ktorí boli uväznení pre svoju vieru a hrozila im smrť chcel ich tajne prepustiť na slobodu. Prichytili ho však, a keďže sa nechcel vzdať svojej viery, bol odsúdený na smrť utopením. Uviazali mu na krk mlynský kameň a hodili ho do rieky (preto je znázorňovaný s mlynským kameňom, na ktorom je povraz). Pretože Florián bol umučený vodou, zvolili si ho za svojho ochrancu hasiči.

4.4 Dodatok: Výklad mozaík na stenách katedrály

Keď som pred viac ako desiatimi rokmi poprosil môjho priateľa a svetoznámeho umelca, ktorý je aj dobrým odborníkom v teológii, pátra Marka Rupnika, aby vyzdobil našu katedrálu Ordinariátu mozaikami, diskutovali sme o motíve, ktorý by mal byť na čelnej stene katedrály. Vtedy mi páter Marko povedal: Tvoji ľudia, ktorí budú sem chodiť – vojaci, policajti a ostatné uniformované zložky – majú tu získať posilu k tomu, aby slúžili mieru. Ale kedy je človek schopný používať aj silové prostriedky v službe pokoja? Iba vtedy, ak má pokoj v sebe, vo svojom srdci. A položil ďalšiu otázku: Kedy má človek pokoj v sebe? Iba vtedy, keď je vo vzťahu pokoja, zhody s Bohom. Toho sa nám dostáva odpustením hriechov. Preto navrhol ako centrálny motív mozaiky príchod

vzkrieseného Ježiša Krista do večeradla medzi svojich apoštolov. Oslovil ich: Pokoj vám. A pokračoval: Prijmite Ducha Svätého. Komu odpustíte hriechy, budú mu odpustené (Jn 20,21-22). Umelec to vyjadril tak, že Ježiš na mozaike má našpúlené ústa, akoby dýchal na apoštolov Božieho ducha. Pravou rukou robí gesto, akoby rozosieval dar odpustenia zo svojho prebodnutého boku. V ľavej ruke drží Ježiš biely zvitok. Týmto chcel páter Rupnik vyjadriť to, čo napísal apoštol Pavol: Kristus nám odpustil všetky hriechy. Zotrel dlžobný úpis, ktorý bol svojimi nariadeniami proti nám a prekážal nám, a odstránil ho tým, že ho pribil na kríž (Kol 2,13-14). Pri počítaní apoštolov okolo vzkrieseného Krista je apoštolov desať. Umelec zachytil udalosť, ktorá sa odohrala v deň Ježišovho vzkriesenia, v prvý deň po sobote, keď boli apoštoli zo strachu pred nepriateľmi zabarikádovaní vo večeradle. Judáš už nežil a Tomáš nebol vtedy s nimi. Teda bolo ich presne desať.⁶⁶¹

„Môže umelec vysvetliť svoje dielo? Môže, ak chce. Ale umelec, ktorý pracuje pre liturgické umenie, nemôže vysvetliť svoje dielo, pretože nie je jeho. Náleží Cirkvi. A teda namiesto vysvetlenia urobí (o. Marko Rupnik) homíliu, pretože vysvetľuje vlastne vieru Cirkvi. Umenie, ktoré nie je naplnené vierou Cirkvi, nemôže byť umiestnené v kostole. Takže teraz urobíme homíliu o tomto umeleckom diele. Ukážeme teda vieru Cirkvi, znázornenú v týchto obrazoch.

Kde stretávame Krista? V krste. Toto je stretnutie isté a pravdivé. A teda tou bočnou bránou sledujúc znaky života a čítajúc ich v duchovnom význame, tak ako to robili traja králi. Teda prichádzame k tejto bráne kostola a vidíme hviezdu. Sledujúc múdre a rozumné uvažovanie prichádzame do chrámu. Tam bude krstiteľnica. Od dverí budeme vidieť tú hviezdu priamo nad krstiteľnicou. Lebo tam stretávame Krista. V krste jeden život zomiera. Ten, ktorý sme dostali od rodičov. Život, ktorý sme dostali od otca a matky je určený na smrť. A zomiera. Ale Božou milosťou Cirkvi nám ponúka veľkú možnosť. Akoby sme tomuto životu zomreli ihneď. Vo vodách krstu tento život sa utopí. A tam sa stretávame s iným životom. Dostávame nový život. Jeden život umiera a druhý je vzkriesený. Jeden život bol naviazaný na krv našich rodičov, ten nový život je naviazaný na Krv Kristovu. Tam získavame život od Krista. Ako je to možné? Boh sa stal človekom. A tak sme si zvolili narodenie. Boh prijal ľudskú prirodzenosť, Boh začal žiť ako človek, aby sme my mohli začať žiť božským životom. Lebo to Dieťa Ježiš prijal celé ľudstvo. A tak v krste my objavujeme svoju ľudskosť v ľudskosti

---

661 Pastiersky list ordinára OS a OZ SR – Veľká noc 2022.

Kristovej. A keďže tá naša je určená na smrť, Panna Mária ukladá toto Dieťa do truhly. Lebo On sa narodil preto, aby zomrel. Lebo len tak môže stretnúť zomrelé ľudstvo. Celá stará ikonografia znázorňuje Dieťa uložené v truhle. A teda je aj tak poviazaný ako mŕtvy. Ale tá truhla je práve v podobe krstiteľnice. Lebo tam my zomierame. A tam nás On stretáva. Pozrite, je tam vrch. Vrch je miesto, kde Boh sa zjavuje. Ale v tom vrchu je jaskyňa. A táto jaskyňa je tmavá. Je to zlo, hriech, smrť a tam sa Boh zjavuje. Tam teda stretávame Kristov život v nás. Táto veľká línia nás vedie ku hlavnému tajomstvu Krista. Pán biskup si prial, aby presbytérium hovorilo o pokoji, o mieri. Kde je podstata mieru? V odpustení hriechu. Jedine Boh dokáže hriech zmeniť na milosť, zlo mení na dobro. My ľudia máme snahu zlikvidovať hriech. Alebo zabudnúť na hriech. Ale On skôr alebo neskôr sa vráti a znovu sa rodia konflikty a smrť. Príde Kristus cez zavreté dvere, vidíte, tie dvere sú zavreté. Vstupuje a vydychuje Ducha Svätého na apoštolov. On vzkriesený vydychuje Ducha Svätého na odpustenie hriechov. Aby apoštoli mohli robiť to, čo robí On. Lebo len Boh odpúšťa hriechy. Takže my ľudia môžeme urobiť len to, čo robí Boh. Len Boh. Teda Cirkev nesie ďalej dielo Ježiša Krista. Kristus má veľký biely plášť. Už od Starého Zákona plášť je znamením Boha, Božej slávy. A tento plášť objíma apoštolov, aby sa ukázalo, že náležia tomu istému Telo, tomu istému Telo, zaodetému Božou slávou. Kristus vydychuje Ducha, aby sme my mohli odpúšťať hriechy, ale toto gesto súčasne pripomína aj stvorenie. Lebo na počiatku Boh dychom stvoril človeka, takže je to vlastne nové stvorenie. A skutočne tam vzniká Cirkev, nové ľudstvo.

V ľavej ruke Kristus drží zvitok. V ikonografii Premenenia Pána, Kristus sa znázorňuje, že drží tento zvitok v ľavej ruke. Keď ho drží na prsiach, tento zvitok symbolizuje Slovo, Verbum, Jeho identitu. Keď drží ten zvitok dolu, znamená to niečo iné. Niekedy ten zvitok je aj taký rozvinutý. A tam je zoznam všetkých hriechov od Adama až po dnes. Kristus tieto všetky hriechy ľudstva nesie premenené milosťou. Všetky dlhy sú zaplatené. Nik nemôže viac odovzdávať zlo za zlo. Lebo On je ten Baránok, ktorý zobral všetko na seba. On je vinný za všetky hriechy. On prijal všetko. Preto zomrel. Hriech ho zabil. Ale teraz prichádza vzkriesený. A ukazuje tento zoznam, ktorý je vybielený. A druhou rukou poukazuje na svoj bok, cenu, ktorý zaplatil za spásu. Ale takisto aj nový pôrod ľudstva. Z tejto rany sa zrodilo nové ľudstvo. Tu liturgicky je to veľmi pekné, lebo je to priamo za oltárom. Teda Kristus skutočne prichádza eucharisticky do spoločenstva. A v Eucharistii sa zhromažďuje celé Telo Kristovo. Celé toto Telo zahalené slávou. A keď kňaz vám dáva hostiu, Telo Kristovo,

hovorí práve tieto slová: Telo Kristovo. A ty hovoríš áno. Ako hovorí sv. Augustín, týmto amen podpisuješ svoju identitu. Ja som telo Kristovo. A toto práve tu sa stáva viditeľným.

Na túto stranu sa odvíjajú dejiny Cirkvi: ak tam máme dejiny spásy – narodenie a vzkriesenie Krista, tu máme v dejinách Cirkvi plné rozprávanie, lebo to je plnosť dejín spásy, ktoré sa ukončia eschatológiou. A pri každej sv. omši sme už vnorení do tejto eschatológie. Tak ako isto poznáme dejiny minulosti ešte omnoho viac isté sú tie dejiny budúcnosti, pamäť budúcnosti, pretože v Kristovi je všetko ukončené, zavŕšené. Prvých dvoch svätých, ktorých stretáme, tu sú Cyril a Metod. Cyril zomiera, ako on sám hovoril: „Drahý brat, dospeli sme k večeru, ja padám na roli, do brázdy a ty ďalej nes pluh“. Tak necháva tú miskú so zrnom sv. Metodovi. A Metod pokračuje rozsievaním semena medzi Slovanmi.⁶⁶²

Ďalej nachádzame sv. Šebastiána, vojaka a mučeníka. Ostal vojakom ako kresťan, aby potešoval mučeníkov, aby im bol blízko a aby ich utvrdzoval vo viere. Ponúka tri šípy Kristovi, to je jeho mučeníctvo. A vyzúva si vojenské topánky, čo symbolizuje koniec jeho služby. Všetko je dokonané. Prežil ako Kristus, prežil svoj život ako ľudstvo Kristovo. Stojaceho tam vidíme sv. Gorazda, prvého nástupcu sv. Metoda, ktorý ako prvý pociťuje násilie, ktorému boli podrobení žiaci sv. Cyrila a Metoda. Za ním je blahoslavená sr. Zdenka a za ňou blahoslavený Ján Pavol II. V rukách má dokument, ktorým ustanovil vojenský ordinariát. Zdenka je mučeníčka, žila Kristovým životom a Ján Pavol II. mal túto veľkú víziu, nie je veľká budúcnosť pre kresťanstvo vo veľkých diskusiách. Takýto abstraktný, intelektuálny dialóg k ničomu nevedie. Dôležité je zjavovať Kristov život. Kto má Kristov život? Mučeníci. Kde je mučeník, tam je Kristus. Tak ako veľká kresťanská kultúra od 4. do 10-teho storočia sa rodí z prvých mučeníkov, tak Ján Pavol II. videl novú evanjelizáciu Európy vychádzajúcu zo života mučeníkov. Len zo života je možné, aby sa niečo zrodilo. Nie z abstraktných teórií. Nie z moralizmu, z ktorého je už Európa unavená. Ale skutočného

---

662 Sv. Cyril a Metod – spolupatróni Európy – tento výjav opisuje konkrétnu historickú udalosť v ich živote: po príchode do Ríma Konštantín vstúpil do gréckeho kláštora a prijal meno Cyril, a preto je na mozaike oblečený ako grécky mních. Tam ochorel a zomieral. Vedel, že jeho starší brat Metod má v úmysle po jeho smrti vrátiť sa do Grécka. Na smrteľnej posteli mu preto adresoval tieto slová: Hľa, brat, boli sme obaja záprahom, čo ťahal jedinú brázdú a ja skončiac svoj deň padám na oranisku. Ale ty ľúbiš veľmi Horu, no neopúšťaj pre Horu svoje učenie. Lebo čím môžeš byť skorej spasený? Metod prijal túto poslednú vôľu svojho brata a keď bol v Ríme vysvätený za biskupa, vrátil sa na Veľkú Moravu a tu pokračoval v rozsievaní Božieho slova až do konca života.

Tieto skutočnosti vyjadril umelec tak, že Cyril padá na roli a z posledných síl odovzdáva bratovi Metodovi kôš s osivom a ten rozsieva zlaté zrná Božej pravdy na našu zem.

Kristovho života. Kto má Kristov život, bude aj zmýšľanie Kristovo, aj cítenie Kristovo. Ale kto nemá Kristov život a myšlienky, pocity, racionalizmus alebo sentimentalizmus, neslúži k ničomu. Nemôžu vzbudiť život. My sme mali veľa mučeníkov, nesmieme na nich zabudnúť. Lebo ak na nich zabudneme, stratíme život. No nie sú to len mučeníci komunizmu, je aj mučeníctvo, ako hovorí Origenes, nás kresťanov, ktorí v tichu žijeme Kristov život, a nie život sveta. Preto je s nami zle zaobchádzané, sme vysmievaní, považovaní za hlúpych, slabých, ale Kristus si vybral slabých, Kristus si vybral maličkých.

Posledná vec – vidíme tam Archanjela Michala, patróna policajtov a ďalších zborov po celom svete. On je veliteľom nebeských vojsk a bojuje za jednosť Boha. Jediný skutočný Boh je náš Boh, hovorí Michal, ktorý Boh je taký ako náš Boh? Ktorý? Ten, ktorý sa stal človekom, vzal všetko zlo sveta, bol vinný za všetko, neodpovedal nikomu, bol Baránok, ktorý mlčal, nemý, aby stretol mŕtveho človeka, zomrel, ale Otec ho vzkriesil, lebo Láska sa nemôže zabiť. Čím viac ju ubíjaš, tým viac ťa miluje. Ako hovorí Pavol Sorénsky, my sme chceli zabiť Boha, ale Boh je láska a Láska nezomiera. Vstal z mŕtvych, pokračuje, kráča s nami milujúc nás, dávajúc nám svoj vlastný život. Ten život, ktorý je imúnny voči smrti. Zostáva naveky. A túto istú moc dal aj nám, aby sme menili zlo na dobro a naplnili sa Jeho životom. Ktorý Boh je taký ako tento? Všetky tie kamienky, všetky tie farby robia jeden chválospev svetla, sily a ľahkosti, lebo náš Boh je taký: silný, ale extrémne ponížený, pokorný.

Ďakujem biskupovi za jeho dôveru, za všetko to, čo urobil, aby tu toto dielo bolo. My umelci sme ho robili s veľkou láskou a veľkou vierou a tam, kde je láska, tam je Boh. A teda dúfame, že toto dielo vás nikdy nebude unavovať a tak ho odovzdávame vám pre duchovné dary.“

Záver

Pri štúdiu, navrhovaní a zaoberaní sa obnovou liturgického umenia a architektúry po Druhom vatikánskom koncile a následnom aplikovaní a uvádzaní do praxe je dôležité si všímať hneď prvú kapitolu Sacrosanctum concilium, pretože nadšenie umelcov nemôže byť vyvolané suchými zákonmi, ale musí vyjsť zo všeobecného náboženského hnutia v cirkvi.⁶⁶³

Preto ten, kto sa dnes mieni zúčastniť na podujatí budovať kostol, resp. ho obnoviť podľa nových zásad koncilu, nesmie zanedbať nutnú, ale zďaleka nie postačujúcu podmienku štúdia liturgickej konštitúcie Sacrosanctum concilium – ako celku, s dôrazom na jej VII. kapitolu.

Malo by sa to diať v miestnej komunite pod vedením kňaza⁶⁶⁴ – duchovného správcu, v každom prípade by touto prípravou mali prejsť členovia stavebnej rady. V tejto súvislosti treba poukázať na súvisiace akcenty vyplývajúce z hierarchickej a spoločenskej povahy liturgie, z didaktickej a pastorálnej.

Samozrejme konštitúcia Sacrosanctum concilium tvorí základ, na ktorom potom stavajú ďalšie koncilové dokumenty a následné pokoncilové inštrukcie a smernice.

Je niekoľko určujúcich, charakterizujúcich a motivujúcich zásad, ktoré predchádzali a sprevádzali práce Druhého vatikánskeho koncilu, a následnú obnovu Cirkvi.

Prvou z tých zásad a požiadaviek je: lepšie prispôbiť potrebám našich čias ustanovizne podliehajúce zmenám.⁶⁶⁵

Tento program platí i pre nás, lebo úloha trvá, program koncilu ešte nebol naplno uskutočnený, ešte nepriniesol všetko svoje ovocie⁶⁶⁶. Jeho dosah a hodnotu aj dnes, po päťdesiatich rokoch, stále ešte len objavujeme.

Druhou zásadou je „obnova v duchu tradície“. Koncil teda nie akokoľvek či ľubovoľne pozmenil ako chcel, ale autenticky obnovil, na Kristovom základe a pôvode.

---

663 Porov. POLC, Posvätná liturgia, s. 405.

664 Vhodnou iniciatívou každého farského spoločenstva by sa mohlo stať hlbšie štúdium Sacrosanctum concilium ako aj ďalších vysvetľujúcich dokumentov, ako aj Všeobecných smerníc Rímskeho misála. Je naozaj dôležitá liturgická výchova „na prežívanie liturgie sa ukazuje nevyhnutné liturgické zasvätenie, ktoré je celým procesom formácie a prehlbovania toho, čo sa slávi.“ AUGÉ, Liturgická spiritualita, s. 61.

665 SC 1.

666 Porov. VQA 2.

Nánosy čias v duchu zdravej tradície naplnil novou silou primerane dnešným okolnostiam a potrebám.⁶⁶⁷

Centrálne postavenie v liturgickom živote Cirkvi má slávenie Eucharistie – tento zreteľ je rozhodujúci i v tvorbe kostola.⁶⁶⁸

V obnove Cirkvi ako celku, a v tejto súvislosti aj v obnove kostola, nejde o obnovu foriem, ale o návrat ku pôvodným princípom, ku pochopeniu ducha tradície, lebo formy musia zodpovedať tejto našej dobe.

Treťou požiadavkou je uplatnenie zásady continuity. Ani vyššie spomenuté liturgické „nánosy čias“, ako hmotné artefakty (najčastejšie ako liturgické zariadenie, ktoré sa už nepoužíva) nemožno z kostolov svojvoľne odstraňovať.⁶⁶⁹ I keď už neplnia účel, majú význam a kultúrnu hodnotu.

Požiadavky, ktoré sme v práci uviedli, musia byť pri stavbe ako aj pri riešení prebudovy starého liturgického priestoru zohľadnené.

Predovšetkým predložená dokumentácia na obnovu, resp. stavbu nového kostola musí obsahovať nutnú informáciu pre architektov o liturgických aspektoch obnovy, ktoré sú v danom prípade podstatné a nevyhnutné. Táto obnova sa neodbaví postavením oltára „tvárou k ľudu“. Tu ide o splnenie súboru požiadaviek, ktoré vyplývajú zo smerníc liturgickej konštitúcie Sacrosanctum Concilium a následných pokoncilových dokumentov určených na správne vykonanie požiadaviek tejto Konštitúcie. Obnovené atribúty slávania liturgie – predovšetkým Eucharistie – sa musia živiť predovšetkým požiadavkami teologickými, až následne sa majú pretaviť v architektúre.

---

667 SC 4.

668 Pozrime sa bližšie na výklad citát SC 10: „v liturgii vyvrcholí činnosť cirkvi a zároveň v nej prameni všetka jej sila“. Výraz „vrchol a zdroj“ sa nikdy nepripisuje liturgii, ale vždy a výlučne Eucharistii a zvlášť sa uprednostňuje obraz prameňa pred obrazom vrcholu. A aj keď v článku SC 10 sa hovorí, že z liturgie, zvlášť z Eucharistie, ako z prameňa prúdi do nás milosť a ňou sa s najväčšou účinnosťou dosahuje posvätenie ľudí a oslava Boha v Kristovi, ku ktorému ako k svojmu cieľu smerujú všetky ostatné činnosti Cirkvi, predsa len Eucharistia patrí srdcu centru, resp. určujúcu súčasť vzhľadom na ostatné zložky. Eucharistické tajomstvo je samým jadrom liturgie, bez ktorého je kresťanská liturgia teologicky nemysliteľná. Liturgia je vrcholom i prameňom života cirkvi, i keď to neplatí rovnakým spôsobom pre každú jej časť, ale výslovne pre Eucharistiu. Porov. AUGÉ, Liturgická spiritualita, s. 93-94.

Ján Pavol II. v liste *Vicesimus quintus annus* takto vysvetľuje *prameň* a *vrchol*: Je *prameňom*, pretože veriaci bohato čerpajú predovšetkým zo sviatostí vodu milosti, ktorá vyviera z boku ukrižovaného Krista. Je *vrcholom* jednak preto, že celá činnosť Cirkvi smeruje k spoločenstvu života s Kristom a jednak preto, že v liturgii Cirkev zjavuje a rozdeľuje dielo spásy, ktoré v Kristovi vykonal raz navždy. VQA 22.

669 SC 126. Všimnime si čo hovorí IGMR o starom oltári, ktorý sa nepoužíva. Starý oltár treba preniesť a ten, ktorý sa nedá preniesť, nech sa zvlášť neozdobuje, aby sa neodvádzala pozornosť veriacich. IGMR 303. Teda nehovorí sa o vyhodení alebo zlikvidovaní, ale o zachovaní.

Jedným z najdôležitejších článkov konštitúcie SC je článok 10, v ktorom sa píše: „v liturgii vyvrcholí činnosť Cirkvi a zároveň v nej pramení všetka jej sila“. Teda z liturgie ako z prameňa prúdi do nás milosť a čo najúčinnšie sa dosahuje posväcovanie ľudí a oslava Boha v Kristovi, ku ktorému ako k svojmu cieľu smeruje všetka ostatná činnosť Cirkvi. Otcovia Druhého vatikánskeho koncilu teda učia, že liturgia je „posvätná činnosť“. Priestor používaný pri liturgii preto musí zodpovedať najvyšším nárokom po stránke liturgickej aj estetickej. V súčasnosti to neraz vyzerá tak, že v mnohých kostoloch vidíme zbierku kvetináčov, zatuchnuté staré koberce alebo vidíme detské výstavky kresieb z prvého svätého prijímania. V kostoloch nachádzame veľa vecí, ktoré by si niekto len sotva umiestnil.

Po spoločenských zmenách po roku 1989 nastal na Slovensku enormný nárast sakrálnych stavieb, ktorý je dnes už na útlme. Nárast kvantity neznamenal vždy však aj rast kvality. Klérus ani architekti neboli vždy pripravení na realizáciu náročných stavieb akou je kostol a do tejto situácie vidíme ešte aj silnú angažovanosť laikov.

Čo sa týka liturgického priestoru v Katedrále sv. Šebastiána, môžeme zhodnotiť, že je pekný, vkusný, estetický a veľmi symbolický. Niektoré základné parametre spĺňa (pevný oltár, ktorý možno obchádzať a je tvárou k ľudu, pevná ambona, odkiaľ je dobre vidieť a počuť). Avšak nie všetko je v katedrále ako si koncil predstavoval: chýba minimalistický prístup, zodpovedajúci požiadavke Liturgickej konštitúcie o ušľachtilej kráse ... vo vznešenej jednoduchosti, ... odmietajúcej púhu (bezobsažnú) nádheru⁶⁷⁰... Na malý priestor monumentálna mozaika – je to skôr pompéznosť než jednoduchosť. Takisto absencia miest v presbitériu chrámu pre prisluhujúcich. Oltár postavený oddelene od steny, s bočnými oltármi sa už nepočíta, svätostánok umiestnený na kraji presbytéria, sedenie veriaceho ľudu je v polkruhu – z tejto stavby cítiť, že architekt sa usiloval uviesť do reality princípy stanovené SC a ďalších dokumentov. Pravdaže, dalo by sa to urobiť aj lepšie, ale myslíme si, že nakoľko absentovala výchova a vzdelávanie v tejto oblasti, niektoré veci ešte hľadajú svoj čas na naplnenie. Chrám hoci má elipsový pôdorys, nemá oltár, či ambonu umiestnené v ohnisku, ale presbytérium má vo „vrchole“. Komunitné usporiadanie sa všeobecne na Slovensku zatiaľ „neujalo“.⁶⁷¹

---

670 SC 124.

671 Rudolfa Schwarza (1897-1961) môžeme označiť za jedného z najvýznamnejších nemeckých staviteľov kostolov minulého storočia. Porov. ZAHNER, Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncilu, s. 69. On môže byť tým, kto predstavuje konkrétny zdroj inšpirácie. Porov. jeho skicu z publikácie *Liturgie und Kirchenbau*, typoskript (asi 1936), prílohu Rudolf Schwarz.

Použitá literatúra

Sväté písmo

Sväté písmo. Trnava: SSV, 1998. ISBN 80-7162-236-2.

Patristické pramene

BAZIL VEĽKÝ. *Liber de Spiritu Sancto* 18, 45.

KLEMENT RÍMSKY. *Recognitiones* X, 71 (PG 1, 1433).

Dokumenty rímskej kongregácie pre bohoslužbu a sviatosti

Direktórium o ľudovej zbožnosti a liturgii. Trnava: SSV, 2005. ISBN 80-7162-547-7.

Eucharisticum mysterium. AAS 59, 1967, s. 539-573. (Slovenský preklad: <https://liturgia.kbs.sk/sekcia/dokumenty/dokumenty-vatikanskych-uradov/eucharisticum-mysterium-d>; Tiež: *Liturgia*. 1993, roč. III, č. 2, s. 141-174.)

Inter Oecumenici. AAS 56, 1964, s. 877-900. (Slovenský preklad: *Inter oecumenici*. Trnava: SSV, 2001. ISBN 80-7162-337-7.)

Musicam sacram. AAS 59, 1967, s. 300-320. (Slovenský preklad: *Liturgia*. 1992, roč. II, č. 2-3, s. 111-128.)

Paschalis sollemnitatis. Notitiae 24, 1988, s. 81-107. (Slovenský preklad: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-komisii-a-rad-kbs/c/paschalis-sollemnitatis>)

Rituálne vyjadrenie daru pokoja v omši. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/ritualne-vyjadrenie-daru-pokoja-v-omsi>

Liturgické pramene

Caeremoniale Episcoporum, ex Decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatum, Editio Typica, Typis Polyglottis Vaticanis, 1984.

De Benedictionibus. (Slovenský preklad: *Benedikcionál*. Trnava: SSV, 2017. ISBN 978-80-7162-693-0.)

De Sacra Communione et de Cultu Mysterii Eucharistici extra Missam. (Slovenský preklad: *Sväté prijímanie a kult eucharistického tajomstva mimo omše*. Trnava: SSV, 2011. ISBN 978-80-7162-881-1.)

Institutio Generalis Missalis Romani. (Slovenský preklad: Všeobecné smernice rímskeho misála. In: *Rímsky misál.* Trnava: SSV, 2021. ISBN 978-80-8161-503-0.)

Ordo baptismi parvulorum. (Slovenský preklad: *Obrady krstu detí.* Trnava: SSV, 1976.)

Ordo Dedicationis Ecclesiae et Altaris. (Slovenský preklad: *Rímsky pontifikál: Posvätenie kostola a oltára.* Trnava: SSV, 1981.)

Ordo Benedicendi Oleum catechumenorum et infirmorum et conficiendi chrisma. (Slovenský preklad: *Rímsky pontifikál: Obrad požehnania oleja katechumenov a oleja chorých a posvätenie krizmy.* Trnava: SSV, 1981.)

Ordo Exsequiarum. (Slovenský preklad: *Pohrebné obrady.* Trnava: SSV, 2019, ISBN 978-80-8161-341-8.)

Ordo Lectionum Missae. (Slovenský preklad: *Lekcionár: 1. Na nedele a sviatky.* Bratislava: Vesna, 1990. ISBN 80-85128-23-3).

Ordo Celebrandi Matrimonium. (Slovenský preklad: *Sobášne obrady.* Trnava: SSV, 1976.)

Ordo Paenitentiae. (Slovenský preklad: *Obrad pokánia.* Trnava: SSV, 1977.)

Rímsky misál. Trnava: SSV, 2021. ISBN 978-80-8161-503-0.

Pápežské dokumenty a výnosy

Codex Iuris Canonici. (Slovenský preklad: *Kódex kánonického práva.* Trnava: SSV, 1996. ISBN 80-7162-061-0.)

Catechismus Catholicae Ecclesiae. (Slovenský preklad: *Katechizmus Katolickej Cirkvi.* Trnava: SSV, 1998. ISBN 80-7162-253-2.)

BENEDIKT XVI. *Sacramentum caritatis.* AAS 99, 2007, s. 107-180. (Slovenský preklad: *Sacramentum caritatis.* Trnava: SSV, 2007. ISBN 80-7162-659-6.)

BENEDIKT XVI. *Verbum Domini.* AAS 102, 2010, s. 610-787. (Slovenský preklad: *Verbum Domini.* Trnava: SSV, 2011. ISBN 978-80-7162-868-2.)

FRANTIŠEK. *Desiderio desideravi.* (Slovenský preklad: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/apostolsky-list-desiderio-desideravi>)

JÁN PAVOL II. *Dominicae cenae.* AAS 72, 1980, s. 113-148. (Slovenský preklad: *Liturgia.* 1994, roč. IV, č. 2, s. 95-121.)

JÁN PAVOL II. *Ecclesia de Eucharistia.* AAS 95, 2003, s. 433-475. (Slovenský preklad: *Ecclesia de Eucharistia.* Trnava: SSV, 2003. ISBN 80-7162-430-6.)

JÁN PAVOL II. *Mane nobiscum Domine*. AAS 97, 2005, s. 337-352. (Slovenský preklad: *Mane nobiscum Domine*. Trnava: SSV, 2004. ISBN 80-7162-522-1.)

JÁN PAVOL II. *Spirituali militum curae*. AAS 78, 1986, s. 482-486. (Slovenský preklad: <https://kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/spirituali-militium-curae>)

JÁN PAVOL II. *Vicesimus quintus annus*. AAS 81, 1989, s. 897-918. (Slovenský preklad: *Liturgia*. 1991, roč. I, č. 1, s. 12-27.)

PAVOL VI. *Apoštolská konštitúcia ktorou sa vyhlasuje platnosť rímskeho misála obnoveného podľa rozhodnutia Druhého vatikánskeho koncilu*. AAS 61, 1969, s. 217-222. (Slovenský preklad: In: *Rímsky misál*. Trnava: SSV, 2021. ISBN 978-80-8161-503-0.)

PAVOL VI. *Mysterium fidei*. AAS 57, 1965, s. 753-774.

PIUS XI. *Divini cultus sanctitatem*. AAS 21, 1929, s. 33-42. (Český preklad: ČALA, A. *Duchovní hudba*. Olomouc, 1946, s. 215-223.)

PIUS XII. *Mediator Dei*. AAS 39, 1947, s. 521-560. (Slovenský preklad: *Mediator Dei*. Košice: Verbum, 1948.)

Acta Apostolice Sedis.

Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu

(Slovenský preklad: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 2019. ISBN 978-80-7162-738-8.)

Ad gentes. AAS 58, 1966, s. 947-990.

Apostolicam Actuositatem. AAS 58, 1966, s. 837-864.

Dei verbum. AAS 58, 1966, s. 817-835.

Christus Dominus. AAS 58, 1966, s. 674-701.

Lumen gentium. AAS 57, 1965, s. 571-610.

Optatam totius. AAS 58, 1966, s. 713-727.

Presbyterorum Ordinis. AAS 58, 1966, s. 837-864.

Sacrosanctum concilium. AAS 56, s. 97-134.

Literatúra predmetu

ADAM, A. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-968-3.

AKIMJAK, A. *Liturgika. II. Dejiny liturgie*. Spišská Kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996. ISBN 80-7142-069-7.

AKIMJAK, A., HANUS, L., HNILICKÝ, J. *Sakrálné umenie vo svetle Druhého vatikánskeho koncilu a stav na Slovensku dnes*. Ružomberok: Verbum, 2019. ISBN 978-80-561-0706-5.

AKIMJAK, A., HNILICKÝ, J. *Žilinská katedrála*. Ružomberok: Verbum, 2019. ISBN 978-80-561-0704-1.

AKIMJAK, A., HNILICKÝ, J. *Predkoncilové kostoly pre obnovenú liturgiu*. Ružomberok: Verbum, 2019. ISBN 978-80-561-0703-4.

AKIMJAK, A. *Vnútro kostola na Slovensku podľa požiadaviek pokoncilovej liturgie*. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU, 2002. ISBN 80-89039-06-5.

AKVINSKÝ, T. *Theologická summa II-II*. Olomouc: KRYSTAL, 1938-1939.

ALDAZÁBAL, J. *Simboli e gesti: significato antropologico, biblico e liturgico*. Milano: Club della Famiglia ed., 1986. ISBN 978-8801158281.

AUGÉ, M. *Liturgická spiritualita*. Trnava: Dobrá kniha, 2001. ISBN 80-7141-341-0.

BENEDIKT VI. *Svedok koncilu*. Trnava: Dobrá kniha, 2014. ISBN 978-80-7141-836-8.

BERGER, R. *Liturgický slovník*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-965-2.

BRADÁČ, J. *Věda o liturgii 1*. Olomouc: CM Bohoslovecká fakulta, 1972.

CABAN, P. *Liturgika*. Trnava: SSV, 2010. ISBN 978-80-7162-803-3.

CABAN, P. *Dejiny kresťanskej liturgie v staroveku*. Praha: Paulínky, 2013. ISBN 978-80-7450-074-9.

CABAN, P. *Dejiny slávenia Eucharistie do Druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava: SSV, 2010. ISBN 978-80-7162-802-6.

ČERNOUŠEK, T. *Liturgický prostor*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1995.

DE CLERC, P. *Moudrost liturgie a jak jí porozumět*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-453-9.

DELLA PIETRA, L. *La parola restituita. La ricchezza del linguaggio liturgico*. Cinisello Balsamo: Edizioni San Palo, 2017. ISBN 9788892212527.

DONGHI, A. *Gesta a slova*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1995. ISBN 80-7192-008-8.

- FILIPEK, A. *Z oboch strán oltára*. Trnava: Dobrá kniha, 2002. ISBN 80-7141-400-X.
- FLAVIUS, I. *Válka židovská II*. Praha: Svoboda, 1992. ISBN 80-205-0210-6.
- FOLTYNOVSKÝ, J. *Liturgika*. Olomouc: Lidové závody, 1932.
- GATTI, V. *Liturgia e arte*. Bologna: Centro editoriale dehoniano, 2005. ISBN 88-10-43002-6.
- GAVENDA, M. *Liturgické prenosy*. Bratislava: Veda, 2020. ISBN 978-80-224-1816-4.
- HAVLOVIČ, Ľ. *Rača*. Bratislava: vlastným nákladom, 2017. ISBN 978-80-972760-7-2.
- HALKO, J., KOMORNÝ, Š. *Dóm: Katedrála sv. Martina v Bratislave*. Bratislava: Lúč, 2010. ISBN 978-80-7114-805-0.
- HANUS, L. *Kostol ako symbol*. Bratislava: Lúč, 1995. ISBN 80-7114-141-0.
- CHOVANEC, M. *Eschatológia*. Nitra: Gorazd n.f., 2009. ISBN 978-80-89481-12-5.
- CHOVANEC, M. *Kristológia I*. Nitra: Gorazd n.f., 2009. ISBN 978-80-969787-6-2.
- CHOVANEC, M. *Sakramentológia I*. Nitra: Gorazd n.f., 2012. ISBN 978-80-89481-16-3.
- JÁN PAVOL II., *Mane nobiscum Domine*. Trnava: SSV, 2004. ISBN 80-7162-522-1.
- JUDÁK, V. *Kristova Cirkev na ceste*. Trnava: SSV, 1998. ISBN 80-7162-215-X.
- JUDÁK, V., POLÁČIK, Š. *Katalóg patrocínií na Slovensku*. Bratislava: RKCMBF UK, 2009. ISBN 978-80-969787-3-1.
- KEMPENSKÝ, T. *Nasledovanie Krista*. Trnava: SSV, 2018. ISBN 978-80-8161-315-9.
- KOPEČEK, P. *Liturgie a architektura*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3959-4.
- KWIECIEŃ, T. *Chvála Těla. Tělesný rozměr liturgie*. Praha: Krystal OP, 2017. ISBN 978-80-7575-019-8.
- LEHOTSKÁ, D., PLEVA, J. zost. *Dejiny Bratislavy*. Bratislava: Obzor, 1966.

LUPI, R. *Simboli e segni cristiani nell'arte, nella liturgia, nel tempio*. Milano: Paoline, 2007. ISBN 9788831532990.

MATTEI, R. *Druhý vatikánsky koncil*. Bratislava: Nadácia Slovakia Christiana, 2019. ISBN 978-80-972597-6-1.

NEPŠINSKÝ, V. *Liturgia na Slovensku v období Tridentského koncilu*. Banská Bystrica: Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, 1998. ISBN 80-967172-3-5.

PODOLÁK, J. *Rača*. Obzor: Bratislava, 1989. ISBN 80-215-0024-7.

POLC, J. *Posvätná liturgia*. Řím: Křesťanská akademie, 1981.

RATZINGER, J. *Duch liturgie*. Trnava: Dobrá kniha, 2005. ISBN 80-7141-477-8.

RATZINGER, J. *Z môjho života. Autobiografia*. Trnava: Dobrá kniha, 2005. ISBN 80-7141-493-X.

RICHTER, K. *Liturgie a život*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-140-7.

ROYT, J., ŠEDINOVÁ, H. *Slovník symbolů*. Praha: Mladá fronta, 1998. ISBN 80-204-0740-5.

ROZEHNALOVÁ, E., TOMÍŠKOVÁ, M. (a kol.). *Církevní stavby*. Brno: Ústav územního rozvoje, 1995. ISBN 80-85124-48-3.

SARAH, R. *Boh alebo nič*. Bratislava: Lúč, 2016. ISBN 978-80-8179-032-4.

SCICOLONE, I. *Eucharistia utvára Cirkev*. s.l. Liturgická komisia Konferencie biskupov Slovenska, 2019.

SEEWALD, P. *Benedikt XVI*. Trnava: SSV, 2007. ISBN 978-80-7162-681-7.

SEEWALD, P. *Benedikt XVI. Posledné rozhovory*. Trnava: SSV, 2017. ISBN 978-8-8161-271-8.

SINKA, T. *Liturgické symboly*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 1994. ISBN 80-88741-04-1.

STUDENÝ, J. *Kresťanské symboly*. Olomouc, 1992.

WEISSENHOFER, A. *Liturgia a umenie*. Trnava: SSV, 1950.

Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou. Bratislava: Lúč, 2001. ISBN 80-7114-351-0.

Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o duchovnej službe katolíckym veriacim v ozbrojených silách a ozbrojených zboroch Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z:

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/cirkev/p/apostolska-nunciatura/c/zmluva-medzi-sr-a-svatou-stolicou-o-duchovnej-sluzbe>

Kompendium Katechizmu Katolíckej cirkvi. Trnava: SSV, 2006. ISBN 978-80-7162-664-0.

Príspevok v časopise

DUFKA, V. Princípy liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu. In: *Teologický časopis*. 2021, roč. 19, č. 1, s. 31-43. ISSN 1336-3395.

Kristus, Boží Syn a Vykupiteľ človeka, naplno odpovedá najrýdzejším túžbam ľudského srdca. In: *Slovenské hlasy z Ríma*. 1995, roč. 44, č. 2, s. 8. ISSN 49254.

ZAHNER, W. Stavba kostelů a liturgie po II. vatikánském koncilu. In: *Salve*. 2012, roč. 22, č. 2, s. 69-95. ISSN 1213-6301.

Príspevok v zborníku

DUFKA, V. Liturgia ako prameň a vrchol života Cirkvi. In: *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku*. Ružomberok: Verbum, 2013, s. 50-57. ISBN 978-80-8084-996-2.

NEPŠINSKÝ, V. Liturgická formácia. In: *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku*. Verbum: Ružomberok, 2013, s. 58-76. ISBN 978-80-8084-996-2.

LECH, S. Przestrzeń celebracji liturgicznych. In: *Przestrzeń liturgiczna*. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, 2019, s. 187-198. ISBN 978-83-7438-781-1.

ŠVINGÁL, T. Baptistérium – charakteristika, liturgický účel a umelecké stvárnenie. In: *A solis ortu uaque ad occasum*. Praha: Strahovská knihovna, 2014, s. 127-131. ISBN 978-80-88009-00-9.

ZVARA, P. Sakrálne umenie po Druhom vatikánskom koncile v slovenskom kontexte. In: *Päťdesiat rokov liturgickej reformy Druhého vatikánskeho koncilu na Slovensku*. Ružomberok: Verbum, 2013, s. 94-104. ISBN 978-80-8084-996-2.

Internetové zdroje

Bishop František Rábek. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/brabek.html>

Bratislavské NAJ: Viete, ktoré sídlisko je najstaršie v meste? [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://bratislava.dnes24.sk/bratislavske-naj-viete-ktore-sidlisko-je-najstarsie-v-meste-264098>

FÁBRY, Š. *Súčasné chrámy na území Žilinskej diecézy: teológia – liturgia – architektúra*. [online]. Olomouc, 2016 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/3q12ig/>

Na slovíčko sMarkom Rupnikom. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://zasvatenyzivot.sk/na-slovicko-s-markom-rupnikom/>

Oslavy 70. výročia sídliska Krasňany. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.raca.sk/oslavy-70-vyrocia-sidliska-krasnany/>

V hurbanovskom kostole požehnali zreštaurovaný hlavný oltár. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <https://www.abu.sk/archiv/spravy/v-kostole-sv-ladislava-v-hurbanove-pozehnali-zrestaurovany-hlavny-oltar>

Zoznam kňazov. [online]. [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: <http://www.raca.fara.sk/index.php/farnost/historia/historicke-zoznamy/32-zoznam-knazov>

Iné

Acta curiae castrensis Slovakiae 1/2005.

Farský archív. *Kronika*. Vedená od roku 2009.

Farský archív. *Archívne dokumenty*.

Štatút Ordinariátu OS a OZ SR.

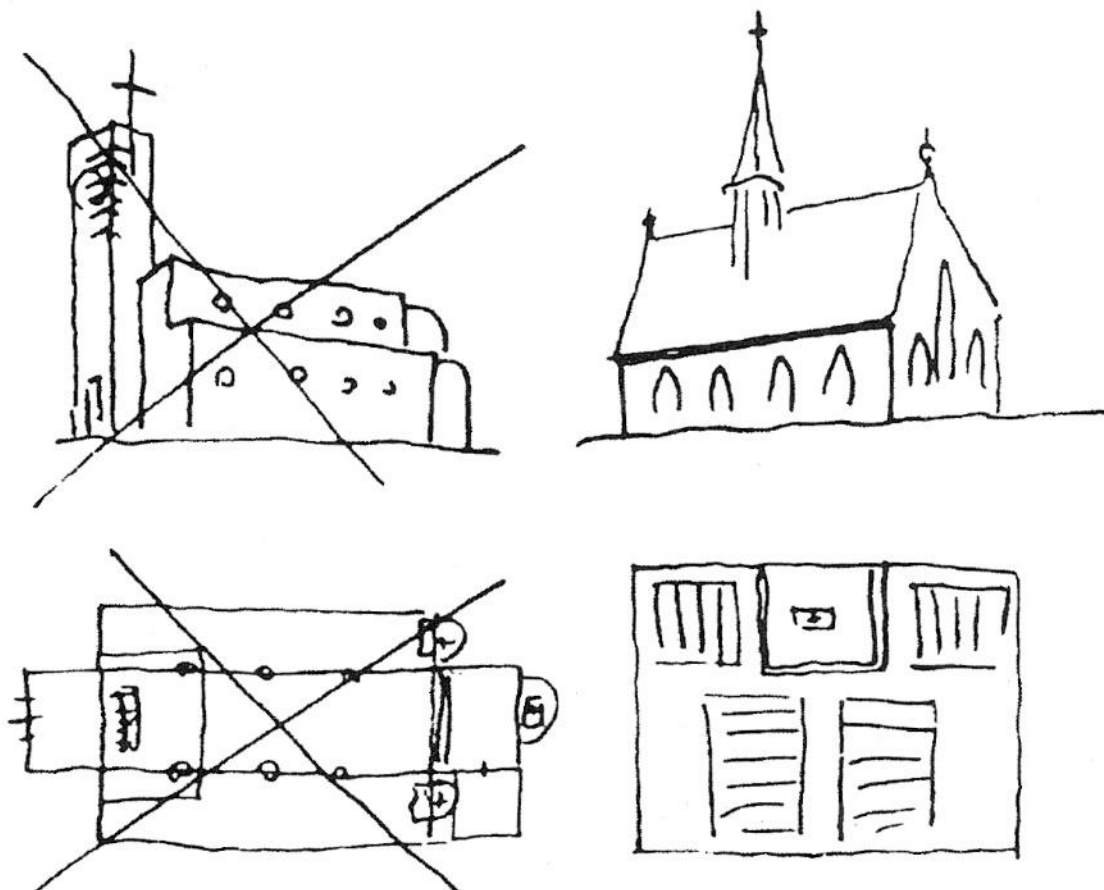
Zoznam skratiek

- AA – Apostolicam Actuositatem
- AAS – Acta Apostolicae Sedis
- AG – Ad gentes
- CE – Caeremoniale episcoporum
- CIC – Codex iuris canonici (Kódex kánonického práva)
- DB – De Benedictionibus (Benedikcionál)
- DV – Dei verbum
- DC – Dominicae cenae
- DCS – Divini cultus sanctitatem
- EdE – Ecclesia de Eucharistia
- EM – Eucharisticum mysterium
- EEM – De sacra communione et de cultu mysterii eucharistici extra missam (Sväté prijímanie a kult eucharistického tajomstva mimo omše)
- GE – Gravissimum educationis
- CHD – Christus Dominus
- IOE – Inter oecumenici
- IGMR – Institutio Generalis Missalis Romani (Všeobecné smernice rímskeho misála)
- KKC – Katechizmus Katolíckej cirkvi
- LG – Lumen gentium
- MF – Mysterium fidei
- MD – Mediator Dei
- MS – Musiacam sacram
- OBP – Ordo baptismi parvulorum (Obrad krstu detí)
- ODEA – Ordo dedicationis ecclesiae et altaris (Obrad posvätenia kostola a oltára)
- OLM – Ordo lectionum Missae (Poriadok omšových čítaní, Všeobecné pokyny k omšovému lekciónáru)
- OM – Ordo matrimonium (Sobášne obrady)
- OP – Ordo paenitentiae (Obrad pokánia)

OT – Optatam totius
PO – Presbyterorum ordinis
PS – Paschalis sollemnitatis
SAC – Sacramentum caritatis
SC – Sacrosanctum concilium
VD – Verbum Domini
VQA – Vicesimus quintus annus

Prílohy

Príloha č. 1. Rudolf Schwarz – skica

Príloha č. 2. Foto oltára – nového (vpredu) a tridentského (vzadu)

Príloha č. 3. Liturgický priestor katedrály pred prestavbou liturgického priestoru

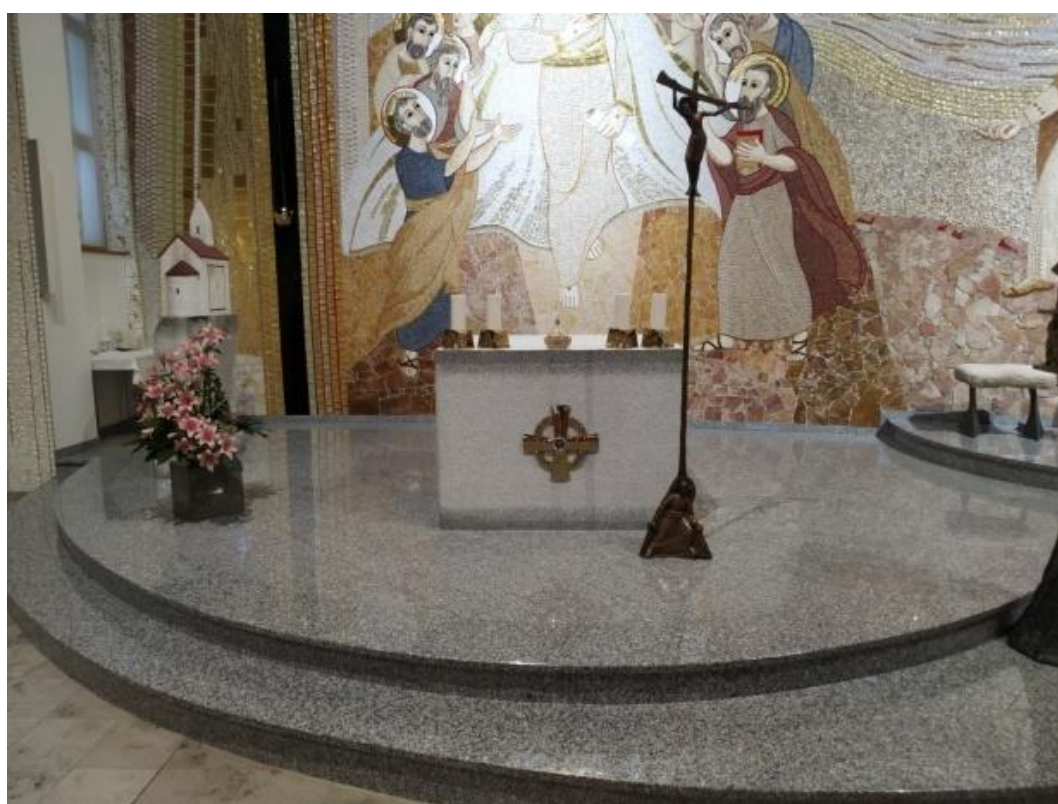
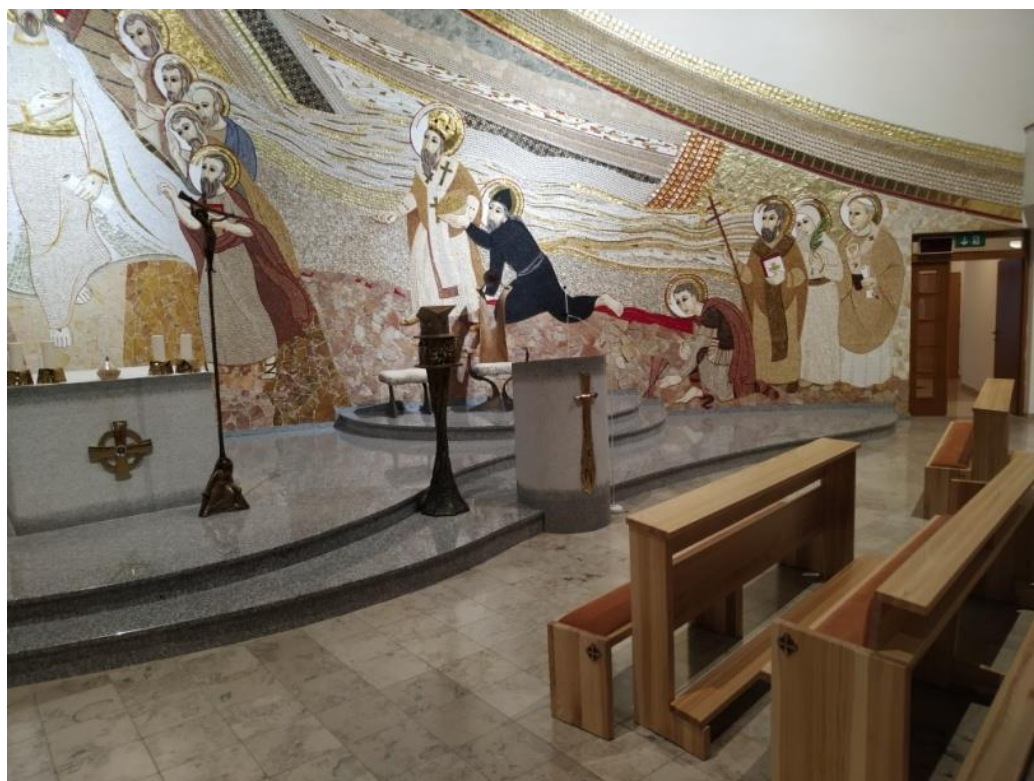

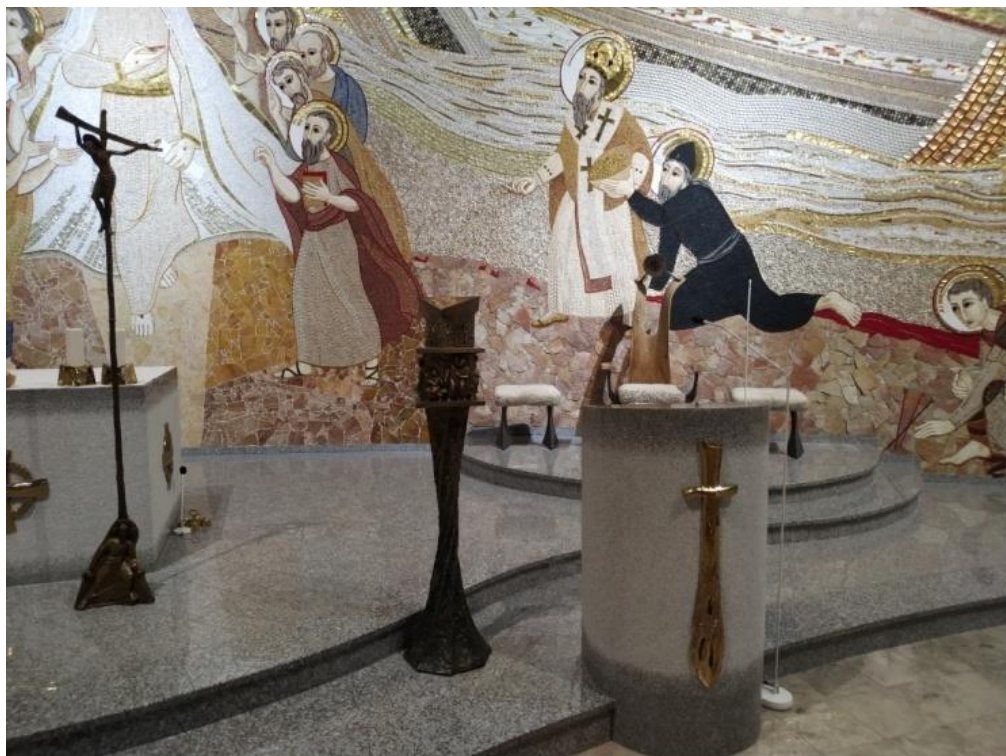
Príloha č. 4. Liturgický priestor katedrály po prestavbe liturgického priestoru

Príloha č. 5. Oltár a ambona

Ozdoba oltára kvetmi

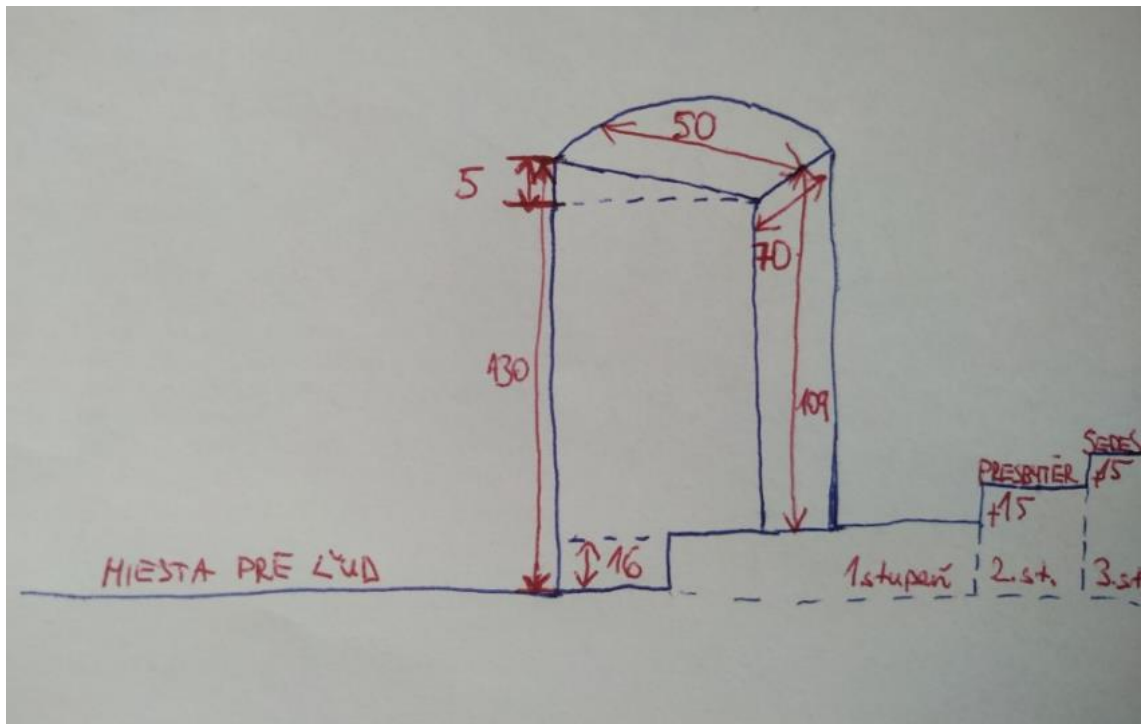

Křížik na oltáři

Príloha č. 6. Architektonické prevedenie ambony v katedrále

Príloha č. 7. Katedra biskupa

Príloha č. 8. Miesto pre kňaza a diakona

Príloha č. 9. Abakus

Príloha č. 10. Bohostánok a večné svetlo

Večné svetlo za bohostánkom

Príloha č. 11. Lavice pre veriaticich

Lavice – pravá strana

Lavice – Pavá strana

Príloha č. 12. Chór

Príloha č. 13. Mesto pre zbor / scholu a hudobné nástroje

Organ návrh

Organ a miesto pre zbor realizácia

Príloha č. 14. Spovednica

Kríž pred spovednicami

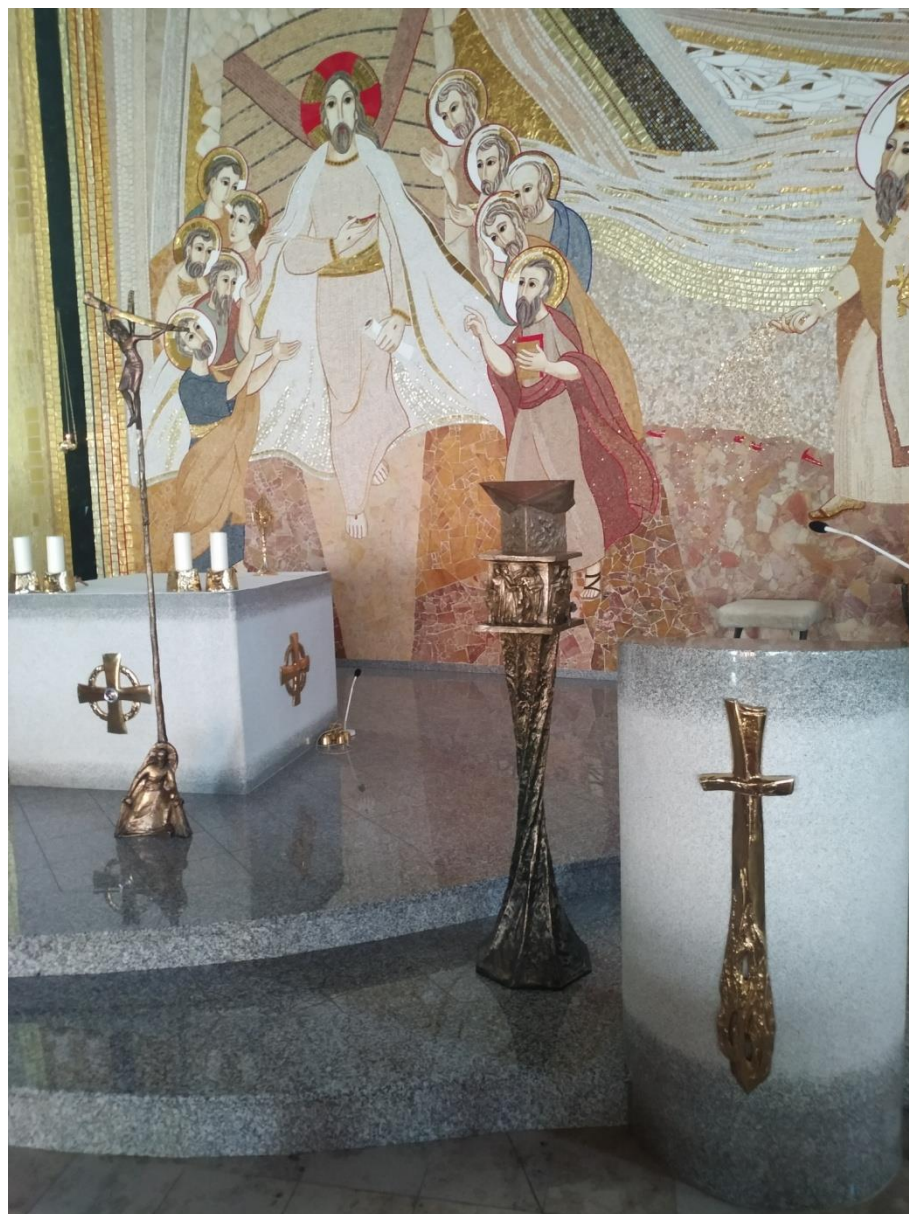

Príloha č. 15. Krstiteľnica

Príloha č. 16. Miesto pre veľkonočnú sviecu

Miesto pre veľkonočnú sviecu počas veľkonočného obdobia

Miesto pre veľkonočnú sviecu mimo veľkonočného obdobia

Príloha č. 17. Miesto na úschovu posvätných olejov

Príloha č. 18. Sakristia

Príloha č. 19. Veža a zvony

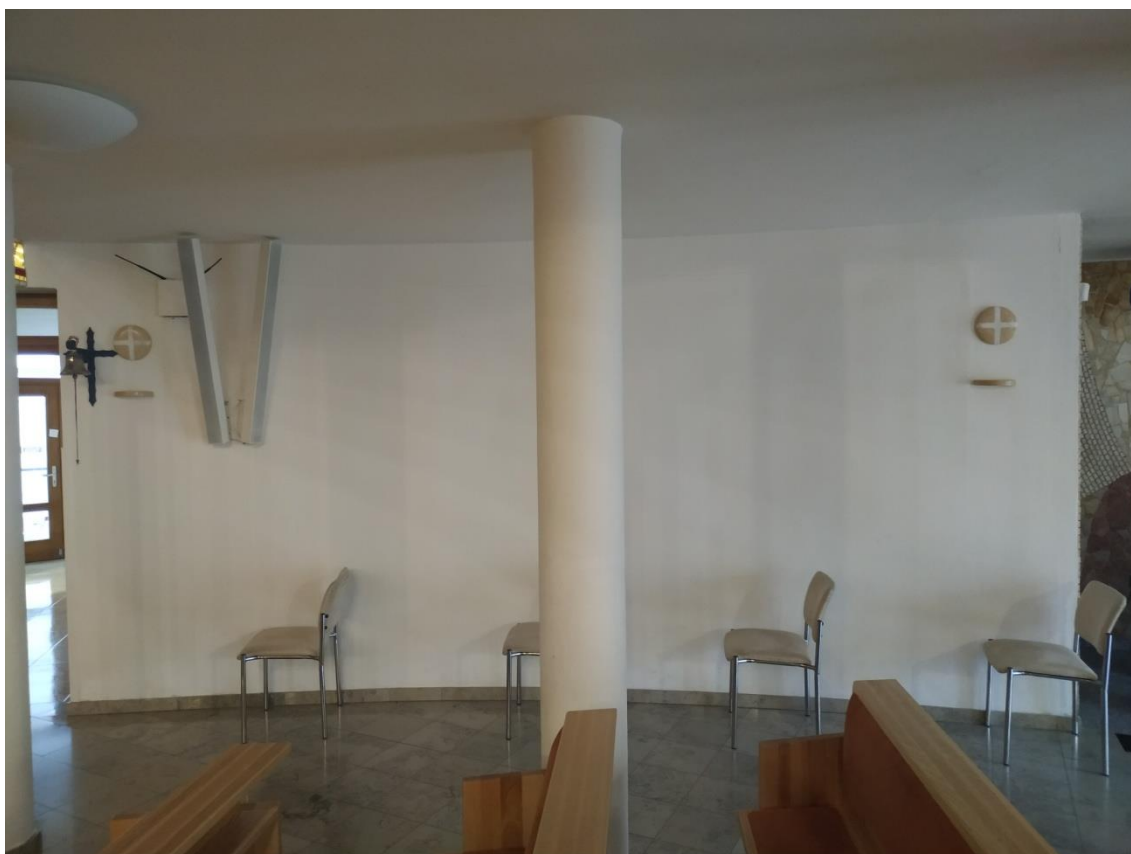

Príloha č. 20. Krížová cesta

Príloha č. 21. Konsekráčné kríže

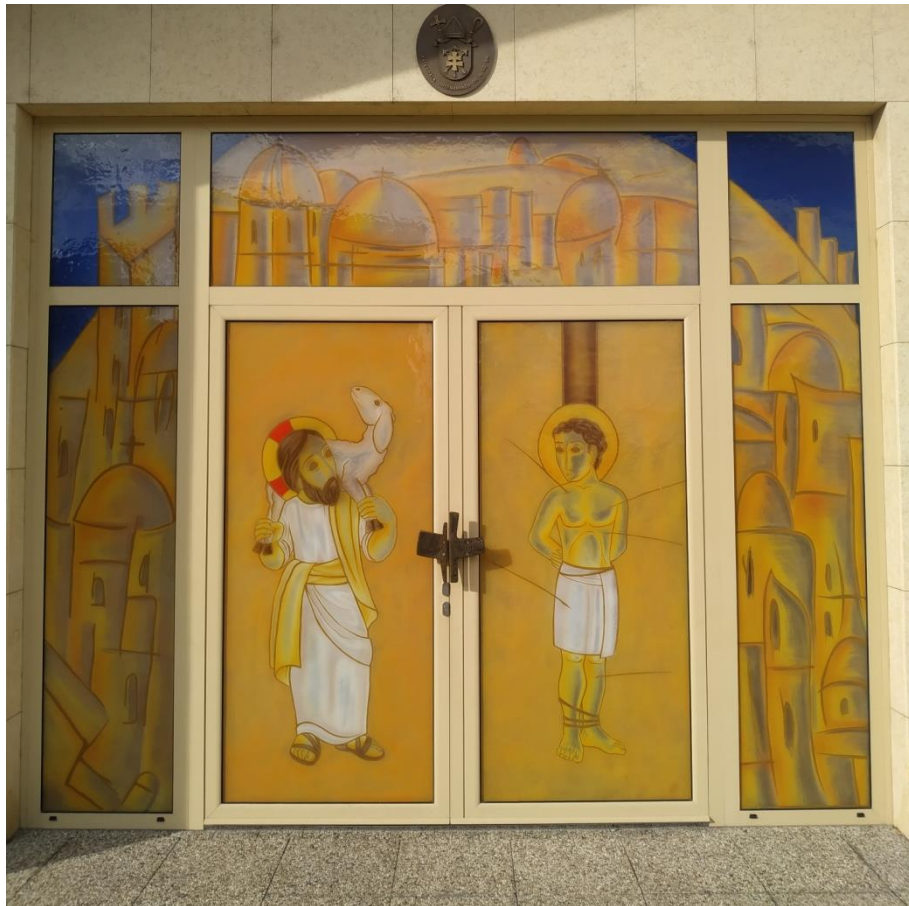

Príloha č. 22. Vstupná a bočná brána chrámu; vitráž sv. Floriána

Vstupná brána do átria kostola tzv. bočný vstup

Vitráž sv. Floriána

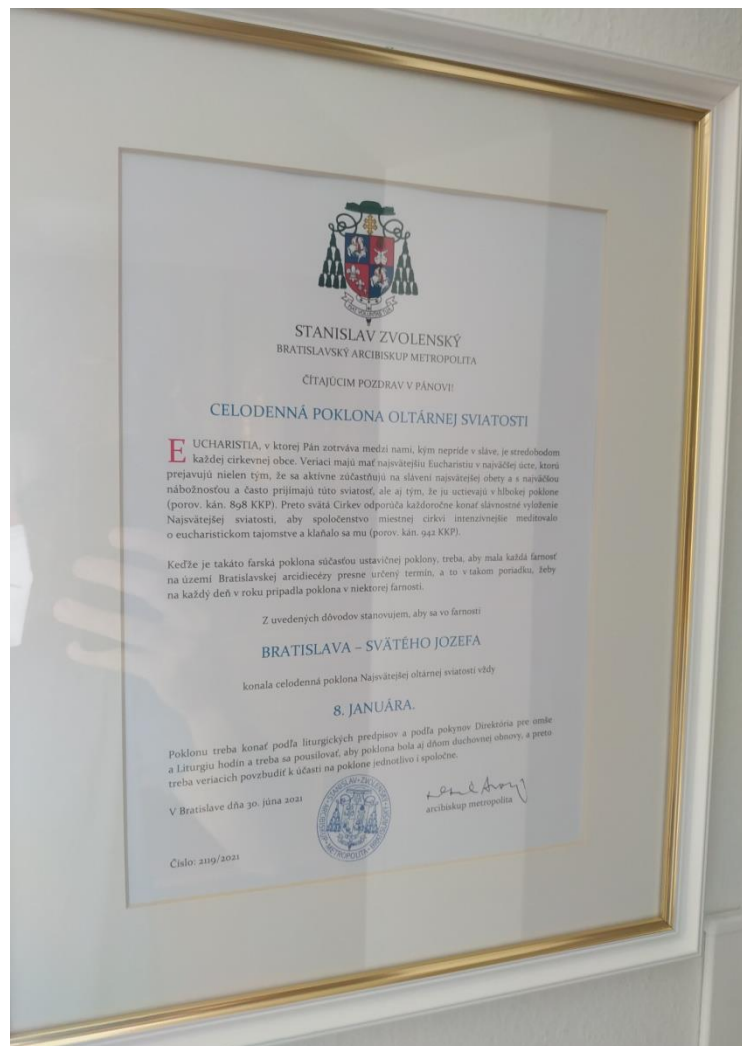
Príloha č. 23. Pamätné tabule a základný kameň

Pamätné tabule

Trvalý oznam o celodennej poklone oltárnej sviatosti

Základný kameň

Príloha č. 24. Pastoračné centrum

Príloha č. 25. Misijný kríž

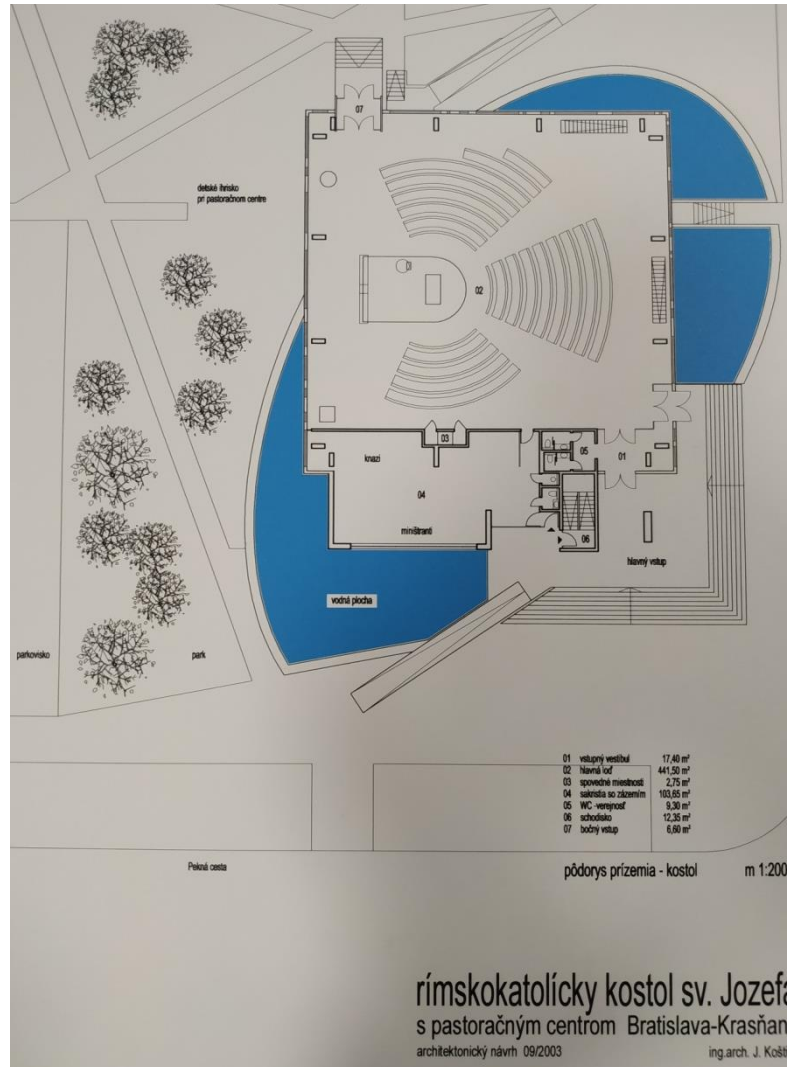

Príloha č. 26. Katedrála exteriér

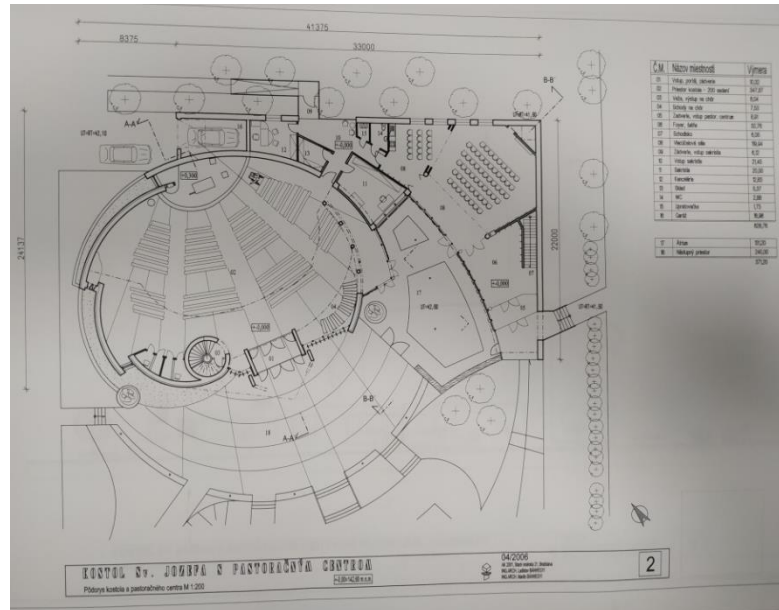

Príloha č. 27. Projektové návrhy kostolov

Návrh č. 1

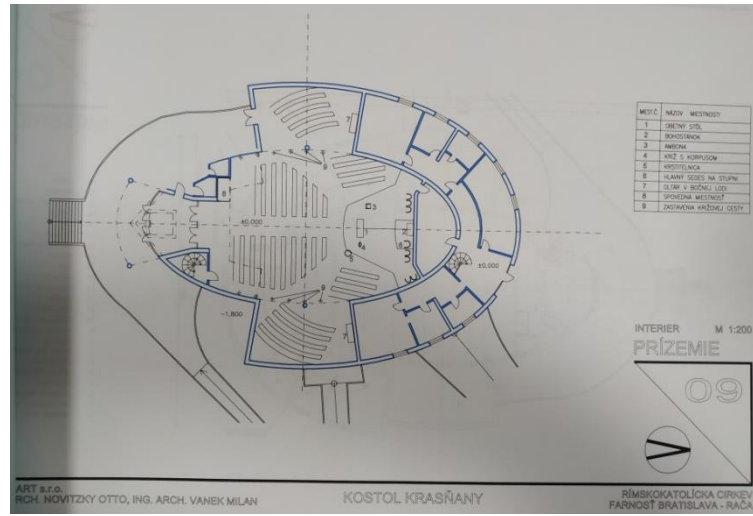
Návrh č. 2

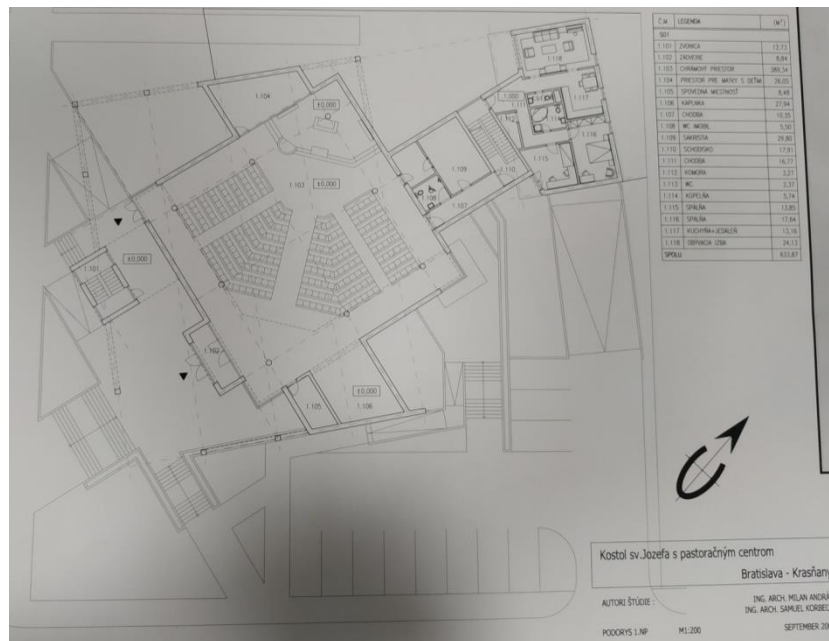
Návrh č. 3

Návrh č. 4

Návrh č. 5

Príloha č. 28. Kostol v Hurbanove

Príloha č. 29. Využívanie Katedrály sv. Šebastiána na iné než liturgické účely

Abstrakt

ŠVINGÁL, T. *Liturgický priestor v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave*. České Budějovice 2022. Rigorózna práca. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Konzultant R. Svoboda.

Kľúčové slová: liturgický priestor, Druhý vatikánsky koncil, Ordinariát, teológia chrámu.

Cieľom práce je v závislosti na „kánonoch“ obsiahnutých a vyjadrených v liturgických knihách, dokumentoch Cirkvi po Druhom vatikánskom koncile ako aj odborníkov na liturgiu architektonicky, teologicky a umelecky (symbolicky) popísať a zhodnotiť liturgický priestor v Katedrále sv. Šebastiána v Bratislave. K tomuto cieľu smeruje rozbor jednotlivých liturgických kníh, cirkevných dokumentov a odbornej literatúry, ktoré sa zaoberajú sakrálным priestorom (jeho architektúrou, funkčnosťou, umeleckým stvárnením, liturgicko-ekleziologicko-symbolickou vhodnosťou a správnosťou) ako aj liturgiou a liturgickými úkonmi v ňom konaných.

Abstract

Liturgical Space of the St. Sebastián Cathedral in Bratislava

Key words: liturgical space, Second Vatican Council, Ordinariate, temple theology

The goal of the thesis is to describe and evaluate the liturgical space of the St. Sebastián Cathedral in Bratislava according to the “canons” in liturgical books, Church Documents after the Second Vatican Council as well as to the opinions of the experts in the field of liturgical architecture, theology and art (symbolism). The analysis of individual liturgical books, church documents and professional literature that deals with the sacred space (its architecture, functionality, art, liturgical-ecclesiological-symbolic appropriateness and accuracy), together with the liturgy and the liturgical actions performed in it, will be used to reach mentioned goal.